

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

MBA–TOURISM MANAGEMENT

Διπλωματική Εργασία

**ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ:
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΝΗΣΟΥ ΝΙΣΥΡΟΥ**

ΜΑΞΟΥΤΟΓΛΟΥ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Πειραιάς, 2014

Αφιερώνεται στους γονείς μου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΠΟΜΑΚΡΥΣΜΕΝΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΝΗΣΟΥ ΝΙΣΥΡΟΥ

Μαξούτογλου Μαργαρίτα

Σημαντικοί όροι: τουρισμός, βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, εναλλακτικές μορφές τουρισμού, νησιωτικότητα, νησιωτικός χώρος, Δωδεκάνησα, Νίσυρος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η τουριστική ανάπτυξης της Ελλάδας βασίστηκε στο μεγαλύτερο μέρος της στα ελληνικά νησιά. Το σύνολο του νησιωτικού χώρου, και ιδιαίτερα τα μικρά και απομακρυσμένα νησιά, παρουσιάζουν ιδιαίτερα εγγενή δομικά χαρακτηριστικά που οδηγούν σε μια ευαίσθητη ισορροπία ανάμεσα σε περιβάλλον, οικονομία, κοινωνία και επιβάλλουν μια ιδιαίτερη προσέγγιση σε κάθε αναπτυξιακή διαδικασία. Η ανάγκη για μια «νέα» αντίληψη στην πολιτική του τουρισμού εμφανίστηκε ήδη από τη δεκαετία του '70, κυρίως με αφορμή τις κοινωνικές, οικολογικές και πολιτισμικές αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού, μια ανάγκη η οποία στις μέρες μας καθίσταται επιτακτική και βρίσκει εφαρμογή στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Η μελέτη ανάπτυξης επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στις ιδιαιτερότητες του ελληνικού νησιωτικού χώρου και σε ζητήματα προσφοράς και ζήτησης του τουριστικού προϊόντος της Νισύρου. Στόχος της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη της υφιστάμενης κατάστασης του τουρισμού της Νισύρου και οι προοπτικές ανάπτυξής του, μέσω της ανάδειξης των ευεργετικών αποτελεσμάτων μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την κατάρτιση ενός στρατηγικού και κατευθυντήριου πλαισίου τουριστικής ανάπτυξης, στηριζόμενο στις αρχές της αειφορίας. Στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής μελέτης παρέχονται υλοποιήσιμες προτάσεις για την εποικοδομητικότερη αξιοποίηση των μέσων που διατίθενται για την ποσοτική και ποιοτική αναβάθμιση της τουριστικής κίνησης της Νισύρου.

Ευχαριστίες

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον καθηγητή μου, κ. Γεωργακέλλο, για την πολύτιμη συμβολή και υπομονή του κατά τη διάρκεια εκπονήσεως της διπλωματικής μου μελέτης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1: Χρονολόγιο ιστορικών γεγονότων Νισύρου.....	44
Πίνακας 4.1: Ιστορική εξέλιξη του πληθυσμού της Νισύρου.....	55
Πίνακας 4.2: Πληθυσμιακή κατανομή της Νισύρου.....	56
Πίνακας 4.3: Οικονομικά ενεργός και μη πληθυσμός.....	59
Πίνακας 6.1: Οι παραλίες της Νισύρου.....	77
Πίνακας 6.2: Σημεία αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος της Νισύρου.....	82
Πίνακας 6.3: Τα Κάστρα της Νισύρου.....	83
Πίνακας 6.4: Εκκλησίες και μοναστήρια της Νισύρου.....	90
Πίνακας 7.1: Διαχρονική εξέλιξη των ξενοδοχειακών μονάδων στη Νίσυρο.....	101
Πίνακας 7.2: Διαχρονική εξέλιξη των δωματίων στη Νίσυρο.....	101
Πίνακας 7.3: Διαχρονική εξέλιξη των κλινών στη Νίσυρο.....	101
Πίνακας 7.4: Ξενοδοχειακή Δυναμικότητα στη Νίσυρο το έτος 2013.....	102
Πίνακας 8.1: Αφίξεις μέσω ημερήσιων πλοιαρίων.....	111
Πίνακας 8.2: Αφίξεις μέσω επιβατικών πλοίων.....	112
Πίνακας 8.3: Αφίξεις σκαφών – ιστιοπλοϊκών στη Μαρίνα Νισύρου.....	112
Πίνακας 8.4: Αφίξεις επιβατών σκαφών – ιστιοπλοϊκών στη Μαρίνα Νισύρου Πηγή: Λιμεναρχείο Νισύρου.....	112
Πίνακας 8.5: Διανυκτερεύσεις τουριστών στη Νίσυρο.....	114
Πίνακας 8.6: Μέση πληρότητα καταλυμάτων Νισύρου.....	116
Πίνακας 8.7: Κοινά-στόχοι (Target groups) του τουρισμού της Νισύρου.....	131

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 7.1: Κατηγορίες ξενοδοχειακών καταλυμάτων στη Νίσυρο.....	100
Διάγραμμα 8.1: Διαχρονική εξέλιξη της πορείας των αφίξεων ημερήσιων τουριστών.....	113
Διάγραμμα 8.2: Διαχρονική εξέλιξη της πορείας των αφίξεων τουριστών που διανυκτερεύουν.....	113
Διάγραμμα 8.3: Πορεία Διανυκτερεύσεων Τουριστών κατά τα έτη 2000-2013.....	115
Διάγραμμα 8.4: Αποτύπωση εποχικότητας 2013.....	117

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Δορυφορική εικόνα της Νισύρου (Πηγή: Google Earth).....	45
Εικόνα 2: Παραλία Παχειά Άμμος.....	48
Εικόνα 3: Νήσος Γυαλί.....	51
Εικόνα 4: Ο κρατήρας Στέφανος (Πηγή: http://www.rhodes.aegean.gr).....	74
Εικόνα 5: Λουτρά Παντελίδη.....	75
Εικόνα 6: Οικισμός Πάλων (Πηγή: www.dpgr.gr).....	86
Εικόνα 7: Κεντρική πλατεία Νικειών.....	87
Εικόνα 8: Πανοραμική Θέα Μανδρακίου από τη Μονή Σπηλιανή.....	165

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
Κεφάλαιο 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	5
1.1 Τουριστικός προορισμός.....	5
1.2. Τουριστικό προϊόν.....	6
1.3. Τουριστικοί πόροι.....	7
1.4 Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	8
1.5. Τουριστικός σχεδιασμός.....	9
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	12
Κεφάλαιο 2: ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ.....	13
2.1. Γενικές Έννοιες και Χαρακτηριστικά.....	13
2.1.1 Νησιωτικά εδάφη.....	13
2.1.2 Ορισμός των νησιών.....	13
2.1.3 Μειονεκτικές περιοχές και νησιά – Ευρωπαϊκή και Ελληνική προσέγγιση.....	14
2.1.4 Χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες του νησιωτικού χώρου.....	15
2.1.5 Νησιωτικότητα.....	17
2.1.6 Πρωτοβουλίες / Δίκτυα για τη νησιωτική πολιτική.....	19
2.2. Ελληνικός νησιωτικός χώρος.....	20
2.2.1 Γεωγραφία του Ελληνικού νησιωτικού χώρου.....	20
2.2.3 Νησιά Άγονης γραμμής.....	22
2.2.4 Μεταφορικό Νησιωτικό Σύστημα.....	23
2.3 Νησιωτική ανάπτυξη και σχεδιασμός πολιτικής.....	27
2.3.1 Κυρίαρχο μοντέλο ανάπτυξης των ελληνικών νησιών.....	27
2.3.2 Αποτύπωση της πορείας ανάπτυξης των μικρών νησιών.....	29
2.3.3 Προτεινόμενο μοντέλο σχεδιασμού νησιωτικής ανάπτυξης.....	30
2.4 Αειφορία / Βιώσιμη ανάπτυξη στο νησιωτικό χώρο.....	32
2.4.1 Γενικές αρχές και έννοιες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.....	32
2.4.2 Στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης στο νησιωτικό χώρο.....	34
2.5.Τουρισμός στα Ελληνικά νησιά.....	36
2.5.1 Το κυρίαρχο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης των ελληνικών νησιών.....	36
2.5.2 Προτεινόμενο μοντέλο: Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη στα ελληνικά νησιά.....	38
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2 ^{ου} Κεφαλαίου.....	40
Κεφάλαιο 3: ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ.....	43
3.1 Ιστορική Αναδρομή.....	43
3.1.1 Μυθολογία.....	43
3.1.2 Ιστορικά στοιχεία.....	43
3.2 Γεωγραφικά και φυσικά χαρακτηριστικά.....	45
3.2.1 Γεωγραφικά χαρακτηριστικά.....	45
3.2.2 Μικρόνησα και Βραχονησίδες.....	45
3.3 Γεωλογικά – Γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά.....	46

3.3.1 Σχηματισμός νήσου	46
3.3.2 Πετρώματα	47
3.3.3 Ακτές-Παραλίες.....	47
3.3.4 Φυσικό περιβάλλον	48
3.3.5 Χλωρίδα	48
3.3.6 Πανίδα	49
3.3.7 Νησίδα Γυαλί	50
3.4 Το κλίμα.....	52
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	53
Κεφάλαιο 4: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....	54
4.1 Τοπική αυτοδιοίκηση	54
4.2 Στοιχεία για τον πληθυσμό της Νισύρου.....	54
4.2.1 Ιστορική εξέλιξη	54
4.2.2 Μεταναστευτικό Ρεύμα	55
4.2.3 Σημερινή κατάσταση.....	56
4.3 Εξέλιξη της οικονομίας της Νισύρου.....	57
4.3.1 Ιστορική αναδρομή	57
4.3.2 Σημερινή κατάσταση οικονομίας.....	58
4.3.3 Ανεργία	59
4.3.4 Ορυχεία / Εξαγωγική δραστηριότητα	60
4.3.5 Μεταποίηση.....	61
4.3.6 Οικοδομική δραστηριότητα	61
4.3.7 Χρήσεις γης	61
4.4. Κυριότερες πηγές εσόδων της Νισύρου	61
4.4.1 Εξορυκτική δραστηριότητα στο Γυαλί	62
4.4.2 Ο τουρισμός ως πηγή εσόδων	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	64
Κεφάλαιο 5: ΥΠΟΔΟΜΕΣ.....	65
5.1 Μεταφορές.....	65
5.2 Κοινωνικές υποδομές	66
5.2.1 Υποδομές υγείας	66
5.2.2 Δημόσιες Υπηρεσίες.....	66
5.2.3 Εκπαιδευτικές Υποδομές.....	66
5.2.4 Υποδοχή μεταναστών	66
5.3 Στερεά απόβλητα – Απορρίμματα	67
5.4 Διαχείριση υδατικών πόρων και λυμάτων.....	67
5.4.1 Πηγές υδροφόρων.....	67
5.4.2 Ύδρευση.....	67
5.4.3 Εγκαταστάσεις επεξεργασία λυμάτων και αποχετεύσεις	68
5.5 Ενέργεια	68
5.5.1 Ηλεκτρική ενέργεια	68
5.5.2 Ηλιακό δυναμικό.....	68

5.5.3 Σύμφωνο των δημάρχων.....	68
5.5.4 Το γεωθερμικό πεδίο της Νισύρου – Το πρόγραμμα αξιοποίησης του γεωθερμικού πεδίου της Νισύρου από τη ΔΕΗ.....	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	71
Κεφάλαιο 6: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ	72
6.1 Φυσικοί πόροι.....	72
6.1.1 Ηφαίστειο.....	72
6.1.2 Ιαματικές Θερμοπηγές.....	75
6.1.3 Βυθός.....	76
6.1.4 Παραλίες.....	76
6.1.5 Προστατευόμενες περιοχές.....	77
6.1.6 Μονοπάτια.....	79
6.1.7 Περιβαλλοντικά προβλήματα.....	79
6.2 Πολιτιστικοί, ιστορικοί και πολιτισμικοί πόροι.....	80
6.2.1 Αρχαιολογικά ευρήματα.....	80
6.2.2 Θεσμοθετημένοι αρχαιολογικοί χώροι.....	81
6.2.3 Σημαντικότερα σημεία αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος.....	81
6.2.4 Κάστρα.....	83
6.2.3 Παραδοσιακοί Οικισμοί - Αρχιτεκτονικά Στοιχεία.....	83
6.2.4 Μουσεία.....	88
6.2.5 Εκκλησίες - Μοναστήρια.....	89
6.2.6 Παράδοση, Ήθη, Έθιμα.....	91
6.2.7 Παραδοσιακή φορεσιά.....	91
6.3 Γαστρονομία – Τοπικά προϊόντα.....	91
6.4. Τέχνες.....	92
6.5 Γλωσσικές επιρροές.....	92
6.6 Πολιτιστικές – Αθλητικές εκδηλώσεις.....	92
6.6.1 Πολιτιστικές εκδηλώσεις.....	92
6.6.2 Αθλητικές εκδηλώσεις.....	93
6.6.3 Γιορτές.....	94
6.7 Θρησκευτικές εκδηλώσεις.....	94
6.8 Νισυριακοί Σύλλογοι – Ομάδες.....	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 6^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	97
Κεφάλαιο 7: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	98
7.1 Ξενοδοχειακό δυναμικό – υποδομή.....	98
7.1.1 Συνολική εικόνα της ξενοδοχειακής υποδομής της Νισύρου.....	98
7.1.2 Περιγραφή ξενοδοχειακής υποδομής.....	98
7.1.3 Διαχρονική εξέλιξη ξενοδοχειακής υποδομής.....	100
7.2 Εγκαταστάσεις Ιαματικών Λουτρών.....	102
7.3 Επιχειρήσεις τουριστικών υπηρεσιών που λειτουργούν στη Νίσυρο.....	107
7.4 Υποδομή διαίτησης.....	107
7.5 Υποδομή διασκέδασης.....	108

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 7 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	109
Κεφάλαιο 8: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ.....	110
8.1 Ποσοτικά μεγέθη της τουριστικής κίνησης της Νισύρου	110
8.1.1 Αφίξεις	110
8.1.2 Διανυκτερεύσεις.....	114
8.1.3 Πληρότητα	115
8.1.4 Διάρκεια τουριστικής περιόδου – Εποχικότητα.....	116
8.1.5 Συμπεράσματα από την ανάλυση της εξέλιξης της τουριστικής κίνησης	117
8.2 Βασικά γνωρίσματα των τουριστών που επισκέπτονται τη Νίσυρο.....	118
8.2.1 Εθνικότητα.....	118
8.2.2 Μέση διάρκεια παραμονής	118
8.2.3 Τρόπος οργάνωσης διακοπών	119
8.2.4 Ταξιδιωτικά κίνητρα	119
8.2.5 Τυπολογία – προφίλ τουριστών.....	120
8.3 Μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται στη Νίσυρο.....	120
8.3.1 Κυριότερα είδη τουρισμού	121
8.3.2 Μορφές εναλλακτικού τουρισμού.....	123
8.3.3 Κοινά – Στόχοι (Target groups) του τουρισμού της Νισύρου	130
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 8 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	132
Κεφάλαιο 9: Τουριστική Ανάπτυξη της Νισύρου.....	134
9.1 Επίπεδο ανάπτυξης της Νισύρου.....	134
9.2 Προβλήματα ανάπτυξης της Νισύρου.....	135
9.3 Φορείς τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου.....	136
9.4 Το πρότυπο ανάπτυξης του τουρισμού της Νισύρου	137
9.4.1 Ενέργειες ανάπτυξης που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο κοινοτικών προγραμμάτων ..	138
9.4.2 Περιγραφή Συγκριτικών Πλεονεκτημάτων της Νισύρου	141
9.4.3 Περιοριστικοί παράγοντες τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου	142
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 9 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	144
Κεφάλαιο 10:	145
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ	145
10.1 Το πλαίσιο που θα στηριχθεί η τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου.....	145
10.2 Λόγοι που ευνοούν μια βιώσιμη ανάπτυξη της Νισύρου	146
10.3 Το στρατηγικό πλαίσιο μιας αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου	147
10.4 Στρατηγικές επίτευξης – Προτάσεις	149
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 10 ^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	162
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	164
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	166
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	168

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών ο τουρισμός στην Ελλάδα κατέστη, από μια περιορισμένης εμβέλειας τουριστική δραστηριότητα, που προσέλκυε λίγους και με ειδικά ενδιαφέροντα περιηγητές, σε μια μεγάλη εθνική βιομηχανία, η οποία συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομία, την απασχόληση και την ευημερία, αλλά και στην προβολή της χώρας μας προς το εξωτερικό.

Η τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδας βασίστηκε στο μεγαλύτερο μέρος της στα ελληνικά νησιά της. Ωστόσο, η ανάπτυξη του τουρισμού στην πλειοψηφία των νησιών της Ελλάδας συντελέστηκε απουσία ενός μακροπρόθεσμου και σταθερού στρατηγικού σχεδιασμού και βασίστηκε αποκλειστικά και μόνο στο πλαίσιο του υιοθετημένου οργανωμένου μαζικού τουρισμού της θερινής κυρίως περιόδου. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε εκφάνσεις τοπικής παθογένειας, που δεν είναι άλλες από την οικονομική μονοκαλλιέργεια, που λόγω των περιορισμένων φυσικών πόρων δεν αφήνει περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη άλλων δραστηριοτήτων, την εγκατάλειψη ή υπερεκμετάλλευση των εκ των πραγμάτων ελλειμματικών φυσικών πόρων και την ανεξέλεγκτη οικιστική ανάπτυξη και αλλαγή στις χρήσεις γης, με αποτέλεσμα τη συνεχή συρρίκνωση της γεωργικής γης.

Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος αποτελεί ένα μοναδικό ανθρώπινο και φυσικό οικοσύστημα, το οποίο τα τελευταία χρόνια, κατά γενική ομολογία, δέχεται σοβαρές πιέσεις από την άναρχη τουριστική ανάπτυξη. Στο γεγονός αυτό έρχονται να προστεθούν τα σημάδια κόπωσης και γήρανσης του υφιστάμενου μοντέλου ανάπτυξης, το οποίο δεν ενέχει καμιά βιώσιμη προοπτική και συνεπώς καμία δυνατότητα ισόρροπης διατήρησης εύθραυστων καταστάσεων και δυναμικών, όπως αυτής των νησιών. Ωστόσο, οι ελληνικές νησιωτικές περιοχές διαθέτουν μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης και, συνεπώς, ενίσχυσης της θέσης τους στη διεθνή αγορά λόγω των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τους, τα οποία μπορούν να συμβάλουν καθοριστικά στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού τους προϊόντος.

Οι ευαίσθητες-μειονεκτικές περιοχές, όπως η Νίσυρος χρήζουν μιας «άλλης» ανάπτυξης, με στόχο την ανάδειξη του συγκριτικού τους πλεονεκτήματος και όχι την απομύζησή του (υπερεκμετάλλευση φυσικών πόρων, ανθρώπινου δυναμικού, αυθαίρετη δόμηση κλπ.). Επομένως, το μέγεθος και τα εγγενή χαρακτηριστικά του τόπου καθιστούν την αειφορία αναγκαία προϋπόθεση για μια ουσιαστική ανάπτυξη που δε θα διαταράξει την ευαίσθητη ισορροπία του μικρού αυτού νησιού.

Η παρούσα διπλωματική εργασία δομείται σε δύο, κύρια, μέρη.

Το Α΄ Μέρος αποτελεί το Θεωρητικό Πλαίσιο και δομείται από δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζονται οι κυριότερες θεωρητικές έννοιες της τουριστικής ανάπτυξης ενός προορισμού. Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζονται τα δομικά χαρακτηριστικά, οι ιδιαιτερότητες και η ευθραυστότητα του ελληνικού νησιωτικού χώρου που συντελούν στη ανάγκη μιας ιδιότυπης προσέγγισης για κάθε αναπτυξιακή διαδικασία. Αντικείμενο είναι η αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης σχετικά με την εξέλιξη της ανάπτυξης – κυρίως της τουριστικής – των νησιωτικών περιοχών και η συγκρότηση ενός πλαισίου βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης που πρέπει να υιοθετηθεί για την μετέπειτα αναπτυξιακή πορεία τους.

Το Β΄ Μέρος αποτελεί τη Μελέτη Περίπτωσης (Case Study) για το νησί της Νισύρου και δομείται από 8 συνολικά κεφάλαια. Στα πρώτα 5 κεφάλαια παρατίθενται ιστορικά στοιχεία, αναλύεται το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον και καταγράφονται οι υποδομές (βασικές και τουριστικές) και οι τουριστικοί πόροι έλξης της περιοχής. Στη συνέχεια, εξετάζεται το επίπεδο της τουριστικής ζήτησης της Νισύρου, μέσω της ανάλυσης τόσο αριθμητικών μεγεθών όσο και ποιοτικών χαρακτηριστικών του τουριστών και των μορφών τουρισμού που συναντώνται στην περιοχή μελέτης. Μέσα από την εξέταση της προσφοράς και της ζήτησης, επιχειρείται μια, όσο το δυνατόν, πιο εμπειριστατωμένη αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού και την αξιολόγηση του τουριστικού προϊόντος της Νισύρου. Το τελευταίο κεφάλαιο του Β΄ Μέρους πραγματεύεται το αναπτυξιακό όραμα, το στρατηγικό πλαίσιο για την, από εδώ και πέρα, βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου, μέσω συγκεκριμένων στόχων και προτάσεων.

Ένδεια απαραίτητων στοιχείων

Στο Β΄ Μέρος του παρόντος πονήματος, μέρος που αφορά στη μελέτη περίπτωσης της Νισύρου, τα συμπεράσματα τα οποία εξάγονται βασίζονται σε πρωτογενή και δευτερογενή στοιχεία, τα οποία προέρχονται από την Ε.Σ.Υ.Ε, από το διαδίκτυο, από τηλεφωνικές συνεντεύξεις με τοπικούς παράγοντες του τουριστικού τομέα, από προσωπική εποπτεία του χώρου, αλλά και από μελέτες που έχουν εκπονηθεί για την περιοχή.

Η ποικιλομορφία των απαραίτητων στοιχείων για την ανάλυση, στον τομέα του τουρισμού, δυσχεραίνει αρκετά τη διαδικασία συλλογής στοιχείων, κυρίως λόγω της απουσίας κρατικού ελέγχου για κάθε ξεχωριστή τουριστική δραστηριότητα. Είναι γεγονός πως για τη συνολική θεώρηση του νησιού της Νισύρου παρατηρείται ένδεια

στοιχείων, τα οποία θα διαδραμάτιζαν καταλυτικό ρόλο σε μια ολοκληρωμένη θεώρηση της περιοχής μελέτης, αλλά και θα βοηθούσαν στη διατύπωση μιας πιο ολοκληρωμένης πρότασης.

Σημαντική αδυναμία κρίνεται η έλλειψη στοιχείων για τον ακριβή αριθμό των κλινών και της πληρότητας των ξενοδοχειακών μονάδων καθώς και των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών τουριστών, φαινόμενο το οποίο και παρατηρείται στην πλειοψηφία των ελληνικών νησιών που αναπτύσσονται τουριστικά. Η ένδεια αυτών των στοιχείων καθιστά αδύνατη τη ακριβή σκιαγράφηση του προφίλ των επισκεπτών και δεν παρέχει στοιχεία για την καταγωγή ή την οικονομική τους επιφάνεια.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Α΄ ΜΕΡΟΣ:

Θεωρητικό πλαίσιο

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Κεφάλαιο 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1 Τουριστικός προορισμός

Σαν τουριστικός προορισμός χαρακτηρίζεται ένας τόπος που δέχεται και φιλοξενεί τουρίστες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Για να δεχθεί και να φιλοξενήσει τους τουρίστες πρέπει να διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά ή στοιχεία έλξης, τα ονομαζόμενα τουριστικά θέλγητρα, που είναι συνήθως ευνοϊκά φυσικά, κλιματολογικά, γεωγραφικά και οικονομικά στοιχεία, σημαντικά πολιτιστικά και κοινωνικά στοιχεία, αλλά, κυρίως, τα απαραίτητα ανθρωπογενή τουριστικά στοιχεία και την κατάλληλη τουριστική υποδομή στην ευρεία της έννοια, δηλαδή υποδομή που να εξυπηρετεί ολόκληρο το τουριστικό κύκλωμα. (Σφακιανάκης, 2000, σελ. 23)

Παρακάτω παρατίθενται κάποιοι διαχρονικοί ορισμοί του όρου «τουριστικός προορισμός»:

Τουριστικός προορισμός κατά τον Gunn (Gunn, 1988) είναι μια ζώνη ή περιοχή (tourist destination zone or area) με πόρους που έλκουν (visitor or tourist attractions) αλλά και εξυπηρετούν τους επισκέπτες. Η ποικιλία των πόρων έλξης και των υπηρεσιών φιλοξενίας θεωρείται απαραίτητη για την προσέλκυση διαφόρων τμημάτων επισκεπτών. (Βασιλειάδης, 2003, σελ. 102-103) Σε ένα μετέπειτα ορισμό του ο Gunn (Khadaroo, *et.al.* 2007) χαρακτηρίζει τους τουριστικούς προορισμούς ως περιοχές ταξιδιωτικών αγορών (travel market area or units).

Ο ορισμός που δίνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (World Tourism Organization, 2004, σελ. 8) είναι ο εξής: «Ως τουριστικός προορισμός χαρακτηρίζεται ένας τόπος στον οποίο ο τουρίστας διαμένει τουλάχιστον μια νύχτα. Περιλαμβάνει τουριστικούς πόρους, τουριστικά προϊόντα και υποστηρικτικές υπηρεσίες. Επιπλέον, χαρακτηρίζεται από διοικητικά σύνορα που ορίζουν τη διαχείρισή του καθώς και εικόνες και αντιλήψεις που επηρεάζουν το βαθμό της ανταγωνιστικότητάς του στην αγορά».

Οι τουριστικοί προορισμοί ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες. Η κρατούσα κατηγοριοποίηση στηρίζεται στο κριτήριο της γεωγραφικής τους ταυτότητας (Σφακιανάκης, ο.π, σελ. 24). Έτσι, διακρίνουμε τους τουριστικούς προορισμούς που βρίσκονται σε παράκτιες περιοχές, σε ορεινές, σε αστικές, σε πολιτιστικές και σε φυσικές, που προστατεύονται άμεσα ή έμμεσα (Commission of European Communities, 1999).

Οι τουριστικοί προορισμοί παράγουν τουριστικά προϊόντα που δε μεταφέρονται και δεν αποθηκεύονται αλλά καταναλώνονται επί τόπου και για να τα απολαύσουν οι τουρίστες πρέπει να μεταβούν σε αυτούς. Αυτά τα προϊόντα ταυτοποιούν τις τουριστικές περιοχές οι οποίες όταν παύσουν να τα παράγουν, παύουν και να είναι τουριστικοί προορισμοί (Σφακιανάκης, 2000, σελ. 24). Σημαντικό κοινό γνώρισμα πολλών προορισμών είναι ότι μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο προώθησης και σχεδιασμού ως ένα αναγνωρίσιμο τόπο. (Middleton, 2004, σελ. 171)

Σύμφωνα με τον Medlik, το πόσο σημαντική είναι μια γεωγραφική ενότητα ως τουριστικός προορισμός εξαρτάται από τρεις βασικούς παράγοντες: πόροι έλξης, ικανοποίηση από τουριστικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες και ευκολία πρόσβασης. (Βασιλειάδης, ο.π, σελ. 104)

Ένας τουριστικός προορισμός συνήθως χάνει την τουριστική του παραγωγικότητα από την άναρχη και απρογραμματίστη τουριστική ανάπτυξη, από τη συγκέντρωση, χρονικά και τοπικά, υπερβολικού τουριστικού βάρους, από την περιβαλλοντική του αλλοίωση και από την υπερεκμετάλλευσή του. Ενάντια σε αυτόν τον κίνδυνο της απαξίωσης του τουριστικού προορισμού, υιοθετήθηκε τα τελευταία χρόνια το δόγμα του αειφόρου τουρισμού που αντιπροσωπεύει τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, ανάπτυξη που εξασφαλίζει την ικανότητα του τουριστικού προορισμού να παράγει εξακολουθητικά τα προϊόντα από τα οποία και χαρακτηρίστηκε σαν τουριστικός (Σφακιανάκης, ο.π, σελ. 24).

1.2. Τουριστικό προϊόν

Στη βιομηχανία του τουρισμού και των διακοπών, τα προϊόντα διακρίνονται σε δύο επίπεδα (Middleton, ο.π, σελ.152):

- *Το συνολικό τουριστικό προϊόν*, το οποίο αποτελείται από ένα συνδυασμό όλων των υπηρεσιών που καταναλώνει ο επισκέπτης. Το προϊόν αυτό είναι, συνήθως, ένα αμάγαμα στοιχείων που προσφέρεται από ένα εύρος διαφορετικών επιχειρήσεων του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα.
- *Τα ειδικά, κυρίως εμπορικά προϊόντα*, που πάντοτε αποτελούν συστατικά στοιχεία του συνολικού τουριστικού προϊόντος, π.χ. τα ελκυστικά στοιχεία του προϊόντος, τα καταλύματα, οι μεταφορές και άλλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που είναι στη διάθεση των επισκεπτών, όπως η ενοικίαση αυτοκινήτων.

Ο Gunn ορίζει (Gunn, 1988) το τουριστικό προϊόν ως μια σύνθετη καταναλωτική εμπειρία που προκύπτει από τη χρήση πολλαπλών υπηρεσιών από την πλευρά των τουριστών. Από τον παραπάνω ορισμό συμπεραίνουμε ότι το τουριστικό προϊόν περιλαμβάνει από “χειροπιαστά” αγαθά και φυσικά αντικείμενα, που προσφέρονται για κατανάλωση στην τουριστική αγορά, μέχρι άυλα αγαθά, που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της τουριστικής εμπειρίας.

Σύμφωνα με τον Middleton (Middleton, ο.π, σελ. 152) το συνολικό τουριστικό προϊόν ορίζεται ως ένα «σύνολο ή πακέτο απτών και μη στοιχείων, βάσει των δραστηριοτήτων που διατίθενται στον προορισμό». Τα στοιχεία που εμπειρεύονται στο «σύνολο» μπορούν, και πρέπει, να σχεδιαστούν και να συνυπάρξουν με διάφορους τρόπους προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των καταναλωτών.

Η ζήτηση τουριστικών προϊόντων είναι, σήμερα, περισσότερο επιλεκτική και καταμερισμένη (Ηγουμενάκης, 2000 σελ. 56) Επομένως, ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη ενός αριθμού τουριστικών προϊόντων θα πρέπει να πραγματοποιείται σε συσχετισμό με το βαθμό ικανοποίησης που είναι σε θέση να προσφέρουν σε μια διαφοροποιημένη τουριστική ζήτηση (Βασιλειάδης, ο.π, σελ. 88).

1.3. Τουριστικοί πόροι

Ο τόπος υποδοχής των τουριστών περιλαμβάνει έναν αριθμό τουριστικών πόρων (Βαρβαρέσος, 1999, σελ. 26). *Οι πόροι τουριστικής έλξης*, που συγκροτούν τη βάση της τουριστικής ανάπτυξης, αναφέρονται στο σύνολο των στοιχείων εκείνων που προσελκύουν τους ταξιδιώτες. Στοιχεία που συναρτώνται, αφενός με ολόκληρο το πλέγμα υποδομών, ανωδομών και υπηρεσιών, ή το σύνολο των προϊόντων τουριστικής κατανάλωσης, αφετέρου με τις ποικίλες δραστηριότητες (πολιτιστικές, αναψυχής, αθλητισμού, επιστημονικού χαρακτήρα, κ.τ.λ.) αλλά και εμπειρίες που αποκτούν οι τουρίστες, αξιολογούν και διαβιβάζουν σε άλλους (Κομίλης και Βαγιονής, 1999, σελ. 163).

Η χρήση ορθών ή δόκιμων μεθόδων ανάλυσης και ταξινόμησης των τουριστικών πόρων μαζί με την ακριβή αποτίμηση ή αξιολόγηση του δυναμικού τους (potential) για ανάπτυξη αποτελούν τμήμα της διαδικασίας τουριστικού σχεδιασμού και σημαντική εισροή για τη διαμόρφωση εναλλακτικών σχεδίων ή ενός ολοκληρωμένου αναπτυξιακού σχεδίου ή προγράμματος (Κομίλης και Βαγιονής, ο.π, σελ. 163). Η αξιολόγηση των τουριστικών πόρων συντελεί στις επιλογές των τύπων και του βαθμού

επιπέδου της τουριστικής ανάπτυξης που μπορεί να σχεδιαστεί στον τουριστικό προορισμό και αφορά την αποτίμηση και μέτρηση της καταλληλότητάς τους για την ανάπτυξη ή υποστήριξη διαφόρων μορφών τουριστικών δραστηριοτήτων (World Tourism Organization 1998, σελ. 47).

Μέσα από τη διαδικασία καταγραφής των τουριστικών πόρων αναγνωρίζονται οι κύριοι τουριστικοί πόροι – αυτοί που έλκουν περισσότερο τους τουρίστες να επισκεφτούν την περιοχή – και οι δευτερεύοντες τουριστικοί πόροι – που συμπληρώνουν τους κύριους πόρους και κάνουν τους τουρίστες να επιμηκύνουν τη διαμονή τους στον προορισμό (World Tourism Organization, ο.π, σελ. 47). Στα πλαίσια της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης, οι τουριστικοί πόροι επιβάλλεται να καταγραφούν και να αξιοποιηθούν από τους κατεξοχήν διαχειριστές τους, που είναι οι τοπικοί φορείς (Βαρβαρέσος, ο.π, σελ. 26).

Οι πόροι έλξης και τα θέλγητρα ενός τουριστικού προορισμού πρέπει να είναι εθνικώς ή διεθνώς αναγνωρίσιμα και ανταγωνιστικά, έτσι ώστε να καταφέρει ο τουρισμός να συνεισφέρει σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο. Η ανταγωνιστικότητα των πόρων του τουριστικού προορισμού είναι ακόμη πιο σημαντική για τις νησιωτικές περιοχές, λόγω του μικρούς τους μεγέθους και της δυσκολίας πρόσβασης. (Chen, *et.al.* 2011)

Είναι φανερό ότι το φυσικό περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου μπορούν να αποτελέσουν συγκριτικό πλεονέκτημα στα πλαίσια του εσωτερικού και του διεθνούς τουριστικού ανταγωνισμού. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται ακόμα περισσότερο, σήμερα, η προστασία των ευπαθών οικοσυστημάτων και της εγκαταλειμμένης, συχνά, πολιτιστικής κληρονομιάς (Βαρβαρέσος, ο.π, σελ. 87).

1.4 Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν το νέο δυναμικό και αναπτυσσόμενο πρότυπο τουρισμού και τη σύνθεση μιας τεράστιας ποικιλίας κινήτρων τουριστικών ταξιδιών, πολλά από τα οποία διαμορφώθηκαν μετά το 1970 (Τσάρτας, 1996a, σελ. 340-341). Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού συχνά αναφέρονται ως «νέες, ειδικές, ή ήπιες» μορφές τουρισμού (Σφακιανάκης, ο.π, σελ. 15).

Η σημασία της ανάπτυξης αυτών των μορφών κοινωνιολογικά έγκειται στην αντίθεση των περισσότερων από αυτές με το πρότυπο του μαζικού τουρισμού. Η αντίθεση αυτή προκύπτει τόσο όσον αφορά στα κίνητρα, το περιεχόμενο και το νόημα του ταξιδιού όσο και στα οργανωτικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά τους (Tsartas, 2003b).

Οι παράγοντες που οδήγησαν στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι οι εξής:

- Η αμφισβήτηση του οικονομικού και αναπτυξιακού οφέλους των τουριστικών περιοχών
- Οι σύνθετες προσεγγίσεις στις επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης
- Οι παρεμβάσεις των διεθνών οργανισμών και των επιστημονικών φορέων
- Οι αλλαγές στα κίνητρα των τουριστών και οι πιέσεις των τοπικών κοινωνικών ομάδων και φορέων

Οι παράγοντες που σηματοδότησαν την εμφάνιση του εναλλακτικού τουρισμού κινούνται από την επισήμανση ότι το πρότυπο της τουριστικής ανάπτυξης πρέπει να στραφεί στην προστασία της τοπικής κοινωνικής, πολιτισμικής και περιβαλλοντικής δομής και παράλληλα να ανταποκριθεί στα χαρακτηριστικά της ζήτησης που προέρχεται από τουρίστες των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Αυτή η επισήμανση συνέβαλε και στις προσπάθειες για την οργάνωση και προώθηση των «ήπιων» και αειφορικών μοντέλων τουριστικής ανάπτυξης (Τσάρτας, 1996α, σελ. 341-351).

Οι κύριες αρχές του εναλλακτικού τουρισμού είναι η μικρής κλίμακας τουριστική ανάπτυξη, ο αειφόρος τουρισμός, η αντιεποχικότητα, τα μικρά κέρδη – τα οποία όμως μένουν στον τόπο και τον πληθυσμό – η επαφή και οι φιλικές σχέσεις μεταξύ τουριστών και ντόπιου πληθυσμού (Σφακιανάκης, ο.π, σελ. 172).

Η μεγάλη πλειοψηφία αυτών των μορφών αναπτύσσονται αυτόνομα μέσω ειδικών πρακτορείων, οργανώσεων, φορέων ή και χωρίς τη χρήση οργανωμένων τουριστικών υπηρεσιών, ενώ πολλές από αυτές έχουν δημιουργήσει μια ειδική οργανωτική δομή που αναλαμβάνει την οργάνωση, την προβολή, τη διαφήμιση και τις πωλήσεις. Επιπλέον, οι ειδικές μορφές έχουν τη δυνατότητα να «εντάσσονται» στην τοπική κοινωνική, παραγωγική και περιβαλλοντική δομή, επιτρέποντας με αυτόν τον τρόπο την ανάπτυξη μοντέλων ήπιου και αειφορικού τουρισμού (Τσάρτας, 1996α, σελ. 341-351).

1.5. Τουριστικός σχεδιασμός

Ο τουριστικός σχεδιασμός έχει ως αντικείμενο τη διάγνωση αναπτυξιακών προβλημάτων και δυνατοτήτων, την πρόβλεψη εξελίξεων και τη ρύθμιση ποικίλων παραγόντων ενός αναπτυξιακού συστήματος, επιδιώκοντας συγκεκριμένες αλλαγές

κατά τρόπο που προάγει ή αυξάνει συγκεκριμένα οφέλη (οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά) της αναπτυξιακής διαδικασίας. (Κομίλης και Βαγιονής, ο.π, σελ. 28)

Σε σχετικό με τον τουριστικό σχεδιασμό άρθρο, ο Inskoop (Inskoop, 1988a) παρατηρεί ότι, ενώ ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες προωθούν την ανάπτυξη του τουρισμού σχεδόν αποκλειστικά για οικονομικό όφελος, πολλά άλλα κράτη αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία σε έναν προσεκτικό τουριστικό σχεδιασμό, ο οποίος προλαμβάνει πιθανές κοινωνικο-οικονομικές και δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Οι κύριες παράμετροι που προτείνεται να συνεξετάζονται στη διαδικασία του τουριστικού σχεδιασμού είναι:

- οι πόροι τουριστικής έλξης και οι συναφείς δραστηριότητες
- ο κλάδος των τουριστικών καταλυμάτων και οι υποστηρικτικές υποδομές / υπηρεσίες
- οι τεχνικές υποδομές, κυρίως μεταφορικών και τουριστικών μετακινήσεων
- ζητήματα οργανωτικά, διαχειριστικά, θεσμικά

Ο *στρατηγικός σχεδιασμός* του τουρισμού εστιάζεται στην οριοθέτηση μακροπρόθεσμων αναπτυξιακών στόχων και των μέσων παρέμβασης (μέτρα πολιτικής, προγράμματα κ.τ.λ.) για την υλοποίησή τους (Κομίλης και Βαγιονής, ο.π, σελ. 30). Η διαδικασία τουριστικού σχεδιασμού, που βασικά δε διαφέρει από τις αντίστοιχες άλλων τομέων ή κλάδων, συναρτάται με τους στόχους και τύπους σχεδιασμού, το επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης ή την παρατηρούμενη διαχρονικά συνολική αναπτυξιακή διαδικασία ενός τόπου προορισμού και το πολιτικό περιβάλλον που διαμορφώνει το συνολικό σύστημα σχεδιασμού (Inskoop, E 1991b).

Ο τουριστικός τομέας αποτελείται από διάφορα συστατικά στοιχεία τα οποία πρέπει να αξιολογηθούν, να σχεδιαστούν κατάλληλα και να ενσωματωθούν στη συνολική διαδικασία του τουριστικού σχεδιασμού έτσι ώστε να επιτύχει η τουριστική ανάπτυξη του προορισμού. Για το σωστό σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη παράμετροι όπως (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2001):

- Οι τουριστικοί πόροι μιας περιοχής, τα χαρακτηριστικά τους και οι δυνατότητες τουριστικής αξιοποίησής τους
- Οι διαθέσιμες τουριστικές υποδομές (δημόσιες ή ιδιωτικές)
- Οι γενικότερες (μη τουριστικές) υποδομές της περιοχής που μπορούν να επηρεάσουν την τουριστική προσφορά και την τουριστική ζήτηση.

- Οι υποδομές (τουριστικές και γενικές) που υπάρχουν στη ευρύτερη περιοχή (Νομό, Περιφέρεια, χώρα)
- Το είδος και το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών.
- Η αναγνώριση της παρούσας ή δυνητικής τουριστικής αγοράς και των γενικών ή ειδικών της προτιμήσεων
- Θεσμικά στοιχεία όπως εκπαίδευση του ανθρωπίνου δυναμικού στον τουριστικό κλάδο, marketing και προώθηση του τουριστικού προορισμού, οργανωτική δομή, μηχανισμοί των τουριστικών εγκαταστάσεων (π.χ. περιβαλλοντικοί έλεγχοι)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Σφακιανάκης, Μ 2000, «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Έλλην, Αθήνα
- Gunn, C.A 1988, *Tourism Planning*, 2nd ed. Taylor & Francis, NY, USA
- Βασιλειάδης, Χ 2003, «Η διοικητική και το μάρκετινγκ των τουριστικών προορισμών: μία βιώσιμη στρατηγική προσέγγιση των δραστηριοτήτων marketing-management», Σταμούλης, Αθήνα
- Khadaroo, A.J., Seetanah, B. 2007, "Transport Infrastructure and Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, Vol. 34, No. 4, pp. 1021-1032
- World Tourism Organization 2004, "Indicators of sustainable development for tourism destinations: a guidebook", WTO
- Fennell, D.A 1999, "Ecotourism: An introduction", Routledge London, NY, USA
- Commission of European Communities 1999, "Tourism and Environment in the context of Sustainable development", Environmental Resources Limited, London
- Middleton, V.T.C 2004, «Τουριστικό μάρκετινγκ: για βιώσιμη ανάπτυξη», Κριτική, Αθήνα
- Ηγουμενάκης, Ν 2000, «Τουρισμός και ανάπτυξη», Interbooks, Αθήνα
- Βαρβαρέσος, Σ 1999, «Τουριστική ανάπτυξη και διοικητική αποκέντρωση», Προπομπός, Αθήνα
- Κομίλης Π. και Βαγιονής Ν. 1999, «Τουριστικός σχεδιασμός: μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης», Προπομπός, Αθήνα
- World Tourism Organization 1998, "Guide for local authorities on developing sustainable tourism", WTO
- Chen, C.M, Chen S.H. and Lee H.T 2011, "The destination competitiveness of Kinmen's tourism industry: exploring the interrelationships between tourist perceptions, service performance, customer satisfaction and sustainable tourism", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 19, No. 2, pp 247-264
- Τσάρτας, Π 1996α, «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», Εξάντας, Αθήνα
- Tsartas, P 2003b, "Tourism Development in Greek Insular and Coastal Areas: Sociocultural Changes and Crucial Policy Issues", *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 11, No. 2&3, 116-132
- Inskeep, E 1988a, "Tourism Planning: an emerging specialisation", *Journal of the American Planning Association*, Vol. 54, No 3, pp. 360-372
- Inskeep, E 1991b, "Tourism planning: an integrated and sustainable development approach", J. Wiley and Sons, NY, USA
- Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. 2001, «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον», Κριτική, Αθήνα

Κεφάλαιο 2: ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

2.1. Γενικές Έννοιες και Χαρακτηριστικά

Τα νησιά χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερες δομές, όχι μόνο οικονομικές αλλά κοινωνικές και πολιτισμικές, οι οποίες συνθέτουν μια ιδιόμορφη φυσιογνωμία διαφορετική από αυτή των ηπειρωτικών περιοχών. Η θέση τους και ο ρόλος που διαδραματίζουν, ή καλούνται να διαδραματίσουν στον εθνικό ή τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, σε σχέση με τα βασικά γνωρίσματα που τα διακρίνουν (περιφερειακότητα, απομόνωση, ελλείψεις βασικών υποδομών κλπ.) επιβάλλει λεπτομερή και εις βάθος μελέτη των κοινωνικο-οικονομικών τους δομών. Κρίνεται, λοιπόν, σκόπιμο να διερευνηθούν, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του νησιωτικού χώρου τα οποία τεκμηριώνουν την ανάγκη για μια ιδιότυπη προσέγγισή του.

2.1.1 Νησιωτικά εδάφη

Κατά τη θεωρία των διεθνολόγων, όπως αυτή διατυπώθηκε τον 20^ο αιώνα, τα νησιά διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες: τα νησιά, τις νησίδες, τις βραχονησίδες και τους βράχους. Η κατάταξη αυτή συρρικνώνεται με τη «Νέα Σύμβαση για το δίκαιο της Θάλασσας» (1982), η οποία κάνει λόγο μόνο για νησιά και βράχους (νησιωτικά εδάφη που δεν ενδείκνυνται για επιβίωση και κάθε φύσης οικονομική δραστηριότητα), ενσωματώνοντας τις παραπάνω ενδιάμεσες κατηγορίες σε αυτήν των νησιών (Τσάλτας, 2005, σελ. 70).

Τα νησιωτικά εδάφη διατάσσονται γεωγραφικά σε μορφή συστάδων με κυκλική διάταξη και σε μικρές μεταξύ τους αποστάσεις, διαμορφώνοντας μικρά Αρχιπελάγη με ενιαία και αδιαίρετη γεωγραφική, οικονομική, ιστορική και πολιτική ενότητα και διασυνδέσεις. Ώς κοινά χαρακτηριστικά των Αρχιπελάγων αυτών θεωρούνται ο μεγάλος αριθμός των νησιών που περιλαμβάνουν, το μικρό μέγεθος της κάθε νησιωτικής μονάδας ξεχωριστά, αλλά και τα, συνήθως, άγονα εδάφη τους, με χαρακτηριστικό στη λεκάνη της Μεσογείου αυτό του Αιγαίου. Σε παγκόσμιο επίπεδο υπάρχουν 43 νησιωτικά κράτη και πολλά νησιωτικά συμπλέγματα (Καραγεώργου, 2005).

2.1.2 Ορισμός των νησιών

Ετυμολογικά η λέξη “νησί” προέρχεται από τον λατινικό όρο *insula*, που σημαίνει απομόνωση, ενώ ο αντίστοιχος ιταλικός όρος είναι *isola* από το ρήμα *isolare* (απομονώνω). Όπως φαίνεται, από ετυμολογική και μόνο άποψη ο όρος νησί εκφράζει

όριο, περιορισμό. Μια πρώτη, απλή προσέγγιση θα χαρακτήριζε ως νησί κάθε κομμάτι γης το οποίο περιβάλλεται από τα νερά ωκεανού, θάλασσας, ποταμού ή λίμνης. Ένας τέτοιος ορισμός περικλείει κινδύνους, διότι εντάσσει σε μία κατηγορία, χωρικές οντότητες πολύ διαφορετικές μεταξύ τους.

Ο ορισμός του Νησιού περιλαμβάνει τον γενικότερο κοινωνικοοικονομικό χώρο πέρα από το γεωγραφικό – μορφολογικό όρο του τμήματος ξηράς που περιβάλλεται από θάλασσα. Η Eurostat ορίζει ως νησί κάθε τμήμα γης που περιβάλλεται από θάλασσα και το οποίο επιπλέον: διαθέτει έκταση 1 Km²., απέχει τουλάχιστον ένα χιλιόμετρο από την ήπειρο, διαθέτει μόνιμο πληθυσμό άνω των 50 ατόμων, δεν έχει σταθερή σύνδεση με ξηρά, δεν περιλαμβάνει πρωτεύουσα Ευρωπαϊκού κράτους (EUROSTAT, 1997).

Με βάση τον ορισμό της Eurostat υπάρχουν περίπου 450 νησιά στην Ευρωπαϊκή Ένωση που καλύπτουν το 4,5% του εδάφους της. Σε αυτά δεν περιλαμβάνονται τα Βρετανικά νησιά, η Ιρλανδία, η Μάλτα και η Κύπρος, καθώς δεν πληρούν το τελευταίο κριτήριο.

Νησιά διαθέτουν 16 από τα 27 Κράτη – Μέλη της Ε.Ε. τα οποία αποτελούν είτε μέρος Περιφερειών, είτε αυτοτελείς Περιφέρειες. Συνολικά υπάρχουν δεκαέξι διοικητικές περιφέρειες στην Ευρώπη αμιγώς νησιωτικές, εκ των οποίων οι τέσσερις είναι Ελληνικές. Περίπου 21 εκατομμύρια πολίτες της Ε.Ε. (4,2% του πληθυσμού) ζουν σήμερα σε μια από τις 20 νησιωτικές περιοχές ή στα πολυάριθμα παράκτια νησιά που είναι κατάσπαρτα στα παράλια Κρατών – Μελών της Ε.Ε., τα οποία όμως δεν αποτελούν αυτόνομη διοικητική μονάδα (πχ. πολλά νησιά της Βρετάνης).

2.1.3 Μειονεκτικές περιοχές και νησιά – Ευρωπαϊκή και Ελληνική προσέγγιση

Στη δεκαετία του '80 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στην προσπάθεια επίτευξης του στόχου της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, διαπίστωσε ότι υπήρχαν περιοχές που αδυνατούσαν να προσαρμοστούν στις νέες παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις και οδηγούνταν σε συνεχή συρρίκνωση της παραγωγικής τους βάσης, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο τις περιφερειακές ανισότητες. Οι περιοχές αυτές ήταν κυρίως οι ορεινές, αγροτικές και νησιωτικές. Αυτή η κατάσταση αποτέλεσε έναυσμα για την ενασχόληση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την κατάσταση των Μειονεκτικών ή Λιγότερο Ευνοημένων Περιοχών, αποσκοπώντας στη μείωση των διαφορών, μέσω της παροχής μορφών οικονομικής ενίσχυσης (Χλωμούδης, κ.α. 2007, σελ. 145).

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) με την Οδηγία 81/645/ΕΟΚ οριοθετήθηκαν οι ελληνικές μειονεκτικές περιοχές, όχι μόνο βάσει

κριτηρίων αγροτικής παραγωγής, αλλά συνυπολογίζοντας και άλλα χαρακτηριστικά: «δυσμενή φυσικά χαρακτηριστικά που έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλά επίπεδα αποδόσεων και εισοδημάτων καθώς και περιορισμούς που προκύπτουν από το μεθοριακό ή νησιωτικό χαρακτήρα...» (Κίζος κ.α., 2002, σελ.114).

Ειδικά για τα νησιά διαπιστώθηκε ότι παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις από τις ηπειρωτικές περιφέρειες και γενικότερα από τον μέσο κοινοτικό όρο, εξετάζοντας τους δείκτες που σχετίζονται με την ανταγωνιστικότητα και τη δυναμικότητα των οικονομιών, όπως τους δείκτες που αφορούν στο κατά κεφαλή ακαθάριστο προϊόν και στη διάρθρωσή του ανά τομέα, στο βαθμό μονοκαλλιέργειας, στη δημογραφία, στο επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων, στην απασχόληση, στην παραγωγικότητα, στο επενδυμένο κεφάλαιο, στην πραγματοποιούμενη έρευνα, στον αριθμό των νέων προϊόντων και καινοτομιών κ.λπ.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι στην πρόσφατη ευρωπαϊκή νομοθεσία υπάρχουν πολλές αναφορές για τα προβλήματα που υφίστανται οι χωρικές ενότητες των νησιών. Επίσης, είναι φανερό ότι οι όποιες πολιτικές εφαρμόστηκαν στα νησιά απευθύνονταν σε χωρικές ενότητες που θεωρούνται μεν μειονεκτικές ή λιγότερο ευνοημένες, όμως δεν ελήφθησαν υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε μιας εξ' αυτών. Ακόμη και στον ίδιο νησιωτικό χώρο υπάρχουν διαφορές στα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, καθώς και στις οικονομικές και κοινωνικές δομές. Επομένως, δεν υπάρχει μια μοναδική συνταγή που να ισχύει για όλες τις νησιωτικές περιοχές αλλά χρειάζεται ευελιξία και ενσωμάτωση των ιδιομορφιών κάθε τόπου χωριστά για πιο αποδοτικά αποτελέσματα.

2.1.4 Χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες του νησιωτικού χώρου

Ο νησιωτικός χώρος χαρακτηρίζεται από έντονη περιφερειακότητα, λόγω της οποίας η κοινωνικοοικονομική λειτουργία κάθε νησιού περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά μιας κλειστής οικονομίας που υπονομεύει τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη έντονων αναπτυξιακών διαφοροποιήσεων μεταξύ μεγάλων και μικρών νησιών που ανήκουν σε ένα διοικητικό νησιωτικό σύμπλεγμα, αλλά και εντός των νησιών, στις εσωτερικές τους ζώνες, λόγω της προβληματικής προσβασιμότητάς τους. Παράλληλα, ο νησιωτικός χώρος απειλείται πιο έντονα από την παγκόσμια αλληλεξάρτηση των οικονομικών συστημάτων και των αγορών δεδομένου ότι η ιδιαιτερότητα αυτή έρχεται σε αντίθεση με τα βασικά χαρακτηριστικά του κυρίαρχου προτύπου ανάπτυξης που βασίζεται στις οικονομίες κλίμακας, την αστικοποίηση και την οικονομική αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα.

Τα νησιά και οι νησιωτικές περιοχές παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά και αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα. Τα κοινά προβλήματα των νησιών αφορούν σε εγγενή δομικά προβλήματα γεωγραφικής, γεωπολιτικής και γεωμορφολογικής φύσης, και όχι σε προβλήματα συγκυριακής - περιστασιακής φύσης, και απορρέουν κατά βάση από ορισμένα κοινά τους χαρακτηριστικά, τα οποία τα διακρίνουν από τις άλλες περιοχές, οι οποίες αναφέρονται είτε ως απομονωμένες, είτε ως προβληματικές ή μειονεκτικές, όπως οι αγροτικές, οι παράκτιες, οι ορεινές (Σπιλάνης, 1996).

Ως κοινά χαρακτηριστικά του ευρύτερου νησιωτικού χώρου στην ελληνική βιβλιογραφία αναφέρονται:

- το μικρό μέγεθος και η περιορισμένη έκταση των νησιών
- η περιφερειακότητα και η απομόνωσή τους
- το ιδιόμορφο και εύθραυστο φυσικό περιβάλλον και οι ιδιαίτερες πολιτιστικές αξίες

Στην Ελλάδα ο νησιωτικός χώρος επηρεάζει άμεσα τη δομή, τον χαρακτήρα και την αναπτυξιακή διάρθρωση του κράτους, κυρίως μέσα από τρεις διαστάσεις.

Η πρώτη διάσταση αφορά στην τουριστική ανάπτυξη η οποία αρχίζει να οργανώνεται ως μαζική δραστηριότητα από τη δεκαετία του 1960, πρώτα σε ορισμένα νησιά, για να επεκταθεί στο σύνολο του ελληνικού νησιωτικού χώρου έως τη δεκαετία του 1990. Η ανάπτυξη αυτή θα ήταν πολύ περιορισμένη αν δεν υπήρχε ο νησιωτικός χώρος, στον οποίο βρίσκονται οι σημαντικότεροι σε μέγεθος προορισμοί μαζικού – παραθεριστικού τουρισμού. Ο συνδυασμός της θάλασσας, της μεγάλης ακτογραμμής, των ευνοϊκών κλιματολογικών συνθηκών, του πλούσιου φυσικού και πολιτιστικού περιεχομένου, είναι συστατικά που διαθέτουν σε αφθονία τα ελληνικά νησιά, δημιουργώντας, υπό προϋποθέσεις, ένα ελκυστικό και ποιοτικό τουριστικό προϊόν.

Η δεύτερη διάσταση σχετίζεται με την επίδραση των ελληνικών νησιών στην οικονομική διάρθρωση της χώρας, η οποία δεν περιορίζεται ούτε χρονικά αλλά ούτε και θεματικά, δηλαδή μόνο στον τουρισμό. Για παράδειγμα, τα νησιά αποτέλεσαν κύριο παράγοντα δημιουργίας της σύγχρονης Ελληνικής ναυτιλίας, λόγω της διαχρονικής σχέσης των κατοίκων τους με τη θάλασσα.

Η τρίτη διάσταση σχετίζεται με τον πρωτογενή τομέα. Οι συνθήκες απομόνωσης, αλλά και τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά, έχουν διαμορφώσει μια σημαντική αγροτική οικονομία στο νησιωτικό χώρο. Πριν αναπτυχθούν οι ακτοπλοϊκές συνδέσεις, η επιβίωση στα νησιά στηριζόταν σε ένα μεγάλο ποσοστό στην αυτονομία τους σε

τρόφιμα ενώ η κτηνοτροφική παραγωγή στηρίχθηκε στα αιγοπρόβατα, είδη ειδικά προσαρμοσμένα σε βραχώδη και άνυδρα μέρη. Παράλληλα, η γεωγραφική απομόνωση ενίσχυσε τη δημιουργία ενδημικών ειδών και τη δημιουργία ειδικών τοπικών προϊόντων. Σημαντικό τμήμα της πρωτογενούς παραγωγής αποτελεί η αλιεία. Κύρια μορφή που εντοπίζεται στα ελληνικά νησιά, είναι η παράκτια – τοπική παραγωγή, καθώς η δυσκολία άμεσης πρόσβασης των αλιέων προς τις μεγάλες αγορές των αστικών κέντρων, δεν επέτρεψε ιστορικά τη δημιουργία ισχυρών οικονομιών εκμετάλλευσης του αλιευτικού αποθέματος. Σήμερα η αλιεία εξακολουθεί να αποτελεί μια τοπικής κλίμακας οικονομία.

Συμπερασματικά, οι σημαντικές ιδιαιτερότητες των νησιών, ως προς τη δομή των ανθρώπινων και φυσικών οικοσυστημάτων και την ένταση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους, συνεπάγονται οικονομική, πολιτισμική και κοινωνική ευθραυστότητα και οικολογική ευαισθησία (Κοκκώσης, 2000a, σελ. 81). Κατά συνέπεια, η ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου αποτελεί μια ιδιαίτερη διαδικασία, η δυσκολία της οποίας εκπορεύεται από τα ειδικά χαρακτηριστικά της νησιωτικότητας. Για αυτόν ακριβώς το λόγο είναι αναγκαία μια εξειδικευμένη προσέγγιση, η οποία να λαμβάνει υπόψη τις παραμέτρους του αναπτυξιακού σχεδιασμού και των σχετικών πολιτικών, αλλά και να τις προσαρμόζει στα χαρακτηριστικά του νησιωτικού χώρου.

2.1.5 Νησιωτικότητα

Η έννοια της νησιωτικότητας πρωτοεμφανίστηκε το 1988 στο Συμβούλιο Κορυφής της Ρόδου και ενισχύθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997. Η Ευρωπαϊκή Ένωση οριοθετεί για πρώτη φορά τη νησιωτική της πολιτική στη συνθήκη του Άμστερνταμ, ως εξής: «Η Διάσκεψη αναγνωρίζει ότι οι νησιωτικές περιοχές αντιμετωπίζουν διαρθρωτικά προβλήματα οφειλόμενα στο νησιωτικό τους χαρακτήρα, τα οποία, επειδή είναι μόνιμα, εμποδίζουν την οικονομική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Η Διάσκεψη αναγνωρίζει αντιστοίχως ότι η κοινοτική νομοθεσία πρέπει να λάβει υπόψη τα προβλήματα αυτά και ότι, εφόσον υπάρχει ανάγκη, μπορούν να λαμβάνονται ειδικά μέτρα υπέρ των περιοχών αυτών για την καλύτερη ένταξή τους στην εσωτερική αγορά με δίκαιους όρους» (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 160).

Ο Κοκκώσης (Κοκκώσης, 2000a, σελ. 81) θεωρεί ότι τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν τη νησιωτική ιδιαιτερότητα είναι τα ακόλουθα:

- Η δημογραφική και κοινωνική αποσταθεροποίηση, που εκδηλώνεται με την μορφή δημογραφικής αποψίλωσης, με τη μορφή της πληθυσμιακής έκρηξης σε ορισμένες περιόδους, είτε με την ύπαρξη υψηλών ποσοστών ανεργίας.

- Η αποδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού και η συρρίκνωση της παραγωγικής βάσης. Κύρια χαρακτηριστικά των επιμέρους στοιχείων που συνθέτουν τον παραγωγικό ιστό του νησιωτικού χώρου είναι α) η ευκαιριακή οικονομία η οποία στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στον τριτογενή τομέα (οικονομική μονοκαλλιέργεια), με ταυτόχρονη εκμετάλλευση του πρωτογενή τομέα β) η εγκατάλειψη ή υπερεκμετάλλευση των περιορισμένων φυσικών πόρων, γ) η τεχνολογική και οικονομική εξάρτηση, δ) οι μεγάλες αδυναμίες στην παροχή υψηλού επιπέδου υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης και κοινωνικών υπηρεσιών, ε) το υψηλό κόστος δημιουργίας και συντήρησης υποδομών και το χαμηλό επίπεδο καινοτομίας, στ) η έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, ζ) η απουσία οικονομικών κλίμακας για τις επιχειρήσεις και η) οι δυσχερείς συνθήκες μεταφορών και επικοινωνίας.

Σήμερα, η έννοια της νησιωτικότητας θεωρείται συνώνυμη της απομόνωσης και του μαρασμού. Η θεώρηση αυτή σε συνδυασμό με την πεποίθηση πως η θάλασσα χωρίζει και ουσιαστικά διαφοροποιεί τα νησιά από την ηπειρωτική ενδοχώρα, δεν αποδεικνύεται ιστορικά, αφού, τουλάχιστον για την ελληνική πραγματικότητα, νησιά που σήμερα παρουσιάζουν έντονη περιφερειακότητα και απομόνωση, κάποτε αποτέλεσαν λίκνα πολιτισμού και κέντρα οικονομικής ευημερίας, με καίρια στρατηγική θέση και εμβέλεια (ακόμη και η Δήλος, που σήμερα είναι ένα ακατοίκητο ξερονήσι στο κέντρο των Κυκλάδων, κατά την αρχαιότητα αποτέλεσε το σπουδαιότερο θρησκευτικό και πολιτιστικό κέντρο) και υποδηλώνει πως η υφιστάμενη κατάσταση, κάτω υπό κατάλληλες προϋποθέσεις, μπορεί να θεωρηθεί αναστρέψιμη.

Προς απόδειξη του ισχυρισμού, πως η νησιωτικότητα δεν αποτελεί, εκ των προτέρων, συνώνυμο της απομόνωσης και της καθυστέρησης, αναφέρουμε πως ο ελληνικός νησιωτικός χώρος, κατά τον 19ο αιώνα, παρουσίασε τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις ανθρωπίνου δυναμικού και οικονομικού πλούτου, με τις εμπορευματικές δραστηριότητές του να αγγίζουν το απόγειο της ανάπτυξής τους το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όπου με τα καΐκια, διεξαγόταν εμπόριο και υπήρχαν επικοινωνίες όχι μόνο με τα γειτονικά μέρη αλλά και με πολύ μακρινές περιοχές (εμπορικές σχέσεις μεταξύ των κατοίκων των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου με τα παράλια της Μικράς Ασίας και την Κωνσταντινούπολη) (Τσάλτας, ο.π, σελ. 407). Ακόμη και σε πιο πρόσφατες δεκαετίες τα ελληνικά νησιά παρουσίαζαν μεγαλύτερη πληθυσμιακή συγκέντρωση και πέραν του ικανοποιητικού βαθμού αυτάρκεια, γεγονός που οφειλόταν στην ορθότερη διαχείριση των φυσικών πόρων και στις πολύπλευρες οικονομικές δραστηριότητες που εκδηλώνονταν σε αυτά (Αυγερινού–Κολώνια, 2000).

Η εκτίμηση του ιδιαίτερου χαρακτήρα της νησιωτικότητας είναι απαραίτητη για την κατανόηση τόσο των αναγκών της νησιωτικής κοινωνίας και οικονομίας, αλλά και των λύσεων και πολιτικών που πρέπει να αναπτυχθούν από την Ε.Ε. και την Εθνική κεντρική Διοίκηση αλλά και από την τοπική κοινωνία. Με την αναγνώριση του χαρακτήρα της νησιωτικότητας προκύπτει η αναγκαιότητα εφαρμογής αντισταθμικών πολιτικών με μόνιμο χαρακτήρα (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 153).

2.1.6 Πρωτοβουλίες / Δίκτυα για τη νησιωτική πολιτική

Ανάμεσα στις πιο χαρακτηριστικές πρωτοβουλίες της Ελλάδας, σε διακρατικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, όσον αφορά τη νησιωτική πολιτική, κατά την τελευταία χρονική περίοδο, αναφέρονται:

- η *Πρωτοβουλία - Δράση «Ευρωπαϊκά Νησιά»* στο πλαίσιο του Προγράμματος Δράσης για την Υλοποίηση της Εδαφικής Ατζέντας, όπου η Ελλάδα τέθηκε επικεφαλής της πρωτοβουλίας
- η υπογραφή της *Διακήρυξης του Αιγαίου* στο πλαίσιο των εργασιών του Συνεδρίου «Ευρωπαϊκή Ένωση: Εδαφική Συνοχή και Νησιωτικότητα», το οποίο διοργανώθηκε στην Κω και δίνει τις βασικές κατευθύνσεις για την περαιτέρω επεξεργασία όλων των ζητημάτων που άπτονται της νησιωτικότητας, με τελικό στόχο τη δημιουργία μίας ολοκληρωμένης, αλλά και κοινά αποδεκτής, ευρωπαϊκής πολιτικής, η οποία θα ενισχύσει την ανάπτυξη και συνοχή του ευρωπαϊκού νησιωτικού χώρου.

Τα πιο σημαντικά επιστημονικά και πολιτικά δίκτυα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- Δίκτυο EURISLES στα πλαίσια της Επιτροπής των Νήσων της Διάσκεψη των Παράκτιων Περιφερειών της Ευρώπης (Conference of Peripheral Maritime Regions – CPMR)
- Δίκτυο Ευρωπαϊκών Μικρών Νησιών (European Small Islands Network – ESIN)
- Δίκτυο Νησιωτικών Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Network of the Insular Chambers of Commerce and Industry of the European Union –INSULEUR)
- Δίκτυο Παρατήρησης Ευρωπαϊκού Χωρικού Σχεδιασμού (European Spatial Planning Observation Network-ESPON): Απεικόνιση Μελών Διεθνικών Ομάδων έργων του Δικτύου EPSON

2.2. Ελληνικός νησιωτικός χώρος

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με ιδιαίτερα έντονο το νησιωτικό στοιχείο. Χαρακτηριστικό της νησιωτικής κατάστασης είναι η υπερβολική διασπορά νησιωτικών συμπλεγμάτων και η μετριότητα των μεγεθών, μιας και ο ελληνικός νησιωτικός χώρος αποτελείται από ένα μεγάλο αριθμό μικρών νησιών. Υπολογίζεται ότι το 60% αυτών δεν υπερβαίνει το καθένα τα 100 τετρ. χιλιόμετρα. Αυτός ο κατακερματισμός αντισταθμίζεται από τις μικρές αποστάσεις, που δεν υπερβαίνουν τα 200 χιλιόμετρα από τις ηπειρωτικές ακτές, ή μεσολαβούν ανάμεσά τους.

Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά αλλά και σημαντικές διαφοροποιήσεις (π.χ. μεταξύ Αιγαίου και Ιονίου), που σε συνδυασμό με το ότι κάθε νησί αποτελεί και μια ξεχωριστή ενότητα, αναδεικνύουν τη μεγάλη ποικιλομορφία του. Τα αναπτυξιακά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ελληνικός νησιωτικός χώρος, προβλήματα που τον καθιστούν μειονεκτικό, εκπορεύονται εκτός από τα εγγενή προβλήματα της νησιωτικότητας και από τη θέση του στα σύνορα του ευρωπαϊκού χώρου (Κοκκώσης, 2000b, σελ. 425).

2.2.1 Γεωγραφία του Ελληνικού νησιωτικού χώρου

Η Νοτιοανατολική Μεσόγειος περιλαμβάνει έναν σημαντικό αριθμό νησιωτικών εδαφών, με κυρίαρχο το αρχιπέλαγος του Αιγαίου και κυρίαρχα συμπλέγματα των Κυκλάδων και της Δωδεκανήσου (Τσάλτας, ο.π, σελ. 69).

Η Ελλάδα γεωγραφικά αποτελεί το σταυροδρόμι των θαλάσσιων δρόμων μεταξύ Ανατολής και Δύσης βρισκόμενη μεταξύ τριών ηπείρων (Ευρώπη, Ασία, Αφρική). Η γεωγραφική της θέση και η γεωμορφολογία του εδάφους της την κάνουν κατεξοχήν θαλάσσια και νησιωτική χώρα. Διαθέτει πλήθος νησιών με μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ τους ως προς την έκταση, τα φυσικά χαρακτηριστικά, τον πληθυσμό, την οικονομική και κοινωνική τους διάρθρωση.

Η συνολική έκταση της Ελλάδας είναι 131.957 τετρ. χιλιόμετρα και το συνολικό μήκος των ακτών της περίπου 16.000 χιλιόμετρα (έχει την πιο εκτεταμένη ακτογραμμή από όλες τις μεσογειακές χώρες). Η παράκτια ζώνη της ηπειρωτικής και της νησιωτικής χώρας είναι περίπου ίσες, αφού τα 7.700 χιλιόμετρα αντιστοιχούν σε 3.053 νησιά. Το συνολικό μήκος των ακτών των κατοικημένων νησιών της χώρας είναι επίσης το μεγαλύτερο μεταξύ των νησιωτικών ακτών της Μεσογείου.

Οι αμιγώς νησιωτικές περιφέρειες της χώρας είναι τα Ιόνια Νησιά, το Βόρειο Αιγαίο, το Νότιο Αιγαίο και η Κρήτη. Τα Ιόνια Νησιά αποτελούν συνοριακή περιοχή της Ελλάδας, ενώ οι άλλες τρεις περιοχές είναι εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα περισσότερα από τα νησιωτικά εδάφη της Ελλάδας βρίσκονται διασκορπισμένα στο Αιγαίο Πέλαγος. Το σύμπλεγμα των νησιών του Αιγαίου αποτελεί το πιο εκτεταμένο νησιωτικό σύμπλεγμα στην Ευρώπη καλύπτοντας μια υδάτινη επιφάνεια μήκους 800 χιλιομέτρων από Βορρά σε Νότο και 600 χιλιομέτρων από Δύση προς Ανατολή (Τσάλτας, ο.π, σελ. 387). Η Κρήτη, μαζί με τη Σικελία, τη Σαρδηνία και την Κορσική, συγκαταλέγονται στα πολύ μεγάλα νησιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μεγάλος αριθμός νησιών υπάρχει κατά μήκος των ανατολικών ακτών της ηπειρωτικής Ελλάδας, τα οποία ανήκουν διοικητικά σε νομούς της ηπειρωτικής χώρας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας στην Ελλάδα υπάρχουν 112 κατοικημένα νησιά, τα οποία καλύπτουν το 19,1% του εδάφους της (25.100 τετρ. χιλιόμετρα), ενώ σε αυτά κατοικεί το 13% του πληθυσμού της χώρας. Ταυτόχρονα, άλλα 107 νησιά, έχοντας κατοικηθεί, διατηρούν το χαρακτήρα οικισμού (Τσάλτας, ο.π, σελ. 387). Με αυτά τα στοιχεία η Ελλάδα παρουσιάζει το μεγαλύτερο βαθμό νησιωτικότητας στο χώρο της Μεσογείου.

Συγκεκριμένα, το Νότιο Αιγαίο, περιφέρεια στην οποία ανήκει το υπό μελέτη νησί, αποτελείται από 49 νησιά που υπάγονται στους νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου.

2.2.2 Κατηγοριοποίηση νησιών

Ως προς το μέγεθος τους, τα νησιά κατηγοριοποιούνται σε μικρά και μεγάλα. Στα πλαίσια του προγράμματος για τον Άνθρωπο και τη Βίοςφαιρα (MAB – Man and the Biosphere Programme) ως μικρά νησιά θεωρούνται εκείνα με έκταση επιφάνειας έως και 10.000 τετρ. χιλιόμετρα και με πληθυσμό έως και 500.000 κατοίκους (Hess, 1990, σελ.3).

Η ιδιαιτερότητα της νησιωτικής περιφέρειας επιβάλλει μια προσέγγιση βασιζόμενη στη χρήση πολλαπλών κριτηρίων και παραμέτρων (E.O.T., 2003), όπως είναι ιδίως:

- Το μέγεθος των νησιών
- Το μέγεθος του πληθυσμού
- Η ακτίνα επιρροής κάθε νησιού
- Οι περιοχές εξάρτησης κάθε νησιού
- Οι επικρατούσες οικονομικές δραστηριότητες
- Ο βαθμός εξάρτησης για φυσικούς πόρους και ενέργεια

- Ο βαθμός προσπελασιμότητας, το κόστος μεταφοράς και η χρονο-απόσταση από το κέντρο

Όπως ορίζεται από το Π.Ε.Π. Νοτίου Αιγαίου (Ε.Ο.Τ, 2003), τα νησιά κάθε περιφέρειας κατατάσσονται, με βάση τα προαναφερθέντα κριτήρια, στις ακόλουθες ομάδες:

- Ομάδα 1:* νησιά μικρής γεωγραφικής έκτασης και με σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, όπως είναι η συνεχής μείωση του πληθυσμού, οι σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές και η γεωγραφική απομόνωση.
- Ομάδα 2:* νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά, ενώ παράλληλα διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες.
- Ομάδα 3:* νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε περιφερειακό, εθνικό και κοινοτικό επίπεδο, με μεγάλες περιβαλλοντικές πιέσεις, οι οποίες δημιουργούν την ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους

Ωστόσο, ο μεγάλος αριθμός των νησιών σε συνδυασμό με την ποικιλία στο μέγεθος του πληθυσμού τους και την έκταση που καταλαμβάνουν καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την υιοθέτηση μιας κλίμακας αναφορικά με την ταξινόμησή τους, η οποία να είναι κοινώς αποδεκτή και να συγκεντρώνει όχι μόνο τα ευρύτερα, αλλά και τα ειδικότερα κοινά τους χαρακτηριστικά.

2.2.3 Νησιά Άγονης γραμμής

Η άγονη γραμμή περιλαμβάνει 28 νησιά:

Ανάφη, Δονούσα, Ηρακλειά, Θηρασιά, Κίμωλος, Κουφονήσια, Σίκινος, Σχοινούσσα, Φολέγανδρος, Αγαθονήσι, Αρκιοί, Κίναρος, Λέβιθα, Λειψοί, Νίσυρος, Σαρία, Σύμη, Τέλενδος, Τήλος, Φαρμακονήσι, Ψέριμος, Χάλκη, Κάσος, Μαράθι, Ψαρά, Φούρνοι, Λέρος, Καστελόριζο.

Τα μικρά και, κοινώς, αποκαλούμενα “Άγονα” νησιά χαρακτηρίζονται από αδυναμίες και προβλήματα που συνοψίζονται στα εξής:

- έλλειψη υποδομής
- αποκλεισμός από τα κέντρα
- αναποτελεσματικό μεταφορικό και τηλεπικοινωνιακό σύστημα
- χαμηλό τεχνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο

Οι παραπάνω αδυναμίες σε συνδυασμό με τις γεωγραφικές ιδιομορφίες συνθέτουν το πλέγμα των εμποδίων για την επίτευξη της περιφερειακής ανάπτυξης και την κατάκτηση της ευημερίας για τους πολίτες.

2.2.4 Μεταφορικό Νησιωτικό Σύστημα

Γενική περιγραφή του μεταφορικού νησιωτικού συστήματος

Η χώρα μας διαθέτει 138 λιμάνια-κόμβους. Από αυτά τα 42 βρίσκονται στη ξηρά και τα 96 στα νησιά. Η ελληνική ακτοπλοΐα είναι διαρθρωμένη σε 31 κύριες γραμμές, οι οποίες εξυπηρετούν ομαδοποιημένες γειτονικές περιοχές, εκτός από ορισμένες γεωγραφικές περιοχές οι οποίες, ανάλογα με τη θέση τους στο σύστημα, εξυπηρετούνται συγχρόνως από τις κύριες γραμμές (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 24).

Στο δίκτυο γραμμών του Αιγαίου διακινείται περίπου το 70% του συνόλου των επιβατών ακτοπλοΐας της χώρας. Το 45% περίπου της συνολικής επιβατικής διακίνησης στο δίκτυο του Αιγαίου λαμβάνει χώρα στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων, το 25% στην Κρήτη, το 15% στα Δωδεκάνησα και το 15% στο Βόρειο Αιγαίο (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 49).

Ο νησιωτικός χώρος στην Ελλάδα αποτελεί ένα ιδιόμορφο και ιδιαίτερο σύστημα περιφερειακού χώρου, το οποίο είναι εξαρτώμενο και ευάλωτο στις συνθήκες και στους τρόπους μεταφοράς που το συνδέουν με την ηπειρωτική Ελλάδα και τα άλλα νησιά. Η ακτοπλοΐα είναι πρωταρχικής σημασίας, τόσο για το Βόρειο όσο και για το Νότιο Αιγαίο, από πολλές πλευρές.

Από γεωγραφική διάσταση, αποτελεί τη «γέφυρα» που συνδέει την ηπειρωτική χώρα με τα νησιά δημιουργώντας τις θαλάσσιες λεωφόρους. Από οικονομική και κοινωνική διάσταση, επιδρά καθοριστικά στα επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης και ειδικά σε μεγέθη, όπως ο πληθυσμός και η ελκυστικότητα των νησιωτικών προορισμών, δημιουργώντας νέες ευκαιρίες για ανάπτυξη, εγκατάσταση και βελτίωση της ποιότητας της ζωής και διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στην υποδοχή και εξυπηρέτηση μεγάλου αριθμού θερινών επισκεπτών, στους οποίους βασίζεται η οικονομία τους. Τα δεδομένα αυτά εξηγούν τη μακρόχρονη ενασχόληση – τριβή του κράτους και την κινητοποίηση των κοινωνικών εταίρων με το λειτουργικό πλαίσιο της ακτοπλοΐας (Τσάλτας, ο.π, σελ. 202).

Ελλείψεις και προβλήματα του μεταφορικού νησιωτικού συστήματος

Το γενικό πρόβλημα της ακτοπλοΐας στην Ελλάδα έχει αντιμετωπίσει διαχρονικά πολλές δύσκολες καταστάσεις, που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, από τη γήρανση του στόλου στην απομόνωση της περιφέρειας, το πλέγμα επικάλυψης αρμοδιοτήτων κρατικών φορέων στις ελλιπείς λιμενικές υποδομές, και το πολύχρωμο θεσμικό πλαίσιο. Σε στρατηγικό επίπεδο, το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι ότι αν οι

συγκοινωνίες από και προς τα νησιά δεν είναι καλές, τότε όλο και λιγότεροι Έλληνες θα θέλουν να κατοικούν και να ταξιδεύουν σ' αυτά. Αν και το ακτοπλοϊκό πρόβλημα πέρασε από πολλές φάσεις τουλάχιστον τα τελευταία 50 χρόνια, φάσεις που είδαν ριζικές αλλαγές στο επίπεδο της κίνησης, στην εξέλιξη του στόλου και στο θεσμικό πλαίσιο, ένα χαρακτηριστικό του παρέμεινε αταλάντευτα σταθερό: η έλλειψη ορθολογικού σχεδιασμού και συνέχειας από πλευράς Πολιτείας (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 15).

Η σημερινή σύνδεση των νησιών κρίνεται ανεπαρκής εξαιτίας του ατελούς οργανωτικού και θεσμικού πλαισίου. Επιπλέον, δεν εξασφαλίζει τα απαιτούμενα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά μεταφορών που είναι επιθυμητά από τους κατοίκους των νησιών και την Τοπική Αυτοδιοίκηση (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 25).

Τα κυριότερα προβλήματα των θαλάσσιων μεταφορών στα νησιά συνοψίζονται στα εξής (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 173):

- Μεγάλη διάρκεια θαλάσσιου ταξιδιού
- Μεγαλύτερο κόστος μεταφοράς από τις χερσαίες μεταφορές
- Πρόβλημα διαθεσιμότητας μεταφορικών μέσων
- Προβλήματα υποδομής στα λιμάνια
- Προβληματική βιωσιμότητα των μεταφορέων
- Προβλήματα περιφερειακής αποκέντρωσης

Αναλυτικότερα, η υποδομή των λιμένων στα περισσότερα νησιά είναι σε αρκετές περιπτώσεις ανεπαρκής ως προς την προστασία της σε αντίξοες καιρικές συνθήκες, ενώ εντοπίζονται σημαντικές ελλείψεις σε χερσαίους χώρους και προβλήματα κατά τη συνύπαρξη και ταυτόχρονη εξυπηρέτηση των επιβατικών και εμπορευματικών δραστηριοτήτων (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 30).

Οι ώρες εξυπηρέτησης των λιμανιών είναι μείζον πρόβλημα κατά τη θερινή, κυρίως, περίοδο. Οι καθυστερήσεις με τις οποίες επιβαρύνονται τα δρομολόγια λόγω των πολλών ενδιάμεσων προσεγγίσεων είναι μεγάλες, με αποτέλεσμα ο οριακός σχεδιασμός των δρομολογίων να καταστρατηγείται και να προκύπτει η εξυπηρέτηση τουριστικών και μη νησιών σε ώρες που προκαλούν μεγάλη ταλαιπωρία του επιβατικού κοινού (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 53).

Η απελευθέρωση των θαλασσίων συγκοινωνιών σε μια πολυνησιακή χώρα, όπως είναι η Ελλάδα, έχει οδηγήσει στη δημιουργία δύο και τριών κατηγοριών νησιών. Τα μεγάλα ή τα περισσότερο εμπορικά, βρίσκονται στην πρώτη κατηγορία από άποψη

εξυπηρέτησης αλλά ακόμη και αυτά μόνο κατά τη διάρκεια των περιόδων αιχμής. Έτσι, πέρα από τα μικρά νησάκια που ήταν πάντοτε αδικημένα, διαμορφώνεται ένας πολύ μεγάλος όγκος μεσαίων, μεγάλων και απομακρυσμένων νησιών, όπως τα Δωδεκάνησα ή τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, που τους περισσότερους μήνες του χρόνου βλέπουν απλώς από μακριά τα πλοία να περνούν (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 33).

Στην κατηγορία των θαλασσίων συνδέσεων που καταργούνται κατά τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου ανήκει το σύνολο αυτών που επιδιώκει να καλύψει την τουριστική ζήτηση κατά τη θερινή περίοδο. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 40% των θερινών νησιωτικών συνδέσεων δεν υφίστανται κατά τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου. Η μειωμένη εξυπηρέτηση της νησιωτικής περιοχής κατά τη χειμερινή περίοδο επιδεινώνεται και λόγω της ακύρωσης των δρομολογίων εξαιτίας των κακών καιρικών συνθηκών (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 53).

Για τις νησιωτικές περιοχές της Ελλάδας, στις οποίες παρουσιάζεται έλλειψη κατάλληλων μεταφορικών υποδομών και συνδέσεων, η απουσία ενός εξειδικευμένου συστήματος συνδυασμένων μεταφορών εμπορευμάτων δε βοηθά την οικονομική ανάπτυξη τους, καθώς η δαπανηρή μεταφορά επιβαρύνει το κόστος παραγωγής και ζωής στα νησιά έως και 40%. Επιπλέον, το δίκτυο στερείται απόλυτα νησιωτικών λιμενικών κόμβων (hubs) για τις εμπορευματικές μεταφορές, με αποτέλεσμα η σύνδεση ακόμη και γειτονικών νησιών μεταξύ τους να καθίστανται χρονοβόρα και προβληματική και σε ορισμένες περιπτώσεις αδύνατη.

Οι προσπάθειες αντιμετώπισης του «ακτοπλοϊκού ζητήματος» ήταν και δυστυχώς παραμένουν προσανατολισμένες στην αντίληψη που το θεωρεί ως πρόβλημα διαχείρισης πλοίων και όχι ως λειτουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος νησιωτικών μεταφορών. Οι ελλείψεις εντοπίζονται ιδιαίτερα σε θέματα καταγραφής, αποσαφήνισης και προσδιορισμού του απαραίτητου επιπέδου εξυπηρέτησης των νησιών (ποιότητας, ναύλου, κ.λ.π.) αλλά και στη συναρτούμενη αδράνεια των πρωταγωνιστών της αγοράς και του κράτους που παραμένει προσκολλημένο σε παλαιές πρακτικές και την αναζήτηση λύσεων «παρελθούσης χρήσης» (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 25).

Επιπλέον, υπάρχει πρόβλημα ισότητας των κατοίκων των νησιών. Βάση της αρχής ισότητας των πολιτών, για την κάλυψη αντίστοιχης απόστασης από το Κέντρο, οι προσφερόμενες υπηρεσίες θαλάσσιων μεταφορών πρέπει να συγκλίνουν με τις υπηρεσίες των χερσαίων μεταφορών όσον αφορά την οικονομική επιβάρυνση του χρήστη, τη χρονική διάρκεια του ταξιδιού και την προσφερόμενη ποιότητα, σε ένα πλαίσιο θεώρησης όπου ο νησιωτικός χώρος αποτελεί προέκταση του χερσαίου

χώρου και όπου η χρέωση για τη μεταφορά ανάμεσα σε ίσες αποστάσεις πρέπει να είναι δίκαιη (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 339).

Στη διαδικασία ανάπτυξης των μεταφορικών συστημάτων στη νησιωτική Ελλάδα συγκρούονται με διάφορους τρόπους δύο λογικές: η λογική του δημόσιου αγαθού, που απαιτεί την αδιάκοπη παροχή μεταφορικών υπηρεσιών, και η λογική της οικονομικής βιωσιμότητας μιας υπηρεσίας. Λαμβάνοντας υπόψη και το δεδομένο της έντονης εποχικότητας της ζήτησης στις διάφορες νησιωτικές περιοχές, η σύγκρουση μεταξύ των δύο λογικών περιπλέκεται ακόμη περισσότερο.

Ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου νησιωτικού συστήματος μεταφορών

Οι ακτοπλοϊκές συγκοινωνίες που συνδέουν τις νησιωτικές περιοχές με τα οικονομικά κέντρα αποτελούν το «αιμοδοτικό» σύστημα που εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα και την οικονομική ανάπτυξη των νησιών, περιορίζει τις συνθήκες απομόνωσης, βελτιώνει το επίπεδο ποιότητας διαβίωσης και συμβάλλει στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 337). Κατά συνέπεια, η εξασφάλιση της απαιτούμενης ποσότητας και ποιότητας των μεταφορικών υπηρεσιών, λειτουργώντας με το κατάλληλο οργανωτικό και θεσμικό πλαίσιο αποτελεί προτεραιότητα τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες των νησιών (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 31).

Στην περίπτωση των νησιών του αρχιπελάγους του Αιγαίου, είναι προφανές ότι επιβάλλεται διορθωτική παρέμβαση στα μεταφορικά συστήματα, μέσω ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού και μιας σφαιρικής πολιτικής για την ανάπτυξη των θαλάσσιων και χερσαίων υποδομών τους, με στόχο την εναρμόνισή τους με την υπόλοιπη ηπειρωτική Ελλάδα, καθώς και με τα υπόλοιπα Διευρωπαϊκά Δίκτυα Μεταφορών και τους θαλάσσιους διαδρόμους (Τσάλτας, ο.π, σελ. 444 και Χλωμούδης, ο.π, σελ. 28).

Η ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος μεταφορών στη νησιωτική Ελλάδα, με ιδιαίτερη αναφορά στο Αιγαίο, επιβάλλει μια διαδικασία συντονισμού ροών δρομολογίων και, ενδεχομένως, διαφορετικών μέσων με επαρκή διαθέσιμη χωρητικότητα, επαρκή συχνότητα και ικανοποιητική κατανομή καθ' όλη τη διάρκεια του έτους για το σύνολο του νησιωτικού πληθυσμού (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 79).

Παράδειγμα, η δραστηριοποίηση των υδροπλάνων. Ένα τέτοιο μέσο, με τα ιδιαίτερα του λειτουργικά χαρακτηριστικά, ίσως να μπορούσε να δώσει έμφαση στην εξυπηρέτηση των απομακρυσμένων περιοχών και νησιών όπου κυρίως ελλείπουν αεροδρόμια (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 114). Επιπλέον, χρειάζεται να υιοθετηθεί η αρχή

του μεταφορικού ισοδύναμου, η οποία στοχεύει στην, κατά το δυνατόν, εναρμόνιση της τιμολογιακής επιβάρυνσης του χρήστη των θαλάσσιων μεταφορών με αυτή των χερσαίων μεταφορών για την απολαβή ανάλογης υπηρεσίας ανεξαρτήτως του μεταφορικού μέσου που χρησιμοποιείται (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 346).

Η αρχή της πολιτικής που πρέπει να προβλεφθεί για τον τομέα των μεταφορών είναι η θεώρηση των μεταφορών μέσα από ένα ανθρωποκεντρικό μοντέλο, που δίνει προτεραιότητα στην εξυπηρέτηση των νησιωτών και των δραστηριοτήτων τους. Κύριοι στόχοι πρέπει να είναι η διασύνδεση των επιμέρους νησιωτικών συμπλεγμάτων με το σύνολο των ηπειρωτικών λιμανιών για την εξασφάλιση προσπελασιμότητας σε ενδονησιωτική, διανησιωτική και διαπεριφερειακή κλίμακα, όπως και η ανάδειξη των βασικών λιμανιών και αεροδρομίων του νησιωτικού χώρου, στο πλαίσιο δημιουργίας ενός διαδρόμου Διευρωπαϊκού Δικτύου Μεταφορών.

2.3 Νησιωτική ανάπτυξη και σχεδιασμός πολιτικής

2.3.1 Κυρίαρχο μοντέλο ανάπτυξης των ελληνικών νησιών

Ορισμένα νησιά εμφανίζουν ταχύτατους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, βασιζόμενα κυρίως στον τομέα του τουρισμού, άλλα χαρακτηρίζονται από οικονομική σταθερότητα ή ύφεση, λόγω της αποδυνάμωσης του πρωτογενή τομέα και της μικρής ανάπτυξης του τριτογενή τομέα ενώ υπάρχει και μια τρίτη κατηγορία νησιών, τα οποία συγκεντρώνουν πληθυσμό και δραστηριότητες κυρίως, λόγω της γεωγραφικής τους γεινίασης με την ηπειρωτική Ελλάδα και δη με την Αθήνα, αποτελώντας περιοχές δεύτερης κατοικίας και παραθερισμού (Κοκκώσης, 2000b, σελ. 427).

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει πολλές προσπάθειες ανάκαμψης των νησιωτικών οικονομιών. Τα μέτρα που έχουν ληφθεί στα πλαίσια είτε της Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής, μέσω των προγραμμάτων των διαρθρωτικών ταμείων (ΕΤΠΑ, ΕΓΤΠΕ, ΧΜΠΑ, Ταμείο Συνοχής), είτε της εθνικής περιφερειακής πολιτικής, η οποία εκφράστηκε κυρίως μέσω των αναπτυξιακών νόμων, παρέχουν δυνητικούς τρόπους αναζωογόνησης των νησιών. Ωστόσο, παρά τα λίγα θετικά βήματα που έγιναν στο σημερινό ελληνικό νησιωτικό χώρο, υπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τη δομή και τη δυναμική ανάπτυξής του. Η οικονομική μονοκαλλιέργεια, η εγκατάλειψη ή υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων και οι αλλαγές των χρήσεων γης αποτελούν μερικά από τα τιμήματα της όποιας ανάπτυξης έτυχαν (Κοκκώσης, 2000b, σελ. 427).

Όσον αφορά στην προαναφερθείσα *οικονομική μονοκαλλιέργεια*, η οποία αναφέρεται στην κυριαρχία ενός μόνο τομέα δραστηριοτήτων, οδηγεί σε σχέσεις εξάρτησης του τοπικού πληθυσμού από αυτήν. Οποιαδήποτε αλλαγή στους παράγοντες που την επηρεάζουν μπορεί να οδηγήσει τον τοπικό πληθυσμό, σε οικονομικό αδιέξοδο, με ταχύτατους ρυθμούς (Κοκκώσης, 2000b, σελ. 429).

Παράλληλα, σε ό,τι αφορά στην *εγκατάλειψη ή στην υπερεκμετάλλευση των πόρων*, είναι γεγονός ότι το ακολουθούμενο μοντέλο ανάπτυξης, με τις συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις της γεωργίας και του τουρισμού σε φυσικούς πόρους, οδηγεί στην υποβάθμιση ή τον αφανισμό τους. Επίσης, η υπερβόσκηση και η ανεξέλεγκτη αλιεία απειλούν και αυτές με επιδείνωση την υφιστάμενη στενότητα των φυσικών πόρων.

Πολύ συχνό είναι και το φαινόμενο εγκατάλειψης της γεωργικής γης ενώ μεγάλα τμήματά της, και συχνά τα πλέον αποδοτικά, διατίθενται για την κάλυψη αναγκών άλλων κυρίαρχων δραστηριοτήτων (του τουρισμού), γίνεται δηλαδή *αλλαγή χρήσεων γης*. Οι έντονες τουριστικές και οικιστικές πιέσεις επιφέρουν κατάφορα, και δύσκολα ανατρέψιμα, πλήγματα στο φυσικό τοπίο (Κοκκώσης, 2000b, σελ. 429-430).

Το σημερινό μοντέλο ανάπτυξης (μοντέλο μαζικής παραγωγής και απεριόριστης κατανάλωσης) αποτέλεσε, μαζί με τη μείωση της σπουδαιότητας των θαλάσσιων δρόμων, τη γενεσιουργό αιτία της σημερινής κατάστασης. Με βάση αυτό το μοντέλο ανάπτυξης – μοντέλο μη συμβατό με την «ιδιαιτερότητα» του νησιωτικού χώρου – η νησιωτικότητα αποτέλεσε παράγοντα αποτρεπτικό για την εγκατάσταση ανθρώπων και δραστηριοτήτων, ανατρέποντας τα δεδομένα στα νησιά, και, συνακόλουθα, τα χαρακτηριστικά τους – που τα διαφοροποιούν από άλλες περιοχές – μετατράπηκαν σε «βαρίδια» (Χρυσόγελος, 2005, σελ. 406).

Επομένως, η «εμπορικότητα» των χαρακτηριστικών των νησιών μεταβάλλεται χρονικά, ανάλογα με τις εξελίξεις της τεχνολογίας, των καταναλωτικών, πολιτισμικών, αναπτυξιακών προτύπων και των γεωπολιτικών ανακατατάξεων, με αποτέλεσμα τα ίδια χαρακτηριστικά να αποτελούν άλλοτε συγκριτικό μειονέκτημα και άλλοτε πλεονέκτημα (Τσάλτας, ο.π, σελ. 106-107).

Η απουσία, μέχρι σήμερα, μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για τα νησιά, που να αντιμετωπίζει έγκαιρα και να προλαβαίνει τα προβλήματα, είχε ως αποτέλεσμα την όξυνση των προβλημάτων και τον διαχωρισμό των οικονομικών από τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές πολιτικές (Τσάλτας, ο.π, σελ. 406).

2.3.2 Αποτύπωση της πορείας ανάπτυξης των μικρών νησιών

Το μέγεθος των νησιών αποτελεί καθοριστικό στοιχείο ως προς τη δυνατότητα διαμόρφωσης μιας αναπτυξιακής στρατηγικής για αυτά. Αυτή είναι αυτονόητη για τα νησιά – Περιφέρειες, όπως η Κρήτη και για τα μεσαία μεγέθους νησιά, όπως ορισμένα από τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, τα οποία μπορούν να γίνουν αποδέκτες ολοκληρωμένων και βιώσιμων αναπτυξιακών παρεμβάσεων ευρέως φάσματος. Οι αναπτυξιακές δυνατότητες περιορίζονται καθώς περιορίζεται το μέγεθος των νησιών για να γίνουν εντελώς συγκεκριμένες στα μεσαίου μεγέθους νησιά και οριακές στα μικρού μεγέθους.

Τα μικρά νησιά χαρακτηρίζονται από τις εγγενείς ιδιαιτερότητες του ευρύτερου νησιωτικού χώρου (μικρό μέγεθος, περιφερειακότητα, ιδιαίτερες πολιτιστικές αξίες και βιωματική ταυτότητα των κατοίκων τους), ενέχουν όμως μια περαιτέρω αδυναμία σε σχέση με τα μεγαλύτερα νησιά και αυτή έγκειται στην άμεση εξάρτησή τους από κάποιο μεγαλύτερο νησί, στο οποίο τις περισσότερες φορές υπάγονται διοικητικά, και εν συνεχεία από τα κέντρα λήψης αποφάσεων της ηπειρωτικής ενδοχώρας.

Τα τελευταία χρόνια, πολλά μικρά νησιά του ελληνικού χώρου έγιναν δέκτες έντονων πιέσεων μιας συνεχώς αυξανόμενης τουριστικής κίνησης κατά τη θερινή περίοδο. Στην εντεινόμενη τουριστική ζήτηση για τις περιοχές αυτές ανταποκρίθηκαν άμεσα οι τοπικές κοινωνίες αλλά και εξωτερικοί επενδυτές.

Ως προς τη διάρθρωση δε, των τοπικών αγορών εργασίας, όπως αναμενόταν, ανταποκρινόμενη στις απαιτήσεις της αυξανόμενης λειτουργικής εξειδίκευσης των εν λόγω περιοχών, σημειώθηκε ριζική μεταβολή, με κύριο άξονα την εγκατάλειψη πολλών παραδοσιακών δεξιοτήτων του τοπικού δυναμικού (κυρίως αγροτικά επαγγέλματα) προς χάρη των προσφερόμενων υπηρεσιών της δραστηριότητας-κλειδί. Ο εντεινόμενος προσανατολισμός της οικονομίας των μικρών νησιών στις τουριστικές δραστηριότητες, παραγκώνισε «επιδεικτικά» τον πρωτογενή τομέα παραγωγής (γεωργία, αλιεία, κτηνοτροφία), ο οποίος αποτελούσε πριν από περίπου μια δεκαπενταετία την κύρια παραγωγική βάση τους, μια παραγωγική βάση που κατά την πρόσφατη περίοδο παρουσιάζει έντονα συμπτώματα αποπροσανατολισμού στο βωμό της απρόσκοπτης τουριστικής δραστηριοποίησης.

Για τα νησιά όμως, και ιδιαίτερα για αυτά του μικρού μεγέθους, η εγκατάλειψη των υπόλοιπων παραγωγικών κλάδων οδηγεί στο μονόδρομο της εποχικότητας, που παρουσιάζεται εκ των πραγμάτων στους τουριστικούς προορισμούς 3S. Για το λόγο αυτό, ο ντόπιος πληθυσμός καταναλώνει τα κέρδη της θερινής περιόδου, αλλά και αυτά

που προκύπτουν από πώληση της γης του σε ξένους για καθαρά θέματα επιβίωσης. Η επαγγελματική ανευελιξία έχει καταστήσει τις οικοδομικές εργασίες κατά την χειμερινή περίοδο σε μοναδικό τομέα επαγγελματικής δραστηριότητας, γεγονός που εντείνεται από την απλοϊκή νοοτροπία των νησιωτών πως η ανάπτυξη ταυτίζεται με την οικοδομή και την ανέγερση περισσότερων ενοικιαζόμενων δωματίων.

Το γεγονός ότι τα μικρά νησιά χαρακτηρίζονται, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη περιοχή, από μια ευαίσθητη ισορροπία μεταξύ περιβάλλοντος, οικονομίας και κοινωνίας, όπου η οποιαδήποτε μεταβολή σε έναν από τους τρεις αυτούς τομείς θα επηρεάσει σημαντικά το σύνολο της, κάνει επιτακτικότερη την ανάγκη για μια πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης και έναν συντονισμένο βιώσιμο σχεδιασμό – όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

2.3.3 Προτεινόμενο μοντέλο σχεδιασμού νησιωτικής ανάπτυξης

Η αναπτυξιακή στρατηγική για το νησιωτικό χώρο αποτελεί ένα δισεπίλυτο πρόβλημα καθώς ο συγκεκριμένος χώρος χαρακτηρίζεται από πολλές ομοιότητες αλλά και από σημαντικές διαφορές.

Η πραγματικότητα των νησιών, όπως διαφαίνεται από την ανάλυση των κλαδικών ερευνών, χαρακτηρίζεται από μια στασιμότητα των αρνητικών φαινομένων και αναδεικνύει μια σειρά προβλημάτων, που εμποδίζουν την πραγματοποίηση των στόχων της αναπτυξιακής διαδικασίας (Τσάλτας, ο.π, σελ. 388). Το ερώτημα που δημιουργείται είναι κατά πόσο οι πολιτικές και τα προγράμματα μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων και, τελικά, να οδηγήσουν στη βελτίωση της κατάστασης των νησιωτικών περιοχών.

Όλες οι πολιτικές (οικονομική, περιβαλλοντική, εμπορική, τουριστική, συγκοινωνιακή, αγροτική, αλιευτική, κτηνοτροφική, απασχόλησης, εκπαίδευσης, υγείας, κ.λ.π.) πρέπει να έχουν μια μελετημένη, και με τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, διαμορφωμένη νησιωτική διάσταση, που να ανταποκρίνεται και να είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες, τις ιδιομορφίες και τις δυνατότητες των νησιών (Τσάλτας, ο.π, σελ. 408). Καίρια σημασία έχουν οι πολιτικές για την ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων των νησιών σε θετικές συνιστώσες της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Από τη μια πλευρά, οι υψηλές απαιτήσεις των τουριστών ειδικών μορφών μπορούν να ωθήσουν σε δράσεις για την αύξηση του μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων, των ευκαιριών μόνιμης απασχόλησης, αλλά και να μειώσουν την εποχικότητα του τουρισμού και τις σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις του. Από την άλλη πλευρά, ο

πρωτογενής τομέας αναδεικνύει τις δυνατότητες αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης και του εισοδήματος, ενώ παράλληλα τονίζει τα σοβαρά προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί από το αδύναμο κοινωνικό κεφάλαιο των νησιών (έλλειψη σχέσεων εμπιστοσύνης και δικτύων επικοινωνίας και συνεργασίας) (Τσάλτας, ο.π, σελ. 114).

Στο πλαίσιο αυτό η νησιωτική οικονομία καλείται να εντοπίσει τρόπους αξιοποίησης και ενσωμάτωσης των μεταβαλλόμενων συνθηκών του διεθνή χώρου, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι ακόλουθες (Σπιλάνης, 2003, σελ. 197):

- Οι τεχνολογικές αλλαγές, οι οποίες επιβάλλουν ανασχεδιασμό της οργάνωσης του χώρου, η ανάπτυξη της πληροφορικής και η εφαρμογή νέων τεχνολογιών επικοινωνίας, καταρρίπτοντας τα εμπόδια που προκαλεί η ασυνέχεια του νησιωτικού χώρου
- Η αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγές ενέργειας, οι νέοι τρόποι διαχείρισης των απορριμμάτων και επεξεργασίας των λυμάτων
- Ο αναδυόμενος ρόλος των υπηρεσιών, η τριτογενοποίηση της οικονομίας και το ειδικό βάρος των υπηρεσιών, αναδεικνύοντας έναν νέο τομέα οικονομικής δραστηριότητας, που δεν επηρεάζεται από τις μειονεξίες των νησιών.
- Οι αλλαγές στα καταναλωτικά πρότυπα και τις ανθρώπινες επιδιώξεις: στροφή προς τα προϊόντα ποιότητας, τάση προώθησης του ποιοτικού επιπέδου διαβίωσης
- Η ενίσχυση του ρόλου και των αρμοδιοτήτων των τοπικών αρχών, ως πλέον κατάλληλων για τη ρύθμιση των προβλημάτων της τοπικής κοινωνίας.
- Η αυξημένη ζήτηση χώρων (“λευκά κολάρα”) που να διαθέτουν αφενός πλούσιο φυσικό περιβάλλον και αφετέρου υψηλό επίπεδο παροχής υπηρεσιών (τέτοιοι χώροι προσελκύουν οικονομικά εύπορους πολίτες)

Το συνολικό πλαίσιο ανάπτυξης των νησιών καθορίζεται από τους παρακάτω παράγοντες (Χλωμούδης, ο.π, σελ. 157-158), (Τσάλτας, ο.π, σελ. 322, 389-390, 443):

- Ανάπτυξη ενός σύνθετου συστήματος θαλάσσιων και αεροπορικών μεταφορών
- Βελτίωση των δομών και των υποδομών
- Προστασία και αναβάθμιση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος
- Αναβάθμιση υπηρεσιών υγείας και δημιουργία ολοκληρωμένης πρωτοβάθμιας περίθαλψης
- Ανάπτυξη και στήριξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, με βάση τους αναπτυξιακούς στόχους και τις δράσεις που θα επιλεγούν

- Επανασχεδιασμός των υπηρεσιών, με βάση τις ανάγκες τόσο των μόνιμων κατοίκων, όσο και των επισκεπτών
- Χωροταξικός σχεδιασμός βασιζόμενος στη φέρουσα ικανότητα των νησιών

Η ανάπτυξη στα νησιά πρέπει να βασιστεί στην ιδιαίτερη δυναμική του νησιωτικού χώρου και να μετατρέψει αυτές τις ιδιαιτερότητες, κάποιες από τις οποίες εμφανίζονται, έως σήμερα, ως μειονεκτήματα σε εφελκύριο για την επίτευξη μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης (Τσάλτας, ο.π, σελ. 264). Κρίνεται, λοιπόν, επιτακτική η ανάγκη διαμόρφωσης μιας νέας νησιωτικής πολιτικής, με γνώμονα την αρχή της αειφορίας και την απόδοση στις μελλοντικές γενεές του πλούσιου περιβαλλοντικού και πολιτισμικού αποθέματος των νησιών μας (Τσάλτας, ο.π, σελ. 31). Απώτερος στόχος δηλαδή αποτελεί η πολύπλευρη ανάπτυξη των νησιών, η οποία θα ενσωματώνει τις αρχές της βιωσιμότητας.

2.4 Αειφορία / Βιώσιμη ανάπτυξη στο νησιωτικό χώρο

2.4.1 Γενικές αρχές και έννοιες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

Σύμφωνα με τον ορισμό που περιλαμβάνεται στην έκθεση Brundtland, (World Commission on Environment and Development, 1987) *βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη «είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες»*. Οι γενικές αρχές της αειφορίας προδιαγράφονται σε παγκόσμιο επίπεδο από την Agenda 21, ένα διεθνές σχέδιο δράσης που θέτει τις προϋποθέσεις επίτευξης των βιώσιμων μορφών διαβίωσης και αειφορικής ανάπτυξης για όλα τα έθνη (WTO, 1998a, σελ. 14 και Middleton, 2004, σελ. 16).

Στο πλαίσιο της θεωρίας των συστημάτων, η βιωσιμότητα προσεγγίζεται ως μια διαδικασία μεγιστοποίησης, υπό όρους, και ρύθμισης όλων των στοιχείων ενός αναπτυξιακού συστήματος, κατά τρόπο που το σύστημα στο σύνολό του να βρίσκεται σε κατάσταση ισορροπίας, χωρίς δηλαδή ένα από τα στοιχεία του να απορυθμίζεται ή να αναπτύσσεται σε βάρος των άλλων (Κομίλης κ.α., 1999, σελ. 15 και WTO, 2004b, σελ. 7).

Στο Μπλε Πλάνο, υπογραμμίζεται ο ρόλος του τουρισμού στη μελλοντική ανάπτυξη όσο και η ανάγκη να υιοθετήσει μοντέλα στηριγμένα στις αρχές της αειφορίας (Grenon, 1989 και Βασιλειάδης, 2003, σελ. 114). Το 2007, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε ένα πλαίσιο αρχών για τον αειφόρο και ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό τουρισμό. Σύμφωνα με

αυτόν, στόχος της τουριστικής ανάπτυξης είναι η παροχή οικονομικής ευημερίας, κοινωνικής δικαιοσύνης και η προστασία του περιβάλλοντος και του πολιτισμού.

Με τους όρους «αιφορική τουριστική ανάπτυξη» και «βιώσιμος τουρισμός» εννοούμε την ανάπτυξη ενός τουριστικού προορισμού η οποία πραγματοποιείται χωρίς να καταστρέφεται το ευρύτερο περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό, κ.λ.π.), πάνω στο οποίο βασίζονται οι πόροι και οι τουριστικές δραστηριότητες, ώστε να συνεχιστεί η μελλοντική τους χρήση (Cusick, 2009). «Βιώσιμος» ή «αιφόρος» τουρισμός είναι κάθε μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται αιφορικά, σύμφωνα δηλαδή με την αρχή της αιφορικής τουριστικής ανάπτυξης. Επομένως, ο όρος «αιφόρος τουρισμός» δεν υποδηλώνει μια ορισμένη, ανεξάρτητη και διακριτή εναλλακτική μορφή τουρισμού, αλλά ένα δόγμα τουριστικής ανάπτυξης που μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες σχεδόν τις μορφές τουρισμού (Σφακιανάκης, 2000, σελ.174-175).

Οι κυριότερες αρχές της αιφορικής τουριστικής ανάπτυξης μπορούν να συνοψιστούν στις παρακάτω (W.T.O, 1998, σελ.13-14,21-22 και W.T.O., 2004, σελ.7 και Kokkranikal, *et.al*, 2003):

- *Υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης:* Όλες οι επιδράσεις του τουρισμού πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά το σχεδιασμό. Επιπλέον, ο τουρισμός πρέπει να είναι καλά ισορροπημένος και να εντάσσεται στο πλήρες φάσμα των δραστηριοτήτων που επηρεάζουν στην κοινωνία και το περιβάλλον.
- *Επίτευξη κατάλληλου βηματισμού και ρυθμού της ανάπτυξης* που να απεικονίζουν και να σέβονται το χαρακτήρα, τους πόρους και τις ανάγκες των κοινοτήτων και των προορισμών υποδοχής.
- *Συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων μερών:* ευρεία και ευσυνείδητη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και την πρακτική εφαρμογή από όλους εκείνους που εμπλέκονται στην έκβαση.
- *Χρήση των βέλτιστων διαθέσιμων γνώσεων:* Οι πολιτικές και οι ενέργειες πρέπει να επικαιροποιούνται σύμφωνα με τις πλέον πρόσφατες και καλύτερες διαθέσιμες γνώσεις. Οι πληροφορίες για τις τάσεις και τις επιδράσεις του τουρισμού, καθώς και οι δεξιότητες και η εμπειρία, πρέπει να διαδίδονται σε ολόκληρη την Ευρώπη.
- *Ελαχιστοποίηση και διαχείριση του κινδύνου (αρχή της προφύλαξης):* Σε περίπτωση αβεβαιότητας για την έκβαση, απαιτείται πλήρης αξιολόγηση και

προληπτική δράση, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι βλαβερές συνέπειες για το περιβάλλον και την κοινωνία.

- *Καθορισμός περιορισμών και τήρηση αυτών, εφόσον απαιτείται:* Η χωρητικότητα των επί μέρους περιοχών και ευρύτερων περιοχών πρέπει να αναγνωρίζεται, με ετοιμότητα και δυνατότητα περιορισμού, όπου και όταν χρειάζεται, του μεγέθους ανάπτυξης του τουρισμού και του όγκου των τουριστικών ροών.
- *Διεξαγωγή συνεχούς παρακολούθησης:* κατανόηση των επιπτώσεων και συνεχής επαγρύπνηση ως προς αυτές, έτσι ώστε να μπορούν να γίνονται οι απαραίτητες αλλαγές και βελτιώσεις.

2.4.2 Στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης στο νησιωτικό χώρο

Η συνταγματική αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης των νησιωτικών περιοχών αναφέρεται κυρίως σε μια ήπια και ισόρροπη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η οποία σέβεται τις ιδιαίτερες συνθήκες των περιοχών αυτών και δεν καταστρέφει το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον, ούτε αναιρεί τα βασικά παραδοσιακά χαρακτηριστικά τους (Τσάλτας, ο.π, σελ.175).

Μια στρατηγική βιώσιμης νησιωτικής ανάπτυξης πρέπει, επομένως, να θέσει ως στόχο τη βελτίωση της ελκυστικότητας των νησιών, τόσο για τη διατήρηση των κατοίκων και των οικονομικών δραστηριοτήτων όσο και για την προσέλκυση νέων, καθώς η ανάπτυξή τους εξαρτάται πρωταρχικά από την ύπαρξη ή μη δυναμικής οικονομικής δραστηριότητας και ανθρώπινου δυναμικού (Τσάλτας, ο.π, σελ.105).

Οι κυριότεροι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης του νησιωτικού χώρου συνοψίζονται στους παρακάτω (Τσάλτας, ο.π, σελ.225 και López, *et.al.* 2004):

- προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος
- διατήρηση των οικολογικών αποθεμάτων
- προβολή και ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων
- ενίσχυση της διαρκούς και ισόρροπης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης
- στήριξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής

Για να πετύχει η βιωσιμότητα των νησιών μακροχρόνια, πρέπει να υιοθετηθεί ένα μοντέλο ανάπτυξης που θα αξιοποιεί τις «ιδιομορφίες» τους (Τσάλτας, ο.π, σελ.225, σελ.406). Κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί εάν τα χαρακτηριστικά των νησιών αξιοποιούνται κατάλληλα και δεν μετατρέπονται σε μειονεκτήματα, όπως γίνεται με βάση τις συμβατικές αναπτυξιακές προσεγγίσεις, αλλά αντίθετα μετατραπούν σε

συγκριτικά πλεονεκτήματα, που θα εξασφαλίζουν την κοινωνική και οικονομική ευημερία καθώς και μια ορθή και βιώσιμη διαχείριση των πόρων τους μακροχρόνια. Για παράδειγμα:

- η αδυναμία των νησιών να παράγουν μαζικά, γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα και η διατήρηση των παραδοσιακών δομών παραγωγής και μεταποίησης, τους επιτρέπουν να προσβλέπουν σε μια συνεχώς αυξανόμενη πελατεία, που ενδιαφέρεται για «αυθεντικά» αγρο-διατροφικά προϊόντα
- η μικρή κλίμακα των κοινωνιών, οι ρυθμοί ζωής που δε μοιάζουν με εκείνους της πόλης αποτελούν ένα αδιαφιλονίκητο πλεονέκτημα για τα νησιά
- το πλούσιο περιβάλλον των νησιών, σε συνδυασμό με το έντονο πολιτιστικό στοιχείο, προσφέρουν μια μοναδική ποιότητα ζωής
- η έλλειψη δυναμικών δραστηριοτήτων μπορεί να αξιοποιηθεί ως ευκαιρία για ανάπτυξη καινοτόμων δράσεων στην εκπαίδευση, την έρευνα, την πολιτιστική δημιουργία, την παραγωγή ειδικών προϊόντων

Κατευθυντήρια αρχή του σχεδιασμού είναι η φέρουσα ικανότητα των φυσικών οικοσυστημάτων και πόρων του νησιωτικού χώρου (Τσάλτας, ο.π, σελ.225,227). Σύμφωνα με τη θεωρία που υποστηρίζει ότι το ανώτατο όριο των τουριστών που μπορεί να δεχθεί ένας τόπος είναι ο ίδιος ο πληθυσμός του, δηλαδή ένας τουρίστας σε αντιστοιχία με έναν κάτοικο, για πολλά τουριστικά νησιά, κατά τους μήνες αιχμής, ο δείκτης γίνεται από 3 έως 5, με το υψηλό ποσοστό των τουριστών να ενέχει αυξημένο κίνδυνο πίεσης στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

Συνοψίζοντας, η ανάπτυξη πολιτικής για τα μικρά νησιά θα πρέπει να οργανωθεί στη βάση παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα, αναγνωρίζοντας την πολυλειτουργικότητα του νησιωτικού χώρου, στηριζόμενη κατά κύριο λόγο στην αγροτική και τουριστική δραστηριότητα, μέσω της διερεύνησης της οικονομικής βάσης και με ευέλικτα σχήματα οργάνωσης και διοίκησης.

Υποστηρίζεται ο σχεδιασμός δραστηριοτήτων ανάπτυξης μορφών ήπιου τουρισμού σε συνδυασμό με συμβατές δραστηριότητες πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα. Επιπλέον, κρίνεται αναγκαία η ανάπτυξη ενός ποιοτικότερου τουρισμού όλων των μηνών του χρόνου και η ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων, βασισμένων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των νησιών (Τσάλτας, ο.π, σελ.225, σελ.283).

2.5.Τουρισμός στα Ελληνικά νησιά

2.5.1 Το κυρίαρχο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης των ελληνικών νησιών

Η ανάδειξη του τουρισμού σε μια από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες δραστηριότητες του τέλους του 20^{ου} αιώνα έχει, αναμφισβήτητα, σημαντικές επιπτώσεις στα ελληνικά νησιά, στα οποία και βασίστηκε σημαντικά το μεγαλύτερο μέρος της τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας. Σε πολλές περιπτώσεις, ο τουρισμός και οι συνδεδεμένες με αυτόν δραστηριότητες απέκτησαν ιδιαίτερα αυξημένη βαρύτητα και συνέβαλαν στην ταχεία άνοδο των οικονομικών και δημογραφικών δεικτών.

Οι ελληνικές νησιωτικές περιοχές έδειξαν ότι, λόγω κυρίως των φυσικών αλλά και των πολιτιστικών τους πόρων, διαθέτουν στον τομέα αυτό απόλυτο πλεονέκτημα σε σχέση με τις υπόλοιπες ελληνικές περιοχές, συγκεντρώνοντας το μεγαλύτερο μέρος (περίπου το 60%) των καταλυμάτων και των διανυκτερεύσεων. Είναι γεγονός πως τα ελληνικά νησιά αποτέλεσαν και αποτελούν τους πλέον κατάλληλους προορισμούς για να αναχθούν τα ανθεκτικά «παραδοσιακά μας προϊόντα» (ήλιος, θάλασσα, άνθρωποι) στο δυναμικότερο συγκριτικό τους πλεονέκτημα, ένα πλεονέκτημα που ανέβασε χωρίς μεγάλη προσπάθεια τις μετοχές του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στο χρηματιστήριο της διεθνούς ζήτησης, κερδίζοντας ένα μερίδιο από την παγκόσμια αγορά οργανωμένου ηλιοτροπικού τουρισμού παραλίας και φτάνοντας την ελκυστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος στο ζενίθ της.

Το πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης που υιοθετήθηκε, πρότυπο που δεν επέτρεψε για πολλές δεκαετίες τη συστηματική και συγκροτημένη ανάπτυξη και άλλων προτύπων και παραμένει κυρίαρχο ως τις μέρες μας, ήταν αυτό του οργανωμένου μαζικού τουρισμού της θερινής κυρίως περιόδου. Υπολογίζεται πως κατά την περίοδο 1970 – 2000 οι περισσότεροι τουρίστες (γύρω στο 40%) επισκέφτηκαν την Ελλάδα κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο (Tsartas, 2003).

Το αθρόο κύμα του τουρισμού με τη μαζική μορφή του κατέκλυσε την Ελλάδα, και ειδικότερα τα νησιά, από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '70. Το φαινόμενο αυτό επέφερε σημαντικές επιπτώσεις και προκάλεσε πλήθος μετασχηματισμών, ιδιαίτερα όταν απευθυνόταν σε κλειστές και παρθένες ως τότε κοινωνίες – τόπους. Ο μαζικός όμως τουρισμός δεν αποτέλεσε μοχλό ανάπτυξης για όλα τα νησιά της ελληνικής επικράτειας. Μερικά νησιά χαρακτηρίζονται ως τουριστικά, με έντονη οικονομική άνθιση, ενώ άλλα μεγάλα αγροτικά νησιά ή πολύ μικρότερα σε μέγεθος παρουσιάζουν ύφεση ή στασιμότητα στην καλύτερη περίπτωση.

Στην ελληνική επικράτεια πολλά νησιά μετατράπηκαν σε μοντέρνους τουριστικούς προορισμούς, γεγονός το οποίο συντελέστηκε λόγω των ευνοϊκών συνθηκών που επικρατούσαν σε αυτά (ήπιο κλίμα, καλές προδιαγραφές για δημιουργία υποδομών και επέκταση παλαιότερων). Υπήρξαν και υπάρχουν όμως νησιωτικές περιοχές, οι οποίες παρά την διαδεδομένη ροπή για αξιοποίηση και ανάδειξη τουριστικών προορισμών, διατήρησαν την παρθενία, την αυθεντικότητά τους και την κλειστή τους κοινωνία.

Η δημιουργία πολλών έργων υποδομής και χιλιάδων νέων κλινών (μέσω Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης και κονδυλίων από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία), δεν αρκούσε για να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Η αδυναμία συγκρότησης μιας σταθερής και μακροπρόθεσμης πολιτικής στον τομέα της ανάπτυξης του τουρισμού σε συνδυασμό με την ένδεια καινοτόμων ιδεών συνέβαλαν στη διαμόρφωση της κατάστασης όπου τα τουριστικώς ανεπτυγμένα νησιά συνεχίζουν την πορεία τους με τα προβλήματα που αναφέρθηκαν, ενώ στα υπόλοιπα τα αναπτυξιακά εμπόδια παραμένουν σχεδόν αναλλοίωτα (Τσάλτας, ο.π, σελ. 106).

Φαινόμενα που αποτελούν έκδηλες προεκτάσεις του μαζικού τουρισμού είναι η έντονη εξάρτηση από τους tour operators και το μοντέλο «all inclusive». Είναι γεγονός, πως λόγω της απόλυτης εξάρτησης της χώρας μας από, τους ευρωπαίους κυρίως, tour operators μόνο τα μισά χρήματα που καταβάλλει ο αλλοδαπός τουρίστας για τις διακοπές του μένουν στη χώρα μας, ενώ τα υπόλοιπα αποτελούν το καθαρό κέρδος των μεγάλων ταξιδιωτικών κολοσσών της Ευρώπης (Νικητιάδης, 2007, σελ.126-127). Από την άλλη, με τη λειτουργία των «all inclusive» διακοπών, ο τουρίστας έχει τη δυνατότητα με ένα οικονομικό ταξιδιωτικό πακέτο να ικανοποιεί όλες τις ανάγκες του μέσα σε ένα ξενοδοχείο. Η παράμετρος αυτή οδηγεί τις περισσότερες φορές στο κλείσιμο πολλών μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων, και στην ευρύτερη δυσλειτουργία ενός δικτύου τουριστικών δραστηριοτήτων.

Η μακροχρόνια αποτυχία ελέγχου της αυθαίρετης δόμησης, σε συνδυασμό με τις δυνάμεις της αγοράς, επιτείνει ακόμη περισσότερο τη διάσπαρτη οικιστική ανάπτυξη, με εξαιρετικά αρνητικές επιπτώσεις: συγκρούσεις μεταξύ χρήσεων γης, συγκρούσεις χρήσεων και δικτύων υποδομών, καταστροφή τοπίων και οικοτόπων, ρύπανση του περιβάλλοντος. Οι πιέσεις της τουριστικής και οικιστικής ανάπτυξης έχουν, επίσης, δημιουργήσει προβλήματα σε ότι αφορά στη διαχείριση των απορριμμάτων, με ότι αυτό συνεπάγεται ως προς τη ρύπανση των εδαφών, των υπόγειων υδροφορέων, των ρεμάτων, των παράκτιων περιοχών και της θάλασσας, τη ρύπανση της ατμόσφαιρας λόγω καύσης, την αισθητική υποβάθμιση του τοπίου, την επικινδυνότητα όσον αφορά στην πρόκληση πυρκαγιών, την υποβάθμιση των πολιτιστικών αξιών, των τουριστικών

πόρων της χώρας και του παρεχόμενου τουριστικού προϊόντος και, τέλος την πρόκληση κινδύνων για τη δημόσια υγεία (Τσάλτας, ο.π, σελ. 140).

Ο μαζικός τουρισμός καλοκαιρινών διακοπών ή ηλιοτροπικός τουρισμός παραλίας – μοντέλο 3S, έχει κάνει τον κύκλο του, με έντονη την παρουσία της κόπωσης και της γήρανσής του. Πρόκειται για ένα μοντέλο ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων το οποίο δεν ενέχει καμιά βιώσιμη προοπτική και συνεπώς καμιά δυνατότητα ισόρροπης διατήρησης εύθραυστων καταστάσεων και δυναμικών, όπως αυτής των νησιών. Επομένως, η επιμονή στην παραγωγή του κινδυνεύει να οδηγήσει το παραγωγικό σύστημα των νησιών σε αδιέξοδο.

2.5.2 Προτεινόμενο μοντέλο: Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη στα ελληνικά νησιά

Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος αποτελεί ένα μοναδικό ανθρώπινο και φυσικό οικοσύστημα, το οποίο τα τελευταία χρόνια, κατά γενική ομολογία, δέχεται σοβαρές πιέσεις από την άναρχη τουριστική ανάπτυξη. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 το πρόβλημα της βιωσιμότητας του ελληνικού τουρισμού αναγνωρίστηκε, γεγονός που οδήγησε σε ορισμένες διάσπαρτες προσπάθειες για διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, προσπάθειες οι οποίες δεν στέφθηκαν με επιτυχία, μιας και δε βασίστηκαν σε κάποιο οργανωμένο στρατηγικό σχέδιο. Η βιώσιμη ανάπτυξη στα νησιά προϋποθέτει μια ταυτόχρονη και συνάμα αμφίδρομη ανάπτυξη των φυσικών και πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων της εκάστοτε νησιωτικής μονάδας και της εξασφάλισης της κοινωνικής ευημερίας του πληθυσμού της (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2002).

Προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη, η προσπάθεια επρόκειτο να είναι σε τέτοια κατεύθυνση ώστε να παρασχεθεί υψηλή ποιότητα και διαφοροποιημένα τουριστικά προϊόντα, σε αντίθεση με τις μαζικές και συμβατικές τουριστικές υπηρεσίες – κυρίως στους τομείς στέγασης, εστίασης και ψυχαγωγίας – οι οποίες είναι χαμηλού κόστους και χαμηλής προστιθέμενης αξίας, περιλαμβάνουν χαμηλού επιπέδου μόρφωσης υπαλλήλους και καταναλώνουν ελεύθερα φυσικούς πόρους. Σε αντίθεση, η βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται σε ένα αναβαθμισμένο τουριστικό προϊόν, το οποίο βασίζεται πάνω στα ενδογενή χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής, όπου αυτό θα παρέχεται και θα καταναλώνεται, έχει υψηλή προστιθέμενη αξία, προσελκύει τουρίστες υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, ενσωματώνει πρόσφατες έρευνες και καινοτόμες τεχνικές, απασχολεί ειδικευμένους υπαλλήλους και διαθέτει υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα (Spilanis and Vayanni, 2004).

Οι προσπάθειες κυρίως στα διάφορα ελληνικά νησιά να απομακρυνθούν από το συμβατικό πρότυπο και να κατευθυνθούν προς τα νέα τουριστικά προϊόντα μπορούν

να διαχωριστούν σε τρεις κατηγορίες (Spilanis and Vayanni, ο.π.): Η πρώτη κατηγορία είναι η διαδικασία του λεγόμενου «πράσινου τουρισμού», όπου γίνονται προσπάθειες να μειωθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των τουριστικών υποδομών. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τύπους τουρισμού ειδικού ενδιαφέροντος, όπου τα οικονομικά κέρδη είναι μεγαλύτερα, αλλά όχι και τα περιβαλλοντικά οφέλη. Τέλος, η τρίτη κατηγορία είναι αυτή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, η οποία περιλαμβάνει δραστηριότητες οι οποίες είναι περισσότερο επικερδείς για την τοπική οικονομία από το συμβατικό τουρισμό και επίσης περισσότερο φιλικές προς το περιβάλλον.

Η στροφή σε νέα τουριστικά προϊόντα, τα οποία λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των νησιών, εμφανίζεται ως η μοναδική και συνάμα η βέλτιστη λύση. Τέτοια προϊόντα είναι, για παράδειγμα, ο περιπατητικός τουρισμός, ο τουρισμός παρατήρησης της χλωρίδας / πανίδας, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός κ.λ.π. Τα ειδικά αυτά τουριστικά προϊόντα απευθύνονται, κατά κανόνα, σε άτομα υψηλού μορφωτικού και εισοδηματικού επιπέδου, λαμβάνουν χώρα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και αξιοποιούν τα ιδιαίτερα πολιτιστικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά της περιοχής υποδοχής. Τα προϊόντα αυτά αποδίδουν μεγαλύτερα οικονομικά οφέλη στις τουριστικές επιχειρήσεις, εφόσον οι τουριστικές δαπάνες όχι μόνο είναι αυξημένες, αλλά κατανέμονται καλύτερα στους παραγωγικούς κλάδους, αποφεύγοντας τις διαρροές εκτός περιοχής υποδοχής (Τσάλτας, ο.π, σελ. 108).

Παρά τις προσπάθειες για στροφή από το πρότυπο του μαζικού τουρισμού, ο νησιωτικός χώρος συνεχίζει να παρουσιάζει έντονα τα στοιχεία της ανισορροπίας. Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αδυναμία των παραγόντων και των ευρύτερων φορέων που δρουν σε αυτόν να αντιληφθούν την ιδιαίτερη αντιμετώπιση που χρήζουν οι «συλλογικοί» νησιωτικοί πόροι, σε συνδυασμό με τις αλληλεπιδράσεις και τις διαδραστικές σχέσεις που εκδηλώνουν με τους ευρύτερα εξελισσόμενους οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς και περιβαλλοστρεφείς παράγοντες. Η αδυναμία αυτή καθιστά αυτόματα κάθε αναπτυξιακή προσπάθεια μονόδρομο, επιφέροντας τη μείωση της ελκυστικότητας και της πολυδιάστατης (οικονομικής, κοινωνικής, δομικής) δυναμικότητας των νησιών (Σπιλάνης, κ.α, 2005).

Ως εκ τούτου, η εφαρμογή στα νησιά της αειφορίας, δηλαδή της σταθερής αναπτυξιακής πορείας, η οποία θα επιτρέπει τη διατήρηση της φυσιογνωμίας και των χαρακτηριστικών τους σε βάθος χρόνου, προσελκύοντας έναν μόνιμο και σταθερό πληθυσμό, αποτελεί μια ισχυρή πρόκληση.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2^{ου} Κεφαλαίου

Τσάλτας, Γ 2005, «Αειφορία και περιβάλλον: ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Τσάλτας, Γ 2005, «Οι νησιωτικές περιοχές στο διεθνές σύστημα – Ανθρώπινο περιβάλλον και αειφορική προσέγγιση. Η Συνδιάσκεψη του Μπαρμπάντος», στο Τσάλτας, Γ (επιμ.) 2005, «Αειφορία και Περιβάλλον: Ο νησιωτικός Χώρος στον 21ο αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Καραγεώργου, Β 2005, «Θεσμικό πλαίσιο, άξονες και αρχές για την αειφόρο ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών, σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο», στο Τσάλτας, Γ (επιμ.) 2005, «Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21ο Αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

EUROSTAT, Στατιστική Επετηρίδα Περιφερειών, 1997

Χλωμούδης, Κ. & Λεκάκου, Μ. & Πάνου Κ. & Παπαδημητρίου Ε. & Συριόπουλος Θ. & Τζαννάτος Ε. 2007, «Μεταφορές αρτηρίες ζωής για τα νησιά», Παπαζήση, Αθήνα

Κίζος, Θ και Σπιλάνης, Γ 2002, «Ελκυστικότητα της Υπαίθρου σε Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές: Η περίπτωση της Λέσβου», 6^ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη 4-6 Οκτωβρίου, Πρακτικά Συνεδρίου, Τόμος Ι , σ.447-455

Σπιλάνης, Γ 1996, «Για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική νησιών», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ), Μυτιλήνη, Σειρά Τεκμηρίωσης, http://www.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/Dimosieuseis/Politiki-Nision.htm

Κοκκώσης, Χ 2000α, «Τουριστική ανάπτυξη και φέρουσα ικανότητα στα νησιά», στο Τσάρτας, Π (επιμ.), «Τουριστική Ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις», Εξάντας, Αθήνα

Αυγερινού-Κολώνια, Σ 2000, «Ο ρόλος του τουρισμού στη διατήρηση και την ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων», στο Τσάρτας, Π (επιμ.) 2000, «Τουριστική ανάπτυξη. Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις», Εξάντας, Αθήνα

Κοκκώσης, Χ 2000b, «Τα ελληνική νησιά στο νέο Ευρωπαϊκό Χώρο», στο Ανδρικοπούλου Ε. και Καυκαλάς Γ. (2000), «Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος. Η Διερεύνηση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης», Θεμέλιο, Αθήνα

Hess, A 1990, "Sustainable Development and Environmental Management of Small Island", Unesco, Paris

Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2003, Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφερειών, Ε.Ο.Τ., Υπουργείο Ανάπτυξης

Χρυσόγελος, Ν 2005, «Η βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών και ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», στο Τσάλτας, Γ (επιμ.) 2005, «Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21ο Αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Σπιλάνης, Γ 2003, «Αναπτυξιακές προοπτικές και απασχόληση στον ελληνικό νησιωτικό χώρο», στο Ευθυμιόπουλος Η & Μοδινός Μ (επιμ.), «Οι δρόμοι της αειφορίας: περιβάλλον-εργασία-επιχειρηματικότητα», ΔΙΠΕ, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

World Commission on Environment and Development 1987, «Our Common Future», Oxford University Press, Oxford

- World Tourism Organization 1998a, "Guide for local authorities on developing sustainable tourism", WTO
- Middleton, V.T.C 2004, «Τουριστικό μάρκετινγκ: για βιώσιμη ανάπτυξη», Κριτική, Αθήνα
- World Tourism Organization 2004b, "Indicators of sustainable development for tourism destinations: a guidebook", WTO
- Κομίλης Π. και Βαγιονής Ν. 1999, «Τουριστικός σχεδιασμός: μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης», Προπομπός, Αθήνα
- Grenon, M. & Batisse M 1989 "Future for the Mediterranean Basin: The Blue Plan", Oxford University Press, Oxford, pp 23-80, 141-160, 259-276
- Βασιλειάδης, Χ 2003, «Η διοικητική και το μάρκετινγκ των τουριστικών προορισμών: μία βιώσιμη στρατηγική προσέγγιση των δραστηριοτήτων marketing-management», Σταμούλης, Αθήνα
- Cusick, J 2009, "At the Intersection of Resident, Research and Recreation Stakeholder Interests: East Maui, Hawai'i, as a Sustainable Tourism Destination", Island Studies Journal, Vol. 4, No. 2, pp. 183-202, University of Hawaii at Manoa Oahu, Hawaii, USA
- Σφακιανάκης, Μ 2000, «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Έλλην, Αθήνα
- Kokkranikal, J. & McLellan, R. & Baum, T 2003, "Island Tourism and Sustainability-A Case Study of the Lakshadweep Islands", Journal of Sustainable Tourism, Vol. 11, No. 5, pp 426-447
- López, P. & Eduardo, D. & Baumb, T 2004, "An analysis of supply-side relationships in small island destinations: the role of tour operators, travel agencies and tourism transport in the Canary islands", Tourism and Hospitality Planning & Development, Vol. 1, No. 3, pp. 201-218
- Tsartas, P 2003, "Tourism Development in Greek Insular and Coastal Areas: Sociocultural Changes and Crucial Policy Issues", Journal of Sustainable Tourism, Vol. 11, No. 2&3, 116-132
- Νικητιάδης, Γ 2007, «Τουρισμός: δώδεκα θέσεις. Δωδεκάνησος: δώδεκα όνειρα», Λιβάνης, Αθήνα
- ΥΠΕΧΩΔΕ (2002), «Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης», ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα
- Spilanis, I. & Vayanni, H. 2004, "«Sustainable Tourism: Utopia or Necessity? The Role of New Forms of Tourism in the Aegean Islands», Greece, in Bramwell B. (ed), "Costal mass tourism. Diversification and sustainable development in S.Europe", Channel View Publications, p.269-291
- Σπιλάνης, Γ. & Βαγιάννη, Ε. & Βακουφάρης, Χ. & Κονδύλη, Ι 2005, «Βιώσιμη ανάπτυξη νησιωτικού χώρου», στο Τσάλτας, Γ (επιμ.) 2005, «Αειφορία και Περιβάλλον: Ο νησιωτικός Χώρος στον 21ο αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα
- Σπιλάνης, Γ 1993, «Νησιωτική ανάπτυξη και δίκτυα συνεργασίας των νησιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», Τόπος, Τεύχος 6, σελ. 5-27.

Β΄ ΜΕΡΟΣ:

Μελέτη Περίπτωσης:

Νίσυρος

Κεφάλαιο 3: ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ

3.1 Ιστορική Αναδρομή

3.1.1 Μυθολογία

Σύμφωνα με τη μυθολογία, η Νίσυρος ήταν αρχικά ένα με την Κω. Η δημιουργία της υπήρξε αποτέλεσμα της φιλονικίας που είχε ξεσπάσει μεταξύ των θεών του Ολύμπου και των γιγάντων. Η μητέρα των πάντων Γη, έστρεψε τους θνητούς Γίγαντες κατά των αθάνατων θεών του Ολύμπου. Οι θεοί καταδίωξαν τους Γίγαντες, οι οποίοι υποχώρησαν έντρομοι. Όπως μαθαίνουμε από το μύθο, ο θεός της θάλασσας, Ποσειδώνας, κυνηγώντας το γίγαντα Πολυβώτη, αφού έφτασε έως τη νοτιοανατολική Ελλάδα, πλησιάζοντας την Κω άρπαξε ένα μικρό κομμάτι της και το εκσφενδόνισε προς το γίγαντα, πλακώνοντάς τον. Έτσι σχηματίστηκε η Νίσυρος, με το γίγαντα από κάτω της πλακωμένο και πληγωμένο να βρυχάται, να τραντάζεται και να προσπαθεί να ξεπλακωθεί. Κάθε του τίναγμα προκαλεί και ένα μικρό ή μεγάλο σεισμό στο νησί. Οι συνεχείς βρυχηθμοί του είναι ο θόρυβος που ακούει όποιος βρεθεί μέσα στον κρατήρα του Πολυβώτη (από το γίγαντα προέρχεται και το όνομα του κρατήρα), όπου η γη συνεχίζει να βράζει (Νικητιάδης, 2007, σελ. 186).

Πρόκειται για ένα θαυμάσιο μύθο που αποκαλύπτει ότι οι πρόγονοί μας γνώριζαν πως η Νίσυρος είναι ένα ηφαίστειο και γνώριζαν ή διαισθάνονταν, επίσης, ότι οι συχνοί τοπικοί σεισμοί που συνοδεύονται από κρότους και θόρυβο είναι συνυφασμένοι με το μηχανισμό γένεσης του νησιού.

3.1.2 Ιστορικά στοιχεία

Πολλοί αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς έδωσαν πληροφορίες για την ιστορία του νησιού όπως ο Όμηρος, ο Ηρόδοτος, ο Στράβων, ο Απολλόδωρος και ο Φραντζής των μεταγενέστερων χρόνων. Η ονομασία του νησιού «Νίσυρος», μέχρι σήμερα δεν έχει εξακριβωθεί ιστορικά. Υπάρχουν διάφορες εκδοχές:

Ο Διονύσιος ο Πύρρος, Θεσσαλός, αναφέρει πως το νησί πρώτα ονομαζόταν «Κίσσηρις» ή «Κίσσηρος» και πιθανόν να έγινε αλλαγή του πρώτου γράμματος από «Κ» σε «Ν». Το όνομα αυτό το είχε πάρει από την άφθονη ελαφρόπετρά του που λέγεται «ακισήρα» από τους ντόπιους και «κίσσηρις» στη γεωλογία (Δ.Α.Φ.Ν.Η., 2006, σελ. 42). Οι Φράγκοι και άλλοι Ευρωπαίοι έχουν αναφερθεί στη Νίσυρο με διάφορα ονόματα, όπως Nisari, Nisaro ή Nisare, οι Τούρκοι ονόμαζαν τη Νίσυρο «Ιντζιρλί» (νησί

των σύκων), που σημαίνει «Συκαλλού», από τα άφθονα σύκα που παρήγαγε και παράγει το νησί, ενώ οι Ιταλοί, που κατείχαν το νησί από το 1912 ως το 1943, Nissari (Οικονομάκης, 2001, σελ.56).

Ο ιστορικός χαρακτήρας του νησιού διαμορφώθηκε μέσα από τις συνεχείς εναλλαγές κατακτητών και εποίκων σε όλη τη διάρκεια της πορείας του (Σ.Δ.Κ.Ι.Π.Ε., 1990, σελ. 4-7, 18). Χωρίς να μπορούμε να προσδιορίσουμε με σαφήνεια τη χρονική περίοδο, η σειρά με την οποία οι διάφοροι αρχαίοι λαοί κατοίκησαν τη Νίσυρο είναι η εξής: οι Τελχίνες, οι Πελασγοί, οι Κάρες, οι Κρήτες και οι Φοίνικες (Κουμέντος, 1999, σελ. 69).

Στον παρακάτω πίνακα, παρατίθενται συνοπτικά τα κυριότερα ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Νίσυρο:

Πίνακας 3.1: Χρονολόγιο ιστορικών γεγονότων Νισύρου

Πηγή: Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ	
547-540 π.Χ.	Η Νίσυρος κυριεύεται από τον Άρπαγα, στρατηγό του Πέρση βασιλιά Κύρου
540 π.Χ.	Αποδεσμεύεται από την κυριαρχία των Περσών
480 π.Χ.	Οι Νισύριοι συμμετέχουν στη ναυμαχία της Σαλαμίνας με το μέρος των Περσών, υπό την αρχηγία της βασίλισσας της Αλικαρνασσού Αρτεμισίας
478 π.Χ.	Η Νίσυρος συμμετέχει μαζί με άλλα νησιά των Δωδεκανήσων στη Συμμαχία
431-404 π.Χ.	Το νησί συμμετέχει στον Πελοποννησιακό πόλεμο ως σύμμαχος των Αθηναίων
405 π.Χ.	Γίνεται σύμμαχος των Λακεδαιμονίων μετά τη νίκη τους επί των Αθηναίων στους Αιγός Ποταμούς
371 π.Χ.	Εντάσσεται ξανά στην Αθηναϊκή Συμμαχία
197 π.Χ.	Κυριεύεται από τους Ρωμαίους
1314	Η Νίσυρος καταλαμβάνεται από το τάγμα των Ιωαννιτών ιπποτών
1522	Το νησί περνά στην οθωμανική κυριαρχία
1912	Περιέρχεται στην κατοχή των Ιταλών
1948	Ενσωματώνεται στην Ελλάδα μαζί με τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα

3.2 Γεωγραφικά και φυσικά χαρακτηριστικά

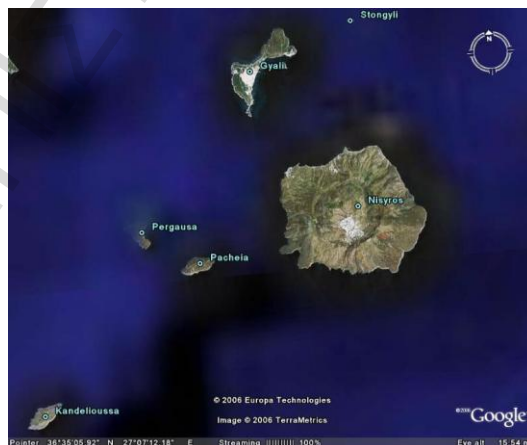
3.2.1 Γεωγραφικά χαρακτηριστικά

Η Νίσυρος βρίσκεται στο νότιο-ανατολικό Αιγαίο και ανήκει στην ομάδα των αρχαίων Νοτίων Σποράδων. Είναι ένα από τα μικρότερα νησιά της Δωδεκανήσου, με έκταση 41,5 τ.χλμ., μέγιστο ύψος 698 μέτρα (με υψηλότερη κορυφή το όρος Διαβάτης). Απέχει 9 ναυτικά μίλια (16,7 χλμ.) ανατολικά από το ακρωτήριο Ντάτσα της Τουρκίας, το αρχαίο Τριόπειο της Καρίας, 10 μίλια (18,5 χλμ.) νότια της Κω και 240 μίλια από τον Πειραιά. Οι βραχώδεις ακτές της δεν παρουσιάζουν μεγάλους διαμελισμούς και το συνολικό μήκος της ακτογραμμής είναι περίπου 28 χιλιόμετρα.

Σε κάτοψη είναι σχεδόν κυκλική, το σχήμα της μοιάζει με αυτό ενός κόλουρου κώνου. Αποτελεί τη μοναδική περίπτωση νησιού της Δωδεκανήσου με στρογγυλό σχήμα, το οποίο οφείλεται στον ηφαιστειακό κώνο από τον οποίο προήλθε.

Στο κέντρο του νησιού δεσπόζει μια ευδιάκριτη κυκλική εκρηξιγενής χοάνη, η καλδέρα της Νισύρου: η διάμετρος είναι περίπου 4 χιλιόμετρα, το χείλος της κυμαίνεται σε υψόμετρο μεταξύ 250 και 600 μέτρων, ενώ ο πυθμένας της βρίσκεται στα 100 μέτρα πάνω από τη στάθμη της θάλασσας (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ. 6).

Τα όρη του νησιού είναι: ο Προφήτης Ηλίας, ο Διαβάτης, ο Κυμαράς ή Ακυμαρώνας, ο Αγ. Ιωάννης, η Βηστέρνα, ο Νυμφίος, ο Καραβιώτης ή Σωτήρας κ.α. (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ. 6).

Εικόνα 1: Δορυφορική εικόνα της Νισύρου (Πηγή: Google Earth)

3.2.2 Μικρόνησα και Βραχονησίδες

Ο νησιωτικό μικρόκοσμος της Νισύρου έχει συνολικό μήκος ακτών 30 χλμ. και εδαφική έκταση 8.557 στρέμματα. Το πολύνησο της Νισύρου αποτελούν η νησίδα Γυαλί και οι

βραχονησίδες Πυργούσα, Παχιά, Στρογγυλή, Κανδελεύσα, Αγ. Αντώνιος. Πρόκειται για ομάδα νησιών που σχηματίσθηκε, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, από υποθαλάσσιες εκρήξεις.

Βόρεια της Νισύρου βρίσκεται η νησίδα Γυαλί – λεπτομερή παρουσίαση της οποίας θα πραγματοποιηθεί σε ακόλουθο κεφάλαιο, λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η εξορυκτική δραστηριότητα της ελαφρόπετρας. Το Γυαλί μαζί με την Στρογγυλή και τον Άγιο Αντώνιο ανήκει στο ηφαιστειακό συγκρότημα της Νισύρου.

Νοτιοδυτικά από το ΒΑ όριο της νησίδας Γυαλί, βρίσκεται η βραχονησίδα Άγιος Αντώνιος, στην οποία λειτουργεί φανός με λευκό φως. Η βραχονησίδα Στρογγυλή αποτελεί το ανατολικότερο σημείο της Ευρωπαϊκή Ένωσης, είναι ένα ενεργό ηφαίστειο, ο κρατήρας του οποίου περιβάλλεται από πρωτογενή βλάστηση και είναι ενταγμένη στο πρόγραμμα Natura. Δυτικά-νοτιοδυτικά της Νισύρου βρίσκεται η συστάδα νησιδίων που αποτελείται από τις βραχονησίδες Παχιά, Περγούσα και Κανδελιούσα.

Η πλησιέστερη προς τη Νίσυρο Παχιά, προσφέρεται μόνο για περίπλου των ακτών της. Η Πυργούσα, υπήρξε φωλιά πειρατών κατά τον Μεσαίωνα αλλά και τους μετέπειτα χρόνους, και, σήμερα, διασώζονται ερείπια αρχαίων ελληνικών φρουρίων και μέρος από πελασγικό κάστρο παρόμοιο με εκείνο της Νισύρου.

3.3 Γεωλογικά – Γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά

3.3.1 Σχηματισμός νήσου

Η Νίσυρος, μέχρι και πριν από περίπου 150.000 χρόνια, ήταν ένα υποθαλάσσιο ηφαίστειο, που μέσω εκρήξεων άρχισε να αναδύεται από τη θάλασσα, σχηματίζοντας έτσι έναν χερσαίο κώνο. Πήρε τη σημερινή της μορφή γύρω στο 1888, καθώς τότε καταγράφηκε και η τελευταία, ισχυρή έκρηξη του ηφαιστείου.

Στην ευρύτερη περιοχή της Νισύρου, στο ανατολικό άκρο του ηφαιστειακού τόξου, οι πρώτες ηφαιστειακές εκρήξεις χρονολογούνται πριν 3,4 εκατομμύρια χρόνια. Από τότε, με μικρές ή μεγάλες εκρήξεις, οικοδομήθηκε το μεγαλύτερο μέρος της δυτικής Κω, οι πέριξ της Νισύρου νησίδες Πυργούσα, Παχιά, Στρογγυλή και Γυαλί και η ίδια η Νίσυρος. Δε γνωρίζουμε πότε ακριβώς άρχισαν να οικοδομούνται τα υποθαλάσσια θεμέλια της Νισύρου. Σίγουρα χρειάστηκαν μερικές δεκάδες χιλιάδες χρόνια υποθαλάσσιας ηφαιστειακής δράσης ώσπου η πρώτη κορυφή του νησιού να αναδυθεί από τα νερά του Αιγαίου, πριν περίπου 150.000 χρόνια (ΙΓΜΕ).

Η μορφολογία του εδάφους της Νισύρου είναι ορεινή, πετρώδης και ηφαιστειογενής, χωρίς υδάτινο πλούτο αλλά με πολλές θερμές πηγές, οι οποίες συμπληρώνουν το ιδιαίτερο γεωλογικό ενδιαφέρον του νησιού (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ. 6).

3.3.2 Πετρώματα

Η Νίσυρος αποτελείται αποκλειστικά από ηφαιστειακά πετρώματα των οποίων η μεγάλη ποικιλία της σύστασης και των μορφών τους καθιστούν τη νήσο ένα υπαίθριο γεωλογικό μουσείο (Αρφαράς, 2002, σελ. 35).

Τα πετρώματα του νησιού είναι αντικείμενο ειδικής έρευνας καθώς τα παλαιότερα έχουν ηλικία λίγο μικρότερη των 160.000 χρόνων ενώ τα νεότερα αγγίζουν τα όρια της προϊστορίας, πριν περίπου 20.000 χρόνια.

Τα είδη πετρωμάτων που παρατηρούνται είναι τα εξής: σκουριές, κίσσηρη (=ελαφρόπετρα), οφιανός (μαύρο ηφαιστειακό γυαλί με κρυστάλλους, στο γειτονικό νησάκι Γυαλί). Μια ειδική ομάδα πετρωμάτων της Νισύρου είναι τα εξαλλοιωμένα πετρώματα που δημιουργούνται από έντονη υδροθερμική δραστηριότητα. Τέλος, ένα ιδιαίτερο και αρκετά σπάνιο πέτρωμα είναι το σκαρν.

Τα πετρώματα της Νισύρου δίνουν στους κατοίκους της ένα θαυμάσιο υλικό για να οικοδομήσουν. Το «Παλιόκαστρο», κατασκευάστηκε αποκλειστικά από βασαλτικό ανδεσίτη, ένα από τα πιο σκληρά πετρώματα στον κόσμο.

Τα πετρώματα της Νισύρου συνέβαλλαν στην ανάπτυξη της εξορυκτικής δραστηριότητας της νήσου στηρίζοντας σε μεγάλο βαθμό την οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων. Η ελαφρόπετρα (κίσσηρη), το θειάφι, ο βασάλτης και ο ανδεσίτης αποτελούν σημαντικά παραδείγματα πετρωμάτων, η εκμετάλλευση των οποίων προσέδιδε πνοή στις εξορυκτικές συναλλαγές.

Σήμερα, το θέμα της εξορυκτικής δραστηριότητας στη ευρύτερη περιοχή τίθεται κάτω από μια άλλη οπτική γωνιά, αυτή της θεώρησης της Νισύρου ως ενός τόπου ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ως ενός υπαίθριου γεωλογικού μουσείου, ενός από τα λίγα εναπομείναντα γεω-οικοσυστήματα σε ισορροπία, του οποίου προέχει η υπεράσπιση και διατήρηση.

3.3.3 Ακτές-Παραλίες

Οι ακτές διαμορφώθηκαν από τη λάβα των ηφαιστειών, η οποία όρισε και το σχήμα του νησιού (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ. 6), και η μορφολογία τους εξαρτάται άμεσα από το είδος των πετρωμάτων που τις αποτελούν. Σχεδόν όλες οι δυτικές και νοτιοανατολικές ακτές

του νησιού είναι πολύ απότομες, καθώς οι συμπαγείς λάβες ακουμπούν στη θάλασσα. Οι βόρειες και ανατολικές ακτές είναι ομαλές με αρκετούς ορμίσκους με αμμουδιά. Στις νότιες ακτές εναλλάσσονται μικροί όρμοι (Αυλάκι, Αγία Ειρήνη, Λευκός) με απότομες ακτές.

Τα ηφαιστειακά πετρώματα με τα οποία είναι καλυμμένη η Νίσυρος σε συνδυασμό με τα καταγάλανα νερά της, δημιουργούν χρωματικούς συνδυασμούς που δύσκολα συναντώνται στα υπόλοιπα νησιά της χώρας μας.

Εικόνα 2: Παραλία Παχειά Άμμος

3.3.4 Φυσικό περιβάλλον

Το φυσικό περιβάλλον της Νισύρου, χαρακτηρίζεται από πλούσια χλωρίδα, και πανίδα εκπληκτικής ποικιλότητας για ένα τόσο μικρό χώρο. Το μεγάλο πλήθος των δέντρων, που έχουν δουλευτεί στις "τάβλες" οι οποίες σκεπάζουν όλο το νησί, είναι ένα άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, που μπορεί να χαρακτηρίσει τη Νίσυρο σαν το μοναδικό «πράσινο» ενεργό ηφαίστειο του Αιγαίου. Η χλωρίδα και η πανίδα της νήσου παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον εξαιτίας της ηφαιστειακής της προέλευσης, καθώς τα γόνιμα ηφαιστειακά εδάφη επέτρεψαν να αναπτυχθεί μια πλούσια βλάστηση, και της γεωγραφικής της θέσης. Η δομή και η σύσταση του νησιού ήταν το υπόστρωμα για να αναπτυχθεί αυτή η εκπληκτική βιοποικιλότητα στο χώρο του.

Η Νίσυρος, καθώς και τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου Πελάγους, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον επειδή αποτελούν τη γέφυρα μεταξύ Ασίας και Ευρώπης και την οδό μετανάστευσης ασιατικών ειδών προς τον ελληνικό χώρο και προς τη νότια Ευρώπη γενικότερα. Μέσω των νησιών μεταφέρθηκαν τόσο πολιτιστικά στοιχεία, όσο και φυτά και ζώα.

3.3.5 Χλωρίδα

Η Νίσυρος, φυτογεωγραφικά, θεωρείται ότι ανήκει στην ανατολική χλωριδική περιοχή του Αιγαίου (Νισυριακά 1982, σελ., 374). Η χλωρίδα της Νισύρου ανέρχεται στα 500 αυτοφυή είδη (Αρφαράς, ο.π, σελ. 36).

Πριν από την επίδραση του ανθρώπου η φυσική βλάστηση της ήταν η δασική και η θαμνώδης. Στα ακατοίκητα νησιά γύρω από τη Νίσυρο, η βλάστηση ήταν πιθανώς και εκεί δειννώδης και θαμνώδης, όπως μαρτυρεί η παρουσία του δάσους της *Pinus brutia* (πέυκο) στο Γυαλί (Νισυριακά 1982, σελ., 376). Μετά από ανθρώπινη παρέμβαση ευδοκίμουν και καρποφόρα δέντρα. Συναντάμε πολλά οπωροφόρα δέντρα, ποώδη φυτά, γεώφυτα με βολβούς και αρωματικά βότανα. Η λεβάντα, η καμπανούλα η Νισυριά, οι άγριες ορχιδέες και εκατοντάδες άλλα λουλούδια, συνθέτουν πίνακες μοναδικής ομορφιάς, ιδιαίτερα την άνοιξη.

Τα καλλιεργούμενα δέντρα, από τα αρχαία χρόνια έως και σήμερα είναι: βελανιδιά (*Quercus macrolepis*), πρίνος (*Quercus coccifera*), αγραμυθιά (*Pistacia terebinthus*), αγριελιά (*Olea europaea sylvestris*), αμυγδαλιά (*Amygdalus communis*) και συκιά (*Ficus Carica*). Η αγριελιά είναι το δέντρο για το οποίο γνωρίζουμε πως βρισκόταν στη Νίσυρο πριν 30.000 χρόνια, καθώς απολιθωμένα φύλλα της έχουν εντοπιστεί σε αντίστοιχης ηλικίας στρώματα στάχτης (ΙΓΜΕ).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η, ιδιαίτερου τύπου, βλάστηση της περιοχής των κρατήρων από την επίδραση ιδιαίτερων οικολογικών παραγόντων: σύσταση και υψηλή θερμοκρασία του εδάφους, λόγω της έντονης υδροθερμικής δράσης της περιοχής.

Η μορφή βλάστησης που κυριαρχεί σε ολόκληρο το νησιωτικό συγκρότημα είναι η φρυγανώδης, με χαρακτηριστικότερα είδη τα φρύγανα: *Cistus creticus*, *salviifolius*, *Sarcopoterium spinosum*, *Erica manipuliflora*. Σήμερα, η βλάστηση της περιοχής μπορεί να διακριθεί σε 1) δασική βλάστηση, 2) θαμνώδη σκληρόφυλλη αείφυλλη βλάστηση, 3) φρυγανώδη βλάστηση και 4) βλάστηση αμμωδών παραλιών.

Στη Νίσυρο συναντάται ποικιλία φυτών. Η *campanula nisyria* είναι ένα μοναδικό είδος ενδημικού φυτού που έχει ενταχθεί στον κατάλογο απειλούμενων ειδών της IUCN (International Union for Conservation of Nature) με το χαρακτηρισμό «σπάνιο» και συνιστά ένα από τα πιο χαρακτηριστικά χλωριδικά στοιχεία της Νισύρου. Στον ίδιο κατάλογο είναι ενταγμένο το είδος *Teucrium brevifolium* και το είδος *Paraver nigrotinctum*, το οποίο προστατεύεται επίσης από την Ελληνική Νομοθεσία (Προεδρικό διάταγμα 67/81).

3.3.6 Πανίδα

Η γεωγραφική θέση της Νισύρου σε συνδυασμό με το ηφαίστειο και την ιδιαίτερη βλάστηση που υπάρχει είναι η αιτία της πλούσιας ορνιθοπανίδας της – από τα ερπετά έως τα αρπακτικά – και της παρουσίας της Μεσογειακής φώκιας *Monachus–monachus*

στις ακτές της. Στη Νίσυρο έχουν εντοπιστεί 85 είδη ορνιθοπανίδας, 7 είδη ερπετών, περίπου 30 είδη άγριων πουλιών και πλήθος ενδημικών.

Η Νίσυρος συμπεριλαμβάνεται στον “Κατάλογο των Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά της Ελλάδας” και μαζί με τα νησιά του Αιγαίου – κυρίως αυτών που βρίσκονται κατά μήκος των μικρασιατικών ακτών – βρίσκεται πάνω στον ανατολικό μεταναστευτικό διάδρομο των πουλιών που είναι ο σημαντικότερος για τη μετανάστευσή τους στην Ελλάδα και τη Μικρά Ασία. Επιπλέον, η ευρύτερη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα στην Κω και την Τήλο είναι σημαντική για την αλιεία τόνου και ξιφία.

Για την πανίδα της Νισύρου γίνεται ειδική αναφορά από τον Αριστοτέλη και από άλλους συγγραφείς. Ιδιαίτερα αναφέρεται ένα είδος γαλάζιου κοτσουφιού που συναντάται ακόμη στο νησί και έχει την επίσημη ονομασία «κυανός». Αξίζει να επισημανθεί η παρουσία τριών σπάνιων πουλιών, που απειλούνται με εξαφάνιση: ο *Hieraaetus Fasciatus*, ο *Falko Eleonora* και ο *Phalacrocorax Aristotelis*.

Τέλος, είδη “κοινοτικού ενδιαφέροντος” (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ) θεωρούνται τα ερπετά *Agama stelio* (με κοινή ονομασία Κροκοδειλάκι και τοπική ονομασία Κουρκούταυλος) και *Ophisops elegans* (με κοινή και τοπική ονομασία Οφίσωψ) και, ως τέτοια, προστατεύονται από την Ελληνική Νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/81).

3.3.7 Νησίδα Γυαλί

Η νησίδα Γυαλί βρίσκεται στο θαλάσσιο χώρο μεταξύ Κω και Νισύρου – 2 μίλια βορειοδυτικά της Νισύρου – και απέχει περίπου 20 χιλιόμετρα από τις τουρκικές ακτές. Ο σχηματισμός της νησίδας είναι αποτέλεσμα ηφαιστειακών εκρήξεων που έλαβαν χώρα πριν από 160.000, περίπου, χρόνια.

Το νοτιοδυτικό τμήμα του νησιού Γυαλί αποτελείται από παχιά στρώματα ελαφρόπετρας που έχουν αποτεθεί από δύο εκρήξεις, μετά το σχηματισμό της Νισύρου. Η πρώτη έκρηξη, που πραγματοποιήθηκε πριν 50.000 χρόνια περίπου, απέθεσε σε ρηχή θάλασσα πάνω από 160 μέτρα πάχους στρώματα *κίσσηρης*. Η δεύτερη έκρηξη, που ακολούθησε πριν 30.000 χρόνια περίπου, αποθέτει ένα στρώμα ελαφρόπετρας 3-4 μέτρων πάχους στο Γυαλί ενώ καλύπτει και τη Νίσυρο με λιθαράκια ελαφρόπετρας που φτάνουν ως και ένα μέτρο πάχος.

Το νοτιοδυτικό τμήμα με τα τεράστια αποθέματα *κίσσηρη* είναι αυτό που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον και εκμεταλλεύεται από το 1956 η εταιρεία Λάβα Α.Ε. Το βορειοανατολικό τμήμα του νησιού αποτελείται ολοκληρωτικά από παχιά ρεύματα φυσικού γυαλιού, ένα ηφαιστειογενές υαλώδες πέτρωμα με λευκά στίγματα ο γνωστός

οψιανός και περλίτης του Γυαλιού. Η παρουσία του οψιανού και η στρατηγική θέση του Γυαλιού συνέχισε να προσελκύει τους ταξιδιώτες του προϊστορικού Αιγαίου κατά την 3^η και τουλάχιστον έως τα μέσα της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ.

Πάνω στη νησίδα Γυαλί σώζονται τμήματα εκτεταμένης κατοίκησης που χρονολογούνται κατά τη νεότερη νεολιθική περίοδο (4500 – 3200 π.Χ.). Κατά την 4^η χιλιετία, η κατοίκηση εξαπλώνεται σε ολόκληρο σχεδόν το νοτιοδυτικό τμήμα του νησιού αλλά και στο βορειοανατολικό, κοντά στις πηγές του οψιανού, σύμφωνα με ανασκαφικές έρευνες. Ο χαρακτηριστικός οψιανός του Γυαλιού, διαφανής με χαρακτηριστικά λευκά στίγματα, τους σφερουλίτες, αναγνωρίστηκε από τον Ιταλό αρχαιολόγο A. Della Seta, την εποχή του μεσοπολέμου. Αξίζει να αναφερθεί ότι, στο Γυαλί, έχει εντοπιστεί και το πηγάδι του Μιαούλη, που χρησιμοποιούσε για ανεφοδιασμό των πλοίων του.

Ολόκληρο το νησί Γυαλί της Νισύρου προστατεύεται θεσμοθετημένα, από το ΦΕΚ 322 Β'/8-6-1983, ως αρχαιολογική ζώνη και κηρυγμένο μνημείο. Επιπλέον, το Γυαλί και τα ηφαιστειακά πετρώματα περιλαμβάνονται στον κατάλογο των γεωλογικών μνημείων της Νισύρου.

Σήμερα, στο Γυαλί λειτουργούν δυο λατομεία επεξεργασίας, εξόρυξης και φόρτωσης ελαφρόπετρας και οψιδιανού. Είναι το μόνο από τις βραχονησίδες που κατοικείται από τους εργάτες που δουλεύουν εκεί. Οι μόνιμοι κάτοικοι ανέρχονται στους 10 ενώ στον πληθυσμό συμπεριλαμβάνονται και άλλοι 25 μετακινούμενοι εργάτες.

Το Γυαλί αποτελεί, επίσης, ένα από τα εντυπωσιακότερα αξιοθέατα της Νισύρου, ιδανικό για εξόρμηση και περιήγηση, προσφέροντας στους επισκέπτες μια απόκοσμη εμπειρία. Στο Γυαλί, ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει τα φυσικά και οικολογικά χαρακτηριστικά του νησιωτικού οικοσυστήματος, το ανάγλυφο, τη βλάστηση, τη χλωρίδα, την παρουσία πανίδας, τις παραλίες, την πανοραμική θέα του κυρίαρχου πελάγους και την ύπαρξη των προϊστορικών μνημείων.

Εικόνα 3: Νήσος Γυαλί

3.4 Το κλίμα

Το Νότιο Αιγαίο παρουσιάζει σημαντικές κλιματικές παραλλαγές λόγω της γεωγραφικής θέσης, του μεγέθους και της απόστασης των νησιών από τις πλησιέστερες ηπειρωτικές ακτές. Τα νησιά που ανήκουν στο νομό Δωδεκανήσου παρουσιάζουν, στο σύνολό τους, παρεμφερή υδρολογικά και κλιματικά δεδομένα.

Το κλίμα στη Νίσυρο είναι ήπιο μεσογειακού τύπου και, παρά την νησιώτικη υγρασία, ξηρό. Οι βροχές είναι λιγοστές, οι δυνατοί άνεμοι που πνέουν είναι κυρίως βορειοδυτικοί και δυτικοί, ιδιαίτερα ισχυροί, ακόμα και κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (μελτέμια). Ο χειμώνας είναι ήπιος. Το μέσο ύψος βροχής δεν ξεπερνά τα 500 χιλιοστά ανά έτος. Η μέση ετήσια θερμοκρασία διατηρεί υψηλές τιμές σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα και είναι 17.5°C. Η μέγιστη θερμοκρασία φτάνει τους 36°C τον Ιούλιο και τον Αύγουστο ενώ η χαμηλότερη φτάνει τους 10°C περίπου τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο. Η ηλιοφάνεια είναι από τις μεγαλύτερες της χώρας και κυμαίνεται περίπου στις 3.000 ώρες ετησίως ενώ το χιόνι εμφανίζεται σπάνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Βιβλία

Νισυριακά 1969, Τόμος ΙΙΙ, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1982, Τόμος VIII, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Οικονομάκης, Ρ 2001, «Νίσυρος: Ιστορία και Αρχιτεκτονική», Μέλισσα, Αθήνα

Νικητιάδης, Γ 2007, «Τουρισμός: δώδεκα θέσεις. Δωδεκάνησος: δώδεκα όνειρα», Λιβάνης, Αθήνα

Κουμέντος, Ν 1999, «Τοπική Ιστορία της Νισύρου από την Προϊστορική Εποχή μέχρι και την Ελληνιστική Περίοδο», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δωδ/σου – Επαρχείο Κω-Νισύρου, Κως

Αρφαράς, Μ 2002, «Νίσυρος, η Πορφύρις των Αρχαίων», Κάμειρος, Αθήνα

Μελέτες

Δ.Α.Φ.Ν.Η., 2006, «Νίσυρος. Έρευνα για την Αειφόρο ανάπτυξη στη Νίσυρο», Δίκτυο Αειφόρων Νήσων του Αιγαίου

Σ.Δ.Κ.Ι.Π.Ε. 1990, «Νίσυρος, Ένα Ζωντανό Ηφαίστειο», University Studio Press

Δικτυακοί Τόποι

Επίσημος δικτυακός τόπος Δημαρχείου Νισύρου (www.nisyros.gr)

Επίσημος Δικτυακός Τόπος Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), Πρόγραμμα «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου», <http://nisyros.igme.gr/nisyros/>

Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού «Νίσυρος», <http://www2.egeonet.gr/aigaio/forms/flLemma.aspx?lemmald=6880>

www.travelstyle.gr

Κεφάλαιο 4: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 Τοπική αυτοδιοίκηση

Η Νίσυρος ανήκει στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Ως προς τη σύσταση και συγκρότηση περιφερειών, συγκροτείται η περιφερειακή ενότητα Κω που περιλαμβάνει το δήμο Κω και το δήμο Νισύρου. Στο δήμο Κω πρέπει να απευθύνονται οι ντόπιοι και οι επισκέπτες για τις περισσότερες υπηρεσίες (Επαρχείο, ΙΚΑ, Εφορία, Επιμελητήρια, Νοσοκομείο).

Το δημοτικό διαμέρισμα Μανδρακίου περιλαμβάνει το Μανδράκι, το Γυαλί (νησίδα), την Κανδελιούσσα (νησίδα, φάρος) και τα Λουτρά. Το δημοτικό διαμέρισμα Εμπορειού περιλαμβάνει τον Εμπορειό, τον Άγιο Αντώνιο (νησίδα), τους Πάλους και τη Στρογγυλή (νησίδα). Το δημοτικό διαμέρισμα Νικειών περιλαμβάνει τα Νικειά, το Αυλάκι, την Παχειά (νησίδα) και την Περγούσσα (νησίδα).

4.2 Στοιχεία για τον πληθυσμό της Νισύρου

4.2.1 Ιστορική εξέλιξη

Η Νίσυρος ανήκει στην κατηγορία των νησιών που υπέστησαν σοβαρή πληθυσμιακή ύφεση.

Ο μέγιστος αριθμός των κατοίκων της, κατά τα έτη 1910-1912, (περίπου 5.000 κάτοικοι) μειώθηκε στο ήμισυ εντός 40 ετών (1912-1951). Νέος υποδιπλασιασμός του νισυριακού πληθυσμού πραγματοποιήθηκε εντός 20 ετών (1951-1971). Έτσι, η Νίσυρος έχασε περίπου το 70% του αριθμού των κατοίκων τους οποίους είχε κατά τα έτη 1910-1912 (Νισυριακά, 1972 σελ. 5-7).

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η πληθυσμιακή εξέλιξη της Νισύρου από το έτος 1821 μέχρι και το 1971:

Πίνακας 4.1: Ιστορική εξέλιξη του πληθυσμού της Νισύρου

Πηγή: Νισυριακά, 1972, σελ.6

Έτος	Πληθυσμός Δωδεκανήσου	Πληθυσμός Νισύρου	%
1821	85.000	3.300	3,88
1850	96.750	3.500	3,61
1900	142.000	4.700	3,30
1910	149.530	5.000	3,34
1912	143.482	5.000	3,47
1917	102.180	4.300	4,20
1922	109.560	3.160	2,88
1931	130.830	3.430	2,62
1936	132.638	3.404	2,56
1941	129.295	2.592	2,00
1947	115.343	2.499	2,16
1951	121.480	2.327	1,91
1961	123.021	1800	1,46
1971	121.017	1289	1,06

4.2.2 Μεταναστευτικό Ρεύμα

Οι Νισύριοι άρχισαν να μεταναστεύουν μετά την επανάσταση του 1821, όταν, παρά την αντίσταση των κατοίκων, δεν έγινε εφικτή η απελευθέρωση της Δωδεκανήσου και η ένωσή της με την Ελλάδα. Σε πρώτη φάση, οι ντόπιοι εγκαταστάθηκαν κυρίως σε πόλεις με αξιόλογες ελληνικές κοινότητες όπως η Σμύρνη, η Κωνσταντινούπολη, η Αττάλεια, η Αλεξάνδρεια, η Οδησός και το Πόρτ-Σαίντ. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα άρχισαν να μεταναστεύουν προς τις Ηνωμένες Πολιτείες, με κορύφωση την περίοδο 1908 με 1912 όταν άρχισε η υποχρεωτική κατάταξη στον τουρκικό στρατό.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος οδήγησε σε περαιτέρω συρρίκνωση του πληθυσμού. Στη δεκαετία του 1930 η μετανάστευση γνώρισε νέα έξαρση, κυρίως προς τις ΗΠΑ και την Αυστραλία. Η μετανάστευση στη δεκαετία του 1950 υπήρξε μαζική και επιταχύνθηκε από τον ισχυρό σεισμό του 1953, που κατέστρεψε πολλά κτίρια και κτίσματα. Το 1961 οι κάτοικοι είχαν μειωθεί σε 1.799, ενώ τη δεκαετία του 1980 κατοικούσαν στη Νίσυρο 900 άνθρωποι.

Η Νίσυρος ίσως αποτελεί και την πρώτη σε αναλογία περιοχή της χώρας με μετανάστες. Μόνο στη Νέα Υόρκη των ΗΠΑ υπολογίζεται ότι ζουν πάνω από πέντε χιλιάδες νυσυριακής καταγωγής άνθρωποι, όταν το νησί σήμερα έχει χίλιους περίπου μόνιμους κατοίκους (Νικητιάδης, 2007, σελ.188).

4.2.3 Σημερινή κατάσταση

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή της Ε.Σ.Υ.Ε. (Απογραφή πληθυσμού 2011), ο πληθυσμός της Νισύρου ανέρχεται στους 1008 κατοίκους, με το 9%, περίπου, να αποτελούν οικονομικοί μετανάστες, προερχόμενοι κυρίως από βαλκανικές χώρες και χώρες της βορείου Αφρικής (Τμήμα Αλλοδαπών Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου). Η μεγάλη πλειοψηφία τους βρίσκονται στο Μανδράκι ενώ οι υπόλοιποι κατοικούν στα υπόλοιπα τρία χωριά.

Στον επόμενο πίνακα καταγράφονται αναλυτικότερα τα πληθυσμιακά μεγέθη των οικισμών της Νισύρου κατά τις τελευταίες δεκαετίες:

Πίνακας 4.2: Πληθυσμιακή κατανομή της Νισύρου

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

	Μόνιμος Πληθυσμός 2011	Μόνιμος Πληθυσμός 2001	Μόνιμος Πληθυσμός 1991	Πραγματικός Πληθυσμός 2001	Πραγματικός Πληθυσμός 1991
ΔΗΜΟΣ ΝΙΣΥΡΟΥ(ΕΣΥΕ 2011 980)	1008	928	926	948	929
Δ.Δ.Μανδρακίου	681	696	700	708	677
Μανδράκι	660	667	684	682	661
Γυαλί	21	13	16	10	16
Κανδελιούσσα	0	0	0	0	0
Λουτρά	0	16	0	16	0
Δ.Δ.Εμπορειού	266	185	163	192	191
Εμπορειός	27	25	24	25	41
Άγιος Αντώνιος	0	0	0	0	0
Πάλοι	239	160	139	167	150
Στρογγύλη	0	0	0	0	0
Δ.Δ.Νικιών	61	47	63	48	61
Νικειά	61	47	63	48	61
Αυλάκι	0	0	0	0	0
Παχειά	0	0	0	0	0
Περγούσσα	0	0	0	0	0

Ο πληθυσμός της Νισύρου το χειμώνα διαφέρει από το καλοκαίρι εξαιτίας του παραθεριστικού και τουριστικού ρεύματος, όπως συμβαίνει και στην πλειοψηφία των αιγαιοπελαγίτικων νησιών. Επομένως, ο εποχιακός πληθυσμός του νησιού είναι έντονα εξαρτημένος από την τουριστική κίνηση.

Οι μεταβολές των τελευταίων ετών, με μια νέα οικονομική δομή που στηρίζεται όχι στην παραγωγή γεωργικών προϊόντων, αλλά στην εξόρυξη και, κυρίως, στον τουρισμό και στις δραστηριότητες που αυτός δημιουργεί (κατασκευές, υπηρεσίες, κ.τ.λ.) έχουν

καταφέρει να σταθεροποιήσουν ένα επίπεδο πληθυσμού. Η αρνητική δημογραφική εικόνα-η οποία στη Δωδεκάνησο τείνει πλέον να εκλείψει- είναι ενδεικτική του ότι η Νίσυρος δεν έχει ακόμα βρει την αναπτυξιακή της ταυτότητα ούτε διεξόδους που θα δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης και θα βοηθήσουν να αυξηθεί ο μόνιμος πληθυσμός της.

4.3 Εξέλιξη της οικονομίας της Νισύρου

4.3.1 Ιστορική αναδρομή

Η εξέλιξη της οικονομίας της Νισύρου ακολούθησε φθίνουσα πορεία από τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα μέχρι τις τελευταίες δεκαετίες.

Από τις αρχές του 1900 η Νίσυρος ήταν γνωστή για τα λουτρά της και προσέλκυε πλήθος επισκεπτών υψηλής οικονομικής στάθμης, οι οποίοι ενίσχυαν την οικονομία του νησιού. Από τη μια πλευρά, το οργανωμένο και πολυτελές συγκρότημα των Πάλων και από την άλλη, η λειτουργία των κοινοτικών λουτρών στο Μανδράκι προσέφεραν οικονομική ανάσα στους κατοίκους του νησιού και αποτελούσαν βασικό παραγωγικό συντελεστή της προόδου της οικονομίας του νησιού, της ανάπτυξης του τουρισμού και της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου της ζωής των κατοίκων του (Νισυριακά, 1965, σελ. 504).

Η γεωργία αποτελούσε τη δραστηριότητα που συντηρούσε την οικονομική ζωή της Νισύρου μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Πλήθος καλλιεργειών στα εύφορα εδάφη της Νισύρου, απέδιδαν αξιοσημείωτη παραγωγή σπωροκηπευτικών και φρούτων (Δ.Α.Φ.Ν.Η, 2006, σελ.11). Κύριο προϊόν αποτελούσαν τα σύκα (η Νίσυρος λεγόταν στα Τούρκικα «Ινσιρλίκ», δηλαδή Νησί των Σύκων). Η βλάστηση του νησιού, μέσω των αναβαθμίδων συντέλεσε στην ανάπτυξη της δενδροκαλλιέργειας (βελανιδιές, ελιές, σταφύλια) και της οργανωμένης εξαγωγής αμύγδαλο. (Νισυριακά, 2005, σελ. 243 και Νισυριακά, 1965, σελ. 525) Κάποια προϊόντα (π.χ. αμύγδαλα, σταφύλια, σύκα), πωλούνταν στους επισκέπτες των ιαματικών λουτρών και μετά τον πόλεμο, σε Συμιακούς και Αθηναίους εμπόρους. Μέχρι τα τελευταία χρόνια οι Νισύριοι έβγαζαν λάδι από τα κουκούτσια της ελιάς, τα κούκουζα, και του τερέβινθου, τα αγραμίθια ενώ μέχρι τη δεκαετία του 1950 το νισυριακό κρασί εξαγόταν στα γύρω νησιά (Οικονομάκης, ο.π, σελ. 106). Τα πρώτα λιωτρίδια λειτουργούσαν από το 1900 ενώ το 1909 υπήρχαν ήδη πέντε ελαιοτριβεία στο νησί, κάποια από τα οποία συνέχισαν τη λειτουργία τους μέχρι και το τέλος της δεκαετίας του 80 (Νισυριακά, 2005, σελ. 230).

Η κτηνοτροφία στη Νίσυρο ήταν πάντα διαδεδομένη αλλά ποτέ δεν υπήρχαν μεγάλα κοπάδια κυρίως λόγω της έλλειψης βοσκής. Επειδή οι βοσκότοποι δεν επαρκούσαν μερικοί βοσκοί αναγκάζονταν να καταφεύγουν στις τριγύρω νησίδες (Νισυριακά, 1993, σελ. 114). Η πληθυσμιακή αραιώση, ως συνέπεια της μετανάστευσης, έστρεψε τους κατοίκους προς την, απαιτούσα λιγότερα εργατικά χέρια, κτηνοτροφία (εκτατική εργασία), σε αντίθεση με τη γεωργία (εντατική εργασία). Παρατηρείται, λοιπόν, μια μεταβολή από ένα κατ' εξοχήν γεωργικό παραγωγικό σύστημα σε ένα κτηνοτροφικό (Νισυριακά, 2005, σελ. 231).

Παρότι, η αλιεία θα έπρεπε να κατέχει σημαντική θέση στην οικονομία της Νισύρου, λόγω του νησιωτικού της χαρακτήρα, η ανάπτυξή της βρισκόταν σε αρκετά χαμηλά επίπεδα. Η έλλειψη ανεπτυγμένης αλιευτικής δραστηριότητας οφειλόταν στη μικρή γονιμότητα των υδάτων, μικρή οικονομική δύναμη του αγοραστικού κοινού και την έλλειψη επαρκών αλιευτικών μέσων (Νισυριακά, 1965, σελ. 526).

Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, όμως, το ρεύμα της μετανάστευσης άλλαξε ριζικά τα πράγματα. Ειδικότερα, από τη δεκαετία του '50 αρχίζει η εκτροπή από την ενασχόληση με τη γεωργία ως κύριο επάγγελμα και η εγκατάλειψη της καλλιεργήσιμης γης. Αυτό αρχικά εμφανίζεται ως ενασχόληση στις εξορμητικές δραστηριότητες του Γυαλιού, μετά το 1952, όταν αρχίζει η εκμετάλλευση της ελαφρόπετρας και πολύ αργότερα, μετά τη δεκαετία του 1970, στον τουρισμό (Νισυριακά, 2005 σελ. 230). Το μικρό μέγεθος του νησιού και του πληθυσμού του, η νησιωτική του φύση και ο χαρακτήρας της τοπικής οικονομίας συνετέλεσαν αρνητικά στη δημιουργία εμπορικής νοοτροπίας και στρατηγικών της αγοράς (Οικονομάκης, ο.π, σελ. 151).

4.3.2 Σημερινή κατάσταση οικονομίας

Στη σημερινή εποχή, τα πράγματα έχουν αλλάξει αρκετά αναφορικά με τις πηγές του εισοδήματος του νησιού και την ποιότητα της οικονομίας του.

Δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία της ΕΣΥΕ που να περιγράφουν αναλυτικά τις δραστηριότητες των κατοίκων του νησιού. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με στοιχεία του Δήμου, οι βασικότεροι πυλώνες της οικονομίας του νησιού αποτελούν ο τριτογενής τομέας, με το μεγαλύτερο μερίδιο του πληθυσμού να ασχολείται με τον τουρισμό τους θερινούς μήνες και τα λατομεία στο Γυαλί, των οποίων η εξορμητική δραστηριότητα αποτελεί ζωτικής σημασίας τόνωση για την οικονομία του νησιού.

Ο πρωτογενής τομέας είτε αυτός αφορά στην κτηνοτροφία και στην αλιεία είτε στην καλλιέργεια της γης είναι ελάχιστα αναπτυγμένος στις μέρες μας. Η εγχώρια

κτηνοτροφική παραγωγή σε ορισμένα είδη – όπως μέλι, τυρί, κρέας – είναι αξιόλογη και επαρκής για τις ανάγκες των κατοίκων, αν και πολύ μικρή μερίδα του πληθυσμού ασχολείται με την κτηνοτροφία (περίπου 10%). Το ίδιο ισχύει και για την αλιεία με ένα ποσοστό της τάξης του 3% να ασχολείται με αυτόν τον τομέα. Όσον αφορά στη γεωργία, σήμερα, είναι ελάχιστα τα δείγματα της πλούσιας παραγωγής του παρελθόντος καθώς η αγροτική παραγωγή είναι σχεδόν μηδαμινή.

Παρά το πλούσιο δυναμικό του νησιού γεγονός που οφείλεται στο ηφαιστειογενές έδαφος και την υψηλή ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος, από όλες τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις της Νισύρου, ένα μικρό ποσοστό μόνο καλλιεργείται σήμερα. Κρίνεται, λοιπόν, απαραίτητο να παρθούν μέτρα αναζωογόνησης της γεωργίας, τόσο της παραδοσιακής όσο και των μοντέρνων μεθόδων παραγωγής τόσο για την αποφυγή της μονόπλευρης οικονομίας όσο και για την στήριξη του ποιοτικού τουρισμού.

Μεγάλο είναι το ποσοστό των κατοίκων που απασχολούνται στο Δήμο (δημοτικοί υπάλληλοι, μηχανικοί του Δήμου) ή σε κάποια από τις Δημοτικές επιχειρήσεις (καθηγητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, γιατροί και νοσοκόμοι του πολυδύναμου ιατρείου). Οι δραστηριότητες στον ιδιωτικό τομέα (εκτός του τουρισμού) είναι ελάχιστες. Επιπλέον, ένα στοιχειώδες κομμάτι του πληθυσμού ασχολείται με την εμπορική δραστηριότητα που διατηρείται όλα το χρόνο, όπως καταστήματα τροφίμων, είδη ρουχισμού κ.τ.λ..

4.3.3 Ανεργία

Από τους πίνακες της ΕΣΥΕ φαίνεται ότι ενώ το 1991 άνεργοι ήταν το 3,7% του ενεργού πληθυσμού, το 2001 οι άνεργοι ανέρχονται σε ποσοστό 17,9%, από τους οποίους το 40% είναι άνεργοι νεαρής ηλικίας. Παρουσιάζεται δηλαδή μία αύξηση της τάξης των 14 μονάδων όταν ο ενεργός πληθυσμός παρουσίασε μία αύξηση της τάξης του 15% (Δ.Α.Φ.Ν.Η, 2006, σελ.12-13).

Πίνακας 4.3: Οικονομικά ενεργός και μη πληθυσμός

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε

	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός				Οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός
	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	Άνεργοι νέοι	Σύνολο	
1991	313	12		325	476
2001	281	67	27	375	468

4.3.4 Ορυχεία / Εξαγωγική δραστηριότητα

Το υπέδαφος της Νισύρου είναι προικισμένο από άφθονα βιομηχανικά ορυκτά, αποτέλεσμα της ηφαιστειογενούς προέλευσης του νησιού. Τέτοια είναι η κίσσηρις (ελαφρόπετρα), ο περλίτης, η καολίνη, τα θειοχώματα κ.α. Πολύ γρήγορα έγινε αντιληπτή η χρησιμότητα των ορυκτών αυτών, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της εξορυκτικής δραστηριότητα της νήσου και στηρίζοντας σε μεγάλο βαθμό την οικονομική δραστηριότητα των κατοίκων.

Μέχρι τις αρχές του αιώνα, το εισόδημα συμπληρωνόταν και από το θειάφι που οι κάτοικοι μάζευαν και πουλούσαν. Πρώτος ο Buondelmoniti αναφέρει την παραγωγή θείου από τη Νίσυρο. Μάλιστα, κατά τα έτη 1879 έως το 1885, λειτούργησαν στην κοιλάδα του ηφαιστείου ιδιωτικές εγκαταστάσεις εξόρυξης θειοχωμάτων. Το 1879 άρχισε μια συστηματική εκμετάλλευση από τον επιχειρηματία Α. Ράλλη, (Νισυριακά, 2007, σελ. 227) με την κατασκευή μονάδας εμπλουτισμού στον όρμο της Αγίας Ειρήνης και την εξαγωγή θείου κυρίως σε χώρες της Μέσης Ανατολής. Μετά το 1885 η δραστηριότητα μειώνεται και αργότερα εγκαταλείπεται ενώ δεύτερη εντατική εξορυκτική δραστηριότητα θειοχώματος γίνεται το 1944-45, με κύριο προορισμό τη Σάμο, Κρήτη και Πελοπόννησο (Οικονομάκης, ο.π, σελ. 48).

Η ελαφρόπετρα (κίσσηρη) είναι το πέτρωμα που έχει υποστεί τη μεγαλύτερη εκμετάλλευση στην περιοχή και στηρίζει σοβαρά την οικονομία του νησιού τις τελευταίες δεκαετίες. Το 1952, η ιδιωτική εταιρεία ΛΑΒΑ Α.Ε. εγκατέστησε ορυχείο στο δυτικό τμήμα του Γυαλιού. Το ορυχείο λειτουργεί ως τις μέρες μας κάνοντας εξαγωγή ελαφρόπετρας. Η νησίδα Γυαλί διαθέτει τεράστια αποθέματα άριστης ποιότητας κίσσηρης, που καλύπτει σοβαρό μέρος της ζήτησης στην εγχώρια αλλά και παγκόσμια αγορά, όπως Η.Π.Α., Γερμανία, Ισραήλ, κ.α., αποφέροντας περίπου 1.500.000 ευρώ ετησίως.

Από τη δεκαετία του 1960 λειτουργούσε στη Νίσυρο η ιδιωτική εταιρεία ΧΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Α.Ε. εξόρυξης Κισσήρεως, η οποία και διέκοψε τις εργασίες της στις αρχές της δεκαετίας του 1980, καθώς, μεταξύ άλλων, αλλοίωσε το περιβάλλον. Επίσης, η ιδιωτική εταιρεία ΠΕΡΛΙΤΕΣ ΑΙΓΑΙΟΥ Α.Ε. εγκατέστησε ορυχείο εξόρυξης οψιδιανού (πορφυρικού περλίτη) στο ανατολικό τμήμα της νησίδας Γυαλί, στις αρχές του 2000. Αυτή τη στιγμή εξακολουθούν να λειτουργούν οι εταιρείες ΛΑΒΑ Α.Ε. και ΠΕΡΛΙΤΕΣ ΑΙΓΑΙΟΥ Α.Ε., στις οποίες εργάζονται πάνω από 30 μόνιμοι κάτοικοι Νισύρου, συμβάλλοντας έτσι στην αύξηση της εγχώριας απασχόλησης.

4.3.5 Μεταποίηση

Όσον αφορά τη μεταποίηση και τη βιοτεχνία, υπάρχουν προοπτικές οι κλάδοι αυτοί να στηριχθούν σε παραδοσιακά προϊόντα που σχετίζονται με τη λαϊκή παράδοση και τον πολιτισμό της Νισύρου. Μάλιστα, μέσα στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006», δόθηκε η δυνατότητα σε ορισμένα εργαστήρια να χρηματοδοτηθούν από το πρόγραμμα αυτό. Από τους ενδιαφερόμενους μόνο ένα εργαστήριο παραδοσιακών προϊόντων συμμετείχε στη δράση αυτή και επιδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

4.3.6 Οικοδομική δραστηριότητα

Η οικοδομή της Νισύρου προσελκύει το ενδιαφέρον τόσο Ελλήνων όσο και αλλοδαπών. Αρκετοί είναι εκείνοι που επενδύουν στο νησί, μέσω της αγοράς παραθεριστικής κατοικίας. Σημαντική είναι, επίσης, η αναπαλαίωση των σπιτιών από ομογενείς.

4.3.7 Χρήσεις γης

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των κτηματολογίων των τριών χωριών της Νισύρου, η συνολικά καλλιεργούμενη έκταση του νησιού για την περίοδο 1884–1947 καταλάμβανε μόνο το 35,3% της συνολικής έκτασης του νησιού, ήταν δηλαδή 14.844 στρέμ. Η κατάρρευση του αυτοπαραγωγικού συστήματος, μεταπολεμικά, και η περιθωριοποίηση της οικονομίας του νησιού, οδήγησε στην εγκατάλειψη της συντήρησης των αναβαθμίδων και στη σταδιακά στην καταστροφή τους. Η εγκατάλειψη της καλλιέργειας αποδεικνύεται από τη διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού της καλλιεργούμενης γης. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τα 15.000 περίπου στρέμ. καλλιεργούμενης γης το 1947, το 2001 η χρησιμοποιούμενη γεωργική γη έφτασε τα 4.000 περίπου στρέμ. από τα οποία 10% μόνο αντιστοιχούν σε καλλιεργούμενη γη και το υπόλοιπο 90% σε βοσκότοπους.

4.4. Κυριότερες πηγές εσόδων της Νισύρου

Ο Δήμος Νισύρου αποτελεί έναν από τους πιο πλούσιους Δήμους του Νότιου Αιγαίου, με το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα των κατοίκων του νησιού να ανέρχεται στα 25.000 Ευρώ ετησίως (Δήμος Νισύρου). Η εξόρυξη της ελαφρόπετρας στη νησίδα Γυαλί αποτελεί τη βασικότερη πηγή εσόδων της Νισύρου και το σημαντικότερο παραγωγικό συντελεστή της οικονομίας του νησιού ενώ η δεύτερη πηγή εσόδων είναι ο τουρισμός.

4.4.1 Εξορυκτική δραστηριότητα στο Γυαλί

Το νησί Γυαλί ανήκει διοικητικά κατά το ήμισυ στο δήμο Νισύρου και κατά το έτερο ήμισυ στο ελληνικό δημόσιο. Το κομμάτι το οποίο ανήκει στο δήμο Νισύρου έχει εκχωρηθεί για 20 χρόνια στην εταιρία «ΛΑΒΑ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΙΚΗ Α.Ε.» (Νισυριακά, 2005, σελ. 389). Η εταιρεία, από το 1977, έχει εξαγορασθεί από την «ΑΓΕΤ Ηρακλής», έναντι € 1.500.000 το χρόνο, ποσό που αποτελεί το 70% των συνολικών εσόδων του δήμου. Από το 2001, η ΛΑΒΑ Α.Ε. είναι πλέον μια από τις εταιρείες του ομίλου LAFARGE, που είναι ο μεγαλύτερος όμιλος παραγωγής τσιμέντου στον κόσμο. Το μέρος που ανήκει στο ελληνικό δημόσιο έχει εκχωρηθεί για μία πενταετία στην εταιρία «ΠΕΡΛΙΤΕΣ ΑΙΓΑΙΟΥ».

Η ΛΑΒΑ Α.Ε. ασχολείται κυρίως με την εκμετάλλευση ορυχείων βιομηχανικών ορυκτών και την εμπορία προϊόντων τσιμέντου, με κύρια δραστηριότητα της εταιρίας την εξόρυξη και εμπορία της ελαφρόπετρας. Η ελληνική ελαφρόπετρα που παράγεται στο Γυαλί θεωρείται η καλύτερη παγκοσμίως και καλύπτει ένα μεγάλο μέρος των αγορών της Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής και του Αραβικού κόσμου. Η μοναδικότητα του κοιτάσματος και η άριστη ποιότητα του προϊόντος, καθώς και η παραγωγή και διάθεση της σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, έχουν καταστήσει την Ελλάδα τη μεγαλύτερη εξαγωγό χώρα ελαφρόπετρας παγκοσμίως.

Στην πρώτη περίοδο λειτουργίας του ορυχείου Γυαλιού και μέχρι το 1988 τα έσοδα του Δήμου Νισύρου από το ορυχείο αυξάνονταν βαθμιαία. Έτσι το 1971 το μίσθωμα ήταν 442.721 δρχ., το 1977 3.564.080 δρχ. ενώ το 1988 ήταν 87.710.678 δρχ. Με τη νέα σύμβαση μίσθωσης που υπογράφηκε το 1988 το μίσθωμα ανεβαίνει αισθητά ώστε το 1999 να έχει φτάσει σε 252.946.761 δρχ. Με την τελευταία σύμβαση μίσθωσης του ορυχείου το αναλογικό μίσθωμα αυξήθηκε κατά 30% περίπου. Έτσι την περίοδο από το 2000 μέχρι και το 2003 τα ετήσια έσοδα του Δήμου Νισύρου υπερβαίνουν το 1.000.000 Ευρώ ετησίως (Νισυριακά, 2005, σελ. 395).

Η ΛΑΒΑ Α.Ε., για πολλά χρόνια, υπήρξε η πρώτη, μετά τον τουρισμό, συναλλαματοφόρος παραγωγική μονάδα στα Δωδεκάνησα. Από το 1952 μέχρι το 1976 εκτιμάται ότι το συνολικό συνάλλαγμα που εισήχθη από εξαγωγές ελαφρόπετρας ισοδυναμεί με 156.000.000 δρχ. σε 23 χρόνια. Το διάστημα 1977 έως 1986 εισήχθη συνάλλαγμα ισοδύναμο με 2.065.000.000 δρχ. ενώ στο διάστημα 1987 έως και το 1996 8.050.000.000 δρχ. Τέλος, στην περίοδο από 1997 μέχρι και το 2004 το ισοδύναμο σε δραχμές συνάλλαγμα που απέφεραν οι πωλήσεις εξωτερικού, ανήλθε σε 13.576.998.289 δρχ. Τα βέβαια αποθέματα του κοιτάσματος ανέρχονται σε 50.000.000 τόνους άριστης ποιότητας υλικού. Οι πωλήσεις της ελαφρόπετρας ανέρχονται στους

850-900.000 τόνους ετησίως εκ των οποίων το 75% περίπου είναι οι εξαγωγές και το υπόλοιπο 25% απορροφά η ελληνική αγορά.

Σύμφωνα με τον διευθυντή της εταιρίας «ΛΑΒΑ Α.Ε.», κύριο Χριστοφοράκη, το υλικό που εξορύσσεται στο Γυαλί είναι αδρανές, γεγονός που σημαίνει ότι δεν επιβαρύνει το περιβάλλον. Περιέχει νερό σε ποσοστό 20%, με αποτέλεσμα να μην προκαλεί την εμφάνιση σκόνης. Η εταιρία, λόγω του μικρού αριθμού εργαζομένων, δεν υποχρεούται να απασχολεί γιατρό και εξυπηρετείται από το γιατρό της Νισύρου ή της γειτονικής Καρδάμαινας της Κω ενώ υποστηρίζεται ότι οι εργαζόμενοι στην εταιρία «ΛΑΒΑ Α.Ε.» δεν κινδυνεύουν από χρόνιες επαγγελματικές παθήσεις (Νισυριακά, 2005, σελ. 393).

Όσον αφορά στην αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, κάθε χρόνο φυτεύονται στο νησί 3.000 – 4.000 φυτά, ανθεκτικά στις αντίξοες συνθήκες που επικρατούν στις εγκαταστάσεις εξόρυξης. Τα παλαιότερα από αυτά έχουν γίνει σήμερα μεγάλα δέντρα και συνιστούν μικρά δασύλια που βελτιώνουν τη βιοποικιλία της χλωρίδας του νησιού. Τα απορρίμματα θάβονται με ελαφρόπετρα σε μία χαράδρα του νησιού. Όσον αφορά στις ενεργειακές ανάγκες του ορυχείου, αυτές καλύπτονται από γεννήτριες μέγιστης απόδοσης 3MW, ενώ η ανάγκη για νερό καλύπτεται μέσω υδροφόρων που μεταφέρουν νερό από τη Ρόδο.

Παρά την οικονομική «ανάσα», που προσφέρει στο Δήμο Νισύρου η εξορυκτική δραστηριότητα των πετρωμάτων της νησίδας Γυαλί, αντιδράσεις, σχετιζόμενες με την οικολογική καταστροφή του τοπίου, έχουν, κατά καιρούς, διατυπωθεί από διάφορους μελετητές αλλά και κατοίκους της Νισύρου. Οι κύριες αντιδράσεις εστιάζουν στο γεγονός ότι τα πάντα στο νησί καλύπτονται από παχύ στρώμα σκόνης. Υποστηρίζουν, επίσης, ότι αν και στις συμβάσεις με το ελληνικό κράτος προβλέπεται η αποκατάσταση του φυσικού τοπίου μετά το πέρας της εκμετάλλευσης, που έχει συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, η οικολογική καταστροφή είναι σημαντική (Πηγαδάς, 1991).

4.4.2 Ο τουρισμός ως πηγή εσόδων

Η δεύτερη πηγή εσόδων της Νισύρου είναι ο τουρισμός καθώς ένα σοβαρό μέρος των εσόδων του νησιού προέρχεται από τους επισκέπτες του ηφαιστείου. Η πλειοψηφία, όμως, των επισκεπτών της Νισύρου μένουν στο νησί μόνο λίγες ώρες (ημερήσιος τουρισμός που προέρχεται από παραθεριστές της Κω).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4^{ΟΥ} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Βιβλία

- Οικονομάκης, Ρ 2001, «Νίσυρος: Ιστορία και Αρχιτεκτονική», Μέλισσα, Αθήνα
- Νικητιάδης, Γ 2007, «Τουρισμός: δώδεκα θέσεις. Δωδεκάνησος: δώδεκα όνειρα», Λιβάνης, Αθήνα
- Λογοθέτης, Μ 2004, «Δωδεκάνησα: Ένα Πολύμορφο Πρότυπο Βιώσιμης Ανάπτυξης», Ρόδος
- Νισυριακά 1972, Τόμος IV, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα
- Νισυριακά, 2007, Τόμος 17^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα
- Νισυριακά 1965, Τόμος 2, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα
- Νισυριακά 2005, Τόμος 16^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα
- Νισυριακά 1993, Τόμος IB', Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα
- Νισυριακά 1982, Τόμος VIII, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Άρθρα

- Πηγαδάς, Ν 1991, «Ο Δράκος τρώει ολόκληρο το νησί», ΕΘΝΟΣ

Μελέτες

- Δ.Α.Φ.Ν.Η., 2006, «Νίσυρος. Έρευνα για την Αειφόρο ανάπτυξη στη Νίσυρο», Δίκτυο Αειφόρων Νήσων του Αιγαίου
- Μελέτη ΤΕΔΚΔ 2007, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2007-2010, Δήμου Νότιας Ρόδου, Συμβουλευτική Υποστήριξη, Αναπτυξιακή Δωδεκανήσου, Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α
- Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Χωρικής Ενότητας Κρήτης – Νήσων Αιγαίου, 2007-2013, Αθήνα

Δικτυακοί Τόποι

- Επίσημος δικτυακός τόπος Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), (<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>)
- Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού «Νίσυρος», <http://www2.egeonet.gr/aiqaiio/forms/flemma.aspx?lemmaId=6880>
- www.wikipedia.gr

Κεφάλαιο 5: ΥΠΟΔΟΜΕΣ

5.1 Μεταφορές

Η ευκολία πρόσβασης σε ένα τουριστικό προορισμό, έχει αναγνωριστεί από πολλούς μελετητές ως ένα από τα σημαντικότερα συστατικά που συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα του και συνθέτουν το τουριστικό προϊόν, με τον Κaul να είναι από τους πρώτους που αναγνωρίζει τη μεταφορική υποδομή ως ουσιώδες στοιχείο της τουριστικής ανάπτυξης (Khadaroo, 2007).

Η Νίσυρος συνδέεται ακτοπλοϊκώς με το λιμάνι του Πειραιά μία φορά την εβδομάδα, κατά τους μήνες του χειμώνα, και δύο φορές κατά τους μήνες αιχμής. Η διάρκεια του ταξιδιού είναι περίπου 14 ώρες. Η συγκοινωνία με την Κω γίνεται, σχεδόν, καθημερινά με πλοία τουριστικού τύπου. Επίσης, τη συγκοινωνία με τα υπόλοιπα Δωδεκάνησα και κυρίως τη Ρόδο και την Κω, εξυπηρετούν και επιβατηγά πλοία, ιπτάμενα δελφίνια, catamaran κ.λ.π. Καθημερινά δρομολόγια εκτελούνται προς τη νησίδα Γυαλί, κυρίως για επαγγελματικούς λόγους, και κάποια στη νησίδα Αγ. Αντώνιος (Λιμεναρχείο Νισύρου).

Ο συντομότερος τρόπος είναι η αεροπορική μετάβαση στην Κω από εκεί η μετάβαση στη Νίσυρο, μέσω των τοπικών πλοιαρίων από την Κω ή τα Καρδάμαινα, που είναι διαθέσιμα σε καθημερινή βάση.

Η Νίσυρος δε διαθέτει αεροδρόμιο και το ελικοδρόμιο χρησιμοποιείται για έκτακτα περιστατικά. Το κεντρικό λιμάνι του νησιού από το οποίο εξυπηρετούνται όλες οι μεταγωγικές, μεταφορικές και εμπορικές του δραστηριότητες, βρίσκεται στο Μανδράκι. Το λιμάνι των Πάλων έχει μετατραπεί τα τελευταία 3 χρόνια, σε μαρίνα υποδοχής σκαφών, θαλαμηγών και ιστιοπλοϊκών.

Η πρόσβαση είναι δυνατή σχεδόν σε κάθε περιοχή του νησιού και το οδικό δίκτυο, μήκους 20 χιλιομέτρων, είναι ασφαλτοστρωμένο. Επιπλέον, στο νησί διατίθενται δημοτικό λεωφορείο, 2 ταξί και καταστήματα ενοικίασης αυτοκινήτων, μηχανών και ποδηλάτων (Δήμος Νισύρου).

5.2 Κοινωνικές υποδομές

5.2.1 Υποδομές υγείας

Στη Νίσυρο υπάρχει ένα περιφερειακό πολυδύναμο ιατρείο και οδοντιατρείο. Εφημερεύει 24 ώρες το εικοσιτετράωρο και διαθέτει ένα ασθενοφόρο. Οι διακομιδές ατυχημάτων, επειγόντων περιστατικών ή πρόωρων τοκετών γίνονται με πολύ μεγάλη δυσκολία κυρίως τους χειμερινούς μήνες.

5.2.2 Δημόσιες Υπηρεσίες

Οι δημόσιες υπηρεσίες που λειτουργούν στη Νίσυρο είναι:

Κ.Ε.Π., Γραφείο Τουρισμού Δήμου Νισύρου, Ανταποκριτής του ΟΑΕΔ και του ΟΓΑ, Ο.Τ.Ε., Δ.Ε.Η., Ε.Λ.Τ.Α.–Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο, Αστυνομία, Λιμεναρχείο, Τελωνείο, Συνεταιριστική Τράπεζα Δωδεκανήσου, Θυρίδα της Συνεταιριστικής Τράπεζας Δωδεκανήσου (με μηχανήμα αυτόματης ανάληψης).

5.2.3 Εκπαιδευτικές Υποδομές

Στη Νίσυρο υπάρχει ένα νηπιαγωγείο, ένα δημοτικό σχολείο και ένα γυμνάσιο στο Μανδράκι, που λειτουργεί και για λυκειακές τάξεις. Τα κτίρια των δημοτικών σχολείων στους άλλους οικισμούς διασώζονται αλλά έχουν πάψει να λειτουργούν προ πολλού.

Επιπλέον, στο νησί λειτουργεί Δημοτική Βιβλιοθήκη στην πλατεία Ηλικιωμένη που διαθέτει περιορισμένο αριθμό τίτλων και παρουσιάζει προβλήματα ανανεωσιμότητας.

5.2.4 Υποδοχή μεταναστών

Οι ξένοι που ζουν και εργάζονται στο νησί ανήκουν στην πλειοψηφία τους στην κατηγορία των οικονομικών μεταναστών και η ένταξη τους στο κοινωνικό σύνολο παρουσιάζει τα τυπικά προβλήματα που παρουσιάζονται σε όλες τις περιπτώσεις μεταναστών που προσπαθούν να προσεγγίσουν μια κλειστή και ομοιογενή κοινότητα. Δεν υπάρχει κάποιο είδος μέριμνας από την πολιτεία ή τις τοπικές αρχές, μέσω ειδικών κοινωνικών δράσεων και προγραμμάτων, ωστόσο η συνύπαρξη ανάμεσα στους μετανάστες και τους ντόπιους είναι αρμονική και δεν υπάρχουν εντάσεις και προστριβές.

5.3 Στερεά απόβλητα – Απορρίμματα

Σύμφωνα με πηγές του Δήμου, τα απορρίμματα του νησιού καταλήγουν σε χώρο μη ελεγχόμενης απόρριψης απορριμμάτων στη θέση Λιμενάρι, όπου σε πρώτη φάση συγκεντρώνονται και στη συνέχεια καίγονται, ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Τα απορρίμματα από το λατομείο του Γυαλιού, συγκεντρώνονται και παραμένουν επί τόπου. Ωστόσο, στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη, το 2010, εντάχθηκε έργο για τη δημιουργία ΧΥΤΑ ΝΙΣΥΡΟΥ.

5.4 Διαχείριση υδατικών πόρων και λυμάτων

5.4.1 Πηγές υδροφόρων

Οι βαθιές γεωτρήσεις που έγιναν με στόχο την εξερεύνηση και αξιοποίηση του γεωθερμικού πεδίου του νησιού, εντόπισαν πλήθος θερμών και υπέρθερμων υδροφόρων έως τα βάθη των 2000μ. Οι επιφανειακοί (100 – 400μ. βάθος) έχουν τη δυνατότητα να προκαλέσουν υδροθερμική έκρηξη αν αυξηθεί η τροφοδοσία τους (λόγω σεισμικής δράσης ή ανοδικών κινήσεων του μάγματος) από τους υπέρθερμους βαθύτερους γεωθερμικούς ταμιευτήρες. Τα βρόχινα νερά τροφοδοτούν τους επιφανειακούς υδροφορείς ενώ το μεγαλύτερο μέρος τους χάνεται σαν υδρολογική απώλεια στην θάλασσα (Δ.Α.Φ.Ν.Η, 2006, σελ.22).

5.4.2 Ύδρευση

Η Νίσυρος συγκαταλέγεται στο σύμπλεγμα εκείνων των νησιών του νομού Δωδεκανήσου που χαρακτηρίζονται ως άνυδρα, παρουσιάζοντας οξύ πρόβλημα έλλειψης νερού. Το νησί δε διαθέτει αποθέματα πόσιμου νερού, καθώς οι βροχοπτώσεις είναι ελάχιστες (λιγότερο από 50 εκατοστά ανά έτος) και οι λιγοστοί υδροφόροι «μολύνονται» από τα θερμά νερά και αέρια. Σήμερα, λειτουργεί μία μονάδα ασφαλάτωσης του θαλασσινού νερού με την μέθοδο της αντίστροφης ώσμωσης, δυναμικού 340m³ το εικοσιτετράωρο. Οι ποσότητες παραγόμενου νερού μέσω της ασφαλάτωσης εκτιμώνται στα 67.366 m³. Η μονάδα ασφαλάτωσης σε πλήρη λειτουργία θα μπορούσε να εξασφαλίσει το απαιτούμενο για το νησί νερό. Όμως, αυτό δεν συμβαίνει και μεγάλο μέρος του απαιτούμενου νερού εισάγεται από άλλες περιοχές (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ.22).

5.4.3 Εγκαταστάσεις επεξεργασία λυμάτων και αποχετεύσεις

Η Νίσυρος δε διαθέτει Εγκατάσταση Επεξεργασίας Λυμάτων κι έτσι οι αποχετεύσεις καταλήγουν σε απορροφητικούς βόθρους.

5.5 Ενέργεια

5.5.1 Ηλεκτρική ενέργεια

Η Νίσυρος είναι μέρος του αυτόνομου συστήματος Κως-Κάλυμνος, που περιλαμβάνει τα νησιά Κως, Κάλυμνος, Λειψοί, Νίσυρος, Ψέριμος, Τέλενδος και Τήλος. Η σύνδεση του δικτύου του νησιού με το δίκτυο της Κω, δεν έχει κατορθώσει να εξασφαλίσει στο νησί της Νισύρου μια σταθερή παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, χωρίς πολύωρες διακοπές. Η Νίσυρος διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα γεωθερμικά πεδία στη Ελλάδα (το δεύτερο μετά τη Μήλο) με δυνατότητες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (υψηλή ενθαλπία) αρκετών δεκάδων MW. Σημαντικά είναι επίσης τα ποσά (θερμικής) ενέργειας που μπορούν να αντληθούν από αβαθείς γεωτρήσεις και να καλύψουν ανάγκες θέρμανσης ή παροχής ενέργειας σε αγροτικές εκμεταλλεύσεις. Επίσης το νησί διαθέτει πλούσιο ανεκμετάλλευτο αιολικό δυναμικό καθώς όλο το βόρειο τμήμα του, εκτιμάται ότι μπορεί να φιλοξενήσει σημαντικό αριθμό από ανεμογεννήτριες. Προς το παρόν όμως δεν υπάρχουν συγκεκριμένες μελέτες.

5.5.2 Ηλιακό δυναμικό

Η Νίσυρος συγκαταλέγεται στα νησιά με τη μεγαλύτερη μέση ετήσια ηλιακή ακτινοβολία Η μέση ετήσια ηλιακή ακτινοβολία ανά τετραγωνικό μέτρο επιφάνειας ηλιακού συλλέκτη υπό βέλτιστη γωνία του νησιού είναι 1910 kWh/m². Επομένως, θεωρείται δυνατή η ανάπτυξη ηλιακών εφαρμογών με τη χρήση φωτοβολταϊκών σε διασυνδεδεμένα συστήματα και με τη χρήση ηλιακών θερμοσιφώνων στον οικιακό τομέα και στα ξενοδοχεία.

5.5.3 Σύμφωνο των δημάρχων

Ο δήμος Νισύρου συγκαταλέγεται στους 11 νησιωτικούς δήμους και κοινότητες που έχουν υπογράψει το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο των Δημάρχων (Covenant of Mayors), από το Φεβρουάριο του 2008. Το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο των Δημάρχων αποτελεί μια επίσημη δέσμευση των δήμων με στόχο τη μείωση των εκπομπών CO₂, μέσω συγκεκριμένων σχεδίων δράσης για την αειφόρο ενέργεια (Ενεργειακό γραφείο Ίου-Αιγαίου 2009, σελ.13,96).

5.5.4 Το γεωθερμικό πεδίο της Νισύρου – Το πρόγραμμα αξιοποίησης του γεωθερμικού πεδίου της Νισύρου από τη ΔΕΗ

Η ύπαρξη των ατμίδων και των θερμών πηγών, της ενεργής ηφαιστειότητας και των υδροθερμικών ιστορικών κρατήρων, έθεσαν τη Νίσυρο στους πρώτους στόχους της γεωθερμικής έρευνας του ΙΓΜΕ αρχικά και της ΔΕΗ κατόπιν και οι γεωλογικές έρευνες ξεκίνησαν το 1973. Κατά τη διάρκεια των ερευνών η Νίσυρος αποδείχθηκε το δυναμικότερο και με τη μεγαλύτερη θερμοκρασία - για τέτοιο γεωτεκτονικό χώρο - ερευνημένο γεωθερμικό πεδίο του κόσμου σε περιβάλλον σύγκρουσης πλακών, εξ αιτίας της ύπαρξης μαγματικού θαλάμου πολύ θερμού και σε μικρά βάθη (ΙΓΜΕ). Τα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος και των γεωτρήσεων απέδειξαν την ύπαρξη ενός πλούσιου γεωθερμικού πεδίου με θερμοκρασίες κατάλληλες για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, τεχνικοοικονομικές μελέτες που εκπονήθηκαν κατά τα έτη 1990–1991 από εξειδικευμένη Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία (MERZ–DAL) απέδειξαν ότι το πεδίο προσφέρεται και οικονομικά για αξιοποίηση.

Το σενάριο υλοποίησης της γεωθερμίας από τη ΔΕΗ προέβλεπε την εγκατάσταση δύο γεωθερμικών ηλεκτροπαραγωγικών μονάδων, 5MW σε σημείο που δεν είναι ορατό, με τη διάνοιξη πέντε πηγαδιών και την εγκατάσταση μονάδας 10MW περιβαλλοντικά αποδεκτής και οικονομοτεχνικά συμφέρουσας. Ανάμεσα στα αντισταθμιστικά οφέλη της ΔΕΗ ήταν: δημιουργία θέσεων εργασίας, βελτίωση της συγκοινωνίας και επικοινωνίας με την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό, δημογραφική έκρηξη, οικονομική ανάπτυξη, αύξηση του τουριστικού κύματος υψηλής στάθμης λόγω του τουριστικού ενδιαφέροντος για την γεωθερμική εκμετάλλευση (Δ.Ε.Η.).

Η προοπτική για αξιοποίηση της γεωθερμικής ενέργειας στο νησί ανεστάλη από την αρνητική αντίδραση των κατοίκων, που οδήγησε στην παύση των εργασιών ανάπτυξης του πεδίου της Νισύρου. Κατά τη διάρκεια δημοψηφίσματος στην περιοχή, η νίκη του "όχι" ήταν σαρωτική: 270 ψήφοι (89%) κατά του εργοστασίου έναντι μόλις 32 υπέρ. Τα λάθη και οι παραλείψεις στην περίπτωση της Μήλου και η αδιαφορία των υπευθύνων να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που προέκυψαν αφύπνισαν τους κατοίκους της Νισύρου. Για τους κατοίκους των δύο αυτών νησιών μια πιθανή εγκατάσταση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από γεωθερμία, με μεγάλη κλίμακας εκμετάλλευση, θα οδηγούσε σε υποβάθμιση του περιβάλλοντος και θα μείωνε σημαντικά τα οφέλη των περιοχών αυτών από τον τουρισμό.

Κύριο επιχείρημα της αρνητικής στάσης των κατοίκων, πέραν της αποτυχία του αντίστοιχου αναπτυξιακού εγχειρήματος της ΔΕΗ στη Μήλο, αποτέλεσε η διαρροή ενός ενημερωτικού–εισηγητικού σημειώματος του Τμήματος Γεωθερμικού Δυναμικού του

Υπουργείου Βιομηχανίας (Αθήνα 9.9. 1992, αρ.πρωτ. Δ9/Β/Φ162/23411), σύμφωνα με το οποίο: «Η συστολή από την ψύξη του ταμιευτήρα μπορεί να δημιουργήσει φυσικοχημική ανισορροπία και ενεργοποίηση του ηφαιστείου ως και σεισμικά φαινόμενα» (σ.7), διαψεύδοντας τους ισχυρισμούς για επένδυση μακροχρόνιας προοπτικής, αλλά για εντελώς βραχυπρόθεσμη εκμετάλλευση του νησιού.

Σήμερα, η πλειοψηφία των κατοίκων τάσσεται κατά της εκμετάλλευσης της γεωθερμίας. Ορισμένοι που είναι υπέρ, θέτουν ως προϋπόθεση την εκμετάλλευση της γεωθερμίας μόνο για την κάλυψη των αναγκών του νησιού.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Άρθρα

Khadaroo, A.J., Seetana, B. 2007, "Transport Infrastructure and Tourism Development", Annals of Tourism Research, Vol. 34, No. 4, pp. 1021-1032

Μελέτες

Δ.Α.Φ.Ν.Η., 2006, «Νίσυρος. Έρευνα για την Αειφόρο ανάπτυξη στη Νίσυρο», Δίκτυο Αειφόρων Νήσων του Αιγαίου

Στρατηγική μελέτη για την εξοικονόμηση ενέργειας, την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών στα νησιά του Αιγαίου, Ενεργειακό γραφείο Ίου-Αιγαίου, Ίος, 2009

Δ.Ε.Η., «Νίσυρος. Αξιοποίηση της Γεωθερμικής Ενέργειας»

Δικτυακοί τόποι

Επίσημος δικτυακός τόπος Δημαρχείου Νισύρου (www.nisyros.gr)

Επίσημος Δικτυακός Τόπος Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), Πρόγραμμα «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου», <http://nisyros.igme.gr/nisyros/>

Τοπικές Αρχές

Λιμεναρχείο Νισύρου

Δήμος Νισύρου

Κεφάλαιο 6: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

6.1 Φυσικοί πόροι

6.1.1 Ηφαίστειο

Η πρώτη εκτενής αναφορά για τη Νίσυρο, μετά από αυτή του Στράβωνα, συναντάται στο “*Librum Insularum Archipelagi*”, με τις θαυμάσιες περιγραφές του Φλωρεντινού μοναχού, Cristoforo Buondelmonti, για την κατάσταση του ηφαιστείου και την έντονη υδροθερμική δραστηριότητά του, κατά την επίσκεψή του στη Νίσυρο, μεταξύ του 1414 και του 1420. Αντίστοιχες περιγραφές παρατηρούνται από τον Γερμανό αρχαιολόγο, Ross Ludwig, τον Αύγουστο του 1841 και από τον Γάλλο γεωλόγο Gorseix, τον Νοέμβριο του 1871, που επισκέπτεται το νησί, μετά από απόφαση της Ακαδημίας Επιστημών του Παρισιού.

Η Νίσυρος βρίσκεται στο ανατολικότερο άκρο του ενεργού ηφαιστειακού τόξου του Ν. Αιγαίου, το οποίο περιλαμβάνει μία γεωγραφική ζώνη που αρχίζει από τον Ισθμό της Κορίνθου, διασχίζει τη χερσόνησο των Μεθάνων, τη Μήλο, τη Θήρα και καταλήγει στη Νίσυρο. Το ηφαιστειακό πεδίο Κω-Νισύρου αποτελεί το μεγαλύτερο όγκο ηφαιστειακών προϊόντων στο χώρο του Αιγαίου πελάγους (Gogu, *et.al*, 2006).

Η Νίσυρος είναι το νεότερο και δεύτερο σε σπουδαιότητα από τα μεγάλα ηφαιστειακά κέντρα της Ελλάδας και συγκαταλέγεται στα ενεργά ηφαίστεια της χώρας, χαρακτηριζόμενη σαν ένα «κοιμώμενο ενεργό ηφαίστειο» (Δ.Α.Φ.Ν.Η, 2006, σελ.32).

Είναι πιθανόν ότι το ηφαίστειο εξερράγη το 1422. Τα επόμενα χρόνια η δραστηριότητά του δε σταμάτησε και λόγω των εκρήξεων και των μεγάλων θερμοκρασιών, τα πετρώματα λιωμένα και θρυμματισμένα εκτοξεύονταν στην ατμόσφαιρα, ψύχονταν και ξαναέπεφταν στο έδαφος σχηματίζοντας στρώματα ηφαιστειακής τέφρας (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ.32). Κατά τη διάρκεια των ιστορικών χρόνων, όλες οι εκρήξεις του ηφαιστείου έχουν υδροθερμικό χαρακτήρα. Αποτελέσματα της διαδικασίας αυτής είναι η εμφάνιση σε διάφορα σημεία της καλδέρας περίπου είκοσι κρατήρων και ταυτόχρονα η ύπαρξη άφθονων θερμών πηγών που αναβλύζουν θειούχα αέρια και ζεστό νερό (30-60 βαθμοί Κελσίου).

Οι τελευταίες μεγάλες εκρήξεις του ηφαιστείου σημειώθηκαν το 1872, το 1873 και το 1888, ενώ μια μικρότερη σημειώθηκε το 1933 (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ.32). Κατά την περίοδο 1995-1998, παρατηρούνται σημάδια πιθανής ηφαιστειακής δραστηριότητας,

με χαρακτηριστικές δυο μικρές σεισμικές δονήσεις, το 1996 και το 1997 (Gogu, *et.al*, ο.π.). Τη Νίσυρο ο εγκέλαδος την επισκέπτεται με περιοδικότητα 15-30 ετών, με τη μορφή τοπικών σεισμικών κρίσεων, μικρού μεγέθους (συνήθως <4,5 Ρίχτερ). Σήμερα, η υποδομή που εγγυάται την ασφάλεια κατοίκων και επισκεπτών είναι το μόνιμο ηφαιστειολογικό παρατηρητήριο που λειτουργεί στον Εμπορείο. Η παρακολούθηση του ηφαιστείου γίνεται με ένα ολοκληρωμένο δίκτυο που εγγυάται την έγκαιρη πρόγνωση και ειδοποίηση των αρχών Πολιτικής Προστασίας.

Η καλντέρα της Νισύρου αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες καλδέρες του κόσμου με διάμετρο 4 χιλιόμετρα, μήκος 2,4 χιλιόμετρα, πλάτος 950 μέτρα και κυμαίνεται σε υψόμετρο μεταξύ 250 και 600 μέτρων, ενώ ο πυθμένας της βρίσκεται στα 100 μέτρα πάνω από τη στάθμη της θάλασσας. Ο πυθμένας του καλδερικού βυθίσματος φιλοξενεί πλήθος κρατήρων υδροθερμικών εκρήξεων, παγκόσμια μοναδικών για το μέγεθος και τη δομή τους και έντονη υδροθερμική δράση.

Η καλδέρα χωρίζεται σε δυο τμήματα: το ανατολικό, γνωστό ως πεδιάδα του Λακίου, και το δυτικό τμήμα, το οποίο αποτελείται από θόλους λάβας, που σχηματίστηκαν μετά την τελευταία μαγματική έκρηξη του νησιού, πριν από 15.000 χρόνια (Βουγιουκλάκης, 1998, σελ.10). Από το στεφάνι της καλντέρας «κρέμονται» δύο από τα πιο γραφικά χωριά του Αιγαίου, ο Εμπορείος και τα Νικειά.

Το ηφαίστειο της νήσου δεν έχει κρατηροειδή στόμια. Στην καλδέρα υπάρχουν πέντε κρατήρες σε σχήμα πηγαδιού (φρεατοειδή): Ο Στέφανος, ο Αλέξανδρος, ο Πολυβώτης (ο αρχαιότερος κρατήρας), ο Λογοθέτης και ο Αχιλλέας.

Ο μεγαλύτερος και επιβλητικότερος κρατήρας, ο Στέφανος είναι ένας από τους μεγαλύτερους και καλύτερα διατηρημένους υδροθερμικούς κρατήρες στον κόσμο (Νικητιάδης, 2007, σελ.187). Δεν γνωρίζουμε την ακριβή ηλικία του, εκτιμάται όμως ότι δεν μπορεί να είναι παλαιότερος από 3.000 με 4.000 χρόνια. Ακολουθώντας ένα στενό κατηφορικό μονοπάτι, ο επισκέπτης μπορεί να βρεθεί στον κρατήρα, όπου από μικρές τρύπες, τις «ξεφυσίστρες» εκλύεται το θείο αναδύοντας χαρακτηριστική μυρωδιά στην ατμόσφαιρα, το ίδιο θειάφι που έχει χρωματίσει με υπέροχα φαιά και κίτρινα χρώματα τις τριγύρω φαλακρές πλαγιές. Η θειαφόσκονη συναντάται παντού: στα φύλλα των δέντρων, στα οικήματα, στα αυτοκίνητα.

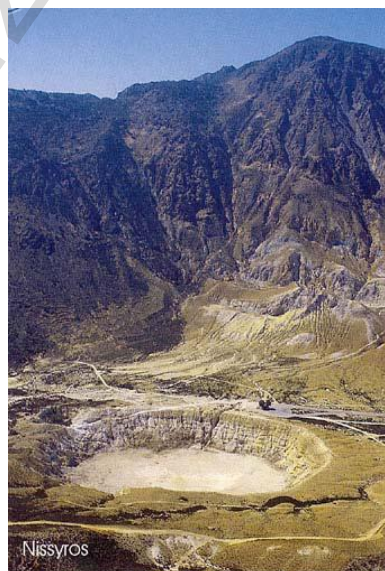
Σε ότι αφορά στο γεωλογικό ενδιαφέρον του χώρου για τον περιπατητή, αυτό είναι πολυδιάστατο. Πρόκειται για ένα μοναδικό γεώτοπο, ένα υπαίθριο γεωλογικό μουσείο και ένα διατηρητέο μνημείο της φύσης καθώς διατηρεί τη δομή ενός κλασικού στρωματοηφαιστείου, που δεν συναντάται αλλού στον ελλαδικό χώρο. Διαθέτει ένα

ευρύ φάσμα ηφαιστειακών προϊόντων, που σχεδόν καλύπτουν όλα τα είδη ηφαιστιτών, σε εύκολα επισκέψιμες εμφανίσεις.

Τα διαδοχικά στρώματα λάβας και τέφρας δεν απογύμνωσαν το νησί από τη βλάστησή του, αλλά αντίθετα, μέσω των αναβαθμίδων βοήθησαν στην ανάπτυξη της δενδροκαλλιέργειας και της οργανωμένης εξαγωγής αμύγδαλου, βελανιδιάς και σύκου. Παράλληλα διαμόρφωσαν την πράσινη εικόνα του νησιού, σε αντίθεση με το άγονο τοπίο που συναντά κανείς επισκεπτόμενος τα υπόλοιπα ηφαιστειακά νησιά του Αιγαίου, όπως η Μήλος και η Θήρα.

Ένας άλλος τομέας που επηρέασε τη ζωή των κατοίκων και συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική ενίσχυση του νησιού είναι η τουριστική εκμετάλλευση της μοναδικής φυσικής ομορφιάς της καλδέρας και των κρατήρων, οι οποίοι ακόμα αναβλύζουν θερμό ατμό, και ταυτόχρονα η μετατροπή πολλών πηγών σε ιαματικά λουτρά. Ο Στέφανος είναι ο κρατήρας που δέχεται καθημερινά εκατοντάδες επισκέπτες, οι οποίοι μπορούν να περπατήσουν σε αυτόν και μονοπωλεί το ενδιαφέρον των τουριστών, επιδεικνυόμενος σε αυτούς ως «το ηφαίστειο».

Η επιβλητικότητα του ηφαιστείου είναι φαινόμενο ασύγκριτης ομορφιάς που εντυπωσιάζει τον επισκέπτη κατακλύζοντάς τον με ένα αίσθημα σεβασμού και δέους, αντικρίζοντας, και μόνο, την κοιλάδα. Ο απότομος κατήφορος προς τους κρατήρες επιτείνει διαρκώς την αίσθηση ότι πλησιάζεις και βρίσκεσαι σε ένα χώρο μοναδικό. Για αυτούς τους λόγους το ηφαίστειο αποτελεί το σύμβολο της Νισύρου. Η αίσθηση της ταύτισης με το ηφαίστειο είναι σχεδόν απόλυτη (Νικητιάδης, ο.π, σελ.187-188).

Εικόνα 4: Ο κρατήρας Στέφανος (Πηγή: <http://www.rhodes.aegean.gr>)

6.1.2 Ιαματικές Θερμοπηγές

Οι άφθονες θερμές πηγές είναι ένα άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Νισύρου, εξαιτίας του γεωθερμικού ηφαιστειακού πυρήνα που βρίσκεται κάτω από το νησί. Σε πολλά σημεία κατά μήκος των ακτών του νησιού αναβλύζει ζεστό νερό, σε θερμοκρασίες που κυμαίνονται από 30°C έως 61°C.

Οι πιο σημαντικές από τις θερμές πηγές είναι αυτές των *Λουτρών (Δημοτικά Λουτρά Μανδρακίου)*, της *Θερμιανής (Ιαματικά Λουτρά Παντελίδη)* και του *Αυλακίου*, στην ομώνυμη περιοχή. Οι δύο πρώτες πηγές κατατάσσονται στις «ιαματικές υδροθειούχες αλιπηγές» (Ι.Γ.Μ.Ε).

Οι θερμές πηγές των Λουτρών (Δημοτικά Λουτρά Μανδρακίου) βρίσκονται στην τοποθεσία «Θερμά» ή «Λουτρά», χίλια μέτρα σχεδόν ανατολικά του Μανδρακίου.

Η πηγή της Θερμιανής (Ιαματικά Λουτρά Παντελίδη), βρίσκεται στη θέση Λιμνή, στη βόρεια άκρη του χωριού των Πάλων, δίπλα στο εκκλησάκι της Παναγιάς της Θερμιανής. Η πηγή της Θερμιανής είναι γνωστή από της αρχαιότητα. Η πρώτη αναφορά για τις ιαματικές πηγές και τα θερμά γίνεται από τον Στράβωνα. Υπολογίζεται ότι τα θερμά του Στράβωνα βρίσκονται στη θέση των Ρωμαϊκών Λουτρών στο χωριό Πάλιοι, το Νισυριακό Ασκληπιείο.

Εικόνα 5: Λουτρά Παντελίδη

Η Ιαματική Πηγή Αυλακίου βρίσκεται στο Αυλάκι, λίγα χιλιόμετρα από το χωριό Νικειά, του οποίου αποτελούν και επίγειο. Περιλάμβαναν τέσσερις λουτήρες και αποδυτήρια. Το ζεστό νερό αναβλύζει σήμερα μέσα στη θάλασσα και η μέγιστη θερμοκρασία του είναι 61°C. Πρόκειται για διάσπαρτη, συνεχούς ροής, ανάβλυση (Ε.Θ.Ε.Α.Ε.Α 2000, σελ.21-22), με θερμοκρασία έως 58°C, με το ΡΗ να αναβλύζει στην ακτή και μόνο κολυμπώντας μπορεί κάποιος να εκμεταλλευθεί τις ιδιότητες της θερμής πηγής.

Πέραν των θερμών πηγών, στη Νίσυρο υπάρχουν πλήθος θέσεων όπου αναδύεται θερμός ατμός. Δύο από αυτές τις θέσεις χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν ως φυσικές σάουνες. Η κυριότερη, και γνωστή από την αρχαιότητα, είναι στη θέση **Πυριά**, όπου σώζεται ακόμα ο θάλαμος των ατμόλουτρων και διπλανά, βοηθητικά των λουτρών, κτίσματα. Η άλλη θέση βρίσκεται σε μια σπηλιά, στην είσοδο του οικισμού **Εμπορείος**. Η θερμοκρασία των ατμών είναι 34-35°C.

6.1.3 Βυθός

Τα κρυστάλλινα γαλάζια νερά επιτρέπουν τη θέαση ενός πανέμορφου πλούσιου βυθού ακόμη και κοιτώντας έξω από αυτά, τονίζοντας τη συνέχεια της ισορροπίας μεταξύ θαλάσσιου και χερσαίου χώρου. Ο υποθαλάσσιος χώρος της Νισύρου – και των γύρω νησιών και βραχονησίδων – χαρακτηρίζεται ηφαιστιογενής με απίστευτη βλάστηση που εναλλάσσει συνεχώς την ποσειδωνία με την άμμο και τα βράχια. Ως επί το πλείστον, είναι ρηχός με κατρακύλια, που όπου βαθαίνει γίνεται σημαντικός για τους υποβρύχιους κατοίκους του. Επιπλέον, στις δυτικές ακτές της Νισύρου, στη θέση Φωκιοκρεμάρια, υπάρχουν σπηλιές με βοτσαλωτή παραλία, οι οποίες είναι καταφύγια για τη μεσογειακή φώκια.

6.1.4 Παραλίες

Οι κρημνώδεις, στην πλειοψηφία τους, ακτές διακόπτονται από λίγες αλλά ειδυλλιακές παραλίες, που υπάρχουν περιμετρικά του νησιού. Εξαιτίας του έντονου ανάγλυφου, ο αριθμός τους είναι περιορισμένος αλλά χαρακτηρίζονται από εξαιρετική ποιότητα υδάτων. Η πρόσβαση στις περισσότερες παραλίες είναι εφικτή με ιδιωτικό μέσο μεταφοράς, ταξί ή, σε κάποιες από αυτές, με τη χρήση του δημοτικού λεωφορείου. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι παραλίες του νησιού και τα κύρια γνωρίσματά τους:

Πίνακας 6.1: Οι παραλίες της Νισύρου

Χοχλάκοι (Μανδράκι)	Από τις πιο φημισμένες του νησιού, πήρε το όνομά της από τα μεγάλα και λεία κατάμαυρα βότσαλα, ηφαιστειογενής προέλευσης, που όταν υπερθερμαίνονται από τον ήλιο, καταρακουλούν, προκαλώντας ένα χαρακτηριστικό ήχο κοχλασμού, ειδυλλιακό τοπίο για ηλιοβασιλέματα με το βράχο της Σπηλιανής να υψώνεται κατακόρυφα, καταφύγιο για σπάνια είδη χλωρίδας, όπως η φώκια <i>Monachus monachus</i>
Παχιά Άμμος	Αχανής, ανόθευτη, πλατιά παραλία με χοντρή σκουρόχρωμη παχιά άμμο και βαθιά νερά που απλώνεται στην απόληξη ενός φαραγγιού, η ομορφότερη του νησιού και μια από τις πιο μαγικές του Αιγαίου, η πρόσβαση είναι εφικτή μέσω μονοπατιού 15 λεπτών πεζοπορίας, από το τέρμα του παραλιακού δρόμου των Πάλων, το καταφύγιο και η έδρα των ελεύθερων κατασκηνωτών.
Γιαλισκάρι – White Beach/Λευκή Ακτή/Άσπρη Άμμος (Πάλοι)	Μικρός κόλπος, με την προέλευση του ονόματός της να ανήκει στην ελαφρόπετρα που υπήρχε στην ακτή και στην άσπρη και λεπτόκοκκη σαν γυαλί άμμο.
Πάλοι	Παραλία με σκούρα ψιλή άμμο, βότσαλα, αρμυρίκια και δέντρα, από τις πιο γνωστές και η περισσότερο «οργανωμένη», με μικρό αριθμό από ομπρέλες και ξαπλώστρες, «προφίλ» οικογενειακής παραλίας
Λυές	Τεράστιου μεγέθους παραλία ηφαιστειακής τέφρας, με αλληλοδιαδοχικές αμμουδιές και ανάμεικτες με βότσαλα
Αυλάκι (εγκαταλελειμμένος οικισμός-το παλιό λιμανάκι της Νισύρου)	Παραλία με μεγάλα βότσαλα και μια μικρή προκουμαία, προσφέρεται για υποβρύχια εξερεύνηση αφού στο βυθό υπάρχουν ερείπια, αποτέλεσμα κάποιου σεισμού, απόκοσμα μαγευτικό τοπίο που συνδυάζει το κίτρινο χρώμα του θειαφιού, το κόκκινο της σκουριάς των βράσων, τα γκρίζα ερειπωμένα κτίσματα και τα καταπράσινα νερά
Άγιος Σάββας (Μανδράκι)	Μικρή αμμώδης παραλία με μικρό αριθμό από ομπρέλες και ξαπλώστρες
Κατσούνι	Παραλία που συνδυάζει άμμο με βότσαλο
Αγία Ειρήνη	Απομακρυσμένη, με δύσκολη πρόσβαση
Γυαλί	Τρεις μοναχικές παραλίες που σχηματίστηκαν από την εξόρυξη της ελαφρόπετρας, πρόσβαση μέσω των δρομολογίων των καϊκιών ή σκάφος

6.1.5 Προστατευόμενες περιοχές

Η περιοχή ανάμεσα στα νησιά Ρόδο και Κω, που περιλαμβάνει το νησί της Νισύρου, τη βραχονησίδα Στρογγυλή και τη παράκτια θαλάσσια ζώνη (νησίδες Παχειά και

Πυργούσα), έχει τον κύριο χαρακτήρα του βιότοπου και εντάσσεται στο κοινοτικό πρόγραμμα προστατευομένων περιοχών, το Δίκτυο Natura 2000 (Ε.Ο.Τ.). Στον Ευρωπαϊκό κατάλογο «Initial list of sites of Community importance for the Mediterranean biogeographical region» και στον «επιστημονικό εθνικό κατάλογο» καταγράφεται ως «Τόπος Κοινοτικής Σημασίας – Site of Community Importance» (Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.).

Ειδικότερα η Στρογγυλή, είναι ένα ενεργό ηφαιστειο, ο κρατήρας του οποίου περιβάλλεται από πρωτογενή βλάστηση και περιγράφεται από τον τύπο οικοσυστήματος 8220. Ως σημαντικές περιοχές για τα πουλιά της Ελλάδας έχουν χαρακτηριστεί ολόκληρο το νησί της Νισύρου και οι πέριξ νησίδες. Τέλος, ως περιοχές ιδιαίτερους κάλλους αναγνωρίζονται οι νησίδες Παχειά και Πυργούσα (ΦΕΚ Β' 1323, 01-11-2000, ΥΑ ΥΠ.ΠΟ.ΔΠΑ/9389) και η νησίδα Στρογγυλή (ΦΕΚ Β' 1323, 01-11-2000, ΥΑ ΥΠ.ΠΟ.ΔΠΑ/9914).

Οι τύποι οικοτόπων που καταγράφονται στη Νίσυρο είναι οι εξής: εκτάσεις θαλάσσιου βυθού με βλάστηση (Ποσειδώνιες), ύφαλοι, απόκρημνες βραχώδεις ακτές με βλάστηση στη Μεσόγειο (με ενδημικά *Limonium sp.*), ποταμοί της Μεσογείου με περιοδική ροή, φρύγανα *Sarcopoterium spinosum*, δάση σκληρόφυλλων αείφυλλων με *Quercus ilex*, δάση με *Quercus macrolepis*, λιθώνες βαλκανικής χερσονήσου, ασβεστολιθικά βράχια του Αιγαίου, εκτάσεις λάβας και φυσικές κοιλότητες, υποτυπώδεις κινούμενες θίνες, Κινούμενες θίνες της ακτογραμμής με *Ammophila arenaria* (λευκές θίνες), μεσογειακά εποχικά τέλματα, χασμοφυτική βλάστηση βραχωδών πρανών, πυριτιόφιλες υποδιαίρεσεις, πρωτογενείς λειμώνες σε βραχώδεις δόμους

Στον κατάλογο των γεωλογικών μνημείων της Νισύρου περιλαμβάνονται:

- Η καλδέρα Νισύρου
- Οι μαξιλαροειδείς λάβες της Σπηλιανής
- Τα στρώματα ηφαιστειακής πέτρα της Κυράς
- Οι λάβες του Εμπορείου
- Οι μετακαλδερικοί ηφαιστειακοί θόλοι των Νικειών
- Οι υδροθερμικοί κρατήρες
- Η απολιθωμένη χλωρίδα
- Το Γυαλί και τα ηφαιστειακά πετρώματα

Η περιοχή έχει ιδιαίτερη αισθητική αξία λόγω της παρουσίας των δύο ενεργών ηφαιστειών και της αδιατάρακτης βλάστησης που τα περιβάλλει. Υπάρχουν σπάνια και ενδημικά είδη φυτών και ζώων, καθώς και περιοχές με μεγάλο αρχαιολογικό

ενδιαφέρον. Η επίδραση του ανθρώπου στην περιοχή είναι περιορισμένη. Η ευρύτερη θαλάσσια περιοχή είναι σημαντική για την αλιεία τόνου και ξιφία.

6.1.6 Μονοπάτια

Μερικά από τα άπειρα μονοπάτια του νησιού είναι γνωστό πως έχουν ηλικία τουλάχιστον πεντακόσια χρόνια και σίγουρα ακολουθούν τη διαδρομή ακόμη παλαιότερων μονοπατιών και δρόμων, ίσως και προϊστορικών. Επιπλέον, πάνω από 40 μονοπάτια θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ιδιαίτερου γεωλογικού, φυσιολατρικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος και αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Νισύρου.

Σχεδόν ολόκληρος ο χώρος του νησιού είναι προσβάσιμος στον περιπατητή μέσω ενός πυκνού δικτύου λιθόστρωτων, τοιχισμένων μονοπατιών ή καλντεριμιών ενώ ο χρόνος που απαιτείται, σχεδόν, για ολόκληρη τη διαδρομή είναι περίπου 3 ώρες. Η άγρια και δασώδης φύση της Νισύρου, με τα μοναδικά είδη χλωρίδας και πανίδας, αναδεικνύει αυτά τα αρχαία μονοπάτια και τα κατατάσσει ανάμεσα στις πλέον ελκυστικές πεζοπόρες διαδρομές των νησιών του Αιγαίου. Το πιο ενδιαφέρον μονοπάτι θεωρείται εκείνο του Προφήτη Ηλία, που οδηγεί στην ψηλότερη κορυφή της Νισύρου, με υψόμετρο 698 μέτρων (Ι.Γ.Μ.Ε.).

Το πρώτο σοβαρό βήμα για την προστασία και αποκατάσταση των κύριων μονοπατιών της Νισύρου έγινε το καλοκαίρι του 1998, όταν εξασφαλίστηκε από το Περιφερειακό Συμβούλιο η σχετική χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Οικονομικής 2001, σελ.14).

6.1.7 Περιβαλλοντικά προβλήματα

Η ελεύθερη βόσκηση και η ανεξέλεγκτη κτηνοτροφική δραστηριότητα είναι το μεγαλύτερο περιβαλλοντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει το νησί της Νισύρου ενώ οι υπάρχοντες αναβαθμοί, τα μονοπάτια και λοιπές πέτρινες κατασκευές δεν βρίσκονται σε άριστη κατάσταση εξαιτίας της υπερβόσκησης. Επιπλέον, συμπτώματα πολεοδομικής κακοήθειας σημειώνονται με αυξανόμενη συχνότητα στη νήσο και ιδιαίτερα στους παραθαλάσσιους οικισμούς Μανδράκι και Πάλιοι.

6.2 Πολιτιστικοί, ιστορικοί και πολιτισμικοί πόροι

Η ανάγκη ανάδειξης και προώθησης του πολιτιστικού περιβάλλοντος της Δωδεκανήσου διαφαίνεται καθαρά από το έτος 1978, οπότε και διοργανώθηκε το Α' Πολιτιστικό Συμπόσιο Δωδεκανήσου, από τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών Δωδεκανήσου, με στόχο τη μελέτη και προβολή των πολιτιστικών προβλημάτων της Δωδεκανήσου, με ειδική μνεία στη Νίσυρο (Νισυριακά 1978, σελ.185-187).

Το πολιτιστικό περιβάλλον της Νισύρου, όπως αυτό εκφράζεται από τα μνημεία της προϊστορικής της περιόδου, καθώς επίσης και της κλασικής, βυζαντινής και νεότερης εποχής, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί συνδέεται άμεσα με τον τουρισμό του νησιού, αφού τα πολιτιστικά αυτά στοιχεία αποτελούν παράγοντες τουριστικής έλξης.

6.2.1 Αρχαιολογικά ευρήματα

Τα αρχαία ευρήματα της Νισύρου είναι σημαντικά και μαρτυρούν το ιστορικό της παρελθόν. Από τη δεκαετία του 1930, το νησί άρχισε να αποκτά ενδιαφέρον και να γίνεται γνωστό στον αρχαιολογικό περίγυρο από ανασκαφές που έγιναν από Ιταλούς αρχαιολόγους.

Αρχαία μνημεία βρίσκονται διάσπαρτα σε πολλές περιοχές του νησιού. Πολυάριθμα αρχαιολογικά ευρήματα καθώς και τα περισσότερα κινητά ευρήματα που βρέθηκαν στη Νίσυρο εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Ρόδου. Το πλούσιο αρχαιολογικό ενδιαφέρον του νησιού έχει ως αφετηρία του τη νεολιθική εποχή και φθάνει μέχρι το φράγκικο μεσαίωνα και τους νεότερους οικισμούς.

Στο κέντρο του νησιού, στο όρος Διαβατή (στο οροπέδιο του Νυμφίου) βρίσκουμε τα πρώτα ίχνη λατρείας. Μυκηναϊκά τείχη κυκλώπειας τεχνοτροπίας συναντώνται στο βόρειο τμήμα του κάστρου στο Μανδράκι, στις Ταφιές, στη Βαθειά, στις Μέσσεσ και στο Μοναστήρι του Σταυρού. Κατάλοιπα δημοσίων κτιρίων και αρχαίων ναών, πιθανώς του Ποσειδώνα, σώζονται στη γειτονία του Αγ. Σάββα. Επιπλέον, στη θέση Ελληνικά φαίνονται λείψανα μεγάλων κτιρίων και ένας αρχαίος τύμβος. Έξω από την πύλη του Παλαιόκαστρου συναντώνται ερείπια αρχαίου ναού, πιθανώς του Ερμή, ενώ κοντά στην Αγ. Τριάδα, εικάζεται ότι είναι του Μειλίχιου Διός.

Η σχέση με την προ-ελληνική Κρήτη αποδεικνύεται κυρίως από ένα θαυμάσιο κύπελλο κατασκευασμένο από οψιανό του Γυαλιού, που βρέθηκε στο ανάκτορο της Ζάκρου. Οχυρωματικά τείχη, κοντά στη Παναγιά Κυρά αποδίδονται μάλλον στους Δωριείς. Η προ-κλασική και κλασική περίοδος (10^{ος} – 4^{ος} π.Χ. αιώνας) αντιπροσωπεύεται κυρίως με το περίφημο Παλαιόκαστρο, με πλήθος γλυπτών και σπαραγμάτων αρχαίων ναών

που χρησιμοποιούνται στις παλαιοχριστιανικές εκκλησίες, την κατοίκηση στην περιοχή του Άργους, αλλά και με υπολείμματα κατοίκησης, οστράκων και αρχαίων οχυρών εγκαταστάσεων της ίδιας περιόδου στις πέριξ νησίδες Γυαλί, Πυργούσα και Παχιά.

Από την Ελληνιστική περίοδο διασώζονται ορισμένες επεκτάσεις και προσθήσεις σε κλασικά κτίσματα, καθώς και πλήθος «φρυκτωρίες» (πύργοι-φυλάκια), τόσο στη Νίσυρο όσο και στη νησίδα Πυργούσα, που παίρνει το όνομά της από αυτούς. Η Ρωμαϊκή περίοδος κατοίκησης άφησε γλυπτά και υπολείμματα λουτρών και δεξαμενών, λείψανα των οποίων σώζονται σήμερα έξω από τους Πάλους (Ρωμαϊκά Λουτρά). Κατά τους πρώιμους Βυζαντινούς χρόνους, χτίζονται πλήθος από μεγάλες και μικρές εκκλησίες, μοναστήρια και παλαιοχριστιανικές βασιλικές, τα ερείπια ορισμένων από τις οποίες διασώζονται.

Από τον 7^ο έως τον 10^ο αιώνα δεν υπάρχουν τεκμηριωμένα υπολείμματα πολιτισμού στο νησί. Από τον 11^ο έως τον 15^ο αιώνα κυριαρχούν οι Λατίνοι, αρχικά οι Βενετοί και αργότερα οι Ιωαννίτες Ιππότες, που οικοδομούν το ομώνυμο Κάστρο στο Μανδράκι και πλήθος άλλα οχυρωματικά έργα.

6.2.2 Θεσμοθετημένοι αρχαιολογικοί χώροι

Για το νησί της Νισύρου υπάρχουν θεσμοθετημένα οι παρακάτω αρχαιολογικές ζώνες προστασίας και κηρυγμένα μνημεία (Δ.Α.Φ.Ν.Η., ο.π, σελ.49):

1. Ο αρχαιολογικός χώρος Μανδρακίου (ΦΕΚ 1137 Β'/12-9-2000)
2. Ο αρχαιολογικός χώρος Πάλων Νισύρου (ΦΕΚ 1137 Β'/12-9-2000)
3. Ο αρχαιολογικός χώρος του Άργους (ΦΕΚ 1137 Β'/12-9-2000)
4. Ολόκληρο το νησί Γυαλί_της Νισύρου (ΦΕΚ 322 Β'/8-6-1983)
5. Μεμονωμένα μεσαιωνικά μνημεία, τα οποία αναφέρονται στο υπ. αριθμ. 5419 έγγραφο της 4ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (ΦΕΚ 153 Α'/28-6-2002)
6. Οι οικισμοί Μανδράκι, Εμπορείος, Πάλιοι Νικειά που έχουν χαρακτηριστεί Ιστορικοί Διατηρητέοι Τόποι (άρθρο 52 του Ν1469/1950 & Υπουργική Απόφαση 1018/45813/24-6-81, ΦΕΚ 455/Β/3-8-81).

6.2.3 Σημαντικότερα σημεία αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα σημαντικότερα σημεία αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος της Νισύρου:

Πίνακας 6.2: Σημεία αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος της Νισύρου

Πηγή: Νισυριακά 1993, σελ.140, Νισυριακά 2005 σελ.327-329, Νισυριακά 1993 σελ.140

Γυαλί (Νεολιθικός οικισμός)	Τμήματα εκτεταμένης κατοίκησης της νεότερης νεολιθικής περιόδου (4500 – 3200 π.Χ.), αρχιτεκτονικά λείψανα, χυτήρια χαλκού και νεκροταφείο
Νησίδες Πυργούσα, Παχειά και Στρογγυλή	Ερείπια αρχαίων αμυντικών πύργων
Ρωμαϊκές θέρμες (Πάλοι)	Ερείπια ελληνορωμαϊκής εποχής που ανακαλύφθηκαν το 1886
Το αρχαίο λιμάνι της Νισύρου	Λείψανα αρχαίου λιμανιού, μόλοι και λείψανα καϊκιών, αρχαίος κυματοθραύστης
Αρχαία Πόλη (Μανδράκι)	Το κέντρο του σημαντικότερου αρχαιολογικού χώρου (ακρόπολη 5 ^ο π.Χ.-5 ^ο αιώνα μ.Χ), το τείχος του Παλαιόκαστρου περιέβαλλε την αρχαία πόλη, μέχρι σήμερα δεν έχει ανασκαφεί και δεν έχει διεξαχθεί αρχαιολογική έρευνα
Άργος (Λόφος Σταυρού)	Ερείπια της Ακρόπολης της Νισύρου, υπολείμματα μεγάλου κλασικού κτιρίου, αρχαίες τετράγωνες δεξαμενές, τμήματα από αγγεία και μυλόπετρες, ιπποτικό κάστρο
Αρχαία Νισυριακή Νεκρόπολη (Αϊ-Γιάννης, Μανδράκι)	Αρχαίο νεκροταφείο, αρχαϊκές, κλασσικές και ελληνικές ταφές, με ευρήματα 7 ^{ου} και 6 ^{ου} αιώνα π.Χ. και τάφους του 5 ^{ου} αιώνα π.Χ
Πυριά (Αγ. Ειρήνη)	Σύμπλεγμα πετρόκτιστων κτηρίων για λουτροθεραπεία, διασώζεται ο χώρος με τη φυσική έκκληση ατμών θερμοκρασίας 40-45 βαθμών Κελσίου, που χρησιμοποιείται σήμερα από κατοίκους και επισκέπτες ως φυσική «σάουνα»
Το δρακόσπηλο	Σπήλαιο λαξευμένο μέσα στις δακτικές λάβες του Καραβιώτη
Το οροπέδιο του Νυμφίου	Μοναστηριακό συγκρότημα (ένας μικρός ναός και επτά μικρά κτίσματα) κατασκευασμένα από πέτρα της περιοχής
Μεταβυζαντινό ναυάγιο στον όρμο Λευκού (περιοχή «Θειάφια», νότια πλευρά της Νισύρου)	Το ναυάγιο βρίσκεται σε βάθος 40 – 41μ. και σε απόσταση 250μ. από τη βραχώδη ακτή του νησιού, 206 πινάκια τύπου Τσανάκ–Καλέ, με προέλευση τις ασιατικές ακτές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων εισηγήθηκε τον χαρακτηρισμό του ως ιστορικού και διατηρητέου μνημείου και τη θαλάσσια περιοχή ως περιβάλλοντα χώρο προστασίας του. Η σχετική Απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού (Φεβρουάριος 2001), περιέβαλε με νομοθετική προστασία το εύρημα

6.2.4 Κάστρα

Τα κάστρα του νησιού αποτελούν σπουδαία οχυρωματικά έργα της αρχαιότητας. Βρίσκονται σε βραχώδεις και απόκρημνες τοποθεσίες, σε κατάλληλα επιλεγμένους λόφους και καταλήγουν σε πεδιάδα, κοιλάδα ή ανοιχτή θάλασσα για να έχουν ορατότητα, ιδίως από τις επάλξεις των τειχών και των πύργων. Στους πύργους βρίσκονταν μόνιμοι φρουροί, οι επονομαζόμενοι ως «φρυκτωροί» και είχαν σκοπό να μεταβιβάζουν με ειδικά σήματα, εκείνης της εποχής, τις ειδήσεις, από νησί σε νησί ή από πόλη σε πόλη, για την αντιμετώπιση του εχθρού.

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα κάστρα της αρχαιότητας που συναντώνται στο νησί:

Πίνακας 6.3: Τα Κάστρα της Νισύρου

Πηγή: Υπουργείο Τουρισμού και Νισυριακά, 2005, σελ.337

Παλαιόκαστρο	Κυκλώπειο” πελασγικό κάστρο και πολυτελέστατο οχυρωματικό οικοδόμημα κλασσικής περιόδου που μετετράπη σε ακρόπολη της αρχαίας πόλης με ηλικία μεγαλύτερη από 2600 χρόνια, τμήματα και μαρμάρινα μέλη από την τοιχοποιία μιας πολύ μεγάλης βασιλικής παλαιοχριστιανικής, ένα από τα αρτιότερα οχυρωματικά έργα της αρχαιότητας στο Αιγαίο, το τείχος περιέβαλλε την αρχαία πόλη της Νισύρου
Το κάστρο του Άργους	Το κάστρο κατοικείτο μέχρι τον 15ο αι. και αποτελούσε την πέμπτη πόλη των Αργείων
Το κάστρο του Κατέρου	Κάστρο κλασσικής περιόδου, κάτω από το βουνό Καραβιώτης, στη δυτική πλευρά του νησιού, σήμερα σώζονται τέσσερις πύργοι σε μεγάλο ύψος
Ιπποτικό / Ενετικό Κάστρο Μανδρακίου	Κτίσμα των Ιπποτών του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη (1315) και χρονολογείται στα 1306 μ.Χ, μέσα στον περίβολό του χτίστηκε το μοναστήρι της Παναγίας της Σπηλιανής, το 1600.
Ιπποτικά Κάστρα	Το Κάστρο του Εμπορείου, Το κάστρο των Νικειών

6.2.3 Παραδοσιακοί Οικισμοί - Αρχιτεκτονικά Στοιχεία

Ολόκληρο το νησί της Νισύρου χαρακτηρίζεται (ΦΕΚ 402 Δ/17-5-2002 και ΦΕΚ 237 Δ/26-3-2002) ως περιοχή που έχει ανάγκη από ιδιαίτερη προστασία και καθορισμό περιορισμών και ειδικών όρων δόμησης στις εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών περιοχές (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ.17).

Οι τέσσερις παραδοσιακοί οικισμοί της Νισύρου έχουν κηρυχθεί ως Ιστορικοί Τόποι και προστατεύονται νομοθετικώς από την πολιτεία. Είναι κτισμένοι, με πυκνή συνεχή δόμηση, με κατεύθυνση την ανατολή για προστασία από το δυτικό άνεμο και βρίσκονται πάνω ή δίπλα σε αρχαίους οικισμούς, με κάστρο συνήθως να δεσπόζει στην κορυφή. Απομεινάρια από αρχαία τείχη διατρέχουν το νησί και εισχωρούν στους οικισμούς. Κατά το πέρασμα των χρόνων «ο ένας είναι η φυσική εξέλιξη του άλλου».

Οι δρόμοι, μικροί, λιθόστρωτοι, καμπυλωτοί και βαθμιδωτοί, ακολουθούν το έδαφος. Κάπου δημιουργούν μικρά η μεγάλα πλατώματα και καταλήγουν πάντα στην πλατεία. Οι πλατείες είναι άδειες συνήθως στο κέντρο, με την εκκλησία και το καφενείο στην άκρη. Φιλοξενούν τις συχνές γιορτές και τα πανηγύρια, με ενσωματωμένη την εκκλησία στην άκρη, μπλέκοντας το ιερό με το δημόσιο. Οι δημόσιες πλατείες δεν είναι αποτέλεσμα ρυμοτομικής μελέτης αλλά προϊόν ανάγκης, καθώς σχηματίζονται από το εύσημο πλάτεμα των δρόμων (Οικονομάκης, ο.π, σελ.121).

Στους οικισμούς της Νισύρου συναντώνται στενοί και δαιδαλώδεις δρόμοι. Κυρίαρχα είναι τα σχήματα και τα χρώματα της τοπικής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, με το μπλε, το καφέ και το πράσινο να κυριαρχούν στις πόρτες, τα παράθυρα και τα ιδιότυπα ξύλινα μπαλκόνια. Τα βοτσαλωτά δάπεδα ήταν κάποτε συνηθισμένα στη Νίσυρο, όπως και αλλού στα νησιά του Αιγαίου, διακοσμημένα με ένα πλούσιο θεματολόγιο.

Στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η αρχιτεκτονική της Νισύρου άρχισε να δέχεται νεοκλασικές επιδράσεις, που περιορίστηκε, όμως, σε λίγες λεπτομέρειες, λόγω του μέτριου μεγέθους της τοπικής οικονομίας (Οικονομάκης, ο.π, σελ.151,156). Ασυμμετρία λόγω του εδάφους, συμμετρία όπου είναι εφικτό, οι οικισμοί δένουν απόλυτα με το περιβάλλον.

Στη λαϊκή αρχιτεκτονική της Νισύρου αντικρίζει κανείς το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον (οικογενειακή ζωή, πολιτεία, θρησκεία) σε συνδυασμό με τη φυσική μορφή (Νισυριακά 2007, σελ.226-227,340). Γενική αρχή είναι η εξοικονόμηση του χώρου. “Σπίτι όσο να χωρείς ,για να έχης χωράφι όσο να θωρής”, λέει η νισυρική παροιμία.

Οι τέσσερις οικισμοί της Νισύρου είναι: Το *Μανδράκι*, η πρωτεύουσα του νησιού, οι *Πάλοι*, το παραθαλάσσιο χωριό και τα δύο μικρότερα χωριά, τα *Νικιά* και ο *Εμπορειός* που βρίσκονται στην ενδοχώρα του νησιού, καταλαμβάνοντας δύο υψηλότατα σημεία της καλδέρας και έχουν οπτική επαφή τόσο προς τους κρατήρες όσο και προς τη θάλασσα. Παρακάτω, παρατίθενται αναλυτικότερα, τα στοιχεία της αρχιτεκτονικής του κάθε οικισμού:

Η πρωτεύουσα, **το Μανδράκι**, βρίσκεται στη βορειοδυτική άκρη της Νισύρου και εκτείνεται παράλληλα με την ακτογραμμή. Αποτελεί το διοικητικό κέντρο του νησιού και το σημερινό λιμάνι της Νισύρου. Είναι κτισμένο αμφιθεατρικά στο λόφο που δεσπόζει το Ενετικό Κάστρο και το μοναστήρι της Παναγιάς της Σπηλιανής, σκαρφαλωμένο σε έναν απότομο βράχο. Το Μανδράκι αποτελεί τον οικισμό με τις περισσότερες τουριστικές – και μη – υποδομές ενώ στην αρχή του οικισμού βρίσκονται τα Δημοτικά Ιαματικά Λουτρά.

Η οικοδομική δραστηριότητα και οι ανασκαφικές έρευνες που έγιναν πρόσφατα στη θέση του Μανδρακίου έδειξαν ότι η σημερινή πρωτεύουσα του νησιού είναι κτισμένη πάνω από ένα αρχαίο οικισμό. Χαρακτηριστικό της αρχιτεκτονικής του οικισμού είναι τα κτίσματα σε μορφές απλοϊκές ή περίτεχνες.

Τα λευκά του σπίτια δημιουργούν έντονη αντίθεση με το σκούρο ηφαιστειογενές έδαφος ενώ αρκετά παραδοσιακά σπίτια διατηρούν την πολυχρωμία της πέτρας. Είναι δίπατα και σπάνια τρίπατα με επίπεδη στέγη, κολλημένα το ένα δίπλα στο άλλο σε σκαλωτή διάταξη. Οι πόρτες και τα παράθυρα είναι στενόμακρα και τα μπαλκόνια ξύλινα και χρωματιστά. Το τοπίο που παρατηρείται στο Μανδράκι είναι λευκά σπίτια που γειτονεύουν με, αναγεννησιακού τύπου, αρχοντικές κατοικίες και νεοκλασικά. Στον οικισμό αυτό συναντάμε ολόκληρη την ιστορική εξέλιξη του Νισύρικου σπιτιού, τόσο στη μορφή όσο και στη λειτουργία του. Παράλληλα με τα σπίτια, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τέσσερις ανεμόμυλοι (οι δύο από αυτούς είναι ερειπωμένοι).

Η γραφικότητα του χωριού αντικατοπτρίζεται από τις βοτσαλόστρωτες πλατείες του Δημαρχείου και τη μεγάλη πλατεία με τους ψηλούς φίκους, την Ηλικιωμένη. Η πλατεία, έχει ρυμοτομηθεί από τους Ιταλούς και έχει σχεδιαστεί σκόπιμα ως ορθογώνιος περιφραγμένος κήπος το 1931. Η γενική εικόνα που παρατηρείται είναι απότομα ύψη, πολλά σκαλιά, στενά δρομάκια και μικρά σπίτια με πλούσιο διάκοσμο. Η δόμηση είναι ιδιαίτερα πυκνή λόγω στενότητας χώρου, με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται σπανίως μεμονωμένα κτίρια και συχνότερα συνοικισμοί (Νισυριακά 2007, σελ.226).

Στη βορειοανατολική πλευρά του νησιού, τέσσερα χιλιόμετρα από το Μανδράκι, βρίσκονται **οι Πάλαι**, ένα μικρό παραθαλάσσιο χωριό με δυνατότητα ελλιμενισμού. Το γραφικό λιμάνι των Πάλαιων, εκτός από τα ψαροκάικα, δέχεται κατά τη θερινή περίοδο δεκάδες κότερα ημερησίως καθώς στην περιοχή δημιουργήθηκε τα τελευταία χρόνια μαρίνα για ιδιωτικά σκάφη και ιστιοπλοϊκά.

Ο οικισμός αυτός ξεκίνησε έχοντας ελάχιστα σπίτια στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και έγινε ένα χωριό με διώροφα σπίτια, καφενεία και εστιατόρια δίπλα στη θάλασσα. Τα σπίτια

του οικισμού είναι απλά, ισόγειοι κύβοι και δίπαρα σπίτια με απλοϊκά νεοκλασικίζοντα στοιχεία.

Οι Πάλιοι έχουν κτιστεί πάνω σε αρχαία πόλη από την οποία σώζονται ερείπια ρωμαϊκής και πρωτοχριστιανικής εποχής. Η αρχαία πόλη εικάζεται ότι εγκαταλείφθηκε μετά τους ισχυρούς σεισμούς που έπληξαν την περιοχή το 554 μ.Χ. ή ύστερα από τις πειρατικές επιδρομές Αράβων και Σαρακηνών τον 7^ο αιώνα. Πολυάριθμα είναι τα αρχαία ελληνικά και ρωμαϊκά ευρήματα, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουμε τον Άγιο Φωκά, χτισμένο από τα ερείπια αρχαίου ναού και τα Ρωμαϊκά Λουτρά.

Εικόνα 6: Οικισμός Πάλων (Πηγή: www.dpgr.gr)

Ο Εμπορείος, ο ορεινός μεσαιωνικός οικισμός, βρίσκεται πάνω από τον κρατήρα του ηφαιστείου. Χτισμένο σε υψόμετρο περίπου 500 μέτρων, προσφέρει την πιο πανοραμική άποψη, την πιο συγκλονιστική θέα προς την κοιλάδα του ηφαιστείου. Πρόκειται για τον παλαιότερο οικισμό που ενώ έως το 1933 φιλοξενούσε μερικές χιλιάδες κατοίκους (περίπου 3.500), αριθμεί λίγους μόνιμους κατοίκους, που δεν ξεπερνούν τους 40. Χαρακτηριστικό του οικισμού, που οφείλεται στη μορφολογία του εδάφους, είναι τα απότομα ανηφορικά δρομάκια (καλντερίμια) με σειρές από σκαλοπάτια και η έντονα κλιμακωτή διάταξη των σπιτιών.

Από πολλούς χαρακτηρίζεται ως το χωριό φάντασμα με συσσωρευμένη την ενέργεια που κρύβουν τα εκατοντάδες πέτρινα - γκρεμισμένα σπίτια του χωριού. Σπίτια με βάση την κυβική νησιωτική αρχιτεκτονική με ιδιαίτερη ευαισθησία και λεπτότητα στις λεπτομέρειες. Τα περισσότερα έχουν κατασκευαστεί από ηφαιστειακή πέτρα, δίπλα σε διώροφα νεοκλασικά, με ιδιόμορφες επικλινείς σκεπές και προσεγμένα υπέρθυρα. Αν και σήμερα παρουσιάζει μια μισοεγκαταλειμμένη μορφή και τα περισσότερα κτήρια είναι ερειπωμένα, μπορεί να καταλάβει κανείς ότι κάποτε ήταν κεφαλοχώρι, λόγω των αρχοντόσπιτων που διασώζονται.

Τα τελευταία χρόνια, άρχισε να επανακατοικείται από ντόπιους ενώ πολλοί είναι αυτοί, που έρχονται από διάφορα μέρη της Ελλάδος και της Ευρώπης, αγοράζουν κτήρια, τα αναπαλαιώνουν και τα μετατρέπουν σε εξοχικές παραδοσιακές κατοικίες.

Στην είσοδο του χωριού, σε ένα μικρό σπήλαιο αναδίδονται θερμά αέρια, με τη θερμοκρασία των υδρατμών να κυμαίνεται μεταξύ 36°C και 40°C. Η επονομαζόμενη “Φυσική Σάουνα”. Η ύπαρξη του παρατηρητηρίου του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών προσδίδει μια επιπλέον επιστημονική σημασία στον οικισμό.

Στη νότια μεριά του νησιού, δεύτερος σε παλαιότητα και εξίσου γραφικός οικισμός είναι **τα Νικειά**, ένας από τους αρχαιότερους οικισμούς του Αιγαίου. Χτισμένος σε υψόμετρο 400 μέτρων, πολύ κοντά στην άκρη του ηφαιστειακού κρατήρα, με πανοραμική θέα στην καλντέρα, το Αιγαίο και την Τουρκία.

Το χωριό ξεχωρίζει για τις επικλινείς, με κόκκινο κεραμίδι, στέγες των σπιτιών του, με χαρακτηριστικό τις βοτσαλωτές αυλές. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα Νικειά παρουσιάζει, επίσης, η «χοχλακόστρωτη» ελλειπτική πλατεία του χωριού, η Πόρτα, με τα ωραιότατα λαϊκά σχέδια, κτισμένη από το 1865. Η ονομασία της πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τους Τούρκους χωροφύλακες (τους ζαφτιέδες), για να παρομοιάσουν το χώρο αυτό με την “Πόρτα”, δηλαδή την Υψηλή Πύλη, το διοικητικό κέντρο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη.

Παρά το μικρό της μέγεθος, συγκαταλέγεται ανάμεσα στις ωραιότερες πλατείες του Αιγαίου και έχει βραβευθεί ως η πιο γραφική της Ευρώπης. Μαζί με τον οικισμό χαρακτηρίζεται ως ιστορικός διατηρητέος τόπος και το σύνολο των αγροτικών κατοικιών (σπηλάδια), που βρίσκονται γύρω από τα Νικειά με ζώνη προστασίας 100 μέτρα γύρω από τις κατοικίες αυτές (Οικονομάκης, ο.π, σελ. 121).

Τα Νικειά, όχι μόνο κατοικούνται αλλά και διατηρούνται σε εξαιρετική κατάσταση, χάρη στους κατοίκους του, που έχουν φροντίσει να διατηρηθεί ο χαρακτήρας και η φυσιογνωμία του οικισμού.

Εικόνα 7: Κεντρική πλατεία Νικειών

6.2.4 Μουσεία

Ηφαιστειολογικό Μουσείο: Αποτελεί το πρώτο Ηφαιστειολογικό Μουσείο της χώρας, το οποίο δημιουργήθηκε από το Δήμο Νισύρου σε συνεργασία με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το ΙΓΜΕ και το Υπουργείο Αιγαίου, στα πλαίσια του προγράμματος «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου», πρόγραμμα που συντονίστηκε από το Δήμο Νισύρου και χρηματοδοτήθηκε από την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου με χρηματοδότηση του Γ΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Το Μουσείο βρίσκεται στον οικισμό Νικειά, σε προνομιά θέση πάνω στα χείλη της καλδέρας, απ' όπου προσφέρεται πανοραμική άποψη του εσωτερικού της καλδέρας και του ηφαιστείου. Στον παραδοσιακό αυτό οικισμό υπήρχε ένα εγκαταλελειμμένο σχολείο το οποίο αποκαταστάθηκε από το σχετικό πρόγραμμα και φιλοξενεί σήμερα το Μουσείο, μετά από τις κατάλληλες αναμορφώσεις και διαρρυθμίσεις στο κτίριο.

Οι κύριοι χώροι του Μουσείου φιλοξενούν τις εξής θεματικές ενότητες:

- Γένεση και δομή ηφαιστειών
- Ηφαιστειακές διεργασίες και προϊόντα
- Τα ηφαίστεια της Ελλάδας
- Το ηφαίστειο της Νισύρου
- Τα άλλα ενεργά ηφαίστεια της Ελλάδας
- Ηφαίστεια – Περιβάλλον – Άνθρωπος

Στο μοντέρνο και καλά εξοπλισμένο Ηφαιστειολογικό Μουσείο εκτίθενται δείγματα και εικόνες από τα πλέον εντυπωσιακά και χαρακτηριστικά πετρώματα και σχηματισμούς, χάρτες, τομές, διαγράμματα, πρότυπα ηφαιστειών, φωτογραφίες, προσομοιώσεις σε Η/Υ και διαδραστικά προγράμματα. Περιλαμβάνει, επίσης, εικόνες και πρότυπα άλλων ελληνικών ηφαιστειών καθώς και θέματα του ηφαιστειακού τόξου του Αιγαίου. Ο επισκέπτης ενημερώνεται για τη δομή των λιθοσφαιρικών πλακών του πλανήτη και την ηφαιστειακή δράση της ευρύτερης περιοχής. Η σύγχρονη ψηφιακή τεχνολογία επιτρέπει την κατασκευή εντυπωσιακών και διδακτικών εικόνων για το Μουσείο, με τρισδιάστατες κινούμενες απεικονίσεις.

Ένα τμήμα του Μουσείου φιλοξενεί το χώρο Πληροφόρησης, Παρατήρησης και Πειραμάτων. Σε αυτό το χώρο υπάρχει συλλογή όλων των πετρωμάτων της Νισύρου και άλλων ενεργών ηφαιστειών, τα οποία οι επισκέπτες μπορούν να παρατηρούν μακροσκοπικά και μικροσκοπικά, καθώς διατίθενται και μικροσκόπια με κατάλληλες σχετικές τομές των πετρωμάτων. Εδώ λειτουργεί βιβλιοθήκη με πλούσια συλλογή βιβλίων και άρθρων ηφαιστειολογικού περιεχομένου και όχι μόνο. Υπάρχουν επίσης

διατάξεις προσομοίωσης των ηφαιστειακών εκρήξεων τόσο στον Η/Υ όσο και σε πειραματικές συσκευές που λειτουργούν για τους μικρούς επισκέπτες.

Το υπερσύγχρονο μουσείο διαθέτει, εκτός από εκθετήρια, και χώρους εκδηλώσεων, ενώ λειτουργεί όλο το χρόνο.

Αρχαιολογικό Μουσείο Νισύρου: Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Νισύρου βρίσκεται στο κέντρο του οικισμού του Μανδρακίου, οικοδομήθηκε με ιδιωτική δαπάνη και παραχωρήθηκε στον Δήμο Νισύρου και στη συνέχεια κατά χρήση στο Υπουργείο Πολιτισμού. Οι μετατροπές στο κτίριο ώστε να καταστεί πιο λειτουργικό και η οργάνωση της έκθεσης έγιναν από την ΚΒ Έφορία Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων, στο πλαίσιο του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Νοτίου Αιγαίου 2000-2006. Η έκθεση του διαχρονικού Μουσείου της Νισύρου διαρθρώνεται σε ενότητες που καλύπτουν όλη την ιστορική διαδρομή του νησιού, από την προϊστορική έως την μεταβυζαντινή περίοδο. Στην πρώτη αίθουσα ενημερωτικά κείμενα αφηγούνται τη μυθολογία και την ιστορία του νησιού. Στο δεύτερο επίπεδο του κτιρίου εκτίθενται ευρήματα της ύστερης αρχαιότητας και της βυζαντινής περιόδου. Στην τελευταία αίθουσα εκτίθενται πινάκια από το ναυάγιο του 19^{ου} αι. μ.Χ. από τη θαλάσσια περιοχή της Νισύρου.

Ιστορικό – Λαογραφικό μουσείο αντικειμένων: Το Ιστορικό – Λαογραφικό μουσείο περιλαμβάνει αντικείμενα λαϊκής τέχνης, κυρίως χρηστικά, από την καθημερινή ζωή των παλαιών Νισύριων (παραδοσιακά σκεύη και εργαλεία κ.λ.π.), φωτογραφίες, ενθύμια Νισύριων, κεντήματα, βιβλία σχετικά με την ιστορία του νησιού και μια παραδοσιακή νισυριακή κουζίνα. Τα τελευταία χρόνια ενοποιήθηκε με το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης του νησιού και στεγάζεται σε ανακαινισμένη παραδοσιακή κατοικία, κατάλληλα μετασκευασμένη, απέναντι από το ναό της Ποταμίτισσας, τον καθεδρικό ναό του νησιού.

Εκκλησιαστικό Μουσείο: Περιλαμβάνει πλούσια εκκλησιαστικά εκθέματα και σπάνια βιβλία της Παναγίας της Σπηλιανής, πλούσια συλλογή νομισμάτων και χαρτονομισμάτων, μία αναπαράσταση ξυλόγλυπτου τέμπλου (18^{ος} αιώνας), αυθεντικές εικόνες από την Κρητική σχολή μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

6.2.5 Εκκλησίες - Μοναστήρια

Η Νίσυρος έχει έντονη βυζαντινή παρουσία, με παλαιοχριστιανικές βασιλικές και με εξωκλήσια διάσπαρτα σ' όλο το νησί. Η προσπέλαση στα εξωκλήσια αυτά γίνεται από γραφικά λιθόστρωτα μονοπάτια. Εκτιμάται η ύπαρξη 150 εκκλησιών και μοναστηριών

στο νησί, μεταξύ των οποίων 13 μεγάλες εκκλησίες, ερείπια 10 παλαιοχριστιανικών βασιλικών και πολλά ξωκλήσια (Οικονομάκης, ο.π, σελ.125). Στη Νίσυρο σώζονται 15 τοιχογραφημένοι ναοί. Χρονικά οι τοιχογραφίες της Νισύρου εκτείνονται σε, περίπου, 5 αιώνες. Οι αρχαιότερες από αυτές προέρχονται από τον 14^ο αιώνα και οι νεότερες από τον 18^ο αιώνα (Νισυριακά 1990, σελ.94). Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι σημαντικότερες εκκλησίες και μοναστήρια του νησιού:

Πίνακας 6.4: Εκκλησίες και μοναστήρια της Νισύρου

Πηγή: Νυσιριακά, 1969, σελ.48

Μοναστήρι της Παναγίας της Σπηλιανής (Μανδράκι)	Το λατρευτικό κέντρο, η προστάτιδα και το σύμβολο της Νισύρου από τις αρχές του 18 ^{ου} αι., χτισμένη σε σπηλαιώδη φυσική κοιλότητα στην κορυφή απόκρημνου βράχου, σε ύψος πάνω από 40 μέτρα από τη θάλασσα, μοιάζει να κρέμεται από την άκρη του βράχου και γι'αυτό αποκαλείται ως τα «Μετέωρα της Δωδεκανήσου», από τη μεριά της στεριάς είναι κλεισμένη με ένα Ενετικό φρούριο χτισμένο το 1315, η πρόσβαση στο μοναστηριακό συγκρότημα γίνεται μέσω 170 σκαλοπατιών, διατηρητέα ευρήματα: η εικόνα της Παναγίας, εκκλησιαστικά κειμήλια, βιβλιοθήκη με σπάνιες εκδόσεις τουρκικών και ελληνικών βιβλίων και χειρογράφων
Το Μοναστήρι της Κυράς (Εμπορείος)	Χτισμένη σε λόφο 500 μέτρων, κοντά στο ηφαίστειο, με πανοραμική θέα
Ταξιάρχης (Εμπορείος)	Περιστοιχισμένη από τα ερειπωμένα τείχη του μεσαιωνικού κάστρου, τοιχογραφίες 13 ^{ου} -14 ^{ου} αι, εικόνες του τέμπλου του 18 ^{ου} αι.
Παναγία Θερμιανή (Πάλοι)	Μικρός ναός κτισμένος μπροστά από την θέση ανάβλυσης θερμής πηγής και μέσα σε μεγάλη αίθουσα Ρωμαϊκών Λουτρών
Παναγία Φανερωμένη	Χρονολογείται από τον 13 ^ο αι, η πιο σημαντική, από αρχιτεκτονικής άποψης, εκκλησία του νησιού με τοιχογραφίες 14 ^{ου} -15 ^{ου} αι.
Εκκλησία Αγίας Τριάδας (Νικειά)	Μικρή εκκλησία, νότια του νεκροταφείου
Αρμάς	Μοναστηριακό συγκρότημα
Παναγία Λησταριώτισσα (Εμπορείος-θέση «Ληστήρι»)	Κτισμένη σε απότομο βράχο και μέσα σε φυσική κοιλότητα σπηλαίου, με δύσκολη πρόσβαση
Παναγία Ποταμίτισσα (Μανδράκι)	Ναός που ανεγέρθη το 1837
Μονή Σταυρού	Μοναστηριακό συγκρότημα κοντά στο Ηφαίστειο της Νισύρου

6.2.6 Παράδοση, Έθνη, Έθιμα

Όπως σε κάθε ελληνική γωνιά, έτσι και στο νησί της Νισύρου, κληρονομήθηκαν ζωηρά οι παραδόσεις, από τις οποίες άλλες περισώθηκαν και καταγράφηκαν κι άλλες όχι. Η διατήρηση των εθίμων αποτελεί, για τη Νίσυρο, έναν κερδοφόρο πόλεμο με τη λήθη.

Τα παραδοσιακά δρώμενα και οι τελετές (γάμοι και βαφτίσια των ντόπιων) είναι ανοικτά στους επισκέπτες. Ιδιαίτερα δημοφιλές είναι το έθιμο του παραδοσιακού γάμου, με τριήμερο γλέντι, το οποίο διοργανώνεται το καλοκαίρι. Χαρακτηριστικό στους νισύρικους γάμους είναι το γεγονός ότι όλοι είναι καλεσμένοι και οι εκδηλώσεις κρατούν μια εβδομάδα ενώ οι γάμοι, στο Μανδράκι, γίνονται αποκλειστικά στο μοναστήρι της Σπηλιανής. Όσον αφορά τα θρησκευτικά έθιμα, το πανηγύρι της Παναγιάς της Σπηλιανής, που λαμβάνει χώρα το Δεκαπενταύγουστο, είναι, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το πιο γνωστό έθιμο του νησιού.

6.2.7 Παραδοσιακή φορεσιά

Η Νισύρικη φορεσιά, μια από τις γραφικότερες της Δωδεκανήσου, διακρίνεται σε γυναικεία και ανδρική. Και οι δυο φοριούνται, σήμερα, για να στολίσουν Εθνικές και Νισύριες γιορτές και πανηγύρια, τιμώντας τις νοσταλγικές μνήμες των κατοίκων (Νισυριακά 1978, σελ.99). Στη Νισύρικη παραδοσιακή φορεσιά παρατηρείται ένα συνταίριασμα από Βυζαντινά, Ανατολίτικα και Δυτικά στοιχεία ενώ τα περισσότερα είδη ήταν υφαντά και με κέντημα. Η Νισυριακή παραδοσιακή φορεσιά αποτέλεσε πεδίο μελέτης στη σειρά εικαστικών εκθέσεων, διεθνούς χαρακτήρα, «Social Gym», στην οποία συμμετείχε το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, με το θέμα «Νίσυρος, παρελθόν και μέλλον». Η εικαστική αυτή πρόταση παρουσιάστηκε, με μορφή video art, στο μουσείο σύγχρονης τέχνης του Limerick (Limerick City Gallery of Art), στη Biennale της Ιρλανδίας, το Μάιο του 2006 (Νισυριακά 2007, σελ.340).

6.3 Γαστρονομία – Τοπικά προϊόντα

Ιδιαίτερη θέση στην κουζίνα του νησιού κατέχουν το μακρόστενο γλυκό ντοματάκι, η πικάντικη κάπαρη στο αλάτι και στην άλμη και οι ολόγλυκες μελωμένες παστελαριές (σύκα ξερά) ανοιγμένες και πασπαλισμένες με μπόλικο αμύγδαλο και σουσάμι. Μεταξύ των πιο φημισμένων τοπικών προϊόντων γεύσης συγκαταλέγεται το μέλι από θυμάρι και ρέικι, η σουμάδα, η κάππαρη και το σπιτικό τυρί.

Επιπλέον, το πιο δημοφιλές τοπικό προϊόν που συνδέεται με τη δράση και την ιστορία του νησιού είναι η ελαφρόπετρα.

6.4. Τέχνες

Τα παραδοσιακά όργανα της Νίσυρου είναι το βιολί, το σαντούρι και το λαούτο και κατά τη διάρκεια των ετών, εμφανίζονται πολλοί ερασιτέχνες μουσικοί και οργανοπαίχτες. Σύμφωνα με την παράδοση, από τα παλιά χρόνια μέχρι σήμερα, δε γίνεται συμφωνία για την αμοιβή τους στους γάμους και τις λοιπές εκδηλώσεις αλλά οι παρευρισκόμενοι αφήνουν όσα χρήματα θέλουν, τη χρονική στιγμή που επιλέγουν (Νισυριακά 1976, σελ.212).

Η κεντητική και υφαντική τέχνη παρουσίασε, κατά το παρελθόν, ιδιαίτερη άνθηση, επιδεικνύοντας θαυμάσια δημιουργήματα διακοσμητικών σχεδίων και χρωματικής ποικιλίας, με τη θεματολογία τους να πηγάζει από τους τομείς της ιστορίας, της θρησκείας, του φυσικού και ζωϊκού βασιλείου (Νισυριακά 1984, σελ.107 και Νισυριακά 1978, σελ.19). Σήμερα, η κεντητική και υφαντική τέχνη στη Νίσυρο βρίσκεται σε κατάσταση υποτονική ως προς τον αριθμό των ατόμων που ασχολούνται αλλά δεξιολογικά ανώτερη, συγκριτικά με την ποιότητα των δημιουργημάτων του παρελθόντος.

6.5 Γλωσσικές επιρροές

Στην τοπική διάλεκτο του νησιού, όρος “Φράγκικος” χρησιμοποιείται για να δηλώσει εκείνες τις λέξεις δυτικοευρωπαϊκής προέλευσης (ιταλικές, γαλλικές, ισπανικές, κ.α.), οι οποίες ενδεχομένως εισάγονται στη Νίσυρο από τους Ιωαννίτες ιππότες, που δραστηριοποιούνται στην ελληνική Ανατολή κατά τον 14^ο και 15^ο αιώνα. Οι τουρκικές επιδράσεις είναι εκπληκτικά λίγες, αλλά φανερές σε ορισμένες ντόπιες λέξεις, όπως ο *σουφράς*, το *ντουλάπι* και το *καλντερίμι*.

6.6 Πολιτιστικές – Αθλητικές εκδηλώσεις

6.6.1 Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Τους καλοκαιρινούς μήνες, μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου, διοργανώνονται στο νησί φολκλορικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις. Οι πολιτιστικές λειτουργίες του Δήμου εξυπηρετούνται κυρίως από μία αίθουσα, το Ζησιμοπούλειο Θέατρο, στο Μανδράκι, με χαρακτηριστικό μέρος συνάθροισης των την πλατεία «Ηλικιωμένη» (Δ.Α.Φ.Ν.Η, ο.π, σελ.29).

Οι κυριότεροι τύποι εκδηλώσεων που παρουσιάζονται είναι οι εξής:

- Θεατρικές και μουσικοχορευτικές παραστάσεις
- Συναυλίες
- Εκθέσεις ζωγραφικής ή γλυπτικής
- Προβολές κινηματογραφικών ταινιών
- Αθλητικοί διαγωνισμοί (π.χ. ποδόσφαιρο, Beach-Volley, Μαραθώνιος)
- Διαλέξεις (κυρίως επιστημονικού περιεχομένου, με επίκεντρο το ηφαίστειο)
- Παρουσιάσεις βιβλίων
- Εκθέσεις νισυριακών προϊόντων και παραδοσιακών φορεσιών

Φεστιβάλ «Μέρες Ηφαιστείου»: Από τα μέσα του Ιουνίου μέχρι τις αρχές του Σεπτεμβρίου διοργανώνεται το Φεστιβάλ «Μέρες Ηφαιστείου», με θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες, εκθέσεις ζωγραφικής και το περίφημο ράλι αντίκα του νησιού.

Διεθνής Συνάντηση Κινηματογράφου: Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα σεναριογραφίας διεξάγεται στη Νίσυρο από το 2000, με διάρκεια 2 εβδομάδων. Τη διοργάνωσή του αναλαμβάνει το Μεσογειακό Ινστιτούτο Κινηματογράφου, με βασικούς εθνικούς εταίρους το Υπουργείο Αιγαίου, τις Νομαρχίες Δωδεκανήσου και Σάμου και το Δήμο Νισύρου. Στο πρόγραμμα διδάσκουν διεθνώς καταξιωμένοι καθηγητές σεναρίου από την Ευρώπη και τις Η.Π.Α. και απευθύνεται σε επαγγελματίες ευρωπαίους σκηνοθέτες και σεναριογράφους.

6.6.2 Αθλητικές εκδηλώσεις

Διεθνές Ιστιοπλοϊκό Ράλλυ Αιγαίου: Ιστιοπλοϊκός αγώνας, διεθνώς αναγνωρισμένος, με μακρά ιστορία, από το 1964, που διοργανώνεται κάθε χρόνο, από τα μέσα μέχρι τα τέλη Ιουλίου, από τον ΠΟΙΑΘ (Πανελλήνιος Όμιλος Ιστιοπλοΐας Ανοικτής Θαλάσσης) σε συνεργασία με το Πολεμικό Ναυτικό. Στο 47^ο Ράλλυ Αιγαίου 2010, η Νίσυρος αποτελούσε ένα από τα νησιά-σταθμού, μέσω της διαδρομής Φάληρο-Πάρος-Νίσυρος-Κουφονήσι-Σούνιο.

Ρεγκάτα του Αιγαίου (Aegean Regatta): Ιστιοπλοϊκή διοργάνωση, διεθνώς αναγνωρισμένου υψηλού επιπέδου. Από το 2008 μέχρι και το 2012, η Νίσυρος συμμετείχε ως ένα από τα νησιά-σταθμούς του Νοτιοανατολικού Αιγαίου.

Rodos Cup 2009: Στη διοργάνωση του 13^{ου} ιστοπλοϊκού αγώνα της διεθνούς ιστοπλοϊκής εβδομάδας, συμμετείχε και το νησί της Νισύρου, μέσω της διαδρομής Κω-Νίσυρο-Πανορμίτη-Σύμη-Ρόδο, από τις 19 έως τις 25 Ιουλίου.

6.6.3 Γιορτές

Μέσα στο πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου διοργανώνεται «Η γιορτή της Σουμάδας», με παραδοσιακή ζωντανή μουσική, άφθονη Σουμάδα και άλλα παραδοσιακά προϊόντα. Ενδεικτικό της Νισύρικης φιλοξενίας είναι το στρώσιμο τραπεζιών για όλο τον κόσμο με φαγητό, ποτό και μουσική, στα οποία όλοι βοηθούν και προσφέρουν.

6.7 Θρησκευτικές εκδηλώσεις

Στη Νίσυρο, εξέχουσα σημασία έχει η λατρεία της Παναγίας. Πολυήμερα πανηγύρια λαμβάνουν χώρα στα μοναστήρια και στις ανοιχτές πλατειές των χωριών, με άφθονο φαγητό, ποτό, τραγούδι και χορό.

Γιορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου - Παναγία Σπηλιανή

Η διοργάνωση του πανηγυριού από την Ιερά Μονή Παναγίας της Σπηλιανής στο Μανδράκι, στις 14 και 15 Αυγούστου, αποτελεί την σημαντικότερη εκδήλωση που πραγματοποιείται στην Νίσυρο, με προσέλευση κόσμου από όλα τα Δωδεκάνησα και καθολική συμμετοχή που φθάνει περίπου τα 4.000 άτομα.

Στις 6 Αυγούστου, την αρχή της γιορτής, όπως και τις 15 Αυγούστου, τα δρομολόγια των πλοίων, από την Κω και τα άλλα γειτονικά νησιά, παρουσιάζονται ιδιαίτερα αυξημένα. Γυναίκες από τη Νίσυρο, οι *νιαμερίτισσες*, αλλά συχνά και προσκυνήτριες από την Κω και τα άλλα γειτονικά νησιά, αναλαμβάνουν να κάνουν 300 καθημερινές μετάνοιες η κάθε μια, όλες αυτές τις μέρες. Συχνά οι γυναίκες αυτές μένουν στα κελιά της εκκλησία της Σπηλιανής και λένε ένα μοιρολόι, γνωστό ως *Μοιρολόι της Μεγαλόχαρης* (Νισυριακά 1978, σελ.151).

Τη νηστεία της παραμονής της γιορτής της Παναγίας διαδέχεται, την επομένη, η πομπή που κατεβαίνει αργά και μεγαλόπρεπα τα σκαλιά – για την περιφορά της εικόνας στο Μανδράκι – και το πανηγύρι στην Αυλή του Ζησιμοπούλειου Θεάτρου, πάνω από την πλατεία της Ηλικιωμένης, με δωρεάν φαγητό, ποτό και χορό με τη συνοδεία παραδοσιακών οργάνων, ολοκληρώνοντας με χαρούμενο ύφος τον Εορτασμό. Τα παλιά τα χρόνια σηνόταν ο χορός, που ονομάζεται *η Κούπα της Παναγίας*, σε μια μικρή πλατεία, γνωστή ως η Ταύλα του Γιαλού, κάτω από το μοναστήρι. Όπως τότε, έτσι ακόμη και σήμερα, η πρώτη του χορού κρατεί, καθώς χορεύει, μια κούπα, όπου ρίχνουν νομίσματα οι πανηγυριστές, ώστε να συγκεντρωθεί ένα ποσό για το μοναστήρι και το νησί.

Το πανηγύρι της Σπηλιανής έχει μελετηθεί από πληθώρα λαογράφων και ιστορικών κυρίως λόγω ορισμένων τοπικών εθίμων που κατάφεραν να διασωθούν, στο χρόνο και στην ιστορία, χάριν της συγκεκριμένης θρησκευτικής εκδήλωσης, συμβάλλοντας στη ζωντανή διατήρηση της θρησκευτικής παράδοσης του τόπου (Νισυριακά 1994, σελ.165).

Γιορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου - Ιερά Μονή Παναγίας Κυράς

Στις 14 και 15 Αυγούστου διοργανώνεται το πανηγύρι από την Ιερά Μονή της Παναγίας της Κυράς, στο μοναστήρι μεταξύ Εμπορειού και Νικειών. Πρόκειται για το δεύτερο πιο φημισμένο πανηγύρι μετά από εκείνο της Παναγίας Σπηλιανής. Στον περίβολο του μοναστηριού, κάτω από ημικυκλικές κάμαρες στήνονται τεράστια τραπέζια, με άφθονο φαγητό και ποτό, ενώ οι μουσικοί παίζουν ακατάπαυστα. Τα έξοδα για το γλέντι τα αναλαμβάνει κάποιος Νισύριος που κατοικεί στο εξωτερικό, στην Αμερική ή την Αυστραλία και παρευρίσκεται στο νησί για τη γιορτή.

Πάσχα

Άξιο αναφοράς είναι και το Πάσχα στη Νίσυρο, με τις λιτανείες των εικόνων σε όλους τους οικισμούς, από το σπίτι σε σπίτι. Μάλιστα, υπάρχει και συγκεκριμένο ντοκιμαντέρ, το «Μυρίζει Πάσχα» της Ελένης Αλεξανδράκη (σκηνοθέτης), το οποίο γυρίστηκε στη Νίσυρο και περιγράφει με επιτυχία τις εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα το Πάσχα στη Νίσυρο, καταγράφοντας ταυτόχρονα την καθημερινή ζωή και τα έθιμα των κατοίκων του νησιού.

6.8 Νισυριακοί Σύλλογοι – Ομάδες

Πλήθος τεκμηρίων της συλλογικής δράσης των Νισύριων εντοπίζονται ανιχνεύοντας το ιστορικό παρελθόν του νησιού.

Συλλογικοί φορείς συναντώνται στη Σμύρνη, στην Κωνσταντινούπολη, στην Οδησό αλλά και στην Αμερική, κυρίαρχοι προορισμοί κατά τη διάρκεια του μεταναστευτικού ρεύματος των κατοίκων. Οι Σύλλογοι των Νισύριων της διασποράς, με κύριο γνώμονα τη βοήθεια προς την πατρίδα, λαμβάνουν μέρος σε εθνικές και φιλανθρωπικές εκδηλώσεις, προσφέροντας ποσά δυσανάλογα των εσόδων τους, για την εξυπηρέτηση διαφόρων αναγκών και την πραγματοποίηση έργων προόδου και κοινής ωφέλειας.

Ο πρώτος σύλλογος ιδρύθηκε στην Νέα Υόρκη της Αμερικής, από Μανδρακιώτες της διασποράς, το 1904, με την επωνυμία «Μικρασιατικός Σύλλογος Νισυρίων ο Όμηρος»,

παρουσιάζοντας μικρή διάρκεια ζωής. Το 1906 ιδρύεται ο δεύτερος Σύλλογος των Νισυρίων Αμερικής και έκτοτε η δραστηριότητα των σωματείων είναι ιδιαίτερα έντονη. Μεταξύ των Συλλόγων των κατοίκων της διασποράς, οι Νισύριοι της Αμερικής κατέχουν πρωτεύουσα θέση τόσο κατά το παρελθόν όσο και στις μέρες μας, γεγονός που αποδεικνύεται από τη μέχρι σήμερα παρουσία του Νισυριακού Συλλόγου Νέας Υόρκης (Νυσιριακά 1969, σελ.239,290,383).

Σήμερα, στη Νίσυρο λειτουργούν και εμφανίζουν δραστηριότητα, κυρίως πολιτιστικού ενδιαφέροντος αρκετοί συλλογικοί φορείς. Οι περισσότεροι έχουν έδρα στην Αθήνα και στη Ρόδο και μόνο ο Μορφωτικός Πολιτιστικός Εξωραϊστικός Σύλλογος έχει την έδρα του στη Νίσυρο. Στον αθλητικό χώρο, παρατηρείται η ύπαρξη του Αθλητικού Συλλόγου «Πολυβώτη» ενώ η χορευτική ομάδα του Λυκείου Νισύρου και η χορευτική ομάδα του Συλλόγου των Νισυρίων Αττικής συμβάλλουν στην εκμάθηση και κατ' επέκταση τη διατήρηση των παραδοσιακών χορών του τόπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 6^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Βιβλία

Βουγιουκλάκης, Γ 1998, «Στα Γαλάζια Ηφαίστεια: Νίσυρος», Έκδοση Συμβουλίου Περιοχής Νισύρου

Νικητιάδης, Γ 2007, «Τουρισμός: δώδεκα θέσεις. Δωδεκάνησος: δώδεκα όνειρα», Λιβάνης, Αθήνα

Οικονομάκης, Ρ 2001, «Νίσυρος: Ιστορία και Αρχιτεκτονική», Μέλισσα, Αθήνα

Νισυριακά 2005, Τόμος 16^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1993, Τόμος ΙΒ', Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1969, Τόμος ΙΙΙ, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1978, Τόμος VI, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1994, Τόμος ΙΓ', Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Μελέτες

Δ.Α.Φ.Ν.Η., 2006, «Νίσυρος. Έρευνα για την Αειφόρο ανάπτυξη στη Νίσυρο», Δίκτυο Αειφόρων Νήσων του Αιγαίου

Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2003, Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφερειών, Ε.Ο.Τ., Υπουργείο Ανάπτυξης

Ελληνική Θερμαλιστική Εταιρεία Α.Ε. (Ε.Θ.Ε.Α.Ε.) 2000, «Θερμαλιστικό Μοντέλο Ανατολικού Αιγαίου», Α' Στάδιο Μελέτης, Θεσσαλονίκη

Άρθρα

Gogu R, Dietrich V, Jenny B, Schwandner F, Humi L. 2006, "A geo-spatial data management system for potentially active volcanoes—GEOWARN project", Journal of Computers & Geosciences, Vol. 32, pp.29-41

Δικτυακοί Τόποι

Επίσημος δικτυακός τόπος Δημαρχείου Νισύρου (www.nisyros.gr)

Επίσημος δικτυακός τόπος Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), Πρόγραμμα «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου», <http://nisyros.igme.gr/nisyros/>

Επίσημος δικτυακός τόπος Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, <http://www.minenv.gr/>

Επίσημος δικτυακός τόπος Υπουργείου Τουρισμού, <http://www.qnto.gov.gr/>

Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού «Νίσυρος», <http://www2.egeonet.gr/aigaio/forms/flEmma.aspx?lemmalid=6880>

www.eyploia.aigaio-net.gr

www.passport.kathimerini.gr

Κεφάλαιο 7: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

7.1 Ξενοδοχειακό δυναμικό – υποδομή

7.1.1 Συνολική εικόνα της ξενοδοχειακής υποδομής της Νισύρου

Με βάση τα στοιχεία του Δήμου, η συνολική ξενοδοχειακή δυναμικότητα της Νισύρου ανέρχεται σε 700-750 κλίνες, υποδομή ικανοποιητική σε σχέση με το μέγεθος του νησιού. Το μέσο μέγεθος των τουριστικών καταλυμάτων είναι σχετικά μικρό ενώ η πλειονότητα των κλινών ανήκει στις κατηγορίες Β (***) και Γ (**).

Συγκεκριμένα, στη Νίσυρο παρατηρούνται 7 ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, 5 εγκαταστάσεις ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων και περίπου 25 εγκαταστάσεις ενοικιαζόμενων δωματίων. Υπάρχει, επίσης, ένας δημοτικός ξενώνας, στο Μανδράκι, τη διαχείριση του οποίου έχει αναλάβει η Δ.Η.Τ.Ο.Υ.Ρ.Ε.Ν. Όσον αφορά στη χωρική κατανομή τους, η πλειοψηφία των τουριστικών καταλυμάτων εντοπίζεται στο Μανδράκι, την πρωτεύουσα του νησιού. Οι υπόλοιπες μονάδες συναντώνται στους Πάλους, ενώ λίγες βρίσκονται στα Νικειά και τον Εμπορειό. Η περίοδος λειτουργίας της πλειοψηφίας των καταλυμάτων είναι εποχιακή, τους μήνες Μάιο – Οκτώβριο, ενώ ελάχιστα παραμένουν ανοιχτά σε ετήσια βάση.

Οι ξενοδοχειακές μονάδες δεν είναι του επιπέδου της Ρόδου και της Κω ενώ οι υπηρεσίες που προσφέρουν δεν είναι ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια προσπάθεια συνεχούς βελτίωσης του τουριστικού προϊόντος, τόσο εκ μέρους των ιδιωτών επιχειρηματιών όσο και της Δημοτικής Τουριστικής Επιχείρησης, εναρμονισμένης με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός μικρού νησιού. Ταυτόχρονα, ενέργειες εμπλουτισμού της τουριστικής προσφοράς γίνονται με την επισκευή παραδοσιακών σπιτιών και αγροικιών και τη μετατροπή τους σε καταλύματα για την υποδοχή και τη φιλοξενία επισκεπτών.

7.1.2 Περιγραφή ξενοδοχειακής υποδομής

Ξενοδοχεία

Ο αριθμός των διαθέσιμων κλινών των ξενοδοχειακών μονάδων ξεκινά από 27, με μέγιστο αριθμό τις 85.

Η πλειοψηφία των δωματίων χαρακτηρίζεται από το βασικό εξοπλισμό, με όλες τις απαραίτητες παροχές. Σχεδόν όλα τα ξενοδοχεία προσφέρουν δυνατότητα ασύρματης

σύνδεσης στο Διαδίκτυο ενώ κάποια διαθέτουν αξιόλογους εξωτερικούς χώρους (όπως πισίνα, pool bar, πρόσβαση σε παραλία), δυνατότητα στάθμευσης, υποδομές A.M.E.A. και αίθουσες, κατάλληλες για τη διοργάνωση μικρών συνεδρίων. Αρκετές από τις ξενοδοχειακές μονάδες μπορούν να χαρακτηριστούν «low budget» και συνήθως είναι εξοπλισμένες με τα στοιχειώδη. Οι τιμές ενοικίασης των δωματίων κυμαίνονται μεταξύ 40,00€ (ελάχιστη τιμή ενοικίασης) και 80,00€ (μέγιστη τιμή ενοικίασης). Οι τιμές κρίνονται σχετικά αυξημένες, ιδιαίτερα την περίοδο αιχμής, ωστόσο παρουσιάζονται σχετικά χαμηλές συγκριτικά με εκείνες που συναντώνται στα υπόλοιπα νησιά.

Τα τελευταία χρόνια, αρκετές ξενοδοχειακές μονάδες έχουν προβεί σε ανακαίνιση των εγκαταστάσεών τους, με στόχο τη βελτίωση και διαφοροποίηση του τουριστικού τους προϊόντος από το σύνολο της προσφοράς του νησιού, προκειμένου να ανταποκριθούν στις ανάγκες της αγοράς και του ανταγωνισμού. Παράλληλα, όμως, παρατηρούνται περιπτώσεις μεγάλων ξενοδοχειακών συγκροτημάτων, με σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα που εντοπίζονται στο “location” («κρεμασμένα» σε βράχο, με θέα στο Αιγαίο Πέλαγος και άμεση πρόσβαση σε παραλία του νησιού) και στην εντυπωσιακή διαρρύθμιση των οικοδομημάτων τους, που χαρακτηρίζονται από στασιμότητα λόγω απουσίας ικανού management και εκπαίδευσης προσωπικού, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η λειτουργία και ο βαθμός ανταγωνιστικότητάς τους.

Ενοικιαζόμενα δωμάτια / Διαμερίσματα

Τα ενοικιαζόμενα δωμάτια / διαμερίσματα ανήκουν στον τύπο των παραδοσιακών επιπλωμένων διαμερισμάτων και των οικογενειακών studio με κουζίνα.

Στην πλειοψηφία τους, πρόκειται για προσεγγμένα συγκροτήματα ανεξάρτητων διαμερισμάτων, Γ κατηγορίας (**). Ο εξοπλισμός των δωματίων χαρακτηρίζεται από βασικές παροχές ενώ το πρότυπο λειτουργίας τους είναι παρόμοιο με εκείνο της πλειοψηφίας των ενοικιαζόμενων δωματίων των υπόλοιπων νησιών της Ελλάδας.

Ωστόσο, εξαιρέσεις ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων και δωματίων συναντώνται, τα τελευταία χρόνια, με τη μορφή πολυτελών παραδοσιακών ξενώνων, σε κατάλληλα διαμορφωμένους και ανακαινισμένους χώρους, με σύγχρονες υποδομές, άριστα εναρμονισμένες με το παραδοσιακό ύφος το νησιού. Παράδειγμα αποτελεί η πρόσφατη μετατροπή ενός πέτρινου, αναστηλωμένου ελαιοτριβείου σε πολυτελή παραδοσιακό ξενώνα, δύο μεγάλων διαμερισμάτων (4 δωματίων και 8 κλινών), με την ταυτόχρονη λειτουργία εκθεσιακού και συνεδριακού χώρου, χωρητικότητας 45 ατόμων και σημείου πώλησης τοπικών προϊόντων, σε ετήσια βάση.

Δημοτικά Λουτρά

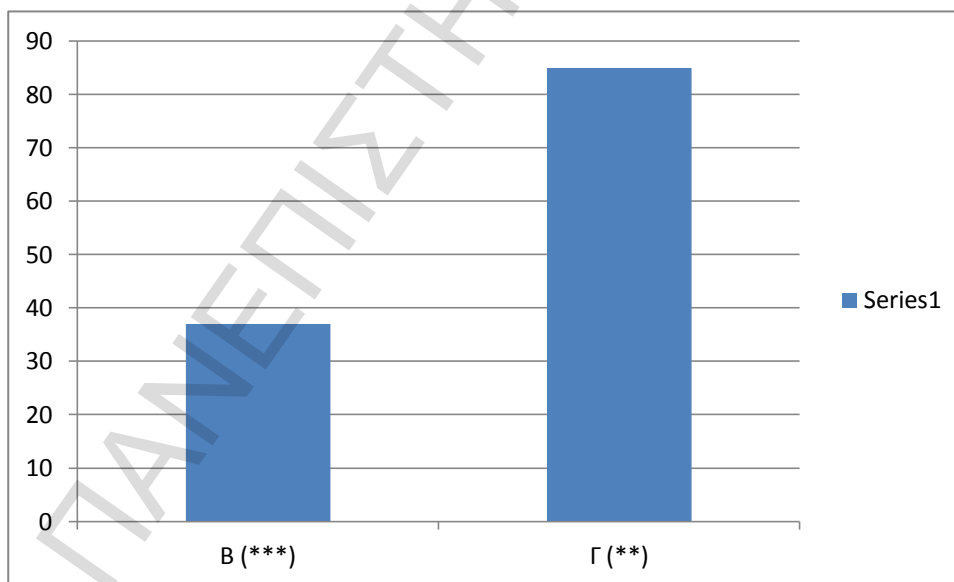
Στο ξενοδοχειακό δυναμικό της Νισύρου συμπεριλαμβάνεται η ενοικίαση δωματίων στα Δημοτικά Λουτρά. Η εγκατάσταση των Δημοτικών Λουτρών Μανδρακίου περιλαμβάνει 34 δωμάτια (69 κλίνες), 10 ατομικούς λουτήρες και 2 συσκευές εισπνοθεραπείας. Τα Λουτρά χαρακτηρίζονται από έλλειψη ανέσεων και βασικών υποδομών αλλά, ταυτόχρονα, από προσεγμένους και καθαρούς χώρους. Αποτελούν την πιο οικονομική λύση διαμονής, με την τιμή ενοικίασης δωματίων να κυμαίνεται μεταξύ 15,00€ και 20,00€, ακόμα και την περίοδο υψηλής έντασης της τουριστικής περιόδου.

Camping

Εγκαταστάσεις camping δεν συναντώνται στο νησί. Παρόλα αυτά, η ελεύθερη κατασκήνωση προσελκύει μεγάλη μερίδα επισκεπτών – όπως θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο – στην παραλία της Παχιάς Άμμου, τη μεγαλύτερη και ωραιότερη παραλία του νησιού.

7.1.3 Διαχρονική εξέλιξη ξενοδοχειακής υποδομής

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε., ξενοδοχεία πολυτελείας και πρώτης κατηγορίας απουσιάζουν στη Νίσυρο ενώ τα περισσότερα ανήκουν στις κατηγορίες Β (***) και Γ (**), όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 7.1: Κατηγορίες ξενοδοχειακών καταλυμάτων στη Νίσυρο

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται η εξέλιξη των καταγεγραμμένων στην Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, ξενοδοχειακών μονάδων, δωματίων και κλινών της Νίσυρου, ανάλογα με την κατηγορία τους, κατά την περίοδο των ετών 2003 – 2009:

Πίνακας 7.1: Διαχρονική εξέλιξη των ξενοδοχειακών μονάδων στη Νίσυρο

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

ΕΤΗ	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ Β ΤΑΞΗΣ / 3*	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ Γ ΤΑΞΗΣ / 2*	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ Δ ΤΑΞΗΣ / 1*	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ Ε ΤΑΞΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ
2003	1	4	0	0	5
2004	1	4	0	0	5
2005	1	4	0	0	5
2006	1	4	0	0	5
2007	1	3	0	0	4
2008	1	3	0	0	4
2009	1	3	0	0	4

Πίνακας 7.2: Διαχρονική εξέλιξη των δωματίων στη Νίσυρο

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

ΕΤΗ	ΔΩΜΑΤΙΑ Β ΤΑΞΗΣ / 3*	ΔΩΜΑΤΙΑ Γ ΤΑΞΗΣ / 2*	ΔΩΜΑΤΙΑ Δ ΤΑΞΗΣ / 1*	ΔΩΜΑΤΙΑ Ε ΤΑΞΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΔΩΜΑΤΙΩΝ
2003	20	100	0	0	120
2004	20	100	0	0	120
2005	20	100	0	0	120
2006	20	100	0	0	120
2007	20	53	0	0	73
2008	20	53	0	0	73
2009	20	53	0	0	73

Πίνακας 7.3: Διαχρονική εξέλιξη των κλινών στη Νίσυρο

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

ΕΤΗ	ΚΛΙΝΕΣ Β ΤΑΞΗΣ / 3*	ΚΛΙΝΕΣ Γ ΤΑΞΗΣ / 2*	ΚΛΙΝΕΣ Δ ΤΑΞΗΣ / 1*	ΚΛΙΝΕΣ Ε ΤΑΞΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΙΝΩΝ
2003	37	196	0	0	233
2004	37	196	0	0	233
2005	37	196	0	0	233
2006	37	196	0	0	233
2007	37	105	0	0	142
2008	37	105	0	0	142
2009	37	105	0	0	142

Όπως διαφαίνεται από τα παραπάνω στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, αρκετές από τις κλίνες των ξενοδοχειακών μονάδων δεν είναι καταγεγραμμένες ενώ δεν περιλαμβάνονται τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και διαμερίσματα.

Σύμφωνα με στοιχεία του Δήμου Νισύρου, οι διαθέσιμες κλίνες των ξενοδοχειακών μονάδων του νησιού, ανέρχονται σήμερα στις 337 ενώ οι κλίνες των ενοικιαζόμενων δωματίων εκτιμώνται στις 150, αριθμός που κατά την αιχμή της τουριστικής περιόδου αυξάνεται ραγδαία και εκτιμάται ότι αγγίζει τις 363.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η υποδομή της Νισύρου σε μονάδες και κλίνες ξενοδοχείων και ενοικιαζόμενων δωματίων/διαμερισμάτων, για το έτος 2013, σύμφωνα με στοιχεία του Δήμου Νισύρου:

Πίνακας 7.4: Ξενοδοχειακή Δυναμικότητα στη Νίσυρο το έτος 2013

Πηγή: Δήμος Νισύρου

Κατηγορία	Ξενοδοχεία		Ενοικιαζόμενα δωμάτια/διαμερίσματα	
	Μονάδες	Κλίνες	Μονάδες	Κλίνες
B (***)	1	69	3	56
Γ (**)	6	285	27	258
Σύνολο	7	354	30	314

7.2 Εγκαταστάσεις Ιαματικών Λουτρών

Οι πιο σημαντικές από τις θερμές πηγές είναι αυτές των **Λουτρών (Δημοτικά Λουτρά Μανδρακίου)**, της **Θερμιάνης (Ιαματικά Λουτρά Παντελίδη)**, στη βόρεια άκρη του χωριού των Πάλων, στη θέση Λιμνή και του **Αυλακίου**, στην ομώνυμη περιοχή (Ι.Γ.Μ.Ε.).

Η μετατροπή πολλών πηγών σε ιαματικά λουτρά συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική ενίσχυση του νησιού. Τα Ιαματικά Λουτρά αποτελούσαν για τη Νίσυρο, κατά το παρελθόν, τον παραγωγικό συντελεστή της προόδου της οικονομίας του νησιού και τη σπονδυλική στήλη για την ανάπτυξη του τουρισμού (Νισυριακά 1996, σελ.113). Στην επιτυχημένη λειτουργία τους στηριζόταν η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της ζωής των κατοίκων και η αξιοποίησή τους αποτελούσε το πρώτο και κύριο έργο.

Οι δύο πρώτες πηγές έχουν γίνει αντικείμενο εκμετάλλευσης σε διάφορες περιόδους, από την αρχαιότητα έως τα νεότερα χρόνια. Γι' αυτό το σκοπό είχαν ανεγερθεί εγκαταστάσεις για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες της κάθε εποχής. Από τις εγκαταστάσεις αυτές λειτουργούν, σήμερα, μόνο εκείνες του Μανδρακίου, ως μέρος

των δραστηριοτήτων της εταιρείας «ΔΗ.ΤΟΥΡ.Ε.Ν. Α.Ε.». Παρακάτω παρατίθενται τα σημαντικότερα στοιχεία που αφορούν τις ιαματικές πηγές της Νισύρου:

Πηγή της Θερμιακής-Ιαματικής Λουτρά Παντελίδη

Η αρχαία αυτή κατασκευή έχει διατηρηθεί σε καλή κατάσταση ως τις μέρες μας, παρά τις καθιζήσεις, τους καταστρεπτικούς σεισμούς και το πέρασμα του χρόνου. Μέσα στα Ρωμαϊκά Λουτρά, χτίστηκε το 1871 το μικρό εκκλησάκι της Παναγίας της Θερμιακής. Μια υπόγεια σήραγγα 20-30 μέτρων οδηγούσε στο εσωτερικό του χαμάμ, δηλαδή σε ένα υδροθεραπευτήριο με θολωτή οροφή, στις δύο πλευρές του οποίου υπήρχαν οι λουτήρες των ασθενών.

Η χρονική περίοδος ίδρυσης των Ρωμαϊκών Λουτρών δεν είναι γνωστή, ούτε ο ιδρυτής της (Σκουλής, 2004, σελ. 196). Ωστόσο, τα Ρωμαϊκά Λουτρά ανακαλύφθηκαν και ανασκάφηκαν από το Νισύριο γιατρό Παντελέων Παντελίδη, το 1886. Το 1892, ο Παντελίδης αγόρασε την ερημική παραλία (το ανατολικό άκρο της παραλίας των Πάλων) από το δήμο Εμπορείου, έναντι συμβολικού τιμήματος. Το 1894, άρχισαν οι εργασίες ανοικοδόμησης του πολυτελούς συγκροτήματος, σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές και η ιδιωτική λουτρόπολη ονομάστηκε «Ο Ιπποκράτης», λόγω της μαρμάρινης πλάκας με τη λέξη «Ιπποκράτεια» που εντοπίστηκε κατά τις έρευνες και η οποία κοσμούσε το μικρό μουσείο της λουτρόπολης, όσο αυτή λειτουργούσε. Προς την πλευρά του αιγιαλού, κατασκευάστηκε και προκουμαία για την πρόσδεση των πλοίων. Η διαδικασία της ανοικοδόμησης συνεχίστηκε έως το 1910, οπότε και άνοιξαν οι εγκαταστάσεις για το κοινό. Το αποτέλεσμα ήταν ένα κομψό, πέτρινο κτίριο, με όγκο τεράστιο για τα δεδομένα του νησιού και πεντάμηνη διάρκεια λειτουργίας, από το Μάιο έως το Σεπτέμβριο (Νισυριακά 2007, σελ.291).

Εκατοντάδες ήταν οι επισκέπτες που έφταναν από την Ευρώπη και άλλες χώρες της Μεσογείου και κυρίως από την Αίγυπτο, για θεραπευτικούς λόγους και ψυχική ανάπαυση. Η αυξημένη ζήτηση των επισκεπτών συνέβαλλε στη βελτίωση της θαλάσσιας συγκοινωνίας, με τακτικά δρομολόγια που συνέδεαν τη Νίσυρο με μεγάλα εμπορικά κέντρα της εποχής, όπως Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη, Αλεξάνδρεια, Ρόδος, Πειραιάς. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις αρχές του 1920 περίπου τρία πλοία την εβδομάδα κατέφθαναν στο λιμανάκι των Πάλων, αποκλειστικά για το υδροθεραπευτήριο (Νισυριακά 2007, σελ.291). Σταδιακά, ο οικισμός των Πάλων έγινε το επίκεντρο ενός οργανωμένου και πολυτελούς συγκροτήματος προσέλκυσης επισκεπτών, καθιστώντας τη Νίσυρο ως το πολυτελέστερο λουτροθεραπευτικό προορισμό της Ανατολικής Μεσογείου, τότε που στα νησιά μας ο τουρισμός ήταν άγνωστος (Νικητιάδης, 2007, σελ.187).

Πέρα από τις θεραπευτικές λειτουργίες, η λουτρόπολη παρουσίαζε παροχές και εγκαταστάσεις υψηλής ποιότητας που συναντώνται σε σημερινά κοσμικά θέλγητρα, όπως δωμάτια τριών κατηγοριών, αίθουσες σφαιριστηρίου και βιβλιοθήκης, εστιατόριο, και καταστήματα όπως παντοπωλείο, κρεοπωλείο, ιχθυοπωλείο, ζαχαροπλαστείο. Παράλληλα, πραγματοποιούνταν ψυχαγωγικές δραστηριότητες και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, θαλάσσιες εκδρομές και εκδρομές στο ηφαίστειο.

Η επιτυχία του έργου του βασίστηκε σε μια συστηματική και ευρεία διαφήμιση, με τις διαφημίσεις της Λουτρόπολης να εκδίδονται σε τρεις γλώσσες: ελληνικά, γαλλικά και αραβικά (Ζαχαρόπουλος κ.α, 2001, σελ.31-33,69-70). Χάρη στη διαφημιστική καμπάνια της λουτρόπολης, το μέχρι τότε άγνωστο ηφαιστειογενές νησί της Νισύρου, αναδείχθηκε και προβλήθηκε σημαντικά σε όλη την Ευρώπη, την Αίγυπτο και τη Μέση Ανατολή. Η πολιτιστική αυτή ανάπτυξη, εκτός των θεραπευτικών υπηρεσιών της στον ευρύτερο κοινωνικό τομέα, συνέβαλε στη γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου της τοπικής κοινότητας (Νισυριακά 2007, σελ.291).

Ο θάνατος του Π. Παντελίδη, το 1928, σήμανε και το τέλος της λαμπρής, για τα μέχρι τότε δεδομένα, ιδιωτικής λουτρόπολης. Για, περίπου, μια πενταετία, η επιχείρηση λειτούργησε υπό τη διεύθυνση του υιού του Π. Παντελίδη, Αναστάσιο αλλά η επιχειρηματική του προσπάθεια δεν απέδωσε καρπούς και μόλις λίγα χρόνια αργότερα επήλθε ερήμωση των εγκαταστάσεων. Άκαρπες προσπάθειες αναπαλαίωσης και επέκτασης των εγκαταστάσεων έγιναν πολύ αργότερα (1984), από το νέο ιδιοκτήτη και απόγονο του Π. Παντελίδη, Ανδρέα (Νισυριακά 2007, σελ.290).

Το πραγματικά μεγαλόπνοο έργο εντάχθηκε στον αναπτυξιακό Νόμο 1262, αλλά δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Παρόλα αυτά, τα Λουτρά Παντελίδη εκπέμπουν μια γοητεία και μια αξεπέραστη αίγλη, δίνοντας συγχρόνως στον επισκέπτη και το πρώτο στίγμα για την ηφαιστειακή δράση του νησιού. Η επαναλειτουργία της λουτρόπολης αυτής κρίνεται πολύ σημαντική για την οικονομική και κοινωνική ζωή του νησιού, ιδιαίτερα αν συνδυαστεί με τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση των Δημοτικών Λουτρών και με άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού.

Δημοτικά Ιαματικά Λουτρά

Οι πρώτες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας στο Μανδράκι έγιναν το 1872 από το Ν. Αποστολίδη, τις οποίες, στη συνέχεια, δώρισε στην Κοινότητα του Μανδρακίου.

Το συγκρότημα, εκείνη την εποχή, αποτελείται από τρεις πτέρυγες διαφορετικής οικονομικής κατηγορίας (Νισυριακά 2007, σελ.289). Οι κλίνες του ξεπερνούν τις 300

ενώ παράλληλα προσφέρει υπηρεσίες ευθυγραμμισμένες με τα ευρωπαϊκά πρότυπα (εστιατόριο, άνετα δωμάτια, λουτήρες εντός του συγκροτήματος, ηλεκτροφώτιση σε όλους του χώρου, διοργάνωση θαλασσίων εκδρομών κ.λ.π.).

Το συγκρότημα λειτουργεί άριστα και με πρωτοφανή, για την εποχή, επιτυχία, φιλοξενώντας επισκέπτες από τα Δωδεκάνησα, τα παράλια της Μικράς Ασίας και την Αίγυπτο (Κοντοβερός 1997, σελ.70-74). Απέχει ελάχιστα μέτρα από τη θάλασσα ενώ η προσπέλαση γίνεται μέσω του επαρχιακού δρόμου που συνδέει το Μανδράκι με τους υπόλοιπους οικισμούς. Βορειοδυτικά υπάρχει μια προβλήτα που λειτουργεί ως μικρό καταφύγιο αλιευτικών σκαφών. Τα κτίρια του συγκροτήματος είναι λιθόκτιστα, διώροφα, κεραμοσκεπή, ενώ το καθένα ξεχωριστά φέρει χαρακτηριστικά μορφολογικά στοιχεία της εποχής που κτίσθηκε, αποτελώντας ένα μοναδικό κτιριακό σύνολο με αποτυπωμένη πάνω του την ιστορική εξέλιξη (Νισυριακά 2007, σελ. 297-8).

Μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο έγιναν διάφορες προσπάθειες αναπαλαίωσης των κτιριακών εγκαταστάσεων. Σε όλες τις περιόδους παρατηρείται στενότητα οικονομικών πόρων που δεν επέτρεπαν τον πλήρη εκσυγχρονισμό και την ανακαίνισή τους.

Πιο συγκεκριμένα, η πιο σημαντική κίνηση για τη συντήρηση των Λουτρών μεταπολεμικά έγινε το 1955, όταν ο Δήμος Μανδρακίου πήρε δάνειο ύψους 600.000 δραχμών, ενώ την ίδια περίοδο, ο Σύλλογος Νισυρίων «Γνωμαγόρας» προσέφερε το ποσό των 20.000 Δολαρίων (Νισυριακά 2007, σελ.293). Το 1957 – όπως δημοσιεύεται στο ΦΕΚ, με αριθμό φύλλου 256 (Ν. 3800), άρθρο 20 – παραχωρούνται, κατά πλήρη κυριότητα, στο Δήμο Μανδρακίου οι ιαματικές θερμοπηγές και τα κτιριακά συγκροτήματα. Τα κτίρια του συγκροτήματος κηρύσσονται διατηρητέα από το Υπουργείο Πολιτισμού (απόφαση ΥΠΠΟ/ΔΙ/ΛΑΠ/Γ/1641/30874/20-7-87, ΦΕΚ 454/τ.β./21-8-87-Παράρτημα 2) και ελέγχονται από την Εφορία Νεότερων Μνημείων Δωδεκανήσου (Νισυριακά 2007, σελ.290).

Ο Δήμος Μανδρακίου εξασφάλιζε, κατά καιρούς, κάποια μικροποσά για την επιφανειακή συντήρηση των κτιρίων, με αποτέλεσμα τη δεκαετία του '80 να λειτουργεί μια μόνο πτέρυγα ενώ οι άλλες δύο να αναγκαστούν να κλείσουν ολοκληρωτικά (Νισυριακά 2007, σελ.294). Το 1987 ιδρύθηκε η Ανώνυμη Εταιρεία «Δημοτικές Τουριστικές Επιχειρήσεις Νισύρου Α.Ε.», η οποία είναι λαϊκής βάσης, με το Δήμο Νισύρου να κατέχει την πλειοψηφία των μετοχών. Ανάμεσα στους σκοπούς της εταιρείας είναι η διαχείριση των Δημοτικών Ιαματικών Λουτρών Νισύρου και η εξεύρεση χρηματοδότησης για την ολοκλήρωση του έργου. Το 1995 τα Δημοτικά Λουτρά εντάχθηκαν στο Κοινοτικό Πρόγραμμα «Δίκτυο Ιαματικών Πηγών» (Δήμος Νισύρου 1996, σελ.10). Με το πρόγραμμα αυτό αποκαταστάθηκε μόνο η οροφή των κτιρίων και

έπειτα σταμάτησαν οι εργασίες χωρίς να μπορέσει ο Δήμος να απορροφήσει το συνολικό ποσό των 213 εκατ. δραχμών, προορισμένο για την αναστήλωση των υπαρχόντων κατεστραμμένων κτιρίων. Μέχρι σήμερα δεν υπήρξε καμία ένδειξη για τη συνέχιση της χρηματοδότησης και την ολοκλήρωση του σχεδίου (Νισυριακά 2007, σελ. 294).

Το 1997 το έργο εντάσσεται στον Αναπτυξιακό Νόμο 1892/90 (απόφαση 407/ΝΝ 95216/Ν 1892/90 2-6-1997), με προϋπολογισμό 342.500.000 δρχ. Σύμφωνα με τους όρους του αναπτυξιακού νόμου, το ποσοστό επιδότησης ήταν 40% ενώ το 60% έπρεπε να καλυφθεί από τα ίδια κεφάλαια της εταιρείας, χωρίς να έχει το δικαίωμα τραπεζικού δανεισμού. Τελικά, η διορία ολοκλήρωσης του έργου (δύο χρόνια) παρήλθε και το έργο δεν ολοκληρώθηκε ποτέ.

Το 2006 ο Δήμος Νισύρου προχώρησε στην ένταξη του έργου «Αναγκαστική Απαλλοτρίωση Ακινήτων στην Περιοχή των Λουτρών για την Προστασία της Πηγής και την Ανάπτυξη της Περιοχής», στο πρόγραμμα «Θησέας», του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, με στόχο την προστασία της πηγής και την εκμετάλλευση του χώρου για τη δημιουργία βοηθητικών εγκαταστάσεων, με ακριβή προϋπολογισμό 549.520 Ευρώ. Βασικός σκοπός ήταν η προστασία του υδροφόρου ορίζοντα των Ιαματικών Πηγών Νισύρου καθώς και η ανακαίνιση, επισκευή και επαναλειτουργία των υπαρχουσών εγκαταστάσεων και η επέκτασή τους με την ανέγερση νέου κτιριακού συγκροτήματος από ξενοδοχεία, εστιατόρια, και συναφείς εγκαταστάσεις (Νισυριακά 2007, σελ.294-295).

Σήμερα, από όλα τα κτίρια, το μόνο που βρίσκεται σε λειτουργία είναι το ανατολικό κτίριο, με έκταση 1.216 τ. μ. Έχει δυναμικότητα 69 κλινών, 34 δωματίων και διαθέτει 10 ατομικούς λουτήρες ενώ η περίοδος λειτουργίας του είναι από Ιούνιο έως Οκτώβριο. Η κατάσταση του συγκεκριμένου κτιρίου κρίνεται ως μέτρια αλλά η δομική του κατάσταση είναι σχετικά καλή, αν και οι ηλεκτρο-υδραυλικές εγκαταστάσεις του είναι κάτω του μετρίου. Επιπλέον, η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών απέχουν πολύ από την εικόνα ενός σύγχρονου και λειτουργικού υδροθεραπευτηρίου, αποτρέποντας πολλούς επισκέπτες να διαμένουν και να κάνουν τα λουτρά τους (Νισυριακά 2007, σελ.298).

7.3 Επιχειρήσεις τουριστικών υπηρεσιών που λειτουργούν στη Νίσυρο

Αν και ο τουρισμός του νησιού είναι εποχικός, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία συμπληρωματικών επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, στη Νίσυρο παρατηρούνται 3 επιχειρήσεις ενοικίασης αυτοκινήτων, 4 επιχειρήσεις ενοικίασης μοτοποδηλάτων και 4 τουριστικά πρακτορεία και γραφεία γενικού τουρισμού. Επιπλέον, στο νησί συναντώνται εκθεσιακοί χώροι, γκαλερί και τουριστικά μαγαζιά.

7.4 Υποδομή διαίτησης

Η υποδομή διαίτησης του νησιού χαρακτηρίζεται από μικρές, οικογενειακού τύπου, ταβέρνες παραδοσιακού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, στη Νίσυρο λειτουργούν 23 ταβέρνες (13 στο Μανδράκι, 5 στους Πάλους, 2 στον Εμπορειό, 3 στα Νικειά).

Το επίπεδο του φαγητού και των υποδομών κρίνεται ικανοποιητικό και συμβατό με το μέγεθος και το χαρακτήρα του νησιού. Το άφθονο ψάρι δεν είναι χαρακτηριστικό του νησιού. Ωστόσο, στις ταβέρνες συναντώνται, σπιτικές και προσεγμένες γεύσεις, με ευρεία γκάμα της τοπικής παράδοσης. Οι τιμές θεωρούνται σχετικά χαμηλές καθώς η μέση δαπάνη του τουρίστα υπολογίζεται σε 10€ και 16€, με εξαίρεση τις ψαροταβέρνες, όπου οι αντίστοιχες τιμές κυμαίνονται μεταξύ 12€ και 25€, ιδιαίτερα κατά την περίοδο αιχμής.

Οι ποιοτικότερες ταβέρνες, από άποψη υποδομής, φαγητού και εξυπηρέτησης, συναντώνται στον ορεινό οικισμό του Εμπορειού, το ανερχόμενο – στις προτιμήσεις των επισκεπτών – χωριό του νησιού. Η εντυπωσιακή θέα στην κοιλάδα των ηφαιστείων και η παρείσιχη γοητεία της μικρής πλατείας, καθιστούν πρώτο τον Εμπορειό στις επιλογές των τουριστών, τα τελευταία χρόνια. Την περίοδο αιχμής, τα τραπέζια των δύο μαγαζιών σχεδόν ενώνονται, ενώ στήνονται και αυθόρμητα γλέντια. Παραθαλάσσιες ταβέρνες, με μέτρια έως καλή ποιότητα φαγητού, βρίσκονται στον οικισμό των Πάλων. Στον οικισμό του Μανδρακίου συναντώνται τόσο παραθαλάσσιες όσο και ταβέρνες κρυμμένες στα παραδοσιακά στενάκια του οικισμού με παροχές ικανοποιητικού έως πολύ καλού επιπέδου.

Ποικιλία παραδοσιακών και, ιδιαίτερως, νόστιμων γλυκών προσφέρεται σε πληθώρα καφενείων, κυρίως στην πλατεία της Ηλικιωμένης που αποτελεί το σημείο συνάντησης του νησιού, και εστιατορίων στο Μανδράκι.

7.5 Υποδομή διασκέδασης

Η Νίσυρος δεν προσφέρει την τυπική νυχτερινή ζωή των μεγάλων τουριστικών νησιών. Ωστόσο, τόσο η πλατεία της Ηλικιωμένης, με το γιγαντιαίο φίκο και την παραδοσιακή αρχιτεκτονική της, όσο και ο παραλιακός δρόμος του Μανδρακίου, με τα μπαράκια «ξαπλωμένα» στο πεζούλι πάνω από την παραλία με τα μαύρα βράχια, αποτελούν τα δυο ειδυλλιακά σημεία ύπαρξης των καταστημάτων διασκέδασης του νησιού.

Τα τελευταία χρόνια, μέσα σε ένα πλαίσιο αναβάθμισης της ποιότητας τους τουριστικού προϊόντος της Νισύρου, έχουν δημιουργηθεί νυχτερινά καταστήματα που σέβονται την τοπική παράδοση του νησιού, προσφέροντας υπηρεσίες αρκετά ικανοποιητικών προδιαγραφών. Παράδειγμα αποτελεί μπαρ, στεγασμένο στο χώρο παλαιού ελαιοτριβείου, με χαρακτηριστικά κατασκευής και διακόσμησης που υποδηλώνουν την πρότερη χρήση του.

Συγκεκριμένα, στη Νίσυρο λειτουργούν 17 καταστήματα διασκέδασης (15 στο Μανδράκι, 1 στους Πάλους, 1 στα Νικειά) που βρίσκονται εκτός κατοικημένων περιοχών και, κατά συνέπεια, δεν παρατηρούνται προβλήματα ηχορύπανσης στο νησί κατά την τουριστική περίοδο. Οι τιμές των προσφερόμενων υπηρεσιών θεωρούνται σχετικά χαμηλές. Στα ποτά οι τιμές κυμαίνονται μεταξύ 5€ και 8€ ενώ οι τιμές του καφέ κυμαίνονται μεταξύ 2,50€ και 3€.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 7^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Βιβλία

Νικητιάδης, Γ 2007, «Τουρισμός: δώδεκα θέσεις. Δωδεκάνησος: δώδεκα όνειρα», Λιβάνης, Αθήνα

Ζαχαρόπουλος, Λουλακάκη, Μπαρμπίκας, Σχοινάς, Χριστοδουλόπουλος 2001, «Τα Λουτρά της Ελλάδας, Περιηγητικός Οδηγός», Καστανιώτης, Αθήνα

Σκουλής, Μ 2004, «Νισυριακά Ανάλεκτα (Εμπορείου Νισύρου)», Ρόδος

Κοντοβερός, Λ 1997, «Νισύρου Ιστορικά, Λ.Κ.Κ. 1934», Έκδοση Συλλόγου Νισυρίων Αμερικής Γνωμαγόρας, Νέα Υόρκη

Νισυριακά 1996, Τόμος 2^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 2007, Τόμος 17^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Άρθρα

Ζαχαριάδης, Γ 2011, «Τα νέα μέτρα παγώνουν την οικοδομή στα νησιά του Αιγαίου», Συνέντευξη δημάρχου Νισύρου Νικόλαου Καρακωνσταντίνου, ΤΑ ΝΕΑ

Μελέτες

Μελέτη ΤΕΔΚΔ 2007, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2007-2010, Δήμου Νότιας Ρόδου, Συμβουλευτική Υποστήριξη, Αναπτυξιακή Δωδεκανήσου, Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α

Πρόγραμμα: «Δίκτυο Ιαματικών Λουτρών» 1996, Αρχιτεκτονική μελέτη: Συγκρότημα Ιαματικών Λουτρών στη Νίσυρο», Δήμος Νισύρου

Δικτυακοί Τόποι

Επίσημος δικτυακός τόπος Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), Πρόγραμμα «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου», <http://nisyros.igme.gr/nisyros/>

Επίσημος δικτυακός τόπος Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), (<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>)

Επίσημος δικτυακός τόπος Υπουργείου Τουρισμού, <http://www.gnto.gov.gr/>

Τοπικές Αρχές

Δήμος Νισύρου

Κεφάλαιο 8: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια προσπάθεια αξιολόγησης του επιπέδου της τουριστικής ζήτησης της Νισύρου, μέσω της ανάλυσης ποσοτικών μεγεθών της τουριστικής κίνησης και βασικών χαρακτηριστικών και γνωρισμάτων των τουριστών, προκειμένου να αποτυπωθεί ο ρόλος του νησιού στα τουριστικά δρώμενα. Παράλληλα, η ανάλυση των μορφών τουρισμού που αναπτύσσονται στη Νίσυρο θα οδηγήσει στην κατανόηση των τάσεων που διέπουν τον τουριστικό προορισμό, ενώ ταυτόχρονα θα δώσει τη δυνατότητα για τη χάραξη ενός ορθολογικού στρατηγικού σχεδιασμού τουριστικής ανάπτυξης.

8.1 Ποσοτικά μεγέθη της τουριστικής κίνησης της Νισύρου

Μια σημαντική παράμετρος, για την εξαγωγή συμπερασμάτων, αναφορικά με την τουριστική οικονομία του εκάστοτε προορισμού, είναι η καταγραφή των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων σε έναν τουριστικό υποδοχέα.

Σε αυτό το σημείο επιχειρείται η παρουσίαση και ανάλυση της πορείας ορισμένων σημαντικών μεγεθών για τον τουρισμό της Νισύρου, όπως ο αριθμός των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων των τουριστών, η μέση πληρότητα των καταλυμάτων και ο βαθμός εποχικότητας που παρουσιάζεται. Ως εξεταζόμενη περίοδος για τα παραπάνω μεγέθη επιλέχθηκαν τα έτη 2000 – 2013 και οι μήνες Απρίλιος – Σεπτέμβριος.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί η ένδεια επίσημων στοιχείων στην καταγραφή των τουριστικών αφίξεων και διανυκτερεύσεων καθώς και της πληρότητας των τουριστικών καταλυμάτων, λόγω απουσίας κάποιας επίσημης αρχής που να κρατάει στατιστικά στοιχεία για την τουριστική κίνηση. Ωστόσο, μια προσεγγιστική εκτίμηση επιχειρείται, με βάση τον επίσημο αριθμό του συνόλου των αφίξεων, από το Λιμεναρχείο Νισύρου, τις προφορικές συνεντεύξεις με τοπικούς παράγοντες του τουριστικού τομέα και τις μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί για την περιοχή.

8.1.1 Αφίξεις

Η παρουσίαση της πορείας των τουριστικών αφίξεων κατηγοριοποιείται ως εξής :

- ❖ Αφίξεις ημερήσιων τουριστών
- ❖ Αφίξεις τουριστών που διανυκτερεύουν
- ❖ Αφίξεις τουριστών σκαφών-ιστιοπλοϊκών (Μαρίνα Πάλων)

Το τουριστικό δυναμικό του ημερήσιου τουρισμού τους καλοκαιρινούς μήνες, που παραμένει στο νησί για λίγες ώρες, υπολογίζεται ότι αγγίζει τις 50.000 με 60.000 αφίξεις ετησίως ενώ κάποιες φορές φτάνει και τις 70.000 (Αρφαράς, 2002, σελ.94), με βάση και την έκδοση των εισιτηρίων για την είσοδο στο ηφαίστειο, από τους ημερήσιους τουρίστες που έρχονται από τα γύρω νησιά.

Ο αριθμός των υπόλοιπων επισκεπτών πολυήμερης παραμονής δεν είναι γνωστός, εκτιμάται, όμως, ότι πλησιάζει τις 6.000 – 7.000 αφίξεις το χρόνο, με τους μήνες αιχμής (Ιούλιος – Αύγουστος) να δέχονται το μεγαλύτερο μερίδιο των τουριστών (4.000 – 5.000 αφίξεις).

Ο αριθμός των σκαφών που προσδένουν στη Μαρίνα Πάλων κυμαίνεται μεταξύ 1200 – 1600 σκάφη ετησίως. Ο μέσος όρος παραμονής των σκαφών είναι δυο εικοσιτετράωρα και ο αριθμός των επιβατών κυμαίνεται μεταξύ 2400 – 5400.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Λιμεναρχείου Νισύρου, ο συνολικός αριθμός των αφίξεων στο λιμένα, για τους μήνες Απρίλιο – Σεπτέμβριο, των ετών 2000 - 2013, για την κάθε κατηγορία τουριστών, εξελίχθηκε όπως φαίνεται στους παρακάτω πίνακες:

Πίνακας 8.1: Αφίξεις μέσω ημερήσιων πλοιαρίων

Πηγή: Λιμεναρχείο Νισύρου

ΕΤΗ	ΜΗΝΕΣ						Σύνολο
	Απρίλιος	Μάιος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος	
2000	254	3875	8275	8723	19614	8664	49405
2001	306	6542	8008	9254	19546	8879	52535
2002	282	3956	8302	8988	19632	9142	50302
2003	225	3789	8541	8632	17564	10894	49645
2004	205	3562	8109	8302	18789	9565	48532
2005	301	6235	8078	9125	18564	10042	52345
2006	322	6522	8156	9530	19876	9682	54088
2007	275	3762	7938	8963	18503	10101	49542
2008	263	3856	8203	8753	18438	10309	49822
2009	200	3407	7888	7532	18654	10006	47687
2010	353	6848	8655	10876	20594	10956	58282
2011	539	5589	10722	13947	19167	10611	60575
2012	325	6089	9267	11534	15371	9184	51770
2013	668	8999	12065	17681	20354	14098	73865

Πίνακας 8.2: Αφίξεις μέσω επιβατικών πλοίων

Πηγή: Λιμεναρχείο Νισύρου

ΕΤΗ	ΜΗΝΕΣ						Σύνολο
	Απρίλιος	Μάιος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος	
2000	1523	2589	2745	3102	4563	1777	16299
2001	1689	2854	2978	2456	3256	2169	15402
2002	1523	1545	1765	2432	4002	2186	13453
2003	1653	2754	2945	3362	4852	2456	18022
2004	1589	2632	2854	3201	4625	2300	17201
2005	1953	1852	2103	3145	3269	2000	14322
2006	1456	2488	2602	2898	4532	2468	16444
2007	1322	2100	2153	3123	4279	2602	15579
2008	2502	1853	2654	3803	4985	3225	19022
2009	1842	1742	1853	2502	2603	1812	12354
2010	2105	1697	2118	3415	4715	2180	16230
2011	1314	1289	1602	2853	5005	1526	13589
2012	950	857	1276	2137	2826	1154	9200
2013	1530	1607	1971	2704	3429	1925	13166

Πίνακας 8.3: Αφίξεις σκαφών – ιστιοπλοϊκών στη Μαρίνα Νισύρου

Πηγή: Λιμεναρχείο Νισύρου

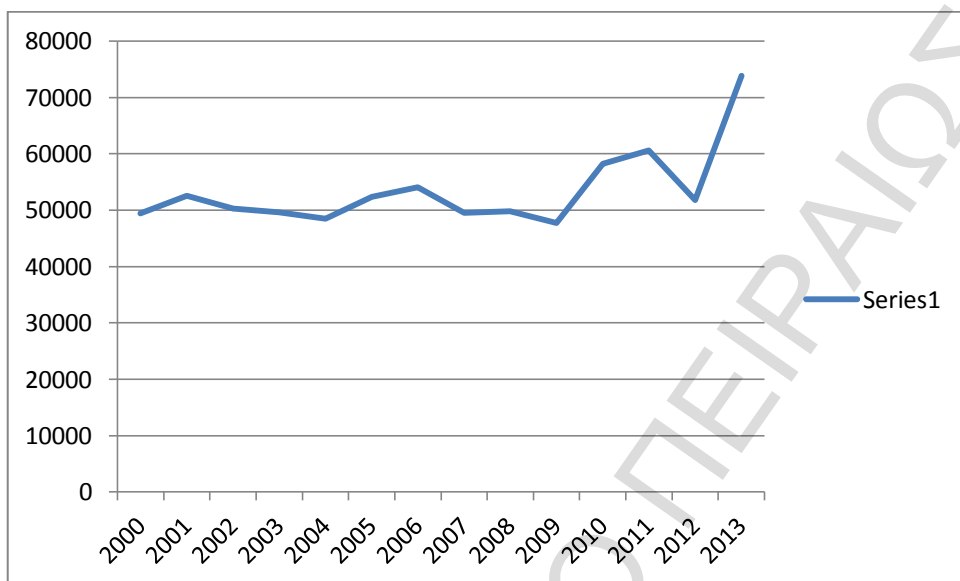
ΕΤΗ	ΜΗΝΕΣ						Σύνολο
	Απρίλιος	Μάιος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος	
2010	81	247	290	372	373	226	1589
2011	10	308	209	314	359	354	1554
2012	1	169	308	217	186	287	1168
2013	2	160	302	220	190	290	1164

Πίνακας 8.4: Αφίξεις επιβατών σκαφών – ιστιοπλοϊκών στη Μαρίνα Νισύρου

Πηγή: Λιμεναρχείο Νισύρου

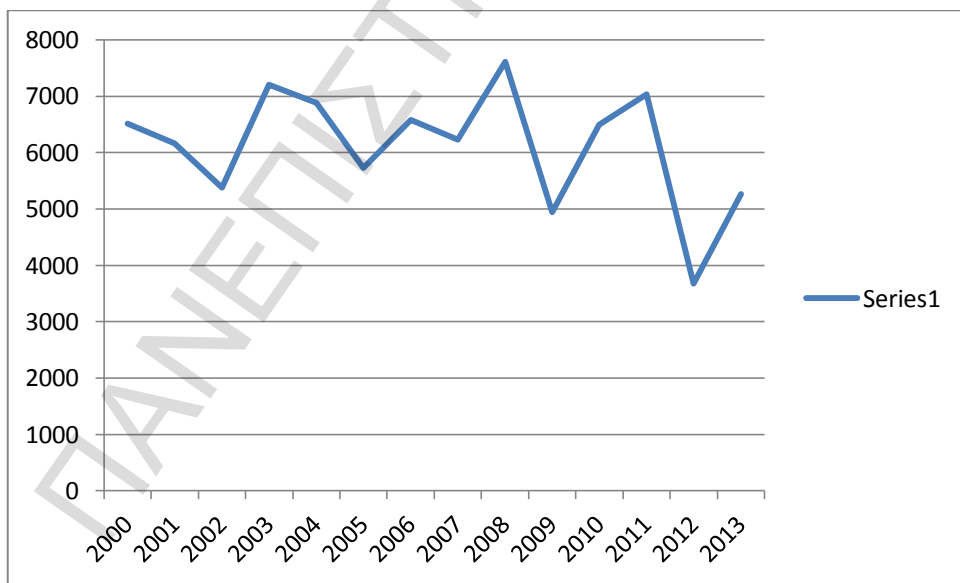
ΕΤΗ	ΜΗΝΕΣ						Σύνολο
	Απρίλιος	Μάιος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος	
2010	182	791	957	1302	1343	752	5327
2011	24	616	418	608	708	700	3074
2012	2	240	616	430	340	560	2188
2013	5	230	606	435	342	562	2180

Προκειμένου να είναι ευδιάκριτη η εξέλιξη των αφίξεων τόσο των ημερήσιων όσο και των τουριστών που διανυκτερεύουν, κατά τη διάρκεια των ετών 2000 - 2013, παρατίθενται τα παρακάτω διαγράμματα:

Διάγραμμα 8.1: Διαχρονική εξέλιξη της πορείας των αφίξεων ημερήσιων τουριστών

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

Διάγραμμα 8.2: Διαχρονική εξέλιξη της πορείας των αφίξεων τουριστών που διανυκτερεύουν

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

8.1.2 Διανυκτερεύσεις

Η απουσία επίσημης καταγραφής των διανυκτερεύσεων των τουριστών στα καταλύματα του νησιού δυσχεραίνει την αποτύπωση της εξελικτικής πορείας τους. Τα τελευταία διαθέσιμα επίσημα στοιχεία από την ΕΣΥΕ αφορούν την περίοδο των ετών 1999 – 2004, χωρίς, ωστόσο, να περιλαμβάνουν το σύνολο των κλινών της Νισύρου και να μπορούν να κριθούν ως αντιπροσωπευτικό υλικό για την παρούσα μελέτη.

Σύμφωνα με στοιχεία του Δήμου και με εκτιμήσεις των τοπικών τουριστικών παραγόντων καθώς και με βάση την εξελικτική πορεία των αφίξεων των τουριστών, με μια μέση διάρκεια παραμονής 5 – 7 ημέρες, οι διανυκτερεύσεις υπολογίζεται ότι κυμαίνονται μεταξύ 30.000 και 42.000 ετησίως.

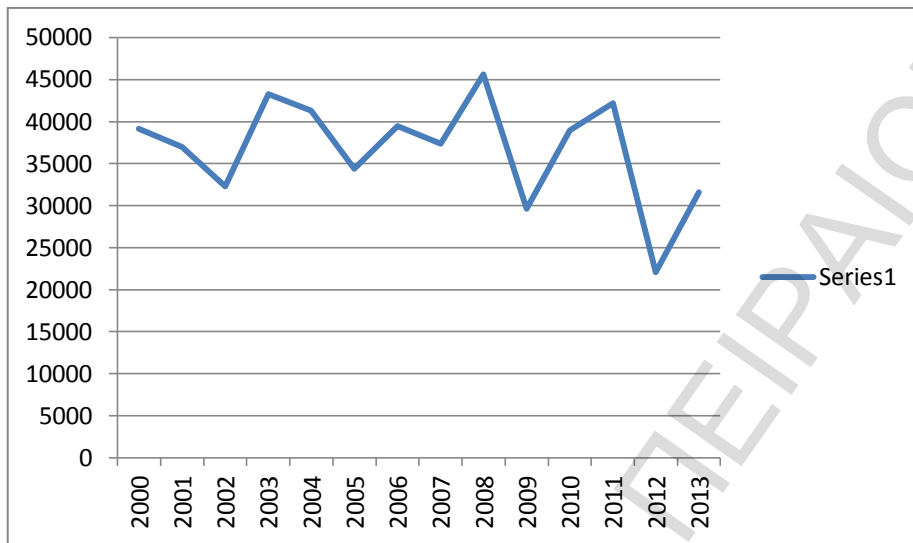
Μια προσεγγιστική εκτίμηση του αριθμού των διανυκτερεύσεων στα καταλύματα της Νισύρου, κατά τη διάρκεια των ετών 2000 – 2013, παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 8.5: Διανυκτερεύσεις τουριστών στη Νίσυρο

Πηγή: Δήμος Νισύρου

ΕΤΗ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ
2000	39114
2001	36960
2002	32286
2003	43248
2004	41280
2005	34368
2006	39462
2007	37386
2008	45648
2009	29646
2010	38952
2011	42210
2012	22080
2013	31596

Προκειμένου να είναι ευδιάκριτη η εξέλιξη των διανυκτερεύσεων των τουριστών στα καταλύματα της Νισύρου, κατά τη διάρκεια της περιόδου 2000 - 2013, παρατίθεται το παρακάτω διάγραμμα:

Διάγραμμα 8.3: Πορεία Διανυκτερεύσεων Τουριστών κατά τα έτη 2000-2013

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

8.1.3 Πληρότητα

Λόγω του μικρού μεγέθους των τουριστικών καταλυμάτων, το μεγάλο αριθμό ενοικιαζόμενων δωματίων και την απουσία επίσημης καταγραφής των διανυκτερεύσεων των τουριστών, δεν μπορεί να υπάρχει σαφής εκτίμηση της πληρότητας.

Ωστόσο, σύμφωνα με στοιχεία του Δήμου και των ιδιοκτητών των μεγαλύτερων, σε μέγεθος, ξενοδοχειακών μονάδων του νησιού, το μεγαλύτερο διάστημα της περιόδου μεταξύ 10 Ιουλίου και τέλη Αυγούστου (υψηλή περίοδος), η πληρότητα αγγίζει το 80% ενώ τις μέρες γύρω από το Δεκαπενταύγουστο φτάνει στο 100% (Αρφαράς, 2002, σελ.94). Τους υπόλοιπους μήνες της τουριστικής περιόδου (μέση περίοδος) η πληρότητα των καταλυμάτων κυμαίνεται μεταξύ 40% και 50%, ενώ τους χειμερινούς μήνες (χαμηλή περίοδος), η πληρότητα, κατά μέσο όρο, κυμαίνεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα, κοντά στο 10% – 20%, και στις περισσότερες περιπτώσεις είναι σχεδόν μηδενική.

Στον παρακάτω πίνακα, παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα μεγέθη της μέσης πληρότητας των καταλυμάτων, ανάλογα με την περίοδο της τουριστικής δραστηριότητας:

Πίνακας 8.6: Μέση πληρότητα καταλυμάτων Νισύρου

Πηγή: Δήμος Νισύρου

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ			
	Χαμηλή	Μέση	Υψηλή
Μέση Πληρότητα	0%-20%	40%-50%	80%-100

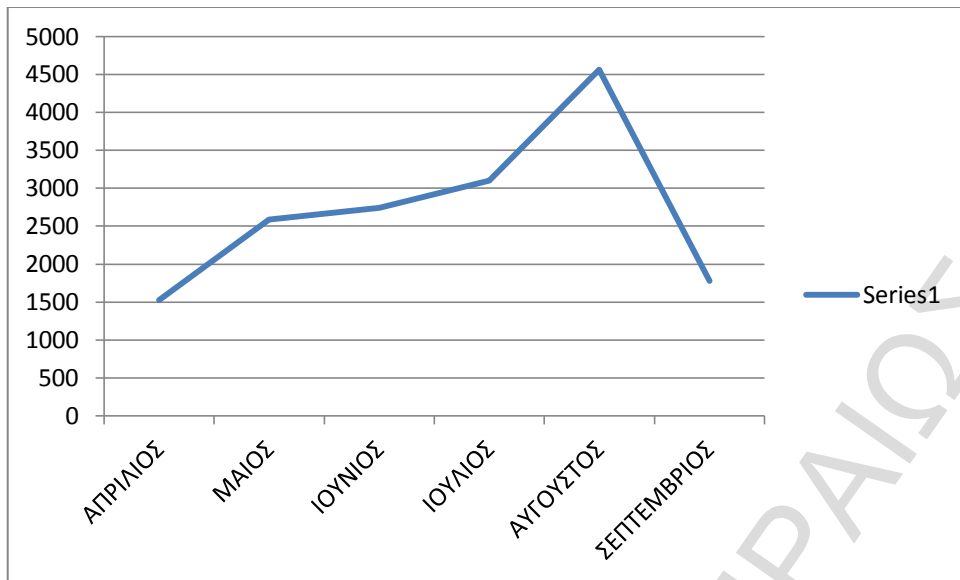
Τέλος, αναφορικά με τη διαχρονική εξέλιξη της μέσης πληρότητας, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, εκτιμάται ότι παρουσιάζει ανάλογη πορεία με αυτή των αφίξεων και των διανυκτερεύσεων.

8.1.4 Διάρκεια τουριστικής περιόδου – Εποχικότητα

Ο τουρισμός στο νησί είναι εποχιακός, με τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου να μην ξεπερνά τους 6 μήνες.

Οι πρώτοι επισκέπτες φτάνουν τους μήνες Απρίλιο – Μάιο, κυρίως λόγω του μεγάλου τουριστικού ενδιαφέροντος του ηφαιστείου, και οι τελευταίοι τους μήνες Σεπτέμβριο – Οκτώβριο. Η ένταση του τουριστικού φαινομένου εντοπίζεται το διάστημα από 10 Ιουλίου έως τα τέλη Αυγούστου. Ωστόσο, ένας πολύ μικρός αριθμός τουριστικών καταλυμάτων λειτουργεί σε ετήσια βάση και ένα πολύ μικρό ποσοστό παρατείνει την τουριστική περίοδο μέχρι και το μήνα Νοέμβριο.

Χαρακτηριστικό όσων αναφέρονται είναι το παρακάτω διάγραμμα το οποίο αποτυπώνει το φαινόμενο της εποχικότητας κατά το έτος 2013 και τους μήνες της μεσαίας και υψηλής τουριστικής περιόδου (Απρίλιος – Σεπτέμβριος):

Διάγραμμα 8.4: Αποτύπωση εποχικότητας 2013

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

8.1.5 Συμπεράσματα από την ανάλυση της εξέλιξης της τουριστικής κίνησης

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν, αναφορικά με την τουριστική κίνηση της Νισύρου, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, οδηγούμαστε στα εξής συμπεράσματα:

Τα μεγέθη των αφίξεων βρίσκονται σαφώς σε χαμηλά επίπεδα καθώς πρόκειται, κατά κύριο λόγο, για ένα νησί, μικρού μεγέθους, που δε συγκαταλέγεται μεταξύ των προβεβλημένων τουριστικών προορισμών. Αντίστοιχη είναι η εικόνα αναφορικά με το μέγεθος των διανυκτερεύσεων και την πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων.

Ο μεγαλύτερος αριθμός αφίξεων και διανυκτερεύσεων εμφανίζεται το έτος 2008 και ο χαμηλότερος το έτος 2012. Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2010 – 2013, παρουσιάζεται πτωτική τάση – με εξαίρεση το έτος 2011 – γεγονός που, σε μεγάλο βαθμό, οφείλεται στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστών που διανυκτερεύουν είναι ημεδαποί τουρίστες. Ωστόσο, για τα υπόλοιπα χρόνια παρουσιάζεται μια έντονα ασταθής πορεία, με μεγάλες αυξομειώσεις, από έτος σε έτος, ως αποτέλεσμα της άναρχης τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε και της απουσίας στρατηγικού σχεδιασμού και τουριστικού πλαισίου.

Η εξέλιξη της πορείας του ημερήσιου τουρισμού, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, παρουσιάζει σχετικά σταθερή εικόνα. Ωστόσο, κατά την περίοδο 2010 –

2013, με εξαίρεση το έτος 2012, παρατηρείται αυξητική τάση, με το μεγαλύτερο αριθμό ημερήσιων αφίξεων να εμφανίζεται το έτος 2013.

Η πορεία του αριθμού των αφίξεων σκαφών και ιστιοπλοϊκών στη Μαρίνα των Πάλων εμφανίζει σχετικά σταθερή τάση. Ωστόσο, τα διαθέσιμα προς επεξεργασία στοιχεία είναι λιγοστά, λόγω της πρόσφατης λειτουργίας της Μαρίνας (έτος 2010), και, επομένως, κρίνονται ανεπαρκή για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

Τέλος, στη Νίσυρο παρατηρείται έντονο το φαινόμενο της εποχικότητας, καθώς τους μήνες αιχμής (Ιούλιος – Αύγουστος) η πληρότητα αγγίζει πολύ υψηλά επίπεδα (80% - 100%) ενώ κατά τη χειμερινή περίοδο είναι πολύ χαμηλή (10% - 20%) και στις περισσότερες περιπτώσεις σχεδόν μηδενική.

8.2 Βασικά γνωρίσματα των τουριστών που επισκέπτονται τη Νίσυρο

Στον παρόν κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση και ανάλυση των βασικών γνωρισμάτων και χαρακτηριστικών των τουριστών που επισκέπτονται τη Νίσυρο. Τα δεδομένα προέρχονται από προφορικές συνεντεύξεις με τοπικούς παράγοντες του τουριστικού τομέα, από το γραφείο τουρισμού του Δήμου Νισύρου και από προσωπική εποπτεία του χώρου.

8.2.1 Εθνικότητα

Η πλειοψηφία του ημερήσιου τουρισμού βασίζεται στους τουρίστες της Κω, τουρίστες κυρίως Ευρωπαϊκής προέλευσης (Αγγλία, Γερμανία, Ολλανδία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία και Σκανδιναβικές χώρες), που επισκέπτονται τη Νίσυρο ως πλησιέστερο προορισμό, με σκοπό να δουν το ηφαίστειο. Ωστόσο, αυξητική τάση, τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται από τη Ρωσία (ημερήσιος τουρισμός πλοιαρίων) και από την Τουρκία (τουρισμός σκαφών-ιστιοπλοϊκών).

Στη Νίσυρο καταλύουν κυρίως ημεδαποί τουρίστες ενώ οι αλλοδαποί προέρχονται κυρίως από την Ιταλία, τη Γαλλία, τη Γερμανία και την Αγγλία.

8.2.2 Μέση διάρκεια παραμονής

Η μέση διάρκεια διαμονής των τουριστών κυμαίνεται μεταξύ 5 και 7 ημερών. Η σχετικά μεγάλη διάρκεια διαμονής αποτελεί χαρακτηριστική ένδειξη του κυρίαρχου προτύπου του τουρισμού στο νησί, αυτού των πολυήμερων διακοπών. Αξίζει να σημειωθεί ότι

παρατηρείται πτώση στην μέση διάρκεια παραμονής των τουριστών στο νησί καθώς στο παρελθόν η αντίστοιχη περίοδος κυμαινόταν μεταξύ 10 και 14 ημερών.

8.2.3 Τρόπος οργάνωσης διακοπών

Ως προς τον τρόπο οργάνωσης των διακοπών τους, η πλειοψηφία των τουριστών που επισκέπτονται τη Νίσυρο είναι μεμονωμένοι τουρίστες, η διαμονή των οποίων πραγματοποιείται δίχως τη μεσολάβηση τουριστικών πρακτορείων. Ωστόσο, τα περισσότερα ταξιδιωτικά πακέτα, που δημιουργούνται για τον αλλοδαπό τουρισμό της Κω, περιέχουν ημερήσιες αποδράσεις στα γειτονικά νησιά (π.χ. 1 μέρα στη Νίσυρο, 1 μέρα στην Κάλυμνο κ.λ.π.), στο πλαίσιο συμπληρωματικών δραστηριοτήτων, στοχεύοντας, κυρίως, στον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος της Κω.

8.2.4 Ταξιδιωτικά κίνητρα

Η κυρίαρχη μορφή του τουρισμού της Νισύρου είναι εκείνη του ημερήσιου τουρισμού, με κύρια ενδιαφέροντα το Ηφαίστειο και το μοναστήρι της Παναγίας Σπηλιανής, τους δύο σημαντικότερους πόλους έλξης της Νισύρου. Ένα μεγάλο ποσοστό τουριστών αποτελούν οι ομογενείς που καταφθάνουν στο νησί κατά εκατοντάδες τους καλοκαιρινούς μήνες (Αμερική-Αυστραλία).

Ωστόσο, αυξητική τάση παρουσιάζεται, τα τελευταία χρόνια, σε κατηγορίες τουριστών με ειδικά ενδιαφέροντα:

1. *Οικοτουρισμός και Περιπατητικός Τουρισμός*: Οι περιπατητές και οι φυσιολάτρες προέρχονται, κυρίως, από τη Γερμανία, την Αυστρία, την Κεντρική Ευρώπη και τη Σκανδιναβία.
2. *Ελεύθερο camping*: Η φυσιολατρία σε συνδυασμό με το ελεύθερο camping αποτελούν ένα από τα ταξιδιωτικά κίνητρα, κυρίως, ημεδαπών τουριστών νεανικής ηλικίας.
3. *Επιστημονικός και Εκπαιδευτικός τουρισμός*: Ερευνητικές εκδρομές μαθητών και φοιτητών, κυρίως από την Ελλάδα και την Ιταλία, πραγματοποιούνται με σκοπό τη μελέτη της δραστηριότητας του Ηφαιστείου.
4. *Θαλάσσιος Τουρισμός*: Η πρόσφατη ανακατασκευή και προσαρμογή του λιμανιού των Πάλων σε μια σύγχρονη και λειτουργική μαρίνα συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού. Το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστών με σκάφη και ιστιοπλοϊκά αποτελούν αλλοδαποί τουρίστες, που προέρχονται, κυρίως, από την Τουρκία και την Ιταλία.

Την ίδια αυξητική τάση παρουσιάζουν οι *παραθεριστικές κατοικίες*, ιδιαίτερα μέσω της ανακατασκευής παλαιών εγκαταλελειμμένων σπιτιών στον Εμπορειό, τον ορεινό οικισμό της Νισύρου.

8.2.5 Τυπολογία – προφίλ τουριστών

Η Νίσυρος αποτελεί προσφιλή προορισμό ατόμων, κυρίως, μέσης και νεανικής ηλικίας, χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Η τυπολογία των τουριστών της περιλαμβάνει κυρίως οικογένειες, ζευγάρια και φιλικές παρέες, με έντονη διάθεση για ηρεμία και χαλάρωση. Σύμφωνα, άλλωστε, με τη συντριπτική πλειονότητα των τοπικών επιχειρηματιών, το νησί προσφέρει στους επισκέπτες του ήσυχες διακοπές.

Η πλειοψηφία των τουριστών πολυήμερης παραμονής διακρίνονται από τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Αναζήτηση ηρεμίας και χαλάρωσης
- Ενδιαφέρον στο φυσικό περιβάλλον
- Λάτρεις εναλλακτικών διακοπών
- Προτίμηση στις low budget διακοπές
- Καλλιτεχνική διάθεση

Αξιοσημείωτη είναι η εκτίμηση ότι μεγάλο ποσοστό των τουριστών που καταλύουν στο νησί αποτελούν σταθερούς πελάτες, ετών, που επιλέγουν συγκεκριμένα διαστήματα (π.χ. 14 Σεπτεμβρίου, Δεκαπενταύγουστο) για τη διαμονή τους. Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστών επισκέπτεται το νησί μετά από παρότρυνση γνωστών τους, επισκεπτών του νησιού, καθιστώντας την τεχνική word of mouth, το δημοφιλέστερο μέσο διαφήμισης και προώθησης του τουρισμού της Νισύρου.

8.3 Μορφές τουρισμού που αναπτύσσονται στη Νίσυρο

Στο παρόν κεφάλαιο, επιχειρείται η παρουσίαση και ανάλυση των κυριότερων ειδών τουρισμού που συναντώνται στη Νίσυρο καθώς και των εναλλακτικών μορφών που αναπτύσσονται.

Η κυρίαρχη μορφή του τουρισμού της Νισύρου είναι εκείνη του ημερήσιου τουρισμού. Ένα μεγάλο ποσοστό τουριστών αποτελούν οι ομογενείς που επιστρέφουν στον τόπο καταγωγής για τις διακοπές τους και οι τουρίστες «αναψυχής» που αναζητούν το παραδοσιακό μοντέλο «ήλιος-θάλασσα», συνδυασμένο με τις ήσυχες διακοπές.

Ωστόσο, αρκετές εναλλακτικές μορφές τουρισμού αναπτύσσονται, παράλληλα, στη Νίσυρο, με ορισμένες από αυτές να παρουσιάζουν αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια.

8.3.1 Κυριότερα είδη τουρισμού

1. Ημερήσιος τουρισμός

Ο όρος «επισκέπτες μιας ημέρας» (γνωστοί με την παλαιότερη ονομασία «εκδρομείς») αποτελούν μια από τις κατηγορίες ζήτησης, όπως αυτές υιοθετήθηκαν από τον ΠΟΤ μετά τη Σύσκεψη της Οτάβα, το 1991. Ο ορισμός που δίνεται από το ΠΟΤ είναι εκείνος των «επισκεπτών που φτάνουν σε ένα προορισμό και αναχωρούν από αυτόν την ίδια ημέρα». Μπορεί να είναι εσωτερικοί ή διεθνείς επισκέπτες (Middleton, 2004, σελ.116).

Σε γενικές γραμμές, πρόκειται για τον πιο δύσκολο από την άποψη της μέτρησης τμήμα της αγοράς. Ωστόσο, για πολλούς προορισμούς ο αριθμός των ημερήσιων επισκέψεων, για σκοπούς αναψυχής, αντιστοιχεί τουλάχιστον στο σύνολο των διανυκτερεύσεων σε άλλους προορισμούς και οι επισκέψεις αυτές αποτελούν μια πολύ μεγάλη αγορά, ιδίως για τα μέσα μεταφοράς (Middleton, ο.π, σελ. 120).

Η πλέον συνηθισμένη μορφή τουρισμού στη Νίσυρο είναι αυτή των επισκεπτών μιας ημέρας ή αλλιώς του ημερήσιου τουρισμού. Οι ημερήσιοι επισκέπτες, με προορισμό το Ηφαίστειο και το μοναστήρι της Παναγίας Σπηλιανής, αποτελούν το κύριο μέρος των επισκεπτών του νησιού, με αριθμό αφίξεων, όπως προαναφέρθηκε, μεταξύ 50.000 και 60.000 ετησίως.

Ένα μεγάλο τουριστικό δυναμικό παραθεριστών από την Κω, αλλά και από τη Ρόδο σε μικρότερο βαθμό, καταφθάνει, μέσω των τουριστικών πλοιαρίων, στο νησί κατά τις πρωινές ώρες και αποχωρεί το απόγευμα της ίδιας μέρας, σε καθημερινή βάση. Οι ημερήσιοι επισκέπτες οδηγούνται στο κέντρο της καλδέρας για να θαυμάσουν την έντονη υδροθερμική δράση και, μετά από μικρή περιήγηση στο Μανδράκι, την πρωτεύουσα της Νισύρου, επιστρέφουν ξανά στην Κω - που αποτελεί και τη βασική εισροή τουριστών. Σε ορισμένες περιπτώσεις γευματίζουν σε κάποια τοπική ταβέρνα.

Ο ημερήσιος τουρισμός της Νισύρου προέρχεται από τις εξής κατηγορίες τουριστών:

- Μεμονωμένοι τουρίστες που παραθερίζουν στα γειτονικά νησιά (ο αριθμός τους υπολογίζεται περίπου στους 15.000, μέσα στο σύνολο των 50-60.000 αφίξεων)
- Οργανωμένοι τουρίστες που παραθερίζουν στην Κω: Τα πρακτορεία της Κω έχουν συμπεριλάβει στο all inclusive πακέτο προσφοράς τους την ημερήσια επίσκεψη στο ηφαίστειο της Νισύρου, ως μια ακόμη εκδρομή.

- Επισκέπτες συνεδριακού τουρισμού στην Κω: Η ημερήσια εκδρομή στο νησί της Νισύρου, επικεντρωμένη στο αξιοθέατο του ηφαιστείου, αποτελεί συχνά μέρος του ψυχαγωγικού προγράμματος αρκετών μεγάλων συνεδρίων που πραγματοποιούνται στο νησί της Κω.
- Ντόπιος πληθυσμός των γειτονικών νησιών (Κω, Κάλυμνο, Τήλο, Σύμη, Ρόδο) με κύριο προορισμό το μοναστήρι της Σπηλιανής, στα πλαίσια θρησκευτικού ενδιαφέροντος.

Κατά τη διάρκεια αιχμής της τουριστικής περιόδου τα τουριστικά λεωφορεία που πραγματοποιούν εκδρομές στο ηφαιστειο υπολογίζονται σε 10 με 20 ημερησίως ενώ τα εκδρομικά πλοία παραμένουν στο νησί περίπου για 6 ώρες, καθώς η εκδρομή ξεκινάει από τις 10 το πρωί ως το απόγευμα της ίδιας ημέρας.

Το πρώτο τουριστικό ρεύμα που αποτελείται από ημερήσιους επισκέπτες εμφανίζεται την άνοιξη (περίπου 1^η Μαΐου) ενώ η επισκεψιμότητα διαρκεί μέχρι και το μήνα Οκτώβριο (περίπου 26 Οκτωβρίου). Η συχνότητα των δρομολογίων από την Κω και τα Καρδάμαινα είναι σε καθημερινή βάση, τους μήνες αιχμής, και 2-3 φορές την εβδομάδα την περίοδο του Πάσχα.

Το είδος αυτού του τουρισμού ακολουθεί το πρότυπο μαζικού τουρισμού. Ο ημερήσιος τουρισμός, η ανάπτυξη του οποίου οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη του ηφαιστείου, αποτελεί σημαντική πλουτοπαραγωγική πηγή για τη Νίσυρο. Ωστόσο, τα οφέλη από αυτό το είδος τουρισμού δεν κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικά για τον ντόπιο πληθυσμό, εκτός από ορισμένους επιχειρηματίες (κυρίως ιδιοκτήτες πλοιαρίων, τουριστικών λεωφορείων και συγκεκριμένων εστιατορίων που παρέχουν διατροφή) και το δήμο που συγκεντρώνει τα έσοδα από το εισιτήριο του ηφαιστείου.

2. Τουρισμός επιστροφής στις ρίζες

Ο τουρισμός επιστροφής στις ρίζες, που σε ορισμένες περιπτώσεις παίρνει μεγάλες διαστάσεις, αναπτύχθηκε λόγω των «γυρισμών» των τουριστών στον τόπο καταγωγής τους. Αυτοί οι «γυρισμοί» αποτελούν, συνήθως, τουριστικά ταξίδια και χαρακτηρίζονται σαν μικρές ή δεύτερες διακοπές (Σφακιανάκης, 2000, σελ.308).

Σημαντικός είναι ο αριθμός των ομογενών (ο αριθμός τους εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 300 και 350 αφίξεις ετησίως), από την Αμερική και την Αυστραλία, που επιστρέφουν τους θερινούς μήνες (κυρίως Ιούλιο και Αύγουστο) στο νησί τους, αυξάνοντας έντονα τον αριθμό του πληθυσμού της Νισύρου. Αρκετοί από αυτούς διατηρούν εξοχική κατοικία στη Νίσυρο. Η ύπαρξη συλλόγων Νισύριων στη διασπορά,

όπου υπάρχουν νισυριακές κοινότητες, και η αγάπη για την πατρίδα που μεταδίδεται και στις νεότερες γενιές, έχει ως αποτέλεσμα οι Νισύριοι να επιλέγουν τον τόπο τους για τις διακοπές τους, όσο μακριά και αν βρίσκονται.

3. Τουρισμός αναψυχής σε συνδυασμό με την αναζήτηση ηρεμίας

Όντας παράκτιος προορισμός, σημαντικός αριθμός των τουριστών, ιδιαίτερα εκείνων που αποτελούν τη σταθερή πελατεία του νησιού, αναζητούν το παραδοσιακό μοντέλο «ήλιος-θάλασσα», σε συνδυασμό με την ατμόσφαιρα ηρεμίας και χαλάρωσης. Το μοντέλο των «ήσυχων διακοπών» προσφέρεται στη Νίσυρο, λόγω του μικρού μεγέθους του νησιού και του ότι δε συγκαταλέγεται ανάμεσα στους προβεβλημένους τουριστικούς προορισμούς.

8.3.2 Μορφές εναλλακτικού τουρισμού

Στο νησί της Νισύρου αναπτύσσονται αρκετές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, με κυριότερους φυσικούς πόρους το ηφαιστείου και τα ιαματικά λουτρά.

1. Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο τουρισμός των ατόμων που επισκέπτονται χώρους λατρείας σχετικούς με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις είναι και θα παραμείνει ένας σημαντικός τύπος εναλλακτικού τουρισμού (W.T.O, 1998, σελ.19). Ο θρησκευτικός τουρισμός δεν εκδηλώνεται σε μια συγκεκριμένη εποχή καθώς οι θρησκευτικοτουριστικές μετακινήσεις στη χώρα μας γίνονται μέσα σε ένα θρησκευτικό εορτολογικό πλαίσιο (Σφακιανάκης, ο.π, σελ.303). Ωστόσο, το μέγεθος της τουριστικής πελατείας του θρησκευτικού τουρισμού δεν είναι δυνατόν να εκτιμηθεί, γιατί οι περισσότερες θρησκευτικοτουριστικές μετακινήσεις δεν καταγράφονται ή καταγράφονται σαν απλές τουριστικές μετακινήσεις (Σφακιανάκης, ο.π, σελ.304-305).

Τη Νίσυρο επισκέπτονται προσκυνητές από διάφορες περιοχές της Ελλάδας για τα μοναστήρια και τις εκκλησίες που αφθονούν στο νησί καθώς και για τα θρησκευτικά πανηγύρια που λαμβάνουν χώρα. Ο θρησκευτικός τουρισμός της Νισύρου είναι ανεπτυγμένος, κυρίως, λόγω της Παναγίας της Σπηλιανής, με τον τουρισμό να αυξάνεται ραγδαία τις πρώτες 15 ημέρες του Αυγούστου, λόγω του πανηγυριού της. Υποστηρικτικές υπηρεσίες και, κυρίως, τουριστικά καταστήματα έχουν αναπτυχθεί πλησίον των τόπων λατρείας.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να επισημανθεί ότι μετά το ηφαίστειο, το μοναστήρι της Παναγίας Σπαλιανής αποτελεί το δεύτερο σημαντικότερο πόρο, στον οποίο βασίζεται η ανάπτυξη του ημερήσιου τουρισμού.

2. Ιαματικός Τουρισμός

Ο Ιαματικός Τουρισμός είναι η πρώτη μορφή τουρισμού Υγείας, γνωστή από αρχαιοτάτων χρόνων, και περιλαμβάνει ένα ταξίδι τουριστών, με διάφορα προβλήματα υγείας, σε τουριστικούς προορισμούς στους οποίους υπάρχουν Ιαματικές Πηγές, για να κάνουν χρήση ιαματικών νερών, συνήθως θερμομεταλλικών, που έχουν θεραπευτικές ιδιότητες. Η σύνθεση της πελατείας περιλαμβάνει, σχεδόν αποκλειστικά, άτομα μεσαίας και ανώτερης ηλικίας (Κομίλης, κ.α, 1999, σελ.28 και Σφακιανάκης, ο.π, σελ.69,92).

Δυστυχώς η Νίσυρος δεν παρουσιάζει αξιόλογη υποδομή ιαματικού τουρισμού. Στο νησί λειτουργεί μόνο ένα Υδροθεραπευτήριο και ξενοδοχείο στο Μανδράκι στην περιοχή των Λουτρών (Δημοτικά Λουτρά Μανδρακίου), τη διαχείριση του οποίου έχει αναλάβει η Δημοτική επιχείρηση (ΔΗ.ΤΟΥΡ.Ε.Ν.). Όπως έχει προαναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι εγκαταστάσεις των Δημοτικών Λουτρών Μανδρακίου αποτελούνται από 34 δωμάτια (69 κλίνες), 10 ατομικούς λουτήρες και 3 κοινές δεξαμενές. Η παρούσα εγκατάσταση είναι ιδανική για λουτροθεραπεία και εισπνοθεραπεία (2 συσκευές). Οι πλειοψηφία των επισκεπτών του ιαματικού τουρισμού πάσχουν από παθήσεις όπως: ρευματισμοί, αρθритικά, γυναικολογικές παθήσεις, παθήσεις του κυκλοφοριακού συστήματος και δερματικές παθήσεις.

Τόσο η κατάσταση του κτιρίου όσο και η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών δεν είναι αντιπροσωπευτική των σύγχρονων κέντρων λουτροθεραπείας. Ωστόσο, γίνεται προσπάθεια για την περαιτέρω αξιοποίηση των ιαματικών πηγών και των εγκαταστάσεων καθώς η αγορά του Ιαματικού τουρισμού αυξάνεται σε διεθνές επίπεδο (Σφακιανάκης, ο.π, σελ. 97).

3. Επιστημονικός Τουρισμός

Ο επιστημονικός τουρισμός της Νισύρου επικεντρώνεται στο γεωλογικό και επιστημονικό ενδιαφέρον του ηφαιστείου, δεδομένου ότι αποτελεί ένα από τα ενεργά ηφαίστεια της Ελλάδας. Η ηφαιστειακή δραστηριότητα προσελκύει το ενδιαφέρον επιστημόνων (ηφαιστειολόγοι, γεωλόγοι) μελετητών και φοιτητών γεωεπιστημών που προσέρχονται στο νησί, καθόλη τη διάρκεια του χρόνου, ιδιαίτερα μετά τη δημιουργία του Ηφαιστειολογικού Μουσείου και την εγκατάσταση του Παρατηρητηρίου.

Αυτό, όμως, που κάνει τη Νίσυρο να διαφοροποιείται είναι ότι μπορεί να χαρακτηριστεί ολόκληρη ως ένα υπαίθριο γεωλογικό μουσείο. Η ενεργή ηφαιστειακή δραστηριότητα σε συνδυασμό με τη μεγάλη ποικιλία της σύστασης και των μορφών των πετρωμάτων που οικοδομούν το νησί, τις εκτεταμένες και εύκολα προσβάσιμες φυσικές τομές και το θαυμάσιο κλίμα σε όλη τη διάρκεια του χρόνου, συντελούν στην εικόνα ενός μοναδικού γεώτοπου, ενός διατηρητέου μνημείου της φύσης. Πρόκειται, λοιπόν, για ένα τόπο, από τους πιο κατάλληλους στον κόσμο που προσφέρεται για μελέτη και κατανόηση των πιο ενεργών διαδικασιών του πλανήτη μας, προκαλώντας όχι μόνο το ενδιαφέρον των ηφαιστειολόγων αλλά και όλων των επισκεπτών που χαρακτηρίζονται από ενδιαφέρον για τα θαύματα της φύσης.

4. Εκπαιδευτικός Τουρισμός

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός έχει σαν κύριο τουριστικό προϊόν τη μάθηση. Οι τουρίστες, δηλαδή, μεταβαίνουν σε έναν τουριστικό προορισμό για να εκπαιδευτούν και κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους έχουν και τουριστικές δραστηριότητες ή κάνουν τουρισμό και, κατά τη διάρκεια των διακοπών τους, έχουν και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Μορφές εκπαιδευτικού τουρισμού είναι τα διάφορα εκπαιδευτικά ταξίδια, η συμμετοχή σπουδαστών ή φοιτητών σε εκπαιδευτικές αποστολές, όπως και η συμμετοχή σε εκπαιδευτικά σεμινάρια, σε σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης και σε διάφορες εκπαιδευτικές συγκεντρώσεις (Σφακιανάκης, ο.π, σελ.305).

Το Μεσογειακό Ινστιτούτο Κινηματογράφου λειτουργεί σε μόνιμη βάση, με ευρωπαϊούς σκηνοθέτες και σεναριογράφους να παρακολουθούν σεμινάρια για δύο εβδομάδες τον χρόνο, συνήθως τον Ιούνιο, καθιστώντας, παράλληλα, το νησί πολιτιστικό πόλο έλξης για νέους.

Επιπλέον, το καλοκαίρι του 2006 πραγματοποιήθηκε στη Νίσυρο σεμινάριο από το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού Θεσσαλονίκης και παραδόθηκαν μαθήματα από το Θερινό Οικολογικό Πανεπιστήμιο, διοργανωμένα από το Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (Δ.Ι.Π.Ε.). Η φύση των μαθημάτων επικεντρώθηκε στους τομείς του περιβάλλοντος, των φυσικών και οικονομικών επιστημών. Παράλληλα με την καθημερινή διεξαγωγή μαθημάτων, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις στα τοπία της Νισύρου.

5. Οικοτουρισμός – Περιπατητικός Τουρισμός

Ο οικοτουρισμός στηρίζεται πρωτίστως στην απόκτηση εμπειριών και γνώσεων για τη φύση και διαχωρίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ήπιος, μη καταναλωτικός και

τοπικά προσανατολισμένους. Αναπτύσσεται σε φυσικές περιοχές που προσφέρουν οικολογικό ενδιαφέρον (π.χ. τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, προστατευόμενες περιοχές, σπάνια χλωρίδα και πανίδα, παραδοσιακοί οικισμοί, περιπατητικά μονοπάτια) και πρέπει να συντελεί στη διατηρησιμότητα και τη συντήρηση αυτών των περιοχών (W.T.O, ο.π, σελ.65). Επιπλέον, η ανάπτυξη του δεν απαιτεί ιδιαίτερες ή πρόσθετες εγκαταστάσεις καθώς χρησιμοποιεί την υπάρχουσα υποδομή (Σφακιανάκης, ο.π, σελ.179,181). Το μέγεθος της αγοράς του Οικοτουρισμού είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια λόγω της αδυναμίας καταγραφής των κινήσεων των οικοτουριστών (Σφακιανάκης, ο.π, σελ.180). Ωστόσο, ο οικοτουρισμός αποτελεί μια συνεχώς αναπτυσσόμενη μορφή στον παγκόσμιο τουρισμό, με ένα συνεχώς αυξανόμενο μερίδιο αγοράς (W.T.O, ο.π, σελ. 65).

Ο περιπατητικός τουρισμός ορίζεται ως η πραγματοποίηση τουριστικών δραστηριοτήτων, που αφορούν τη διενέργεια περιπατητικών εκδρομών διαμέσου περιοχών αξιόλογης αισθητικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αξίας. Στην καθιέρωση του περιπατητικού τουρισμού σαν ανεξάρτητης εναλλακτικής μορφής τουρισμού, συντέλεσε η απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ορειβασίας-Πεζοπορίας να καθιερώσει, με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα λεγόμενα Ευρωπαϊκά Μονοπάτια Μεγάλων Διαδρομών (Σφακιανάκης, ο.π, σελ.223). Όταν χαράσσονται τα μονοπάτια αυτά καταβάλλεται προσπάθεια να διέρχονται από ιστορικά και άλλα πολιτιστικά μνημεία της περιοχής. Έτσι οι περιπατητές έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνούν με τον πολιτισμό της περιοχής, να κάνουν δηλαδή παράλληλα με τον περιπατητικό και πολιτιστικό τουρισμό.

Οι εναλλακτικές μορφές του οικοτουρισμού και του περιπατητικού - περιηγητικού τουρισμού της Νισύρου έλκουν επισκέπτες τους μήνες της Άνοιξης, όπου ο καιρός δεν είναι ακόμη πολύ ζεστός, αλλά κυρίως κατά τους πρώτους φθινοπωρινούς μήνες.

Η εκπληκτική βιοποικιλότητα της περιοχής, η πλούσια χλωρίδα και πανίδα, με το πλήθος πουλιών και αυτοφυή ειδών καθώς και των σπάνιων ειδών που συναντώνται, όπως η Καμπανούλα η Νισυριά, αποτελεί πόλο έλξης για τους φυσιολάτρες. Επιπλέον, μεταξύ των επισκεπτών του νησιού παρατηρούνται, οργανωμένοι σε ομάδες, περιπατητές και κυνηγοί. Η «κοιλιάδα» του ηφαιστείου, οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα φυσικά παλαιά μονοπάτια και τα ενεργειακά τοπία αποτελούν τους κυριότερους πόρους του περιπατητικού – περιηγητικού τουρισμού.

6. Συνεδριακός Τουρισμός

Τα τελευταία χρόνια δοκιμάστηκε με επιτυχία ο τομέας του συνεδριακού τουρισμού.

Η πρώτη απόπειρα ανάπτυξης του συνεδριακού τουρισμού στη Νίσυρο ανάγεται το έτος 1995, οπότε και η εταιρεία ΛΑΒΑ διοργανώνει, σε συνεργασία με το Δήμο Νισύρου, συνέδριο με θέμα «Ιταλοκρατία και Φραγκοκρατία στα Δωδεκάνησα, Ιστορία, Θρησκεία, Πολιτισμός». Το συνέδριο τίθεται υπό την αιγίδα της Α.Θ.Π., του Οικουμενικού Πατριαρχείου, και στέφεται από επιτυχία (Νισυριακά, 2005, σελ.396).

Επιπλέον, το Μάιο του 2004 (14/04-15/04) πραγματοποιήθηκε στη Νίσυρο συνέδριο με θέμα «Αειφορία και Περιβάλλον: Ο νησιωτικός χώρος στον 21^ο αιώνα», με διοργανώτριες αρχές το Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης του Παντείου Πανεπιστημίου και το Ινστιτούτο Αιγαίου για το Δίκαιο της Θάλασσας και το Ναυτικό Δίκαιο, υπό την αιγίδα του Γραφείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Αθήνα. Οι συμμετέχοντες προέρχονταν από το χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης, της επιστήμης και της πολιτικής. Το συνέδριο έλαβε χώρα στη ξενοδοχειακή μονάδα «Πορφυρής». Σκοπός του συνεδρίου αποτελούσε η διερεύνηση των προβλημάτων των νησιωτικών εδαφών, που σχετίζονται με την ανάπτυξη και την περιβαλλοντική προστασία, προβλημάτων τόσο πολλαπλών όσο και αλληλοεξαρτώμενων, στο πλαίσιο της αναπτυξιακής τους προσέγγισης, αλλά και της έντονα διεπιστημονικής τους θεώρησης. Στόχος των διοργανωτών ήταν από την αρχή το Συνέδριο της Νισύρου να καταφέρει να αναδείξει τα νησιωτικά προβλήματα, προτείνοντας ταυτόχρονα επαρκείς όσο και αποτελεσματικές λύσεις (Τσάλτας, 2005, σελ.25,26).

Τέλος, το 3ο διεθνές επιστημονικό συνέδριο “ELCAS” (διεπιστημονικό διεθνές φόρουμ) διοργανώθηκε στη Νίσυρο, το τριήμερο 7 – 9 Ιουλίου 2013, συμβάλλοντας με επιτυχία στην προσπάθεια ανάπτυξης του συνεδριακού τουρισμού.

7. Θαλάσσιος Τουρισμός

Η κύρια υποδομή για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού είναι η ύπαρξη λιμενικών εγκαταστάσεων υποδομής τουριστικών πλοίων και σκαφών και οι μαρίνες (Κομίλης, ο.π, σελ.50). Για την ανάπτυξη του τουρισμού yacht κρίνεται σκόπιμη η δημιουργία κατάλληλης υποδομής στην περιοχή γύρω από τη μαρίνα, όπως εστιατόρια, καταστήματα, ξεναγήσεις, tours. Ο θαλάσσιος τουρισμός πρέπει να αναπτύσσεται με προσεκτικούς χειρισμούς και ελέγχους, καθώς ανεπιθύμητες περιβαλλοντικές επιπτώσεις μπορούν να πλήξουν τους τουριστικούς προορισμούς (W.T.O, ο.π, σελ.80).

Τη Νίσυρο επισκέπτονται επιβάτες ιδιωτικών ή ενοικιασμένων σκαφών και ιστιοπλοϊκών.

Σημαντική εξέλιξη υπέρ της ανάπτυξης του θαλάσσιου τουρισμού αποτελεί η ανακατασκευή και προσαρμογή του λιμανιού των Πάλων σε μια σύγχρονη και λειτουργική μαρίνα, που πραγματοποιήθηκε πριν 5 χρόνια. Επιπλέον, εγκαταστάσεις υποδοχής μικρότερων σκαφών και σκαφών αναψυχής υπάρχουν σε διάφορες περιοχές περιμετρικά του νησιού (Αγία Ειρήνη, Αυλάκι, Λουτρά, Παναγία Σπηλιανή).

Στην ενδυνάμωση του θαλάσσιου τουρισμού συνετέλεσε ο μεγάλος ιστιοπλοϊκός αγώνας, Regatta του Αιγαίου, που λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο στο Αιγαίο και συμπεριελάμβανε τη Νίσυρο στην προγραμματισμένη διαδρομή του μέχρι και το έτος 2012.

8. Πολιτιστικός Τουρισμός

Ο Πολιτιστικός τουρισμός είναι η εναλλακτική μορφή τουρισμού που έχει σαν κύρια τουριστική δραστηριότητα την επαφή, γνωριμία, γνώση και απόλαυση του πολιτισμού των τουριστικών προορισμών και τη συμμετοχή σε ή την παρακολούθηση διαφόρων πολιτιστικών εκδηλώσεων. Συνδέεται με τις έννοιες της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτιστικού πλούτου του τουριστικού προορισμού, τα συστατικά στοιχεία των οποίων χρησιμοποιεί σαν τουριστικά προϊόντα. Θεωρείται φιλική προς το περιβάλλον μορφή τουρισμού αφού προϋπόθεση της ανάπτυξής του είναι η προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και αναπτύσσεται παράλληλα με άλλες μορφές τουρισμού, ή στα πλαίσια των κύριων δραστηριοτήτων του κυρίαρχου τύπου τουριστικής ανάπτυξης ενός τουριστικού προορισμού (Σφακιανάκης, ο.π, σελ.293-294).

Το μέγεθος της αγοράς του πολιτιστικού τουρισμού δεν μπορεί να υπολογισθεί με ακρίβεια, είτε στην περίπτωση που οι τουρίστες, ανεξάρτητα από το είδος του τουρισμού που κάνουν, έχουν και παράλληλες δευτερεύοντες πολιτιστικές δραστηριότητες, είτε στην περίπτωση όπου οι πολιτιστικές δραστηριότητες αποτελούν την κύρια δραστηριότητα του τουρισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην πελατεία του πολιτιστικού τουρισμού δεν συμπεριλαμβάνονται οι εκδρομείς της μιας ημέρας που έχουν πολιτιστικές δραστηριότητες, αφού οι εκδρομείς δεν έχουν την ιδιότητα του τουρίστα. Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να εκδηλωθεί σε όλες τις εποχές του έτους, είναι, δηλαδή, αντισποχική μορφή τουρισμού. Ωστόσο, όταν αποτελεί συμπληρωματική μορφή μιας άλλης κύριας τουριστικής μορφής ακολουθεί την εποχικότητα της κύριας μορφής (Σφακιανάκης, ο.π, σελ. 298-299).

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού της Νισύρου ευνοείται τόσο από την ύπαρξη πλούσιων αρχαιολογικών ευρημάτων της κλασικής αρχαιότητας, της βυζαντινής εποχής και της εποχής των ιπποτών, όσο και από την αρχιτεκτονική παράδοση των

σπιτιών και των κτιρίων των οικισμών. Για παράδειγμα, Το Παλαιόκαστρο (κάστρο κλασικής περιόδου, χτισμένο σε θέση ακρόπολης πάνω από το Μανδράκι) αποτελεί έναν, πρώτης τάξης, πόλο έλξης για τον πολιτιστικό τουρισμό.

Στην κατεύθυνση της ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού ολοκληρώθηκαν, τα τελευταία χρόνια, δυο μεγάλα έργα: το Αρχαιολογικό Μουσείο στο Μανδράκι και το Ηφαιστειολογικό Μουσείο στα Νικειά.

9. *Free camping - Τουρισμός των «Σακιδιούχων»*

Ο τουρισμός των σακιδιούχων (τουρίστες του σακιδίου, γνωστοί με τον Αγγλικό όρο backpackers) είναι μια από τις μη-καταναλωτικές μορφές τουρισμού, κατά τις οποίες, οι τουρίστες δαπανούν λίγα χρήματα, είτε γιατί δεν έχουν χρήματα είτε γιατί τους αρέσει αυτός ο τρόπος ζωής. Συχνά τους κατηγορούν ότι είναι άνθρωποι περιθωριακοί και οτι βρωμίζουν το περιβάλλον, θέσεις που φυσικά δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα (Σφακιανάκης, ο.π, σελ.312-313).

Η ελεύθερη κατασκήνωση είναι μια από τις low budget μορφές τουρισμού που συναντώνται στη Νίσυρο, με ανοδική πορεία, τα τελευταία χρόνια.

Καθώς εγκαταστάσεις οργανωμένου camping δεν υπάρχουν στο νησί, η καταγραφή του αριθμού των τουριστών αυτής της κατηγορίας δεν είναι εφικτό να παρουσιαστεί με ακρίβεια. Ωστόσο, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Δήμου και των τοπικών παραγόντων του τουριστικού τομέα, ο αριθμός των free campers ανέρχεται στις 300 – 400 αφίξεις ετησίως. Όσον αφορά στο προφίλ τους, η πλειοψηφία είναι άτομα νεανικής έως και μεσαίας ηλικίας ενώ το επίπεδο μόρφωσής τους είναι υψηλό. Πρόκειται κυρίως για φυσιολάτρες και άτομα που έχουν υιοθετήσει έναν εναλλακτικό τρόπο ζωής.

Η πλειοψηφία των τουριστών του free camping επιλέγουν για την παραμονή τους την παραλία της Παχιάς Άμμου, την ωραιότερη και ίσως τη μόνη «πραγματική» παραλία του νησιού. Η πλησιέστερη τουριστική επιχείρηση που απευθύνεται κυρίως στον τουρισμό των «Σακιδιούχων», λειτουργώντας ως κέντρο εστίασης και παροχής εγκαταστάσεων λουτήρων, βρίσκεται σε απόσταση 15 λεπτών πεζοπορίας από τον τόπο διαμονής τους. Παρά το γεγονός ότι το συγκεκριμένο είδος τουρισμού δεν αποφέρει κέρδη στις ξενοδοχειακές μονάδες, η συνεισφορά του στα τουριστικά έσοδα του ντόπιου πληθυσμού κρίνεται ικανοποιητική. Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων της τοπικής αγοράς αφορά καταστήματα με είδη προμηθειών, συγκεκριμένα κέντρα εστίασης και γραφεία ενοικίασης μοτοσικλετών.

Το συγκεκριμένο είδος τουρισμού προκαλεί στους ντόπιους ένα κλίμα δυσφορίας και πλήθος αντιδράσεων. Το αρνητικό κλίμα πηγάζει από στερεότυπα που συχνά εκφράζουν προϋπάρχουσες αντιθέσεις και αντιλήψεις για συγκεκριμένες «ομάδες» ατόμων ή συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Είναι γεγονός πως τα γενικά στερεότυπα που, συχνά, συνοδεύουν την τουριστική ανάπτυξη ενισχύουν και αντιλήψεις που σχετίζονται με θέματα ηθών (Τσάρτας, 1996, σελ.249-250).

Ο σχεδιασμός οργανωμένων εγκαταστάσεων camping θα μπορούσε να δημιουργήσει περαιτέρω οφέλη στην τοπική κοινότητα, μέσω της ανάπτυξης επιπρόσθετων υποστηρικτικών υπηρεσιών. Επιπλέον, ενέργειες υποδομών, όπως ηλεκτρισμού και νερού, πρέπει να σχεδιαστούν (W.T.O, ο.π, σελ. 81). Ωστόσο, το οργανωμένο camping είναι μια ιδέα που ίσως δεν έχει την ίδια απήχηση γιατί η ελεύθερη κατασκήνωση είναι περισσότερο στάση ζωής.

10. Καταδυτικός τουρισμός

Το είδος του καταδυτικού τουρισμού ευνοείται λόγω των κρυστάλλινων γαλάζιων νερών που επιτρέπουν τη θέαση ενός βυθού με μεγάλο υποθαλάσσιο πλούτο, σε χλωρίδα, πανίδα, υποθαλάσσια σπήλαια, ηφαιστειακές ατμίδες κ.λ.π. Επιπλέον, το έτος του 2000, στη νότια πλευρά της Νισύρου, στον όρμο Λευκό (περιοχή «Θειάφια»), εντοπίστηκε ναυάγιο, που χαρακτηρίστηκε από την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων ως ιστορικό και διατηρητέο μνημείο.

Στον οικισμό των Νικειών υπάρχει μια μικρή προκουμαία και το μέρος προσφέρεται για υποβρύχια εξερεύνηση, αφού στο βυθό υπάρχουν ερείπια, πιθανώς αποτέλεσμα κάποιου σεισμού.

8.3.3 Κοινά – Στόχοι (Target groups) του τουρισμού της Νισύρου

Η τμηματοποίηση της αγοράς ορίζεται ως «μια συστηματική διαδικασία εντοπισμού εσωτερικά ομοιογενών ομάδων αγοραστών οι οποίες απαιτούν διαφορετικές στρατηγικές marketing, προκειμένου να επηρεασθεί η κατανάλωσή τους» (Βασιλειάδης, 2003, σελ.139-140). Στόχος της στρατηγικής τμηματοποίησης της τουριστικής αγοράς είναι η όσο το δυνατό καλύτερη ικανοποίηση των αναγκών του καταναλωτή-τουρίστα (Mykletun, *et.al*, 2001). Οι ανάγκες με τον τρόπο αυτό αναλύονται έτσι ώστε στη συνέχεια να στηριχθεί και να αναπτυχθεί μια προσαρμοσμένη πλειάδα στρατηγικών με βάση τις ειδικότερες ανάγκες των καταναλωτών (Ηγουμενάκης, 2004, σελ.62).

Στον παρακάτω πίνακα, παρατίθενται, συγκεντρωτικά, τα κυριότερα κοινά-στόχοι (target groups) του τουρισμού της Νισύρου καθώς και τα κύρια ενδιαφέροντα τους, όπως προκύπτουν από την ανάλυση των μορφών τουρισμού που αναπτύσσονται στην περιοχή:

Πίνακας 8.7: Κοινά-στόχοι (Target groups) του τουρισμού της Νισύρου

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία*

Κοινά – Στόχοι	Κύρια ενδιαφέροντα
Ημερήσιοι επισκέπτες	Ηφαίστειο
	Μοναστήρι Σπηλιανής
Ομογενείς	Αγάπη και νοσταλγία για τον τόπο καταγωγής
Τουρίστες αναψυχής	Θάλασσα, Ήλιος, Ηρεμία, Χαλάρωση
Θρησκευόμενοι	Μοναστήρια – Εκκλησίες
	Θρησκευτικά πανηγύρια
Επιστήμονες	Ηφαίστειο
Φοιτητές – Μαθητές	Ηφαίστειο
	Μεσογειακό Ινστιτούτο Κινηματογράφου
Φυσιολάτρες – Περιπατητές	Φυσικό περιβάλλον, μονοπάτια
Πολιτιστικοί τουρίστες	Μουσεία, Μνημεία, Πολιτιστικός πλούτος
Ιαματικοί τουρίστες	Ιαματικά Λουτρά
Τουρίστες σκαφών – ιστιοπλοϊκών	Θαλάσσιος τουρισμός
Συνεδροί	Επιστημονικά συνέδρια
Ελεύθεροι κατασκηνωτές (Free Campers)	Φυσικό περιβάλλον
	Low budget διακοπές, φυσιολατρία, εναλλακτικός τρόπος ζωής

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 8^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Βιβλία

Αρφαράς, Μ 2002, «Νίσυρος, η Πορφυρίς των Αρχαίων», Κάμειρος, Αθήνα

Middleton, V.T.C 2004, «Τουριστικό μάρκετινγκ: για βιώσιμη ανάπτυξη», Κριτική, Αθήνα

Τσάλτας, Γ 2005, «Αειφορία και περιβάλλον: ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Σφακιανάκης, Μ 2000, «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Έλλην, Αθήνα

Κομίλης Π. και Βαγιονής Ν. 1999, «Τουριστικός σχεδιασμός: μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης», Προπομπός, Αθήνα

Βασιλειάδης, Χ 2003, «Η διοικητική και το μάρκετινγκ των τουριστικών προορισμών: μία βιώσιμη στρατηγική προσέγγιση των δραστηριοτήτων marketing-management», Σταμούλης, Αθήνα

Ηγουμενάκης, Ν 2004, «Τουριστικό μάρκετινγκ», Interbooks, Αθήνα

Τσάρτας, Π 1996, «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», Εξάντας, Αθήνα

Νισυριακά 2005, Τόμος 16^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά, 2007, Τόμος 17^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Kizos T, Spilanis I, Koulouri M 2007, "The Aegean Islands: a paradise lost? Tourism as a driver for changing landscapes," chapter 20, pp. 333-349, in Pedroli B, et.al (Eds.), "Europe's living landscapes. Essays on exploring our identity in the countryside", KNNV Publishing / LANDSCAPE EUROPE

World Tourism Organization 1998, "Guide for local authorities on developing sustainable tourism", WTO

Άρθρα

Γιαννάρου Λ, Καρανάση Ε 2006, «Δωδεκάνησα: το διπλό πρόσωπο της κρίσης», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Σουρτζής, Α 1999, «Διερεύνηση Δυνατοτήτων Ανάπτυξης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στα νησιά Νίσυρος και Τήλος», 6^ο Τεύχος, ΕΥΠΛΟΙΑ

Mykletun R, Crofts J, Mykletun A 2001, "Positioning an island destination in the peripheral area of Baltics: a flexible approach to market segmentation", Tourism Management, Vol 22, Issue 5, pp. 493-500

Μελέτες

Στρατηγική μελέτη για την εξοικονόμηση ενέργειας, την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών στα νησιά του Αιγαίου, Ενεργειακό γραφείο Ίου-Αιγαίου

Αφιέρωματα

Νήσων περίπλους 2009, «Οδηγός εναλλακτικού τουρισμού για τα ελληνικά νησιά», Δίκτυο Αναπτυξιακών Εταιρειών Νησιωτικής Ελλάδας

Πρακτικά Συνεδρίων

Zouzias D, Seymour K, Stamatopoulos L 2007, "Management of the Natural Environment of Nisyros Volcano Towards Sustainable Development", International Conference on Energy, Environment, Ecosystems and Sustainable Development, Agios Nikolaos, Greece

Δικτυακοί Τόποι

<http://www.mfi.gr/>

www.greekconference.com.au

<http://365diakopes.blogspot.gr/>

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Κεφάλαιο 9: Τουριστική Ανάπτυξη της Νισύρου

Η αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης είναι το βασικό εκείνο στάδιο στη διαδικασία του σχεδιασμού, που θα δώσει το πλαίσιο μέσα από το οποίο θα προκύψουν τα τελικά συμπεράσματα. Παράλληλα, σε μια διαδικασία στρατηγικού σχεδιασμού, που είναι μια συνεχής μακροχρόνια κυκλική διαδικασία, αποτελεί το σημαντικότερο κομμάτι αφού μέσα από την αξιολόγηση θα επισημανθούν τα προβλήματα που προκύπτουν. Στην διάρκεια της αξιολόγησης επισημαίνονται επίσης τα θετικά και αρνητικά στοιχεία της υπό μελέτη περιοχής.

Στον παρόν κεφάλαιο, επιχειρείται η αποτύπωση της γενικής αναπτυξιακής πορείας της Νισύρου και η αξιολόγηση του επιπέδου της τουριστικής ανάπτυξης, μέσω της ανάλυσης του προτύπου τουρισμού που ακολουθήθηκε και των ενεργειών που υιοθετήθηκαν από τους τοπικούς φορείς, καθώς και η διερεύνηση των μελλοντικών δυνατοτήτων, βάσει τόσο των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της εξεταζόμενης περιοχής όσο και των μειονεκτημάτων που παρουσιάζονται.

9.1 Επίπεδο ανάπτυξης της Νισύρου

Η Νίσυρος είναι ένα από τα λεγόμενα νησιά της «άγονης γραμμής» του Αιγαίου. Νησιά, δηλαδή, με χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης και προβληματική σύνδεση με τα υπόλοιπα και την ηπειρωτική Ελλάδα. Εξαιτίας αυτής της γεωγραφικής απομόνωσης, οποιαδήποτε αναπτυξιακή διαδικασία, τόσο κατά το παρελθόν όσο και κατά το παρόν, παρουσιάζει δυσκολία εφαρμογής (Totsiou, et.al, 1999).

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση της μελέτη της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (Π.Ε.Π. Νοτίου Αιγαίου 1989-1993, Ετήσια Έκθεση συμβούλου αξιολόγησης, 05/1993) η Νίσυρος ανήκει στην ομάδα των νησιών που χαρακτηρίζονται από μικρή γεωγραφική έκταση και σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, όπως είναι η συνεχής μείωση του πληθυσμού, οι σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές και η γεωγραφική απομόνωση (Τσάλτας, 2005, σελ.226).

Ωστόσο, το πραγματικό επίπεδο ανάπτυξης του νησιού είναι υψηλότερο άλλων παρόμοιων νησιών, κυρίως λόγω της ύπαρξης του λατομείου της ελαφρόπετρας στη νησίδα Γυαλί, με την εξόρυξη της ελαφρόπετρας να αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή εσόδων και ζωτικής σημασίας τόνωση για την οικονομία του νησιού.

Παρά την εικόνα ενός νησιού με διάφορα προβλήματα στην καθημερινότητα των κατοίκων, η Νίσυρος διαθέτει κάποια χαρακτηριστικά που της δίνουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλα νησιά και περιοχές της ελληνικής περιφέρειας. Τα χαρακτηριστικά αυτά επικεντρώνονται στην ηφαιστειογενή της προέλευση, το φυσικό της πλούτο και την πολιτιστική κληρονομιά του νησιού.

Σημαντική πηγή χρηματοδοτήσεων για την ανάπτυξη του νησιού αποτελούσαν και συνεχίζουν να αποτελούν οι Νισύριοι της Διασποράς. Μέσω των ιδιωτικών τους δαπανών σε έργα υποδομής (όπως η ανέγερση των δημοσίων κτιρίων του Ζησιμοπούλειου Θεάτρου και της Ομηρείου Σχολής στο Μανδράκι) και της αναπαλαίωσης των σπιτιών τους συμβάλλουν τόσο στην οικονομική όσο και στη γενικότερη πρόοδο και ανάπτυξη του νησιού (Οικονομάκης, 2001, σελ.127).

9.2 Προβλήματα ανάπτυξης της Νισύρου

Όντας ένα μικρό νησί της άγονης γραμμής, η Νίσυρος παρουσιάζει τα προβλήματα που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη του τόπου, την τουριστική άνθιση και, κυρίως, την καθημερινότητα των κατοίκων. Μερικά από τα σημαντικότερα προβλήματα είναι τα παρακάτω:

Το *συγκοινωνιακό* είναι ένα βασικό πρόβλημα, καθώς ο μόνος τρόπος επικοινωνίας της Νισύρου με τον υπόλοιπο κόσμο είναι ο ακτοπλοϊκός, λόγω της ανυπαρξίας αεροδρομίου. Εκτός από το γεγονός ότι τα δρομολόγια κρίνονται ανεπαρκή για τις υπάρχουσες ανάγκες, οι καιρικές συνθήκες δεν ευνοούν πάντα τον ταξιδιωτικό προγραμματισμό. Το λιμάνι του νησιού δεν είναι πάντα προσβάσιμο, ιδιαίτερα κατά τους χειμερινούς μήνες, γεγονός που εντείνει την απομόνωση και την ανασφάλεια των κατοίκων και κάνει δύσκολη την προμήθεια εμπορευμάτων, τη μετάβαση στα μεγαλύτερα νησιά που διαθέτουν τις υπηρεσίες, τη μετακίνηση των τουριστών κ.λ.π. Επίσης, η ίδια η πραγματοποίηση του ταξιδιού είναι ιδιαίτερα δαπανηρή, αποτρέποντας το ταξίδι και την επανάληψή του και χρονοβόρα, απαιτώντας, συχνά, πολλές ώρες ταλαιπωρίας κατά τη μετάβαση. Ακόμη και η επιλογή της αεροπορικής μετάβασης, μέσω της Κω, έχει ως ανασταλτικό παράγοντα το ακριβό εισιτήριο. Σύμφωνα με το Δήμο Νισύρου, οι τοπικές αρχές έχουν κάνει αρκετές προσπάθειες, μέσω παραστάσεων διαμαρτυρίας και εγγράφων προς το αρμόδιο υπουργείο, για την απόκτηση περισσότερων και καλύτερων συνδέσεων.

Η *απουσία υπηρεσιών* είναι ένα μειονέκτημα για το νησί. Ιδιαίτερα, η απουσία νοσοκομείου και η ύπαρξη ενός, μόνο, αγροτικού ιατρείου εντείνει την ανασφάλεια των κατοίκων και κάνει απαραίτητη τη μεταφορά τους στα γύρω νησιά ακόμη και για απλές ιατρικές περιπτώσεις. Επίσης, η απουσία τραπεζικών υπηρεσιών ήταν ένα μεγάλο πρόβλημα που δυσχέραινε τη ζωή των ντόπιων και των επισκεπτών, μέχρι πρόσφατα, οπότε και δημιουργήθηκε η θυρίδα της Συνεταιριστικής Τράπεζας Δωδεκανήσου. Ωστόσο, η ανάγκη μετάβασης των ντόπιων και των επισκεπτών στην Κω – όπου και υπάγεται διοικητικά η Νίσυρος – για τις περισσότερες υπηρεσίες, όπως Επαρχείο, ΙΚΑ, Εφορία, Επιμελητήρια, Τράπεζες, κ.λ.π., αποτελεί σημαντικό παράγοντα που δυσχεραίνει τη διαβίωση στο νησί και αναστέλλει την πορεία περαιτέρω ανάπτυξής του.

Ένα ακόμη θέμα είναι η *έλλειψη κάποιων έργων υποδομής* που έχουν να κάνουν με την ανάπτυξη του νησιού, την προστασία του περιβάλλοντος και την ποιότητα της ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών. Ήδη αναφέρθηκε, η απουσία αεροδρομίου, το κεντρικό λιμάνι του νησιού, το οποίο είναι στην ουσία μια προβλήτα, αλλά κυρίως το θέμα του βιολογικού καθαρισμού, τα ΧΥΤΑ, τα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης.

Χρειάζεται να παρθούν επιπλέον μέτρα για την προστασία των παραδοσιακών οικισμών, των πολιτιστικών μνημείων, του γεωλογικού πλούτου, της χλωρίδας και πανίδας και τη διατήρηση των παραδοσιακών καλλιεργειών. Η αναγκαιότητα των μέτρων κατά της ελεύθερης βόσκησης κρίνεται εξίσου απαραίτητη καθώς η τελευταία αποτελεί το μεγαλύτερο περιβαλλοντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει το νησί της Νισύρου. Ειδικότερα, για την περίπτωση των ιαματικών πηγών, η απαλλοτρίωση των εκτάσεων γύρω από τα Δημοτικά Λουτρά Νισύρου είναι μια θετική εξέλιξη για την προστασία της ιαματικής πηγής. (Ε.Θ.Ε.Α.Ε, 2004, σελ.49-51). Σύμφωνα με μελέτη της Ελληνικής Θερμαλιστικής Εταιρείας, η ιαματική πηγή Μανδρακίου αποτελεί ρηχό υδροφόρο σύστημα, δηλαδή ο θερμός υδροφορέας βρίσκεται κοντά στην επιφάνεια και κάνει επιτακτική την προστασία της πηγής από εξωγενείς παρεμβάσεις.

9.3 Φορείς τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου

Η τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου υποκινείται, κυρίως, από τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και από την ιδιωτική πρωτοβουλία, ενώ υποβοηθείται από τις δράσεις των εξής φορέων:

Δημοτικές Τουριστικές Επιχειρήσεις Νισύρου Α.Ε. (ΔΗ.ΤΟΥΡ.Ε.Ν.)

Η επιχείρηση αυτή είναι ανώνυμη εταιρεία με βασικό μέτοχο το Δήμο Νισύρου. Αντικείμενό της είναι η διαχείριση των Δημοτικών Ιαματικών Λουτρών και του Δημοτικού Ξενώνα «Πολυβώτης». Επιπλέον, έχει αναλάβει την παραγωγή του διαφημιστικού υλικού και την οργάνωση των συμμετοχών της Νισύρου στις εκθέσεις τουρισμού στην Ελλάδα καθώς και την προβολή του τουριστικού προϊόντος του νησιού στο διαδίκτυο, μέσω της ιστοσελίδας του δήμου: www.nisyros.gr.

Ενιαίος Φορέας Τουρισμού Κω – Νισύρου

Πρόκειται για τον φορέα που έχει αναλάβει το τουριστικό μάρκετινγκ και την τουριστική προβολή των Δήμων Κω και Νισύρου και συμμετέχει σε εκθέσεις τουρισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Στην ουσία, πρόκειται για ένα μικρό φορέα που αποτελείται από ένα μόνο άτομο, αρμόδιο για τη διεύθυνσή του. Οι ενέργειες της τουριστικής προβολής των δύο αυτών νησιών, πέραν της συμμετοχής στις εκθέσεις τουρισμού, περιορίζονται, κυρίως, στην έντυπη καταχώρηση δημοσιογραφικών κειμένων και φωτογραφικού υλικού, τη δημιουργία σποτ και την παρουσίαση εικόνων των νησιών μέσω βιντεοκλίπ. Σύμφωνα με τον αρμόδιο φορέα, σε κάθε δράση για την προβολή της Κω, συμπεριλαμβάνεται και η προβολή της Νισύρου. Ωστόσο, γίνεται εύκολα αντιληπτό, τόσο λόγω της έδρας του φορέα όσο και της χαμηλής εμβέλειας της τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου, συγκριτικά με εκείνη της Κω, ότι οι ενέργειες τουριστικού μάρκετινγκ και προβολής έχουν ως κύριο αντικείμενο το νησί της Κω, με το νησί της Νισύρου να αρκείται σε συμπληρωματικές δράσεις.

Δημοτική Επιχείρηση Ανάπτυξης και Πολιτισμού Νισύρου

Η επιχείρηση αυτή έχει αναλάβει διάφορες δράσεις. Κυρίως ασχολείται με τα πολιτιστικά δρώμενα του νησιού (διοργάνωση συναυλιών, εκδηλώσεων) και υποβάλλει αναπτυξιακές προτάσεις στα κοινοτικά προγράμματα.

9.4 Το πρότυπο ανάπτυξης του τουρισμού της Νισύρου

Αν δούμε αναλυτικά το πρότυπο ανάπτυξης του τουρισμού στη Νίσυρο, θα παρατηρήσουμε ότι ακολούθησε το πρότυπο ανάπτυξης του μαζικού οργανωμένου τουρισμού, ο οποίος υποκινείται από τις ανάγκες των πρακτορείων της Κω. Τα τελευταία έχουν συμπεριλάβει στο πακέτο προσφοράς τους την επίσκεψη στο

ηφαιστειο της Νισύρου, ως μια ακόμη εκδρομή, χρησιμοποιώντας γι' αυτό το σκοπό τουριστικά ημερόπλοια.

Το είδος αυτό του τουρισμού έχει ως αποτέλεσμα την εξάρτηση ενός αριθμού επαγγελματιών από την τουριστική κίνηση της Κω, τη δημιουργία επιχειρήσεων που να απευθύνονται σε αυτή την κατηγορία τουριστών (χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου), την έλλειψη σε κλίνες και την απουσία σε καταλύματα πρώτης κατηγορίας, με υψηλή ποιότητα παροχής υπηρεσιών. Μάλιστα, εξαιτίας του περιορισμένου χρόνου επίσκεψης των ημερήσιων τουριστών, είναι αμφίβολο αν απολαμβάνουν την εκδρομή αυτή και έρχονται σε ουσιαστική επαφή και γνωριμία με τον τόπο.

Οι συνθήκες που περιγράψαμε δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο, καθώς η χαμηλή ποιότητα παροχής υπηρεσιών δυσχεραίνει τους επισκέπτες που διανυκτερεύουν στο νησί, αλλά και η έλλειψη ενός σημαντικού αριθμού από αυτήν την κατηγορία τουριστών, αποτρέπει τους επιχειρηματίες να κάνουν τις απαραίτητες επενδύσεις.

Η έντονα ασταθής πορεία των διανυκτερεύσεων της Νισύρου, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, και οι μεγάλες αυξομειώσεις, από έτος σε έτος, μαρτυρούν την απουσία στρατηγικού σχεδιασμού στον τομέα του τουρισμού. Από την άλλη μεριά, η σταθερή εικόνα που παρουσιάζει η εξέλιξη της πορείας του ημερήσιου τουρισμού, με αυξητική τάση τα τελευταία έτη, αποδεικνύει την προσκόλληση σε αυτό το πρότυπο τουρισμού.

9.4.1 Ενέργειες ανάπτυξης που υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο κοινοτικών προγραμμάτων

Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες να εφαρμοστούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού στη Νίσυρο, γύρω από τους υπάρχοντες πόρους, μέσω της ένταξης σε κοινοτικά προγράμματα διαφόρων ενεργειών και έργων που συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη.

Συγκεκριμένα, στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου 2000-2006, στο Μέτρο του Ε.Π. 3.5: «Πρώθηση Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού – Καινοτόμες Δράσεις», είχε ενταχθεί το έργο «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου» με συνολικό προϋπολογισμό 931.140,36 Ευρώ. Το έργο περιελάμβανε παρεμβάσεις με σκοπό την ανάδειξη και προβολή του φυσικού περιβάλλοντος του νησιού, τη στήριξη της απασχόλησης και την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας, μέσα από την υποστήριξη του τουριστικού ενδιαφέροντος.

Οι παρεμβάσεις αφορούσαν τα εξής:

- Αποκατάσταση των κτιρίων στα οποία στεγάζονταν τα Δημοτικά σχολεία Εμπορείου και Νικειών
- Ανάδειξη και προβολή του γεωλογικού – ηφαιστειολογικού και φυσικού πλούτου του νησιού με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών
- Εκτίμηση της επικινδυνότητας του ηφαιστείου με την εγκατάσταση «Παρατηρητηρίου» στο σχολείο του Εμπορείου, εξοπλισμένο με κατάλληλα όργανα
- Δημιουργία Ηφαιστειολογικού Μουσείου στα Νικειά

Επιπλέον, στα πλαίσια του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2000-2006 εκτελέστηκε το έργο της "Στερέωσης - Αναστήλωσης - Διαμόρφωσης αρχαίου τείχους Νισύρου". Το έργο, που ξεκίνησε το 2003 και ολοκληρώθηκε το τέλος του 2006, περιελάμβανε εργασίες στερέωσης, ανάταξης και αναστήλωσης των τμημάτων του τείχους, τη μεταφορά και τακτοποίηση των πεσμένων λίθων, τη διαμόρφωση και ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου με τη δημιουργία κατάλληλων διαδρομών, εκδοτηρίου και χώρων υγιεινής, τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων και ηλεκτροφωτισμό του μνημείου.

Στο πλαίσιο της σφαιρικής ανάπτυξης της Νισύρου, στοχεύοντας στην αναβάθμιση της καθημερινής διαβίωσης των κατοίκων και στην προαγωγή των τομέων του τουρισμού, του πολιτισμού, του περιβάλλοντος και της εκπαίδευσης, τα παρακάτω έργα υποδομής και ανάπτυξης έχουν ενταχθεί στο ΕΣΠΑ 2007-2013, με το συνολικό τους προϋπολογισμό να φτάνει τα 5 εκατομμύρια ευρώ (Περιοδικό «Επικοινωνία», 2013):

1. «Συντήρηση των μονοπατιών»

Ένα έργο κόστους 348 χιλ. ευρώ, που η σύμβασή του υπογράφηκε πρόσφατα και αναμένεται να ξεκινήσει άμεσα, είναι η επισκευή και η σήμανση δώδεκα λιθόστρωτων μονοπατιών και των ξηρολιθοδομών αντιστήριξης που υπάρχουν εκατέρωθεν των μονοπατιών, με λίθους από τη γύρω περιοχή του νησιού. Το έργο έχει στόχο να ενισχύσει την προσέλκυση επισκεπτών και ιδιαίτερα του περιπατητικού τουρισμού του νησιού, να βοηθήσει στην αναβάθμιση των περιοχών που είναι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, να αναδείξει αρχιτεκτονικά στοιχεία της αγροτικής υπαίθρου (ξωκλήσια, πατητήρια, αρχαιολογικούς χώρους, κλπ.), αλλά και να διευκολύνει την πρόσβαση σε περιοχές όπου δεν μπορεί να πάει κανείς με άλλον τρόπο.

2. «Αντιμετώπιση κατολισθητικών φαινομένων στην Παναγιά Σπηλιανή»

Το έργο, που δημοπρατήθηκε τον Ιούλιο του 2013, περιλαμβάνει επεμβάσεις προστασίας και σταθεροποίησης της βραχώδους περιοχής, στην περιοχή της Ιεράς

Μονής Παναγιάς Σπηλιανής στο Μανδράκι, με στόχο τη μείωση του κινδύνου εκδήλωσης κατολισθήσεων και τη μείωση του ρυθμού διάβρωσης του πρανούς, που μακροπρόθεσμα θα μπορούσε να επηρεάσει τις εγκαταστάσεις της Μονής και του τείχους. Πρόκειται για ένα έργο προϋπολογισμού 395 χιλ. ευρώ, που στηρίζεται σε ερευνητικό πρόγραμμα που εκπόνησε το Πανεπιστήμιο Αθηνών.

3. «Γυμνάσιο-Λύκειο»

Η κατασκευή του εξαθέσιου Γυμνασίου-Λυκείου, προϋπολογισμού 896 χιλ. ευρώ, έχει ολοκληρωθεί και ξεκίνησε να λειτουργεί από τον Σεπτέμβριο του 2013. Η αρχιτεκτονική του κτηρίου σε συνδυασμό με την κατάλληλη διαμόρφωση του αύλειου χώρου και τη φύτευση με ελαιόδεντρα και τυπικούς θάμνους του νησιού, δίνει με τον παραδοσιακό οικισμό και το φυσικό περιβάλλον της περιοχής.

4. «Αποκατάσταση τμήματος του αρχαίου τείχους»

Το έργο εκτελείται από την ΚΒ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων με προϋπολογισμό 300 χιλ. ευρώ με στόχο να αποτραπεί η κατάρρευση και να αποκατασταθεί η συνολική εικόνα της αρχαίας οχύρωσης. Το τρέχον έργο βρίσκεται στο στάδιο υλοποίησης και αφορά στη στερέωση και την αναστήλωση σε μήκος 15μ. του μεσοπυργίου τμήματος του αρχαίου τείχους. Εκτός από τις εργασίες πεδίου, θα γίνουν και εργασίες σχετικές με την προστασία και την ανάδειξη του μνημείου και προέκταση του διαδρόμου επίσκεψης. Επίσης, προβλέπεται καταγραφή, σχεδιαστική αποτύπωση και αρχιτεκτονική τεκμηρίωση όλων των διάσπαρτων λίθων, έρευνα για την αναγνώριση της αρχικής τους θέσης, εκπόνηση τελικής πρότασης αναστήλωσης με αρίθμηση και ταύτιση των λίθων.

5. «ΧΥΤΑ»

Ένας Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων στη θέση Λινούρα της Νισύρου, με ετήσια δυναμικότητα 700 τόνων απορριμμάτων και συνολικό ελάχιστο όγκο 24.000 κυβικών μέτρων, είναι το μεγάλο έργο στο μικρό νησί. Ο προϋπολογισμός με τον οποίο εντάχθηκε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη, φτάνει στα 2,3 εκ. ευρώ, η σύμβαση για την εκτέλεσή του έχει υπογραφεί και βρίσκεται στο στάδιο εκπόνησης μελέτης εφαρμογής. Το έργο που προβλέπεται να εξασφαλίσει τη διαχείριση των απορριμμάτων για 20 τουλάχιστον χρόνια περιλαμβάνει τη διαμόρφωση και στεγανοποίηση της λεκάνης εναπόθεσης, εσωτερική και εξωτερική οδοποιία και τις απαιτούμενες συνοδευτικές εγκαταστάσεις.

6. «ΧΑΔΑ»

Ο Χώρος Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων που βρίσκεται στην περιοχή Λίνουρα λειτουργεί εδώ και 30 χρόνια και έχει δεχθεί τόνους αστικών αποβλήτων. Έτσι τον Νοέμβριο του 2012 εντάχθηκε στο Ε.Π. Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη το έργο της αποκατάστασής του με προϋπολογισμό 390 χιλ. ευρώ, με στόχο να επέλθει ισορροπία στο περιβάλλον και να επανέλθει η αισθητική της περιοχής και φυσικά να προστατευθεί το περιβάλλον από τη ρύπανση υδάτων, ατμόσφαιρας και εδάφους. Το έργο βρίσκεται στο στάδιο της εκπόνησης των απαιτούμενων συμπληρωματικών μελετών ώστε να μπορέσει να δημοπρατηθεί το επόμενο διάστημα.

7. «Εξοπλισμός Περιφερειακού Ιατρείου»

Τέλος ένα έργο που θα αναβαθμίσει σημαντικά τις προσφερόμενες υπηρεσίες υγείας στο νησί είναι η προμήθεια και εγκατάσταση στο Περιφερειακό Ιατρείο του απαραίτητου ηλεκτρομηχανολογικού, ξενοδοχειακού και ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού. Το έργο εντάχθηκε στο Ε.Π. Κρήτης και Νήσων Αιγαίου στα τέλη Ιουλίου με προϋπολογισμό 345 χιλ. ευρώ και θα υλοποιηθεί από τις Υπηρεσίες του Νοσοκομείου Κω.

Πρόκειται για ένα σύνολο έργων που όχι μόνο βελτιώνουν το επίπεδο διαβίωσης στο νησί αλλά και που βελτιώνουν τις προϋποθέσεις προσέλκυσης επισκεπτών και επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου. Έργων που η σημασία τους μεγεθύνεται, όταν πρόκειται για έναν μικρό τόπο που πασχίζει να αποδείξει ότι με τη διαρκή επαγρύπνηση και τη σωστή διαχείριση των ευρωπαϊκών πόρων, η ανάπτυξη είναι εφικτή.

Τέλος, μέσω της κατάθεσης κοινής πρότασης των τριών Δήμων, Κω, Αστυπάλαιας και Νισύρου για ένα Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης και Ολοκληρωμένης Χωρικής Επένδυσης με στόχους την αυτοτέλεια και την αυτάρκεια, την σύγκλιση και την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, οι τρεις Δήμοι διεκδικούν μερίδιο από το χρηματοδοτικό πρωτόκολλο της προγραμματικής συμφωνίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2014 – 2020.

9.4.2 Περιγραφή Συγκριτικών Πλεονεκτημάτων της Νισύρου

Από την ανάλυση των υφιστάμενων τουριστικών πόρων της Νισύρου, όπως πραγματοποιήθηκε λεπτομερώς σε προηγούμενο κεφάλαιο, προκύπτουν τα ακόλουθα συγκριτικά πλεονεκτήματα:

- Ύπαρξη μιας σειράς χαρακτηριστικών – με κύριο γνώρισμα το μεγάλο και άγριο όγκο του ηφαιστείου – που δίνει μοναδικότητα στην περιοχή και επιτρέπει την υιοθέτηση μιας τουριστικής ταυτότητας (Νισυριακά, 2007, σελ.361)
- Σχετική απομόνωση του νησιού από την εντατική τουριστική δραστηριοποίηση
- Ύπαρξη παραδοσιακών οικισμών, που διατηρούνται αναλλοίωτοι και, σε συνδυασμό με το πολιτισμικό περιβάλλον, μπορούν να αποτελέσουν βάση ανάπτυξης (Νισυριακά, 2007, σελ.361)
- Κοντινή απόσταση από την Κω, που αποτελεί γνωστό προορισμό, με σημαντικές υποδομές και υπηρεσίες
- Κοντινή εγγύτητα από τις τουρκικές αρχές, που ευνοεί την ανάπτυξη συνεργασιών στον τομέα του τουρισμού
- Ποικιλία πόρων (φυσικών, πολιτισμικών, ανθρωπογενών) που επιτρέπουν την προσέλκυση διαφορετικών ομάδων τουριστών – ιδίως αυτών που ενδιαφέρονται για εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες – και την περαιτέρω τουριστική αξιοποίηση του τόπου
- Κλιματολογικές συνθήκες που ευνοούν την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, κυρίως αυτών που σχετίζονται με τη θάλασσα, αλλά και την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων σε περιόδους μη αιχμής
- Μοναδικότητα σε αρκετά προϊόντα, όπως η ελαφρόπετρα και η σουμάδα

Στα πλεονεκτήματα του νησιού συγκαταλέγονται το καλό οδικό δίκτυο και οι χαμηλές τιμές στα περισσότερα είδη και υπηρεσίες (Νισυριακά, 2007, σελ.353).

9.4.3 Περιοριστικοί παράγοντες τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου

Το χαμηλό επίπεδο τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου συνδέεται με τη φύση του νησιού, ως ενός από τα νησιά της «άγονης γραμμής» και τις συνθήκες που αυτή επιφέρει. Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναλύθηκαν λεπτομερώς τα κυριότερα προβλήματα που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη της Νισύρου και αυτά εντοπίζονται στην ελλιπή και προβληματική συγκοινωνία, την έλλειψη βασικών υποδομών και την απουσία υπηρεσιών. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι οι συγκεκριμένες δυσκολίες αποτελούν ταυτόχρονα και ανασταλτικούς παράγοντες σε οποιαδήποτε αναπτυξιακή διαδικασία αφορά τον τομέα του τουρισμού.

Εκτός από τη γεωγραφική απομόνωση, ο Δήμος Νισύρου δε διαθέτει, ουσιαστικά, επαρκή αριθμό μόνιμου και κατάλληλα εκπαιδευμένου εργατικού δυναμικού που να απασχολείται στον τουρισμό καθώς σημαντικός αριθμός των επαγγελματιών του τουρισμού δραστηριοποιείται στον τομέα «ερασιτεχνικά», με στόχο το ευκαιριακό

κέρδος που μπορεί να προέλθει από τους θερινούς μήνες. Αρκεί να παρατηρήσουμε τον αριθμό των ενοικιαζόμενων δωματίων με υποδομή ενός ή δυο δωματίων που μαρτυρούν την ερασιτεχνική και ευκαιριακή ενασχόληση των κατοίκων με γνώμονα την προσαύξηση ενός ήδη υπάρχοντος εισοδήματος. Επομένως, η έλλειψη δυναμικού, ικανού να ενισχύσει την ανάπτυξη σημαντικών τουριστικών δραστηριοτήτων έχει ως αποτέλεσμα οι τελευταίες να είναι αποσυνδεδεμένες, σε μεγάλο βαθμό, από την αγορά εργασίας.

Επιπλέον, παρόλο που το νησί προσφέρεται για ποιοτικό τουρισμό, κυρίως λόγω του φυσικού περιβάλλοντός του, δεν υπάρχουν οι ανάλογες υποδομές. Αυτό παρατηρείται, κυρίως, στην περίπτωση του ιαματικού τουρισμού, που ενώ συναντάται αφθονία τόσο σε ιαματικές πηγές όσο και σε κτιριακές εγκαταστάσεις (Ιαματικά Λουτρά Παντελίδη), η μη αξιοποίηση και βελτίωσή τους αναστέλλει μια πορεία μελλοντικής ανάπτυξης. Όπως έχει επισημανθεί, η σημερινή κατάσταση των Δημοτικών Λουτρών Μανδρακίου, που αποτελούν και τη μοναδική υποδομή ιαματικού τουρισμού, αποτρέπει πολλούς επισκέπτες να διαμείνουν και σίγουρα δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως ένα κέντρο λουτροθεραπείας ικανό να αυξήσει το μερίδιο του ιαματικού τουρισμού της Νισύρου.

Σε όλα τα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί η προσκόλληση – θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και επανάπαυση – στον ημερήσιο τουρισμό, που αντιπροσωπεύει το κυριότερο είδος τουριστικής ανάπτυξης που εμφανίζει η Νίσυρος. Το συγκεκριμένο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης, με τη μορφή που έχει καθιερωθεί, ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό – όπως έχουμε ήδη επισημάνει – για τη χαμηλή ποιότητα παροχών, την αποτροπή σημαντικών επενδύσεων από την πλευρά των επιχειρηματιών, την υποδοχή τουριστών χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου και την εξάρτηση του τουρισμού της Νισύρου από την τουριστική κίνηση της Κω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 9^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Βιβλία

Τσάλτας, Γ 2005, «Αειφορία και περιβάλλον: ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Οικονομάκης, Ρ 2001, «Νίσυρος: Ιστορία και Αρχιτεκτονική», Μέλισσα, Αθήνα

Νισυριακά, 2007, Τόμος 17^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Άρθρα

Γιαννάρου Λ, Καρανάση Ε 2006, «Δωδεκάνησα: το διπλό πρόσωπο της κρίσης», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Ζαχαριάδης, Γ 2011, «Τα νέα μέτρα παγώνουν την οικοδομή στα νησιά του Αιγαίου», Συνέντευξη δημάρχου Νισύρου Νικόλαου Καρακωνσταντίνου, ΤΑ ΝΕΑ

«Διεκδίκηση πόρων από το νέο Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2020» 2014, Γραφείο Τύπου Δήμου Κω, Aegean News

Αφιέρωματα

Αφιέρωμα «Νίσυρος: Προοπτική Σφαιρικής Ανάπτυξης», 2013, Επικοινωνία, Τεύχος 18, σελ.3-5, Περιοδική Έκδοση της Ενδιάμεσης Διαχειριστικής Αρχής, Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου για το Ε.Π. Κρήτης & Νήσων Αιγαίου 2007-2013, Σύρος

Μελέτες

Ελληνική Θερμαλιστική Εταιρεία Α.Ε. (Ε.Θ.Ε.Α.Ε.) 2000, «Θερμαλιστικό Μοντέλο Ανατολικού Αιγαίου», Α' Στάδιο Μελέτης, Θεσσαλονίκη

Ελληνική Θερμαλιστική Εταιρεία Α.Ε. (Ε.Θ.Ε.Α.Ε.) 2004, «Μελέτη για την Οριοθέτηση και την Προστασία του Ιαματικού Υδροφορέα Μανδρακίου Νισύρου», Θεσσαλονίκη

Totsiou Y, Hatzantonis D, Karamitropoulou D, Lolos S 1999, "Evaluation of the impact of actions implementing Regulation (EEC) No 2019/93 on the economic situation of the small islands in the Aegean Sea", Final report, European Commission, Greece

Πρακτικά Συνεδρίων

Zouzias D, Seymour K, Stamatopoulos L 2007, "Management of the Natural Environment of Nisyros Volcano Towards Sustainable Development", International Conference on Energy, Environment, Ecosystems and Sustainable Development, Agios Nikolaos, Greece

Δικτυακοί τόποι

Επίσημος δικτυακός τόπος Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), Πρόγραμμα «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου», <http://nisyros.igme.gr/nisyros/>

www.passport.kathimerini.gr

Κεφάλαιο 10:

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ

Στα προηγούμενα κεφάλαια του Β' Μέρους του παρόντος πονήματος συλλέχθηκαν και παρατέθηκαν τα στοιχεία που συνθέτουν την υφιστάμενη κατάσταση του τουρισμού της Νισύρου και εντοπίστηκαν οι αδυναμίες που εμφανίζει η ευρύτερη αναπτυξιακή διαδικασία της μελέτης περίπτωσης.

Στο παρόν στάδιο επιχειρείται η σύνταξη και παρουσίαση ενός στρατηγικού πλαισίου για την τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου, βάσει των πόρων, των ιδιαιτεροτήτων και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του προορισμού. Βασικό ζητούμενο είναι η υιοθέτηση δράσεων αναπτυξιακού χαρακτήρα που δύναται να δημιουργήσουν θετικά και βιώσιμα αποτελέσματα για την τοπική κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία.

10.1 Το πλαίσιο που θα στηριχθεί η τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου

Η Νίσυρος βρίσκεται σήμερα σε μια κρίσιμη καμπή όπου καλείται να χαράξει τη μελλοντική πορεία ανάπτυξής της.

Εδώ αποκλείεται αργiori η εκτατική τουριστική ανάπτυξη, για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι η γεωγραφική της θέση. Μεταξύ δύο τουριστικά υπεραναπτυγμένων περιοχών (Κω και Ρόδου), με δεδομένα το μέγεθος και την υπάρχουσα υποδομή της καθώς και τις δυνατότητες ανάπτυξής τους (αδυναμία ύπαρξης αεροδρομίου, προβληματικό λιμάνι κ.α.), η εξασφάλιση μαζικού τουρισμού είναι πρακτικά ανέφικτη. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι κάτι τέτοιο θα αποτελούσε εγκληματική ενέργεια απέναντι στην ισορροπία του περιβάλλοντος που διατηρήθηκε έως σήμερα, γεγονός που θα απομάκρυνε από το νησί όλους τους σημερινούς επισκέπτες του, οι οποίοι ακριβώς για αυτό το λόγο το επιλέγουν.

Η τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου πρέπει να στηριχθεί στην *αιφορική χρήση των τουριστικών πόρων που σχετίζονται με τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού*, με κύρια χαρακτηριστικά: την ελεγχόμενη και προγραμματισμένη τουριστική ανάπτυξη ήπιας μορφής, την εφαρμογή των αρχών της αιφορίας με στόχο τόσο την ένταξη στην τοπική κλίμακα όσο και τη σταθερή ανατροφοδότηση της αναπτυξιακής διαδικασίας, τις καινοτομικές προσεγγίσεις στο σχεδιασμό και προγραμματισμό της ανάπτυξης (Τσάρτας, 1996, σελ.147-149).

Η Νίσυρος έχει την πολυτέλεια να μπορεί σήμερα, και πρέπει, να χαράξει άμεσα ένα σχέδιο ποιοτικής τουριστικής ανάπτυξης κυρίως με την προσέλκυση εναλλακτικού τουρισμού (φυσιολατρικού, γεωλογικού, αρχαιολογικού, ιαματικού). Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι εκείνος που μπορεί να αποτελέσει το εναρκτήριο βήμα για την δυνητική τοποθέτηση της Νισύρου σε μια τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης.

Βασικό κριτήριο διαμόρφωσης του στοχευόμενου τουριστικού προϊόντος θα πρέπει να αποτελέσει, μεταξύ άλλων, η δυνατότητα δημιουργίας μιας διακριτής και αυτόνομης ταυτότητας. Κάθε νησί έχει την δική του ταυτότητα η οποία προσδιορίζει και την τουριστική του κατεύθυνση. Επομένως, μια νέα και ολοκληρωμένη στρατηγική για την ανάπτυξη του τουρισμού της Νισύρου πρέπει να στραφεί στην ανάδειξη της ταυτότητας του νησιού. Για τη Νίσυρο, η ταυτότητα αυτή δεν είναι άλλη από το Ηφαιστειο και τα ιαματικά λουτρά.

Συνοψίζοντας, η προτεινόμενη στρατηγική για την τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου θα πρέπει να στηριχθεί στην ανάληψη μέτρων, σε ένα πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης, και να είναι αποτέλεσμα συνδυασμού βέλτιστων πρακτικών βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τουριστικού προϊόντος του προορισμού και της καλλιέργειας τοπικού brand name.

10.2 Λόγοι που ευνοούν μια βιώσιμη ανάπτυξη της Νισύρου

Οι λόγοι που ευνοούν τη βιώσιμη ανάπτυξη της Νισύρου είναι οι εξής:

➤ *Ηφαιστειακή δραστηριότητα:*

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ενεργού ηφαιστείου της Νισύρου, που αναλύθηκαν λεπτομερώς σε προηγούμενο κεφάλαιο, αποτελούν πηγή θαυμασμού και εκπαίδευσης των επισκεπτών, και μπορούν να συμβάλλουν στην δημιουργία ενός Εθνικού Πάρκου - Γεωπάρκου (National Park).

➤ *Θερμές ιαματικές πηγές:*

Η ύπαρξη άφθονων θερμών πηγών καθώς και το γεγονός ότι η Νίσυρος υπήρξε κατά το παρελθόν σπουδαία λουτρόπολη ευνοεί τη μετατροπή των υπαρχόντων εγκαταστάσεων ιαματικού τουρισμού σε κέντρα λουτροθεραπείας και θερμολισμού.

➤ *Ύπαρξη μακράς πολιτιστικής ιστορίας και κληρονομιάς:*

Η Νίσυρος διαθέτει μεγάλο αριθμό αρχαιολογικών ευρημάτων, αρκετά από τα οποία στεγάζονται στα μουσεία της (Αρχαιολογικό, Λαογραφικό, Ηφαιστειολογικό).

➤ *Φυσικό περιβάλλον:*

Η πλούσια χλωρίδα και πανίδα της περιοχής και το πλήθος των ηφαιστειακών πετρωμάτων που συνθέτουν το φυσικό τοπίο αποτελούν ένα περιβάλλον ιδανικό για μια βιώσιμη αναπτυξιακή διαδικασία.

➤ *Έλλειψη πόσιμου νερού:*

Η ανυδρία που χαρακτηρίζει πολλά από τα νησιά του Αιγαίου μπορεί να λειτουργήσει θετικά προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης με την εφαρμογή νέων τεχνολογιών ασφαλάτωσης και την ταυτόχρονη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (energy sources).

➤ *Ενέργεια:*

Το υψηλής ενθαλπίας γεωθερμικό πεδίο του νησιού σε συνδυασμό με το αιολικό δυναμικό και τη δυνατότητα παραγωγής ηλιακής ενέργειας μπορούν να καταστήσουν τη Νίσυρο ένα νησί αυτόνομο σε παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

10.3 Το στρατηγικό πλαίσιο μιας αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου

Στο σημείο αυτό, διατυπώνεται το στρατηγικό όραμα για την τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου, τίθενται οι στρατηγικοί στόχοι και προτείνονται τα κατάλληλα μέτρα και μέσα που πρέπει να υιοθετηθούν για την επίτευξή τους, μέσα από την ολοκληρωμένη κατάρτιση ενός στρατηγικού πλαισίου για τη Νίσυρο.

Το **στρατηγικό όραμα** για την ανάπτυξη μιας αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου, ορίζεται ως εξής:

Να καταστεί η Νίσυρος ελκυστικός τουριστικός προορισμός, μέσα σε ένα βιώσιμο πλαίσιο και περιβάλλον ανάπτυξης

Ως **στρατηγικοί στόχοι** για την ανάπτυξη μιας αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου, τίθενται οι παρακάτω:

- Βιώσιμη ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προορισμού και ποιοτική τουριστική ανάπτυξη
- Αύξηση διανυκτερεύσεων και τουριστικών εσόδων και επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου

Για την επίτευξη των παραπάνω στρατηγικών στόχων, απαραίτητα στοιχεία είναι ο εμπλουτισμός και η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, η διατήρηση και διεύρυνση των προσφερόμενων τουριστικών προϊόντων, βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και πόρων της περιοχής.

Καθώς οι πόροι του τουριστικού προορισμού αναγνωρίζονται ως παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό της ανταγωνιστικότητάς του, είναι σημαντικό να αποφασισθεί ο κατάλληλος συνδυασμός των πόρων και το είδος των στρατηγικών του προορισμού για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του (Chen, et.al, 2011). Επομένως, η επικέντρωση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που φέρει η Νίσυρος μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στη δυναμική ανάπτυξή της ως τουριστικού προορισμού και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς της.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι στρατηγικές που πρέπει να υιοθετηθούν για την επίτευξη των παραπάνω στόχων και διατυπώνονται αναλυτικά συγκεκριμένες προτάσεις για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη της Νισύρου.

Παράγοντας κλειδί στην επιτυχημένη τουριστική ανάπτυξη ενός τουριστικού προορισμού αποτελεί η σύνδεση της τουριστικής αγοράς με το τουριστικό προϊόν καθώς το τουριστικό προϊόν καθορίζει, εν μέρει, τους τύπους της τουριστικής αγοράς που μπορούν να προσελκυσθούν και η μορφή του πρέπει να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των τουριστικών αγορών-στόχων (W.T.O, 1998, σελ.33).

Καθώς τα κίνητρα των τουριστών που επισκέπτονται ένα τουριστικό προορισμό είναι, κατά κανόνα, περίπλοκα και συχνά αντιφατικά (Ηγουμενάκης, 2000, σελ.36), οι προτάσεις που διατυπώνονται βασίζονται στην εκτίμηση των τμημάτων της τουριστικής αγοράς που μπορούν να ικανοποιηθούν, κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο, με βάση πάντα το είδος των τουριστικών προϊόντων που έχει τη δυνατότητα να παράγει η Νίσυρος.

10.4 Στρατηγικές επίτευξης – Προτάσεις

1. *Διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της Νισύρου μέσω της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Νισύρου και των υπαρχόντων φυσικών και πολιτιστικών πόρων της.*

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Νισύρου θα πρέπει να συνοδεύεται από ενέργειες διαφοροποίησης και εμπλουτισμού του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, ώστε να αναδεικνύονται οι ιδιαιτερότητες του τόπου. Η διαφοροποίηση του προϊόντος θα διευκολύνει την ανάπτυξη συνδυασμένων διακοπών και θα πρέπει να στηρίζεται στην αξιοποίηση των υφιστάμενων φυσικών και πολιτιστικών πόρων της Νισύρου.

Η ανάγκη για αειφόρο τουριστική ανάπτυξη για ένα μικρό νησί σημαίνει τη στροφή προς εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ή έστω τη συνύπαρξή τους με άλλες μορφές. Παρά το μικρό μέγεθος του νησιού, οι υπάρχοντες πόροι είναι ενθαρρυντικοί για τις δυνατότητες της Νισύρου και την ανάπτυξη ποιοτικού τουρισμού, μέσω της στόχευσης σε κοινά με ειδικά ενδιαφέροντα.

Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποτελεί σημαντική παράμετρο τόσο για τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της Νισύρου όσο και για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του.

Για να καταστεί δυνατή η στοχευόμενη ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και πόρων της περιοχής, διατυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

Το Ηφαίστειο

Το ηφαίστειο της Νισύρου τυγχάνει υψηλής τουριστικής αξιοποίησης, τόσο από τους φορείς της Νισύρου, όσο και από τους αντίστοιχους φορείς των γειτονικών νησιών. Το ηφαίστειο είναι ικανό να προσελκύσει ποιοτικό τουρισμό (συνεδριακό, επιστημονικό, περιηγητικό). Τουρίστες που θέλουν να δουν το ηφαίστειο σαν αξιοθέατο, αλλά και άτομα που θέλουν να κάνουν κάποια έρευνα γύρω από αυτό. Για την περαιτέρω ανάπτυξη του ηφαιστείου θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν οι εξής προτάσεις:

- Διαμόρφωση του χώρου που περιβάλλει την ηφαιστειακή «κοιλιά», δημιουργία υποστηρικτικών εγκαταστάσεων (π.χ. συνεδριακός χώρος), αξιοποίηση του χώρου για τη φιλοξενία πολιτιστικών δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων κατά τους θερινούς μήνες

- Προσέγγιση φορέων σχετικών με την ηφαιστειολογία, διοργάνωση επιστημονικών σεμιναρίων, συνεδρίων, ημερίδων και εκπαιδευτικών εκδρομών σχολών ΑΕΙ
- Δημιουργία τμημάτων σχολών ηφαιστειολογίας, σεισμολογίας, ορυκτολογίας και γεωλογίας
- Προσέλκυση τουριστών (μέσω της συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις και του διαδικτύου) που θα επισκέπτονται και θα διαμένουν στο νησί πέραν της περιόδου αιχμής
- Διαφήμιση του ηφαιστειακού χώρου σε αντίστοιχες ημερίδες του εσωτερικού ή του εξωτερικού.
- Κατασκευή φιλικών προς το περιβάλλον μονοπατιών, που θα οδηγούν με ασφάλεια τους ενδιαφερόμενους στους κρατήρες
- Κατασκευή νέου δρόμου που θα συνδέει το Ηφαίστειο μέσω του Σταυρού με τα Νικειά για ευκολότερη πρόσβαση

Επιπλέον, η ανάπτυξη του οικότουρισμού μπορεί να επιτευχθεί με τη μετατροπή του φυσικού περιβάλλοντος του ηφαιστείου σε Γεωπάρκο, αποτελώντας σημαντικό πόλο έλξης του εναλλακτικού τουρισμού.

Τα Ιαματικά Λουτρά

Το νησί είναι ευνοημένο από τους ζεστούς γεωλογικούς σχηματισμούς σε διάφορα σημεία του, με τις μεγαλύτερες ποσότητες ιαματικών νερών να βρίσκονται στην περιοχή του Μανδρακίου, των Πάλων και του Αυλακίου. Παρόλο που στο παρελθόν η Νίσυρος είχε μετατραπεί σε φημισμένη λουτρόπολη, η μοναδική εγκατάσταση που λειτουργεί σήμερα είναι τα Ιαματικά Λουτρά του δήμου Μανδρακίου. Δυστυχώς, οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις είναι απαρχαιωμένες και χρειάζονται επείγοντως αναπαλαίωση.

Για να εξελιχθούν τα Δημοτικά Ιαματικά Λουτρά σε μια βιώσιμη επιχείρηση απαιτείται η μετατροπή τους σε μια σύγχρονη μονάδα υδροθεραπείας, ικανή να ανταποκριθεί στις ανάγκες του σύγχρονου επισκέπτη. Προσπάθειες για την επιδιόρθωση των εγκαταστάσεων έχουν γίνει κατά το παρελθόν, χωρίς όμως να στεφθούν από επιτυχία και να ολοκληρωθούν. Οι Δημοτικές Τουριστικές Επιχειρήσεις Νισύρου Ανώνυμη Εταιρεία (ΔΗ.ΤΟΥΡ.Ε.Ν. Α.Ε.) που διαχειρίζονται τα Δημοτικά Λουτρά είχαν κάνει κατά το παρελθόν μελέτη για τη μετατροπή των εγκαταστάσεων σε ξενοδοχείο, που ωστόσο δεν εφαρμόστηκε ποτέ (ΔΗ.ΤΟΥΡ.Ε.Ν. Α.Ε, 1996, σελ.35-37). Η παρούσα μελέτη προέβλεπε την κατασκευή ξενοδοχείου με δυνατότητα φιλοξενίας 60 ατόμων, ενώ το συγκρότημα θα προσέφερε, μετά την επισκευή και την αναστήλωσή του, 350

θεραπευτικές λούσεις την ημέρα και άλλες υπηρεσίες, προωθώντας το θεραπευτικό τουρισμό.

Εκτός από την αναβάθμιση των Δημοτικών Ιαματικών Λουτρών στο Μανδράκι, προτείνονται οι παρακάτω ενέργειες για την αξιοποίηση των θερμών πηγών:

- Αποπεράτωση του έργου κατασκευής των κτιριακών μονάδων στους Πάλους (Λουτρά Παντελίδη)
- Ανάπτυξη κέντρων θερμαλισμού
- Λειτουργία μονάδας φυσικοθεραπείας
- Προσφορά ποιοτικών καταλυμάτων για τους λουόμενους
- Διαφήμιση και προώθηση των παροχών των Λουτρών σε εσωτερικό και εξωτερικό
- Στελέχωση κέντρων με εξειδικευμένο προσωπικό

Μέσω της μετατροπής των λουτρών σε, υψηλής ποιότητας, φυσικά spa θα επιτευχθεί η προώθηση του ιαματικού τουρισμού, η αύξηση των αφίξεων και διανυκτερεύσεων, η προσέλκυση νέων τουριστών, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η ευρύτερη προβολή του νησιού.

Τα Ιστορικά και Πολιτιστικά Μνημεία

Αρχίζοντας από τα ευρήματα νεολιθικής εποχής, περνώντας στα ερείπια της κλασικής περιόδου, στα βυζαντινά και ενετικά χρόνια, τα απομεινάρια του παρελθόντος μαρτυρούν την ιστορία του τόπου. Τα σημαντικότερα μνημεία της Νισύρου είναι το Παλαιόκαστρο, τα ενετικά κάστρα της Παναγίας Σπηλιανής, του Εμπορείου και των Νικειών, τα διάφορα μοναστήρια που βρίσκονται διάσπαρτα σε όλο το νησί και τα εκκλησάκια, πολλά από τα οποία είναι σημαντικής αρχαιολογικής και αρχιτεκτονικής σημασίας.

Για την ανάδειξη των παραπάνω μνημείων θα μπορούσαν να εφαρμοστούν οι παρακάτω προτάσεις:

- Σύνδεση των σημαντικότερων από αυτά με μονοπάτια και σήμανση
- Προβολή των υπάρχοντων μουσείων
- Δημιουργία μουσείων και συλλόγων λαογραφικού υλικού στα Νικειά, στον Εμπορείο και στους Πάλους, σε υπάρχοντα παραδοσιακά κτίσματα
- Αναστήλωση κάστρων του Εμπορείου και των Νικειών

Η Χλωρίδα και Πανίδα

Για την προστασία και προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του φυσικού περιβάλλοντος της Νισύρου, που αποτελεί βασικό όρο για την προώθηση του οικολογικού τουρισμού, προτείνονται οι παρακάτω ενέργειες:

- Δημιουργία Ειδικών Ζωνών Προστασίας (ΕΖΠ)
- Αποτροπή λαθροθηρίας
- Περιορισμός στα βοσκοτόπια και στην ελεύθερη βοσκή
- Κατασκευή παρατηρητηρίων πτηνών
- Λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος, όπως αποχετευτικό σύστημα και βιολογικός καθαρισμός, ΧΥΤΑ, περιορισμός του τσιμέντου, προστασία των ακτών και των βυθών κ.α.
- Δημιουργία οικολογικών πάρκων
- Λήψη μέτρων πυροπροστασίας

Νησίδα Γυαλί – Τουριστική δραστηριότητα μεταλλευτικής περιήγησης

Στις περιοχές με παρόν αλλά και παρελθόν στη μεταλλευτική δραστηριότητα, η «μεταλλευτική περιήγηση» μπορεί να αποτελέσει ένα είδος «εναλλακτικού τουρισμού» σαν απάντηση στο καθιερωμένο αλλά βλαπτικό πρότυπο του μαζικού τουρισμού ή συμπληρωματικού βιώσιμου τουρισμού.

Η μεταλλευτική περιήγηση όπου έχει εφαρμοστεί με σοβαρότητα (στις σκανδιναβικές χώρες και την κεντρική Ευρώπη, με τα αλατωρυχεία κ.λ.π.) είναι επιτυχημένη διότι καταφέρνει να εξάρει τη φαντασία και να διεγείρει το τουριστικό ενδιαφέρον. Η χρησιμοποίηση της μεταλλευτικής παράδοσης ενός τόπου για την οργάνωση εναλλακτικού τουρισμού μπορεί να βοηθήσει και το ίδιο το γενικότερο τουριστικό προϊόν της περιοχής εφόσον, ουσιαστικά, λειτουργεί ως διαφοροποίηση του από το κλασικό μαζικό μοντέλο και ενίσχυση του τουριστικού ενδιαφέροντος. Αποτελεί ίσως έναν μοναδικό τρόπο προσέγγισης και συνύπαρξης δραστηριοτήτων (μεταλλεία – τουρισμός), όταν μιλάμε για εν ενεργεία μεταλλευτικές δραστηριότητες, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην ανάδειξη της φυσικής γεωλογικής ομορφιάς, τη δημιουργία γεώτοπων και γεωπάρκων και την προώθηση της εικόνας τους νησιού ως φυσικού μνημείου.

Μονοπάτια – Τουρισμός περιπέτειας

Το ΣΚΑΪ σε συνεργασία με την εταιρεία TERRAIN που ειδικεύεται στη δημιουργία χαρτών, δημιούργησαν έναν πεζοπορικό χάρτη για τη Νίσυρο. Αυτή την έρευνα μπορεί

να εκμεταλλευθεί το νησί προκειμένου να προωθήσει αυτή τη μορφή τουρισμού στην περιοχή. Σύμφωνα με τον πεζοπορικό χάρτη έχουν εντοπιστεί 11 διαδρομές που μπορεί να πραγματοποιήσει ο επισκέπτης ενώ παρέχονται όλες οι πληροφορίες της διαδρομής, οι αποστάσεις, οι χρόνοι και η ποιότητα των μονοπατιών.

Προκειμένου να προσελκυσθούν περιπατητικοί τουρίστες απαιτείται, από τους τοπικούς δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, η ανάδειξη αυτού του είδους τουρισμού και η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών τους, όσον αφορά στις διαδρομές. Επιπλέον, απαραίτητη για τη γνωστοποίηση και προώθηση του προϊόντος κρίνεται η συνεργασία με γραφεία που εξειδικεύονται στον περιπατητικό τουρισμό, τόσο στην Ελλάδα (π.χ. Trekking Hellas), όσο και στο εξωτερικό.

Προς την κατεύθυνση ανάπτυξης του περιπατητικού τουρισμού, διατυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

- *Σχεδιασμός*: Ο απαραίτητος σχεδιασμός της διαδρομής αποτελεί το πρώτο και κυριότερο βήμα. Ο χάρτης του ΣΚΑΪ παρέχει όλες τις χρήσιμες πληροφορίες ενώ συνδυάζει τις διαδρομές με την απόλαυση των φυσικών τοπίων και τις επισκέψεις σε χωριά, το ηφαίστειο, τα μοναστήρια και άλλα σημεία πολιτιστικού και τουριστικού ενδιαφέροντος.
- *Σήμανση*: Μέσω της απαραίτητης σήμανσης (ταμπέλες που δείχνουν την κατεύθυνση, τις αποστάσεις και κυρίως σε πόσα χιλιόμετρα είναι ο επόμενος σταθμός), θα επιτευχθεί το αίσθημα ασφάλειας που πρέπει να νιώθουν οι τουρίστες, καθ'όλη τη διάρκεια της διαδρομής τους.
- *Πληροφόρηση*: Μια υψηλής ποιότητας πληροφόρηση είναι απαραίτητη για τη δημιουργία θετικής εικόνας στους περιπατητικούς τουρίστες. Πληροφορίες και ενημερωτικά φυλλάδια πρέπει να παρέχονται από το δήμο, από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό παροχής πληροφοριών, από το σύνολο των τουριστικών παραγόντων του νησιού (π.χ. ξενοδόχους, ιδιοκτήτες εστιατορίων) και από τοπικά κέντρα πληροφόρησης (κιόσκια). Η πληροφόρηση αφορά και την ασφάλεια των περιπατητών, παρέχοντας συμβουλές για τις «εύκολες» ή «δύσκολες» διαδρομές, τις ώρες που συστήνεται αποφυγή της πεζοπορίας και τον κατάλληλο εξοπλισμό του τουρίστα καθώς και την ευθύνη των περιπατητών για την προστασία του περιβάλλοντος και τη διατήρηση του οικοσυστήματος του νησιού.
- *Βελτίωση της εμπειρίας του τουρίστα*: Η βελτίωση της εμπειρίας των τουριστών μπορεί να επιτευχθεί μέσω της παροχής ειδών πρώτης ανάγκης και πώλησης επιπρόσθετου εξοπλισμού ή τοπικών παραδοσιακών προϊόντων (π.χ.

ελαφρόπετρα,) σε ειδικούς κατασκευασμένους χώρους, στα μέσα μιας μεγάλης διαδρομής. Επιπλέον, η στρατηγική της πώλησης των προϊόντων θα συμβάλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στην αύξηση των εσόδων του τοπικού πληθυσμού.

Βυθός-Καταδυτικό πάρκο

Ο υποθαλάσσιος πλούτος της Νισύρου ευνοεί τη δημιουργία ενός θαλάσσιου Καταδυτικού Πάρκου, με κύριο στόχο την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού που είναι εξ' ορισμού τουρισμός υψηλών εισοδημάτων αλλά και ήδη πολυπληθής στην Ευρώπη (3,2 εκατομμύρια ενεργοί δύτες). Την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού ευνοούν οι εξής παράγοντες που συναντώνται στο νησί της Νισύρου:

- η γεωγραφική εγγύτητα με το μεγάλο τουριστικό προορισμό της Κω
- η ύπαρξη αξιοθέατων στο νησί
- το σύμπλεγμα μικρών βραχονησίδων περιμετρικά του νησιού

Τα σημαντικότερα οφέλη από την επένδυση ενός καταδυτικού πάρκου συνοψίζονται στα εξής:

- αύξηση της απασχόλησης με τη δημιουργία θέσεων εργασίας για τη στελέχωση του καταδυτικού πάρκου και για την εξυπηρέτηση των καταδυτών και των συνοδών τους (ξενοδοχειακές μονάδες, μονάδες εστίασης, λοιπές μονάδες παροχής υπηρεσιών)
- επιμήκυνση τουριστικής περιόδου καθώς οι καταδυτές συνήθως επιλέγουν τουριστικές περιόδους μη αιχμής
- αύξηση των τουριστικών αφίξεων και εσόδων, καθώς ο καταδυτικός τουρισμός αφορά ένα μεγάλο κομμάτι της αγοράς και ανήκει στην κατηγορία των τουριστών μεσαίου και υψηλού εισοδήματος
- ανάδειξη συγκριτικού πλεονεκτήματος της περιοχής και φήμη ειδικού τουριστικού προορισμού
- διατήρηση και ανάπλαση του φυσικού περιβάλλοντος, λόγω της αυτόματης μετατροπής της περιοχής του καταδυτικού πάρκου σε «προστατευόμενο χώρο»
- θετική συμβολή στην αλιευτική δραστηριότητα, καθώς με την πάροδο του χρόνου, τα ψάρια διαρκώς πολλαπλασιάζονται

2. Ενίσχυση και βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών

Το τουριστικό προϊόν περιλαμβάνει υπηρεσίες φιλοξενίας, καθώς επίσης και συμπληρωματικές υπηρεσίες που συνδέονται με την παραμονή του επισκέπτη στην περιοχή. Η αναπτυξιακή προοπτική του τουριστικού τόπου επηρεάζεται άμεσα από το βαθμό ικανοποίησης των τουριστών από το σύνολο των παρεχόμενων προς αυτόν υπηρεσιών.

Η Νίσυρος έχει τη δυνατότητα να είναι ανταγωνιστική και να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις εάν και εφόσον επιδιώξει την αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών, με προσανατολισμό την ποιότητα.

Για τη βελτίωση των παραγόντων προσφοράς, διατυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

Μετατροπή παραδοσιακών σπιτιών σε τουριστικούς ξενώνες

Στους τέσσερις οικισμούς του νησιού συναντάται πλήθος εγκαταλελειμμένων παραδοσιακών κατοικιών, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν μέσω της μετατροπής τους σε ξενώνες ή αγροτουριστικά καταλύματα. Ειδικότερα στον Εμπορειό – ο οικισμός που χαρακτηρίζεται από την πληθώρα εγκαταλελειμμένων σπιτιών – υπάρχει η δυνατότητα να γίνει κάτι πιο ολοκληρωμένο και να ενταχθεί στις επιχορηγήσεις του αναπτυξιακού νόμου. Μέσω της μετατροπής των παραδοσιακών σπιτιών σε τουριστικούς ξενώνες, θα ενισχυθεί η εμπειρία του τουρίστα με τη διαμονή του σε ένα νησιωτικό σπίτι, σε ένα μικρό νησί, με τις αντίστοιχες ποιοτικές υπηρεσίες.

Τα τελευταία χρόνια έχουν, ήδη, επισκευαστεί παραδοσιακά σπίτια και αγροικίες και έχουν μετατραπεί σε καταλύματα για να δεχθούν επισκέπτες, όπως για παράδειγμα οι παραδοσιακές ανακαινισμένες οικίες Daphne & Maria Eliza και οι πολυτελείς παραδοσιακοί ξενώνες, “Τα Λιοτρίδια”, με εντυπωσιακά αποτελέσματα ως προς την ποιότητα των προϊόντων τους. Προτείνεται, λοιπόν, η εφαρμογή της συγκεκριμένης δράσης καθώς το τοπίο και οι συνθήκες της περιοχής ευνοούν ιδιαίτερα αυτή την κατεύθυνση.

Δημιουργία συμφώνου ποιότητας μεταξύ των επιχειρηματιών της Νισύρου για την παροχή καλύτερης ποιότητας υπηρεσιών

Η πλειονότητα των επιχειρήσεων της Νισύρου είναι μικρού ή μεσαίου μεγέθους. Για όλους τους προορισμούς, οι μικρές επιχειρήσεις είναι που καθορίζουν την εμπειρία των περισσότερων επισκεπτών για τον τόπο – το χαρακτήρα του τόπου – καθώς αντικατοπτρίζουν τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά που είναι μοναδικά ή

ιδιαίτερα στον προορισμό. Οι μικρές επιχειρήσεις που ανήκουν σε κατοίκους του προορισμού μπορούν να αποκτήσουν σημαντικό ρόλο και να επηρεάσουν το βαθμό προόδου κάθε συγκεκριμένου προορισμού προς την κατεύθυνση της βιωσιμότητας μέσω συνεργασιών (Middleton, 2004, σελ.134).

Ένα ανεπίσημο σύμφωνο ποιότητας θα υπογραφεί μεταξύ των επιχειρηματιών όλων των κλάδων του νησιού, κυρίως των άμεσα ενδιαφερόμενων, όπως ξενοδόχοι και ιδιοκτήτες εστιατορίων. Σύμφωνα με αυτό, θα συμφωνηθεί η παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών και η συνεργασία μεταξύ τους, ενώ ταυτόχρονα θα ενισχυθεί ο υγιής ανταγωνισμός.

Πρόκειται για μέθοδο που έχει εφαρμοσθεί και σε άλλες περιοχές, όπως η περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα στην Καρδίτσα, με μεγάλη επιτυχία.

Βελτίωση των παραλιών του νησιού με ήπια επέμβαση

Καθώς παρατηρείται έλλειψη οργανωμένης υποδομής στις παραλίες του νησιού, μια οργάνωση, ήπια παρέμβασης (ώστε να μην διαταραχθεί η φυσικότητα του τοπίου) θα μπορούσε να δημιουργηθεί σε κάποιες από αυτές για την εξυπηρέτηση των παραθεριστών (π.χ. αναψυκτήριο, ξαπλώστρες), με την εκμετάλλευση είτε δημοσίου είτε ιδιωτικού φορέα.

Επιπλέον, κρίνεται αναγκαία η προσπάθεια προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος της παραλίας των Πάλων, η βελτίωση των υπάρχουσών συνθηκών αλλά και ταυτόχρονα η προσπάθεια αναβάθμισής της, καθώς υπέστη σημαντική αλλοίωση τόσο στην ποιότητα της άμμου όσο και στη συνολική της μορφή λόγω λανθασμένων κινήσεων κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κατασκευής της μαρίνας, σε συνδυασμό με τη μεταφορά άμμου χαμηλής ποιότητας.

Βελτίωση της προσβασιμότητας μέσω αγοράς επιβατηγού πλοίου 250 κόρων, δυναμικότητας 215 επιβατών

Καθώς η έλλειψη τακτικής και καθημερινής συγκοινωνιακής σύνδεσης μεταξύ Νισύρου και Κω είναι ένα από τα μόνιμα προβλήματα που παρουσιάζει το νησί, περιορίζοντας, ταυτόχρονα, τις προοπτικές τουριστικής ανάπτυξης, προτείνεται η αγορά επιβατηγού πλοίου δυναμικότητας 215 επιβατών, που θα λειτουργήσει τονωτικά για το τουριστικό ρεύμα της Νισύρου έτσι ώστε ο τουρίστας να μην αισθάνεται απομονωμένος και να αποφεύγει να έρχεται σε αυτή τη ζώνη «άγονης γραμμής».

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί ότι ο δήμος Κω σε συνεργασία με τους δήμους Αστυπάλαιας και Νισύρου, συζητά το ενδεχόμενο αγοράς ενός μεγάλου πλοίου, το οποίο θα καλύπτει όλο το Βόρειο Συγκρότημα Δωδεκανήσου. Ωστόσο, πρόκειται για πρόταση που, επί του παρόντος, βρίσκεται στο στάδιο συζητήσεων και όχι υλοποίησης (Εφημερίδα «Ροδιακή», 2013).

3. Διεύρυνση των προσφερόμενων τουριστικών προϊόντων σε υπάρχοντες ή νέες αγορές

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της Νισύρου μπορεί να καταστεί δυνατή μέσα από την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων ή τη διεύρυνση των ήδη υπαρχόντων σε νέες αγορές-στόχους, βάσει πάντα των ιδιοτεροτήτων και πόρων του τόπου.

Στην κατεύθυνση της διεύρυνσης του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος, διατυπώνονται οι ακόλουθες προτάσεις:

Σύνθεση τουριστικών πακέτων που συνδυάζουν τον πολυήμερο «μαζικό» τουρισμό στην Κω ή στη Ρόδο με την ολιγοήμερη παραμονή στη Νίσυρο

Η εξάρτηση του τουρισμού της Νισύρου από την τουριστική κίνηση της Κω, ενός από τους μεγαλύτερους τουριστικούς προορισμούς της Ελλάδας, είναι προφανής. Το παράγωγο αυτής της εξάρτησης είναι ανάπτυξη ενός ημερήσιου τουρισμού που δημιουργεί οφέλη για το νησί αλλά δε συμβάλει στην περαιτέρω ανάπτυξη του, δημιουργώντας παράλληλα ένα φαύλο κύκλο παροχής χαμηλής ποιότητας υπηρεσιών. Προτείνεται, λοιπόν, η εκμετάλλευση της εξάρτησης από την τουριστική κίνηση της Κω, με μεγαλύτερο, όμως, κέρδος για το κομμάτι της Νισύρου, μέσω της σύνθεσης τουριστικών πακέτων που να περιέχουν, όχι απλώς μια ημερήσια εξόρμηση στη Νίσυρο, αλλά μια πρόταση ολιγοήμερης παραμονής. Με αυτό τον τρόπο η Νίσυρος θα μπορέσει να εκμεταλλευθεί το πολυήμερο «μαζικό» τουρισμό της Κω ή της Ρόδου επιτυγχάνοντας παράλληλα αύξηση των διανυκτερεύσεων και των τουριστικών εσόδων. Η κίνηση αυτή θα μπορούσε να ωφελήσει και το νησί της Κω, αποτελώντας ένα τρόπο εμπλουτισμού του τουριστικού της προϊόντος, μέσω της ανάδειξης ενός νέου προορισμού.

Τουριστική συνεργασία με τις Τουρκικές ακτές

Ένα από τα συστατικά στοιχεία που μπορούν να δημιουργήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε έναν τουριστικό προορισμό και, επομένως, να αυξήσουν το βαθμό ανταγωνιστικότητάς του είναι η υιοθέτηση συνεργασιών (W.T.O, 1993, σελ.143-144).

Η Νίσυρος απέχει 16,7 χιλιόμετρα από τις τουρκικές ακτές (Bodrum, Marmaris). Η γεωγραφική αυτή εγγύτητα ευνοεί μια μελλοντική τουριστική συνεργασία, καθιστώντας το νησί της Νισύρου ιδανικό για ημερήσιες, και όχι μόνο, αποδράσεις.

Όπως αναλύθηκε στο κεφάλαιο της τουριστικής ζήτησης, μια από τις κύριες εθνικότητες των τουριστών που επισκέπτονται τη Νίσυρο μέσω σκαφών και ιστιοπλοϊκών στη μαρίνα των Πάλων προέρχονται από τη γειτονική Τουρκία, παρουσιάζοντας, συνεχώς, αυξητική τάση. Προτείνεται, λοιπόν, η περαιτέρω εκμετάλλευση του μεριδίου αγοράς από την Τουρκία, μέσω:

- Οργάνωσης εκδρομών με ημερήσια πλοία από τις Τουρκικές ακτές προς τη Νίσυρο (αντίστοιχη συνεργασία υλοποιείται ήδη με το νησί της Κω)
- Σύνθεση τουριστικών πακέτων που να περιέχουν πρόταση ολιγοήμερης παραμονής στη Νίσυρο με δραστηριότητες εναλλακτικής μορφής, εκμεταλλευόμενη το μαζικό τουρισμό της Τουρκίας
- Δίκτυα επαφών και συνεργασίας μεταξύ των τοπικών επιχειρηματιών της Νισύρου και των Τουρκικών ακτών όσον αφορά σε τομείς οικονομίας και ανάπτυξης

Οι παραπάνω προτάσεις διατυπώνονται στο πλαίσιο της στρατηγικής προώθησης του Αιγαϊακού τουριστικού προϊόντος και της εμβάθυνσης των σχέσεων με τη γείτονα χώρα, όπως αυτό παρουσιάζεται στη διημερίδα που διοργανώθηκε από την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και την Ένωση Τουριστικών Πρακτορείων Τουρκίας, με θέμα την Ελληνο-Τουρκική συνεργασία στον τουρισμό τον Οκτώβριο του 2013, στη Ρόδο.

Δημιουργία εγκαταστάσεων οργανωμένου camping

Η περιοχή διαθέτει χώρους ώστε να δημιουργηθεί οργανωμένο camping 30 θέσεων. Απαραίτητες ενέργειες είναι οι εξής:

- περίφραξη του χώρου
- δημιουργία εισόδου ώστε οι κατασκηνωτές να πληρώνουν ένα χρηματικό αντίτιμο διαμονής
- δημιουργία βασικών υποδομών υγιεινής (τουαλέτες, ντουζιέρες)
- παροχή βασικών υπηρεσιών (ζεστό νερό, ηλεκτρισμός, internet).

Μέσω της δημιουργίας εγκαταστάσεων οργανωμένου camping θα επιτευχθεί η προσέλκυση τουριστών που ακολουθούν αυτό το είδος τουρισμού καθώς και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για τους κατοίκους της περιοχής.

Ωστόσο, η δημιουργία εγκαταστάσεων οργανωμένου camping χρειάζεται περαιτέρω μελέτη και ανάλυση της δυνητικής ζήτησης, καθώς δύναται να μην έχει την ίδια απήχηση με το ελεύθερο camping που επιλέγεται περισσότερο ως στάση ζωής.

4. Στοχευόμενη διαφήμιση, προβολή και προώθηση του προτεινόμενου τουριστικού προϊόντος της Νισύρου

Η διαφήμιση στον τουρισμό, λόγω και της μεγάλης έκτασης της αγοράς, αποκτάει έναν ιδιαίτερα καθοριστικό ρόλο στην επιλογή του ταξιδιού από τον τουρίστα αλλά και στη χαρακτηριστική τυποποίηση που σταδιακά συνδέει περιοχές με συγκεκριμένους τύπους τουρισμού. Συμβάλλει, άρα, σε μια πορεία σταδιακής μετατροπής των περιοχών σε «τουριστικούς προορισμούς», ανάμεσα από τους οποίους ο τουρίστας επιλέγει το ταξίδι του όπως και κάθε άλλο προϊόν (Τσάρτας, ο.π, σελ.242-243).

Η επιλογή ενός τουριστικού προορισμού βασίζεται συχνά στην εικόνα που ο δυνητικός τουρίστας έχει για το συγκεκριμένο προορισμό. Η εικόνα αυτή μπορεί να καθορισθεί μέσω των εμπειριών του τουρίστα, τα όσο έχει διαβάσει, τις γνώμες των άλλων ή την εικόνα και το brand που οι ενέργειες του marketing διαμορφώνουν.

Το brand ενός τουριστικού προορισμού μπορεί να είναι ένα όνομα, ένα σύμβολο, ένα logo ή ένα άλλο γραφικό που ξεχωρίζει και διαφοροποιεί τον προορισμό και είναι ένας από τους κυριότερους παράγοντες που καθορίζουν της εικόνα του (W.T.O, 2004, σελ.236). Η κατάλληλη εικόνα του τουριστικού προορισμού βασίζεται, συνήθως, στους κυριότερους τουριστικούς πόρους έλξης (φυσικά στοιχεία) αλλά και σε άυλες έννοιες, όπως εκείνης της ατμόσφαιρας ενός προορισμού (W.T.O, 1998, σελ.113).

Η προώθηση ενός τουριστικού προορισμού σε επίπεδο marketing απαιτεί την ύπαρξη πολλών ενεργειών, σε πολλά επίπεδα, και με τη συνέργεια πολλών ατόμων και οργανισμών. Παρ' όλα αυτά, στη συνέχεια παρατίθενται κάποιες προτάσεις όσον αφορά στην προβολή, προώθηση και δημόσιες σχέσεις της Νισύρου, ως τουριστικό προορισμό:

❖ Προϊόν

Το *βασικό προϊόν* της Νισύρου, ως τουριστικός προορισμός, επί του παρόντος, είναι οι ημερήσιες επισκέψεις, κυρίως στο χώρο του Ηφαιστείου, κατευθυνόμενες από τον τουρισμό της Κω.

Το *προτεινόμενο προϊόν* της Νίσυρου εστιάζει στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, αναδεικνύοντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τις ιδιαιτερότητες του τόπου, έτσι ώστε να καταστήσει το νησί ελκυστικό τουριστικό προορισμό.

❖ Προωθητικές ενέργειες (με τη συνεργασία δημόσιων και ιδιωτικών φορέων):

1. Διαφήμιση των νέων μορφών εναλλακτικού τουρισμού, και ιδιαίτερα του φυσικού πόρου του Ηφαιστείου, μέσω:

- διαδικτύου, ενισχύοντας τις ήδη υπάρχουσες ιστοσελίδες για το νησί με πλούσιες πληροφορίες για τη δυνατότητα και το είδος των εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- διαφημίσεων σε περιοδικά εναλλακτικού τουρισμού
- ταξιδιωτικών πρακτορείων – συλλόγων που ειδικεύονται σε εναλλακτικό τουρισμό
- πρόσκλησης ατόμων, είτε από την Ελλάδα είτε από το εξωτερικό, που ειδικεύονται σε είδη εναλλακτικών δραστηριοτήτων
- καταστημάτων με είδη αθλητικών δραστηριοτήτων (π.χ. ποδήλατα, είδη πεζοπορίας, κ.λ.π.)
- συμμετοχών σε διεθνείς αλλά και εθνικές εκθέσεις ειδικών μορφών τουρισμού

2. Δημιουργία και έκδοση ταξιδιωτικού οδηγού για τη Νίσυρο, μικρού, πλούσιου σε πληροφορίες και φωτογραφικό υλικό και μεταφρασμένου σε πολλές γλώσσες. Για τη δημιουργία του προτείνεται η συνεργασία του δήμου με τους επιχειρηματίες του νησιού.

3. Προώθηση ενός πλούσιου, εμπλουτισμένου και εικονογραφημένου υλικού των μονοπατιών του νησιού με την παράλληλη περιγραφή των βασικότερων αξιοθέατων του στο Διαδίκτυο, σε διαφημιστικές μπροσούρες, σε σχολεία και πανεπιστήμια τόσο εντός συνόρων όσο και σε χώρες του εξωτερικού. Με αυτό τον τρόπο τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια – και ειδικότερα τα τμήματα Βιολογίας και Επιστημών του πλανήτη (Earth Science) – θα έχουν την ευκαιρία να πραγματοποιήσουν εκπαιδευτικά ταξίδια στη Νίσυρο.

4. Δημιουργία και έκδοση ενός DVD, διάρκειας 30 λεπτών, παρουσιάζοντας όλες τις ομορφίες του νησιού, τις δυνατότητες των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και την ατμόσφαιρα των ήσυχων διακοπών. Το DVD, σε συνδυασμό με ένα

ειδικά σχεδιασμένο 16σέλιδο έντυπο που παρέχει χρηστικές πληροφορίες για το νησί, θα διανέμεται σε τουριστικές εκθέσεις και φορείς, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

❖ Τουριστική διαφήμιση

Ο θεματικός άξονας στον οποίο θα στηριχθεί η τουριστική διαφήμιση της Νισύρου είναι «*Μόνος μακριά από το πλήθος*», προβάλλοντας όλα τα στοιχεία του τοπικού περιβάλλοντος που μπορούν να αποτελέσουν οάσεις μοναξιάς σε μια έρημο με πλήθη τουριστών ώστε να ανταποκριθεί στην κατηγορία της ζήτησης ήσυχων διακοπών. Ο συγκεκριμένος θεματικός άξονας θεωρείται ο πλέον κατάλληλος σε μικρά νησιά και περιοχές που δεν έχουν μαζικοποιηθεί, τόσο από πλευράς οργανωμένης υποδομής όσο και αριθμού τουριστών, όπως η Νίσυρος, με στόχο να φανεί ότι προσφέρουν την ηρεμία και ησυχία που αναζητά ο τουρίστας (Τσάρτας, ο.π, σελ.246).

❖ Brand

Για τη Νίσυρο, η ταυτότητα και το σύμβολο της δεν μπορεί να είναι άλλο από το Ηφαιστείο. Το σύμβολο του Ηφαιστείου σε συνδυασμό με τα ειδικά θεματικά προϊόντα του εναλλακτικού τουρισμού και την ατμόσφαιρα της ηρεμίας, αποτελούν τα συστατικά στοιχεία για τη δημιουργία της εικόνας της Νισύρου, ως ελκυστικού τουριστικού προορισμού. «Ένας εναλλακτικός προορισμός για ταξιδευτές, ένα αμιγές ησυχαστήριο που προσφέρει ήρεμες διακοπές «ενεργειακά» φορτισμένες».

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 10^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Βιβλία

Τσάρτας, Π 1996, «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», Εξάντας, Αθήνα

Ηγουμενάκης, Ν 2000, «Τουρισμός και ανάπτυξη», Interbooks, Αθήνα

Middleton, V.T.C 2004, «Τουριστικό μάρκετινγκ: για βιώσιμη ανάπτυξη», Κριτική, Αθήνα

Νισυριακά 2005, Τόμος 16^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

World Tourism Organization 2004, "Indicators of sustainable development for tourism destinations: a guidebook", WTO

World Tourism Organization 1998, "Guide for local authorities on developing sustainable tourism", WTO

World Tourism Organization 1993, "Sustainable Tourism Development, Lessons for Planners", WTO, Madrid

Δικτυακοί Τόποι

Επίσημος δικτυακός τόπος Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), Πρόγραμμα «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου», <http://nisyros.igme.gr/nisyros/>

<http://www.oryktosploutos.net/2010/05/blog-post.html>

<http://traveldailynews.gr/>

Μελέτες

Δημοτικές Τουριστικές Επιχειρήσεις Νισύρου Ανώνυμη Εταιρεία (ΔΗ.ΤΟΥΡ.Ε.Ν. Α.Ε.) 1996, «Μελέτη Σκοπιμότητας για τη Μετατροπή Παραδοσιακών Κτισμάτων Πηγών της Νισύρου σε Ξενοδοχείο», Νίσυρος

Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. 2007, «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της εφαρμογής του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό», Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε, Αθήνα

Άρθρα

Κουμέλης, Θ 2007, «Σε δημόσια διαβούλευση το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό», Travel Daily News

Σουρτζής, Α 1999, «Διερεύνηση Δυνατοτήτων Ανάπτυξης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στα νησιά Νίσυρος και Τήλος», 6^ο Τεύχος, ΕΥΠΛΟΙΑ

Ροδιακή 2013, «Ανοίγεται στο πέλαγος ο δήμος ΚΩ», Εφημερίδα "Η Ροδιακή"

Naxos news 2013, «Διημερίδα στη Ρόδο για την Ελληνοτουρκική Συνεργασία στον Τουρισμό», www.naxos-news.gr

Chen, C.M, Chen S.H. and H.T 2011, "The destination competitiveness of Kinmen's tourism industry: exploring the interrelationships between tourist perceptions, service

performance, customer satisfaction and sustainable tourism”, Journal of Sustainable Tourism, Vol. 19, No. 2, pp.247-264

Zouzias D. and Seymour K 2008, “Preliminary Thermal and Mineral Water Survey of Nisyros Volcano, Aegean Sea: A Study Targeted Towards Sustainable Development”, WSEAS transactions on environment and development, Vol. 4, Issue 1, pp.78-88

Πρακτικά Συνεδρίων

Διακομιχάλης Μ, Κυπριωτέλης Ε 2003, «Συνθήκες και χαρακτηριστικά των μειονεκτικών νησιωτικών και ορεινών περιοχών και οι δυνατότητες βελτίωσης της ελκυστικότητάς τους», Συνέδριο του Τμήματος Περιβάλλοντος & Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, με τίτλο «Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές και Στρατηγικές Ανάπτυξης: Οικονομικές, Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές Διαστάσεις και Μηχανισμοί Υποστήριξης», Λέσβος

Zouzias D, Seymour K, Stamatopoulos L 2007, “Management of the Natural Environment of Nisyros Volcano Towards Sustainable Development”, International Conference on Energy, Environment, Ecosystems and Sustainable Development, Agios Nikolaos, Greece

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Νίσυρος εντάσσεται στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και το νομό Δωδεκανήσου. Όπως όλα τα μικρά νησιά, χαρακτηρίζεται από τις εγγενείς ιδιαιτερότητες του ευρύτερου νησιωτικού χώρου (μικρό μέγεθος, περιφερειακότητα, ιδιαίτερες πολιτιστικές αξίες και βιωματική ταυτότητα των κατοίκων τους), ενέχοντας όμως μια περαιτέρω αδυναμία σε σχέση με τα μεγαλύτερα νησιά και αυτή έγκειται στην άμεση εξάρτησή της από τη γειτονική Κω.

Η τουριστική προσφορά του νησιού εντοπίζεται κυρίως στους φυσικούς του πόρους. Τα τουριστικά καταλύματα, στην πλειοψηφία τους, είναι ενοικιαζόμενα δωμάτια και επιχειρήσεις οικογενειακού χαρακτήρα ενώ μικρός είναι και ο αριθμός των εμπορικών καταστημάτων εστίασης και αναψυχής και των μονάδων παροχής υπηρεσιών και εξυπηρέτησης της ζήτησης.

Σήμερα, η διάθεση του τουριστικού προϊόντος της Νισύρου παρουσιάζει προβλήματα που σχετίζονται με θέματα υποδομών και ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών. Οι περιορισμένοι φυσικοί και ανθρώπινοι πόροι οδηγούν σε σημαντικά προβλήματα που έγκεινται στις έντονες πιέσεις και συγκρούσεις ως προς τη χρήση των πόρων καθώς και στην αδυναμία του τοπικού πληθυσμού να διαχειριστεί τα προβλήματα που ανακύπτουν.

Ωστόσο, οι προοπτικές ανάπτυξης του τουριστικού προϊόντος της Νισύρου κρίνονται υψηλές, δεδομένης της ποιότητας των διαθέσιμων φυσικών και πολιτισμικών πόρων, ιδιαίτερα εκείνου του Ηφαιστείου, που αποτελεί και την ταυτότητα του προορισμού. Η συγκεκριμένη φυσική «κληρονομιά» συνθέτει το συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής έναντι των άμεσων ανταγωνιστών της.

Η Νίσυρος αποτελεί μια από τις προνομιακές περιοχές σε φυσικά τοπία και φυσικά οικοσυστήματα στην Ελλάδα. Επιπλέον, ανήκει στην κατηγορία των απόμακρων περιοχών όπου τύποι και ιδιότητες των πόρων προδιαγράφουν και καθορίζουν χρήσεις και δραστηριότητες. Είναι επομένως επιβεβλημένη η ανάγκη για σωστή διαχείριση των τοπίων της περιοχής μελέτης, και ανάπτυξη που θα προκύπτει μέσα από εφαρμογή πολιτικών που θα εντάσσονται στο πλαίσιο ενός ευρύτερου στρατηγικού σχεδιασμού. Ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει τον κινητήριο μοχλό της τοπικής οικονομικής και βιοτικής ανάπτυξης, αλλά είναι απαραίτητο η ανάπτυξη αυτή να είναι εναρμονισμένη με τη διατήρηση του φυσικού τοπίου.

Επιπλέον, υπάρχουν αρκετά περιθώρια βελτίωσης αναφορικά με τη σύνθεση των τουριστών, κάτι το οποίο θα μπορούσε να επιτευχθεί με την ανάπτυξη νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού και τη στοχευόμενη προώθηση τους στην κατάλληλη αγορά-στόχο (target groups), επιδιώκοντας την επέκταση της τουριστικής περιόδου με στόχο τη βελτίωση του συνόλου των μεγεθών της τουριστικής κίνησης της Νισύρου.

Τέλος, η αναγνώριση του βαθμού της τουριστικής ανάπτυξης της Νισύρου οδήγησε στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων και προτάσεων, διαμορφώνοντας ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο στρατηγικής, που θα οδηγήσει στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων.

Εικόνα 8: Πανοραμική Θέα Μανδρακίου από τη Μονή Σπηλιανή

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Ελλάδα είναι μια χώρα με ιδιαίτερα έντονο το νησιωτικό στοιχείο, χαρακτηριστικό του οποίου είναι η υπερβολική διασπορά νησιωτικών συμπλεγμάτων και η μετριότητα των μεγεθών, μιας και ο ελληνικός νησιωτικός χώρος αποτελείται από ένα μεγάλο αριθμό μικρών νησιών.

Τα περισσότερα από τα νησιά της ελληνικής επικράτειας χαρακτηρίζονται από το ιδιαίτερα μικρό μέγεθός τους, που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την οικονομική και κοινωνική δομή και δυναμική τους. Το χαρακτηριστικό αυτό σε συνδυασμό με την περιφερειακότητα, λόγω της απόστασης και της κατευθυνόμενης διάχυσης από τα κέντρα λήψης αποφάσεων της ελληνικής ενδοχώρας, και την ιδιαίτερη «βιωματική» ταυτότητα των νησιωτών συνθέτουν τον όρο της νησιωτικότητας. Η νησιωτικότητα αντιμετωπίζεται συνήθως ως μειονεξία. Για τις νησιωτικές περιοχές, όμως, που έμειναν μακριά από την έντονη τουριστική δραστηριοποίηση, θεωρείται «συγκριτικό πλεονέκτημα», μιας και αυτή και μόνον αυτή θωράκισε την τοπική κοινωνία και διατήρησε ανέγγιχτες και παρθένες τις ελληνικές νησιωτικές περιοχές.

Η τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδας βασίστηκε στο μεγαλύτερο μέρος της στα ελληνικά νησιά της. Παρά τις προσπάθειες για στροφή από το πρότυπο του μαζικού τουρισμού ο νησιωτικός χώρος συνεχίζει να παρουσιάζει έντονα τα στοιχεία της ανισορροπίας. Η αδυναμία αυτή καθιστά αυτόματα κάθε αναπτυξιακή προσπάθεια σε μονόδρομο, επιφέροντας τη μείωση της ελκυστικότητας και της πολυδιάστατης (οικονομικής, κοινωνικής, δομικής) δυναμικότητας των νησιών. Ως εκ τούτου, η εφαρμογή στα νησιά της αειφορίας, δηλαδή της σταθερής αναπτυξιακής πορείας, η οποία θα επιτρέπει τη διατήρηση της φυσιογνωμίας και των χαρακτηριστικών τους σε βάθος χρόνου, προσελκύνοντας έναν μόνιμο και σταθερό πληθυσμό, αποτελεί μια ισχυρή πρόκληση.

Με βάση το μοντέλο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, επιδίωξη της παρούσας διπλωματικής εργασίας ήταν η κατάρτιση ενός στρατηγικού πλαισίου τουριστικής ανάπτυξης για τη Νίσυρο, μιας περιοχής με αξιόλογα συγκριτικά πλεονεκτήματα που, όμως, χαρακτηρίζεται από ευθραυστότητα λόγω των ιδιαίτερων ενδογενών και δομικών χαρακτηριστικών της.

Στην παρούσα μελέτη έγινε μια προσπάθεια παρουσίασης των δυνατοτήτων της Νισύρου στην τουριστική αγορά και κυρίως των στρατηγικών που πρέπει να ακολουθηθούν, ώστε η περιοχή να είναι ανταγωνιστική στις προκλήσεις του μέλλοντος.

Παράλληλα εξετάστηκε η έννοια της αιφορίας – βιωσιμότητας, ως ουσιαστικού στρατηγικού σχεδίου ανάπτυξης, στη νέα εποχή που απαιτεί μια συγκροτημένη στρατηγική που σέβεται τις ιδιαιτερότητες του τοπικού προορισμού, τη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά του.

Τέλος, έγινε μια προσπάθεια να καταστεί σαφές πως οι «ήπιες» μορφές τουρισμού αποτελούν το μέλλον της τουριστικής ευημερίας της περιοχής καθώς τονίζουν ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά και συμβάλουν στην ουσιαστική και ποιοτική αναβάθμιση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική (Βιβλία)

Αρφαράς, Μ 2002, «Νίσυρος, η Πορφυρίς των Αρχαίων», Κάμειρος, Αθήνα

Αυγερινού-Κολώνια, Σ 2000, «Ο ρόλος του τουρισμού στη διατήρηση και την ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων», στο Τσάρτας, Π (επιμ.) 2000, «Τουριστική ανάπτυξη. Πολυεπιστημονικές Προσεγγίσεις», Εξάντας, Αθήνα

Βαρβαρέσος, Σ 1999, «Τουριστική ανάπτυξη και διοικητική αποκέντρωση», Προπομπός, Αθήνα

Βασιλειάδης, Χ 2003, «Η διοικητική και το μάρκετινγκ των τουριστικών προορισμών: μία βιώσιμη στρατηγική προσέγγιση των δραστηριοτήτων marketing-management», Σταμούλης, Αθήνα

Βουγιουκλάκης, Γ 1998, «Στα Γαλάζια Ηφαίστεια: Νίσυρος», Έκδοση Συμβουλίου Περιοχής Νισύρου

Ζαχαρόπουλος, Λουλακάκη, Μπαρμπίκας, Σχοινάς, Χριστοδουλόπουλος 2001, «Τα Λουτρά της Ελλάδας, Περιηγητικός Οδηγός», Καστανιώτης, Αθήνα

Ηγουμενάκης, Ν 2000, «Τουρισμός και ανάπτυξη», Interbooks, Αθήνα

Ηγουμενάκης, Ν 2004, «Τουριστικό μάρκετινγκ», Interbooks, Αθήνα

Καραγεώργου, Β 2005, «Θεσμικό πλαίσιο, άξονες και αρχές για την αειφόρο ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών, σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο», στο Τσάλτας, Γ (επιμ.) 2005, «Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21ο Αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Κοκκώσης, Χ 2000a, «Τα ελληνική νησιά στο νέο Ευρωπαϊκό Χώρο», στο Ανδρικοπούλου Ε. και Καυκαλάς Γ. (2000), «Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος. Η Διερεύνηση και η Γεωγραφία της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης», Θεμέλιο, Αθήνα

Κοκκώσης, Χ 2000b, «Τουριστική ανάπτυξη και φέρουσα ικανότητα στα νησιά», στο Τσάρτας, Π (επιμ.), «Τουριστική Ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις», Εξάντας, Αθήνα

Κοκκώσης Χ. και Τσάρτας Π. 2001, «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον», Κριτική, Αθήνα

Κομίλης Π. και Βαγιονής Ν. 1999, «Τουριστικός σχεδιασμός: μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης», Προπομπός, Αθήνα

Κοντοβερός, Λ 1997, «Νισύρου Ιστορικά, Λ.Κ.Κ. 1934», Έκδοση Συλλόγου Νισυρίων Αμερικής Γνωμαγόρας, Νέα Υόρκη

Κουμέντος, Ν 1999, «Τοπική Ιστορία της Νισύρου από την Προϊστορική Εποχή μέχρι και την Ελληνιστική Περίοδο», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δωδ/σου – Επαρχείο Κω-Νισύρου, Κως

Λογοθέτης, Μ 2004, «Δωδεκάνησα: Ένα Πολύμορφο Πρότυπο Βιώσιμης Ανάπτυξης», Ρόδος

Middleton, V.T.C 2004, «Τουριστικό μάρκετινγκ: για βιώσιμη ανάπτυξη», Κριτική, Αθήνα

Νικητιάδης, Γ 2007, «Τουρισμός: δώδεκα θέσεις. Δωδεκάνησος: δώδεκα όνειρα», Λιβάνης, Αθήνα

Οικονομάκης, Ρ 2001, «Νίσυρος: Ιστορία και Αρχιτεκτονική», Μέλισσα, Αθήνα

Σκουλής, Μ 2004, «Νισυριακά Ανάλεκτα (Εμπορείου Νισύρου)», Ρόδος

Σπιλάνης, Γ. & Βαγιάννη, Ε. & Βακουφάρης, Χ. & Κονδύλη, Ι 2005, «Βιώσιμη ανάπτυξη νησιωτικού χώρου», στο Τσάλτας, Γ (επιμ.) 2005, «Αειφορία και Περιβάλλον: Ο νησιωτικός Χώρος στον 21ο αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Σπιλάνης, Γ 2003, «Αναπτυξιακές προοπτικές και απασχόληση στον ελληνικό νησιωτικό χώρο», στο Ευθυμίου Η & Μοδινός Μ (επιμ.), «Οι δρόμοι της αειφορίας: περιβάλλον-εργασία-επιχειρηματικότητα», ΔΙΠΕ, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Σφακιανάκης, Μ 2000, «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Έλλην, Αθήνα

Τσάλτας, Γ 2005, «Αειφορία και περιβάλλον: ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Τσάλτας, Γ 2005, «Οι νησιωτικές περιοχές στο διεθνές σύστημα – Ανθρώπινο περιβάλλον και αειφορική προσέγγιση. Η Συνδιάσκεψη του Μπαρμπάντος», στο Τσάλτας, Γ (επιμ.) 2005, «Αειφορία και Περιβάλλον: Ο νησιωτικός Χώρος στον 21ο αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Τσάρτας, Π 1996, «Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό», Εξάντας, Αθήνα

Χλωμούδης, Κ. & Λεκάκου, Μ. & Πάνου Κ. & Παπαδημητρίου Ε. & Συριόπουλος Θ. & Τζαννάτος Ε. 2007, «Μεταφορές αρτηρίες ζωής για τα νησιά», Παπαζήση, Αθήνα

Χρυσόγελος, Ν 2005, «Η βιώσιμη ανάπτυξη των νησιών και ο ρόλος των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων», στο Τσάλτας, Γ (επιμ.) 2005, «Ο Νησιωτικός Χώρος στον 21ο Αιώνα», Σιδέρης, Αθήνα

Ελληνική (Συλλογικοί Τόμοι)

Νισυριακά 1965, Τόμος 2^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1969, Τόμος ΙΙΙ, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1972, Τόμος ΙV, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1978, Τόμος VI, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1982, Τόμος VIII, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1993, Τόμος ΙΒ', Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1994, Τόμος ΙΓ', Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 1996, Τόμος 2^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά 2005, Τόμος 16^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Νισυριακά, 2007, Τόμος 17^{ος}, Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, Αθήνα

Ελληνική (Άρθρα)

Γιαννάρου Λ, Καρανάτση Ε 2006, «Δωδεκάνησα: το διπλό πρόσωπο της κρίσης», Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Ζαχαριάδης, Γ 2011, «Τα νέα μέτρα παγώνουν την οικοδομή στα νησιά του Αιγαίου», Συνέντευξη δημάρχου Νισύρου Νικόλαου Καρακωνσταντίνου, ΤΑ ΝΕΑ

Κουμέλης, Θ 2007, «Σε δημόσια διαβούλευση το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό», Travel Daily News

Πηγαδάς, Ν 1991, «Ο Δράκος τρώει ολόκληρο το νησί», ΕΘΝΟΣ

Σπιλάνης, Γ 1993, «Νησιωτική ανάπτυξη και δίκτυα συνεργασίας των νησιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», Τόπος, Τεύχος 6, σελ. 5-27.

Σουρτζής, Α 1999, «Διερεύνηση Δυνατοτήτων Ανάπτυξης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού στα νησιά Νίσυρος και Τήλος», 6^ο Τεύχος, ΕΥΠΛΟΙΑ

Ροδιακή 2013, «Ανοίγεται στο πέλαγος ο δήμος ΚΩ», Εφημερίδα “Η Ροδιακή”

«Διεκδίκηση πόρων από το νέο Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης 2020» 2014, Γραφείο Τύπου Δήμου Κω, Aegean News

Naxos news 2013, «Διημερίδα στη Ρόδο για την Ελληνοτουρκική Συνεργασία στον Τουρισμό», www.naxos-news.gr

Ελληνική (Αφιέρωματα)

Αφιέρωμα «Νίσυρος: Προοπτική Σφαιρικής Ανάπτυξης», 2013, Επικοινωνία, Τεύχος 18, σελ.3-5, Περιοδική Έκδοση της Ενδιάμεσης Διαχειριστικής Αρχής, Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου για το Ε.Π. Κρήτης & Νήσων Αιγαίου 2007-2013, Σύρος

Νήσων περίπλους 2009, «Οδηγός εναλλακτικού τουρισμού για τα ελληνικά νησιά», Δίκτυο Αναπτυξιακών Εταιρειών Νησιωτικής Ελλάδας

Ελληνική (Πρακτικά Συνεδρίων)

Κίζος, Θ και Σπιλάνης, Γ 2002, «Ελκυστικότητα της Υπαίθρου σε Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές: Η περίπτωση της Λέσβου», 6^ο Πανελλήνιο Γεωγραφικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη 4-6 Οκτωβρίου, Πρακτικά Συνεδρίου, Τόμος Ι , σ.447-455

Μισαηλίδης, Ν & Σπυριδωνίδης, Η. & Σπιλάνης, Γ (2002), «Προσπελασιμότητα στα νησιά του Αιγαίου. Πραγματική και εικονική απόσταση», 7ο Εθνικό Συνέδριο Χαρτογραφίας, Μυτιλήνη, 23-26 Οκτωβρίου

Διακομιχάλης Μ, Κυπριωτέλης Ε 2003, «Συνθήκες και χαρακτηριστικά των μειονεκτικών νησιωτικών και ορεινών περιοχών και οι δυνατότητες βελτίωσης της ελκυστικότητάς τους», Συνέδριο του Τμήματος Περιβάλλοντος & Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, με τίτλο «Λιγότερο Ευνοημένες Περιοχές και Στρατηγικές Ανάπτυξης: Οικονομικές, Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές Διαστάσεις και Μηχανισμοί Υποστήριξης», Λέσβος

Ελληνική (Μελέτες – Δημοσιεύσεις)

Δ.Α.Φ.Ν.Η., 2006, «Νίσυρος. Έρευνα για την Αειφόρο ανάπτυξη στη Νίσυρο», Δίκτυο Αειφόρων Νήσων του Αιγαίου

Δ.Ε.Η., «Νίσυρος. Αξιοποίηση της Γεωθερμικής Ενέργειας»

Δημοτικές Τουριστικές Επιχειρήσεις Νισύρου Ανώνυμη Εταιρεία (ΔΗ.ΤΟΥΡ.Ε.Ν. Α.Ε.) 1996, «Μελέτη Σκοπιμότητας για τη Μετατροπή Παραδοσιακών Κτισμάτων Πηγών της Νισύρου σε Ξενοδοχείο», Νίσυρος

Ελληνική Θερμαλιστική Εταιρεία Α.Ε. (Ε.Θ.Ε.Α.Ε.) 2000, «Θερμαλιστικό Μοντέλο Ανατολικού Αιγαίου», Α' Στάδιο Μελέτης, Θεσσαλονίκη

Ελληνική Θερμαλιστική Εταιρεία Α.Ε. (Ε.Θ.Ε.Α.Ε.) 2004, «Μελέτη για την Οριοθέτηση και την Προστασία του Ιαματικού Υδροφορέα Μανδρακίου Νισύρου», Θεσσαλονίκη

EUROSTAT, Στατιστική Επετηρίδα Περιφερειών, 1997.

Στρατηγική μελέτη για την εξοικονόμηση ενέργειας, την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών στα νησιά του Αιγαίου, Ενεργειακό γραφείο Ίου-Αιγαίου, Ίος, 2009

Μελέτη ΤΕΔΚΔ 2007, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2007-2010, Δήμου Νότιας Ρόδου, Συμβουλευτική Υποστήριξη, Αναπτυξιακή Δωδεκανήσου, Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α

Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2003, Μελέτες Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφερειών, Ε.Ο.Τ., Υπουργείο Ανάπτυξης

Σ.Δ.Κ.Ι.Π.Ε. 1990, «Νίσυρος, Ένα Ζωντανό Ηφαίστειο», University Studio Press

Σπιλάνης, Γ 1996, «Για μια Ευρωπαϊκή Πολιτική νησιών», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ), Μυτιλήνη, Σειρά Τεκμηρίωσης, http://www.aegean.gr/lid/internet/elliniki_ekdosi/Dimosieuseis/Politiki-Nision.htm

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Χωρικής Ενότητας Κρήτης – Νήσων Αιγαίου, 2007-2013, Αθήνα

Πρόγραμμα: «Δίκτυο Ιαματικών Λουτρών» 1996, Αρχιτεκτονική μελέτη: Συγκρότημα Ιαματικών Λουτρών στη Νίσυρο», Δήμος Νισύρου

Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε 2002, «Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης», Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε, Αθήνα

Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. 2007, «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της εφαρμογής του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό», Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε, Αθήνα

Totsiou Y, Hatzantonis D, Karamitropoulou D, Lolos S 1999, "Evaluation of the impact of actions implementing Regulation (EEC) No 2019/93 on the economic situation of the small islands in the Aegean Sea", Final report, European Commission, Greece

Ξενόγλωσση (Βιβλία)

Commission of European Communities 1999, "Tourism and Environment in the context of Sustainable development", Environmental Resources Limited, London

Fennell, D.A 1999, "Ecotourism: An introduction", Routledge London, NY, USA

Gunn, C.A 1988, "Tourism Planning", 2nd ed. Taylor & Francis, NY, USA

Inskip, E 1991, "Tourism planning: an integrated and sustainable development approach", J. Wiley and Sons, NY, USA

Hess, A 1990, "Sustainable Development and Environmental Management of Small Island", Unesco, Paris

Kizos T, Spilanis I, Koulouri M 2007, "The Aegean Islands: a paradise lost? Tourism as a driver for changing landscapes," chapter 20, pp. 333-349, in Pedroli B, et.al (Eds.), "Europe's living landscapes. Essays on exploring our identity in the countryside", KNNV Publishing / LANDSCAPE EUROPE.

Spilanis, I. & Vayanni, H. 2004, "«Sustainable Tourism: Utopia or Necessity? The Role of New Forms of Tourism in the Aegean Islands», Greece, in Bramwell B. (ed), "Costal mass tourism. Diversification and sustainable development in S.Europe", Channel View Publications, p.269-291

World Tourism Organization 2004, "Indicators of sustainable development for tourism destinations: a guidebook", WTO

World Tourism Organization 1998, "Guide for local authorities on developing sustainable tourism", WTO

World Tourism Organization 1993, "Sustainable Tourism Development, Lessons for Planners", WTO, Madrid

Ξενόγλωσση (Άρθρα)

Chen, C.M, Chen S.H. and H.T 2011, "The destination competitiveness of Kinmen's tourism industry: exploring the interrelationships between tourist perceptions, service performance, customer satisfaction and sustainable tourism", Journal of Sustainable Tourism, Vol. 19, No. 2, pp 247-264

Cusick, J 2009, "At the Intersection of Resident, Research and Recreation Stakeholder Interests: East Maui, Hawai'i, as a Sustainable Tourism Destination", Island Studies Journal, Vol. 4, No. 2, pp. 183-202, University of Hawaii at Manoa Oahu, Hawaii, USA

Gogu R, Dietrich V, Jenny B, Schwandner F, Humi L. 2006, "A geo-spatial data management system for potentially active volcanoes—GEOWARN project", Journal of Computers & Geosciences, Vol. 32, pp.29-41

Grenon, M. & Batisse M 1989 "Future for the Mediterranean Basin: The Blue Plan", Oxford University Press, Oxford, pp 23-80, 141-160, 259-276

Inskip, E 1988, "Tourism Planning: an emerging specialisation", Journal of the American Planning Association, Vol. 54, No 3, pp. 360-372

Khadaroo, A.J., Seetanah, B. 2007, "Transport Infrastructure and Tourism Development", Annals of Tourism Research, Vol. 34, No. 4, pp. 1021-1032

Kokkranikal, J. & McLellan, R. & Baum, T 2003, "Island Tourism and Sustainability-A Case Study of the Lakshadweep Islands", Journal of Sustainable Tourism, Vol. 11, No. 5, pp 426-447

López, P. & Eduardo, D. & Baumb, T 2004, "An analysis of supply-side relationships in small island destinations: the role of tour operators, travel agencies and tourism transport in the Canary islands", Tourism and Hospitality Planning & Development, Vol. 1, No. 3, pp. 201-218

Mykletun R, Crotts J, Mykletun A 2001, "Positioning an island destination in the peripheral area of Baltics: a flexible approach to market segmentation", Tourism Management, Vol 22, Issue 5, pp. 493-500

Tsartas, P 2003, "Tourism Development in Greek Insular and Coastal Areas: Sociocultural Changes and Crucial Policy Issues", Journal of Sustainable Tourism, Vol. 11, No. 2&3, 116-132

Zouzias D. and Seymour K 2008, "Preliminary Thermal and Mineral Water Survey of Nisyros Volcano, Aegean Sea: A Study Targeted Towards Sustainable Development", WSEAS transactions on environment and development, Vol. 4, Issue 1, pp.78-88

Ξενόγλωσση (Πρακτικά Συνεδρίων)

Zouzias D, Seymour K, Stamatopoulos L 2007, "Management of the Natural Environment of Nisyros Volcano Towards Sustainable Development", International Conference on Energy, Environment, Ecosystems and Sustainable Development, Agios Nikolaos, Greece

Τοπικές Αρχές

Λιμεναρχείο Νισύρου

Δήμος Νισύρου

Δικτυακοί τόποι

Επίσημος δικτυακός τόπος Δημαρχείου Νισύρου (www.nisyros.gr)

Επίσημος δικτυακός τόπος Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), (<http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>)

Επίσημος δικτυακός τόπος Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ), Πρόγραμμα «Ανάδειξη Ηφαιστείου Νισύρου», <http://nisyros.igme.gr/nisyros/>

Επίσημος δικτυακός τόπος Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (<http://www.notioaigaio.gr/>)

Επίσημος δικτυακός τόπος Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, <http://www.minenv.gr/>

Επίσημος δικτυακός τόπος Υπουργείου Τουρισμού, <http://www.qnto.gov.gr/>

Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού «Νίσυρος», <http://www2.egeonet.gr/aigaio/forms/flemma.aspx?lemald=6880>

www.wikipedia.gr

www.eyploia.aigaio-net.gr

www.passport.kathimerini.gr

<http://traveldailynews.gr/>

www.travelstyle.gr

www.holiday.gr

<http://www.mfi.gr/>

www.greekconference.com.au

<http://365diakopes.blogspot.gr/>

<http://www.oryktosploutos.net/2010/05/blog-post.html>